SOME PAGES IN THE ORIGINAL CONTAIN FLAWS AND OTHER DEFECTS WHICH APPEAR ON THE FILM

Digitized in 2006
by
Thrinaina Informatics Ltd, Secunderabad, A.P., India.
(http://www.thrinaina.com)

From the original owned by
Sundarayya Vignana Kendram
and its partner Institutions

as part of the
British Library Endangered Archives Programme
supported by the
Lisbet Rausing Charitable Fund

Except for individual research purpose
any reproduction should be made with
written permission from the

Sundarayya Vignana Kendram,
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampally, Hyderabad - 500 044
Andhra Pradesh, India

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright laws of the United States (Title 17, United States Code) and of India (Copyright Act of 1957) govern the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material including foreign works under certain conditions. In addition, the United States extends protection to foreign works by means of various international conventions, bilateral agreements, and proclamations.

Under certain conditions specified in the laws, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that photocopy or reproduction is not to be used for any purpose other than private study, scholarship, or research. If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

These institutions reserve the right to refuse to accept a copy order if, in their judgment, fulfillment of the order would involve violation of the copyright laws of the United States or India.

కాకునూరి అప్పకవి, 17th Cent

అప్పకవీయము

Madras, 1901

Record no. 327

Kākunūri Appakavi, 17th Cent

Appakavīyamu

Madras, 1901

Record no. 327

SUNDARAYYA VIGNANA KENDRAM
1-8-1/B/25/A, Bagh Lingampalli
Hyderabad – 500 044, Andhra Pradesh, India

Bibliographic Record Target

కాకునూరి అప్పకవి, 17th Cent.

అప్పకవీయము /ఈ గ్రంథము పండితులచే పరిష్కరించబడినది.- Madras : యద్దనపూడి సంజీవయ్య, 1901.

294 p. ;19 cm.

Record no. 327

Kākunūri Appakavi, 17th Cent.

Appakavīyamu / ī granthamu paṇḍitulacē pariṣkariñcabaḍinadi.- Madras : Yaddanapūḍi Sañjīvayya, 1901.

294 p. ;19 cm.

Record no. 327

35 mm microfilm

Image placement: IA (IIA) IB IIB Date filming began:

[illegible]వరాయాంధ్ర భాషానిలయము

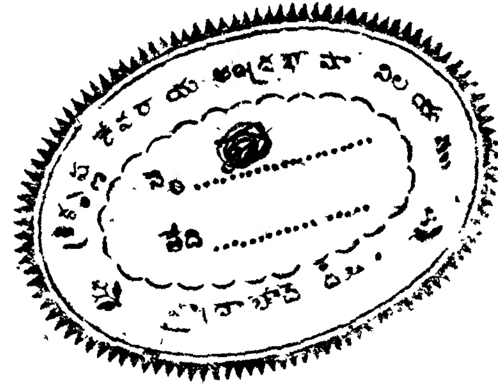
శాస్త్రపు

విభాగము...... భా. వి. వి. .

సంఖ్య.. 78 .....

241

భా. శా. స్త్రము
28

శ్రీ కృష్ణదేవరాయ ఆంధ్ర భాషానిలయము,

ఆనంద బయిండింగ్ వర్క్స్
సుల్తాన్‌బజార్ హై. ద.
ఆనంద భాండార్,
జనరల్ స్టేషనరీ అండ్ బుక్ సెల్లర్,
సుల్తాన్ బజారు, హైదరాబాదు దక్కన్.
ప్రొ. శ్రీ. మంత్రిప్రగడ వెంకటేశ్వరరావు

శ్రీరస్తు.

అప్పకవీయము.

ఈ గ్రంథము

పండితులచే

పరిష్కరింపఁబడి

బ్రహ్మశ్రీ

యద్దనపూడి - సంజీవయ్యగారిచే,

స్టార్ ఆఫ్ యిండియా ముద్రాక్షరశాలయం
దచ్చుగూర్పించి ప్రచురింపఁబడియె.

MADRAS.
1901.

శ్రీ కృష్ణదేవరాయ ఆంధ్ర భాషానిలయము

శ్రీ కృష్ణ దేవరాయ ఆంధ్ర భాషానిలయము,
విభాగము ....
సంఖ్య ....

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

అప్పకవీయము - ప్రథమాశ్వాసము.

శ్రీయున్స్వామియు నాఁగఁ బ్రాచినిబ్రతీ * చిన్ రుక్మిణీదేవిస।
త్యాయోషామణియున్మహాత్ముకతసే * యన్మంగళంబొప్పఁగే।
ల్దోయిందార్క్ష్యమరుత్సుతుల్గొలువశ్రీ * దుండేలునాప్రోలిమా
మైయాకామెపలిన్వసిలిచు హరిని * త్యంబున్నముంబ్రో...॥

తే-గీ॥ కమలయందునుదనరూపు * గాంచియ...
యాత్మతరళాంతరమునని * జాధినాథు।
తనువతఁడుచూపఁగనిచిత్త * మునఁజెలంగు
నట్టికౌస్తుభమణిహృద * యమునఁదలఁతు ॥ ౨ ॥

క॥ వననిధినందన కుమ్యెల। యనువునఁదనరారివారి * జాక్షు...
బునమెప్పవై జయంతీ। వనమాలికనాకొసంగు * వాగ్విభవంబున్ ॥ 3 ॥

తే-గీ॥ కౌస్తుభంబునువనమాలి * కయునుదనకు। దిగువగాలచ్చినెసలిపై * దిద్దినట్టి। తిలకమునకుసమంబుగా * వెలయునట్టి। చక్రిశ్రీవత్సచిహ్నంబు * సంస్మరింతు ॥౪॥ మ॥ ధరఁగాళిందితటంబునంగలుగుబృం * దాకాననాంతంబునం। బరితోషాతిశయాళుమోహమునగో * పస్త్రీమణుల్గుంపులై। హరిఁజేరంజనుదెంతురెందుఁజనునం * చానాదమాలించిస। త్వరయానంబులతోడనట్టిమురళిన్ * వర్ణింతునిష్టాప్తికిన్ ॥౫॥ సీ॥ పాంచజన్యంబనఁ * బరగినదైత్యారాతిమెడమనుబయికేల * నెసఁగునెద్ది। మొగిసుదర్శననామ * మునఁదనమాధవుదక్షిణాగ్రహస్తంబున * నమరునెద్ది। కౌమోదకీసంజ్ఞ * గనికృష్ణుడావలిరెండనకరమున * నుండునెద్ది। నందకంబనుపేర * నారాయణునికుడిక్రిందటిచేవెలుఁ * గొందునెద్ది॥ తే-గీ॥ శార్ఙ్గమనఁదనరారికే * శవునివామ। బాహుయుగమూలమునఁగను * పట్టునెద్ది। యట్టిహరియైదుకైదువు * లబ్జచక్ర। ఘనగదాఖడ్గచాపముల్ * మనుచుమమ్ము॥౬॥ తే-గీ॥ కాలమేఘమునందుఁబ్ర * కాశమొందు। కాఱుమెఱుఁగుతెఱంగునఁ * గైటభారి। యంసములపై వెలుంగుపీ * తాంబరంబు। బంగరుచెఱంగుమాకుశు * భంబులొసఁగు॥౭॥ క॥ బాలతమాలాగ్రమునం। గ్రాలుశచీనాథుకార్ము * కంబోయనఁగా। నీలఘనదేహుఁడగు

..లియుబర్హి * బర్హమునెంతుర్ ॥౯॥ క॥ భువనగకళ్ళపకిటి
త్యభృగుజ * ననరాఘవయాదవబుద్ధకల్కులనుగే॥శవ్యుదది
న * జన్మముదలఁతుర్ ॥౧౦॥ శా॥ శ్రీమన్మందకటాక్షవీక్ష
..ంబమోజేక్షణుం । డామోదంబుననర్మగర్భసరసే * ష్టాలా
.. । వేమాఱుందరహాసమానసమునం * బెంపొందఁగాఁగొ
నిచ్చలుమాకొసంగుమురుసం*పూర్ణంబుగానిష్టముల్ ॥౧౧॥
రణభక్తి। స్వాంతురసాతలనిశాంతు * సత్యందయావంతు
..ంతుబఁరమశాంతునయ్య* నంతుఁదలంతుర్ ॥౧౨॥ తే-గీ॥
సుపర్ణ * నామధేయు। మురహరవిధేయుసమరస *మూహ
భకాయుభక్షిత * కాద్రవేయు । వక్త్రకాంతిజితాత్రేయు*
క॥ తిన్ననివేత్రముకలుముల। కన్నియవన్నియనుహస్త *
జెన్నొందజగముమనిపెడు। వెన్నునిదళవాయిఁదలఁతు*వి
॥ ఉ॥ పాయకకొల్తురామజన * పాలుఁడుజానకిఁజూడనంపు
ప్పదంబుక్రియఁ*దోఃపఁజివాలునదాఁటిలంకక। త్యాయుత
జారులదోమలఁబోలెఁబట్టిబా। హాయతశక్తిఁగొట్టిసతి* నా
మారుతిర్ ॥౧౫॥ క॥ శుకభీష్మవిభీషణశౌ। నకరుక్మాంగదవ
దాల్భ్యకిరీటిపుండరీకులఁ । బ్రకటితహరిపాదపద్మ * భక్తు
॥ వ॥ అనియివ్విధంబున॥ క॥ ఆతతహేతీపరిజన। వ్రాతంబు
నరుహానయనుర్ । ఖ్యాతిగనహారేస్తుసర। స్త్రాతయుసుట
దలఁదలంచివెసర్ ॥

బ్రహ్మాదిస్తుతి.

రణంబయిన * తామరకుర్ హితుఁడౌటచేవిక । ర్తనునకు
దానికి శత్రుఁడుగాననేణచి । హ్నునకుఁబదేను జేసియ
యముఖామరాళిచే । దినమొకటప్పగొ్కొనను * దిద్దనుజే
దర్ ॥౧౮॥ క॥ శారదవిద్యాజాలవి। శారదనుఁబ్రోచు
ంతుర్ । శారదనీరదనారదే । పారదహారదరహీర * పాం
చ॥ కడుకఠినంబులద్రులుజ * గంబుననందుననంభవించి
గరంపవశ * మాయనినన్నిపుడంటివేకదా । పడిఁగనకా
ంచిననీకుహిమాద్రిజాతయా । పడఁతిఁగరంచుఔంతయు

ను * పార్వతిమెచ్చుశివుందలంచెదర్ ॥౨౦॥ చ॥ పరిణయవేళయందుఁదన*పా
దముఁబట్టియుసన్నెకంటిపైఁ । దిరముగమోపికంతునకుఁ *దీరెఁగదాపగ
యంచునీలకం। ధరుఁడుదరస్మితుఁడగుటఁ*దద్వలయాహిఫణాగ్రరత్నసుం।
దరముకురంబునంగనిమొ*దన్ముదమందుభవానిఁగొల్చెదర్ ॥౨౧॥ చ॥ తనుఁగ
నియొక్కయెత్తునని*దక్షజయున్నిటలాక్షుఁడున్ముదం । బుననిరుచెక్కులుం
గదిసి * ముద్దుగొనంగనొకింతనెమ్మొగం । బనువుగవెన్కకుందిగిచి * యత్నవి
హీనపరస్పరాస్యచుం। బనములుదల్లిదండ్రులకుఁ*బన్నగఁగూర్చుగజాస్యునె
న్నెదర్ ॥౨౨॥ చ॥ జనకునిఁగొల్వవచ్చునల*చామరకర్ణునితేజినందివా। హను
ముకుటాహిఁగాంచిభయ * మందిపిఱిందికిఁబోవఁజూచినం । దనశిఖిమావుదీ
కొలిపి*దానిభయంబుహరించిపూర్వజా। తునకుముదంబొనర్చుగుహు*దుర్ధ
రశక్తివహున్భజించెదర్ ॥౨౩॥ క॥ హరిశిఖియమ్మదైత్యాంబుప । మరుద్ధనపశి
వులిభాజ*మహిషనరాంభ। శ్చరహరిణపుష్పకవృష। ప్రరుచిరవాహనులువు
మ్ము * రక్షింతురొగిర్ ॥౨౪॥ క॥ రవిశశికుజబుధసురగురు। కవిభానుజరాహుకే
తు * గణములునాకుం । దవిలిఘటంబుననుండుచు । సవనిత్తురుగాతసకల *
సంపదలెపుడుర్ ॥ ౨౫

కవిస్తుతి.

సీ॥ వల్మీకభవుపాద*వనజంబులుగొల్చిసాత్యవతేయుపూ*జనముసల్పి।
భట్టబాణునివచః*ప్రాభవంబుగణించికాళిదాసునికిరు*గేలుమోడ్చి । పండి
తాగ్రేసరు*దండివర్ణించిభవభూతివాక్యజృం*భణముమెచ్చి । జయదే
వునకునమస్కారంబుగావించిమల్హణుహృదయస*ద్మముననుంచి ॥౨౬॥ తే॥
చోరుఁగడుఁబ్రస్తుతించిమ*యూరునెంచి । మాఘుభూషించిభారవి*మదిఁద
లంచి। హీరునకుమ్రొక్కికవితావి*హారమతుల। నితరవిద్వత్ప్రికాండుల*నతు
లుచేసి ॥౨౭॥ సీ॥ శబ్దశాసనుపాద * జలజంబులుభజించియుభయసత్కవిమి
త్రు*నభినుతించి । శంభుదాసునకునం * జలివేడ్కనొనరించిసహజపాండిత్యు
ని*సంస్మరించి । సకలవిద్యాసనా * థకవీంద్రుఁగొనియాడిసౌజన్యజేయువా*
క్సరణిఁబొగడి । తగనాంధ్రకవితాపి * తామహువర్ణించినుజనవిధేయుహె
చ్చుగనుతించి ॥౨౮॥ తే-గీ॥ రామరాజవిభూషణ*రత్నఖచిత। చారుమస్తకలా
పాది*హారివాక్య। గౌరవముపెక్కుభంగుల * గణనచేసి । పిదపనితరాంధ్రక
వులకుఁ*బ్రియమువలికి ॥౨౯॥ తే-గీ॥ కాళిదాసమయూరాది*కవులకైనఁ। గల

వృతప్పులనంగన*నన్యులకులేవె।దిద్దఁదగుపట్లదిద్దుఁడు*దిద్దరాని।యెడలనానేరములుక్షమి * యించుటొప్పు ॥౩౦॥ వ॥ అనివర్తమానకవులంబ్రార్థించి ॥

క॥ వినఁదగువెండియుఁబొత్తముఁ। గనఁదగుబుధజనులనడుగఁ*గాఁదగుఁగాకెం।దును దెలియనిపట్టునఁదప్పనవలదనిభావిజనులకంజలిమోడ్తున్ ॥౩౧॥

గురుస్తుతి.

సీ॥ ఆదినిరెండవ*వేదంబుచెప్పినమూర్తిసర్వజ్ఞఁబ్రగ * మస్వరాదిఁ। దరువాతశబ్దశా*స్త్రముఁజదివించినకాండూరగిరిదేశి*కప్రకాండు।నామీఁదసకలసిద్ధాంతముల్దెలిపినధీరవర్యుఁబ్రధాని*సూరభట్టు। వెసనన్నులక్షణ*వేత్తఁగావించినఘనుమంచికంటియో*బనకవీంద్రు॥౩౨॥ తే-గీ॥స్మార్తకర్మంబులెఱుఁగించి*సభలఁబూజ్యుఁ।జేయునలకొలచలమలసింగనార్యు। నాగమములుపదేశించినట్టిరాజ।యోగివర్యునిఁదలఁతువిద్యాగురులను॥౩౩॥క॥ అనియిష్టదేవతాస్తుతి।యనుసకలకవీంద్రులనుతి*యునుగురునుతియున్। వినయమునసలిపి తెలుఁగున। ఘనకావ్యంబొకటిసేయఁ * గాఁదలఁచుతఁజేఁ॥ ౩౪

స్వప్నప్రకారము.

సీ॥ ధాతరెండవపరా * ర్ధమునసాదిదినంబుపగటివరాహక * ల్పంబునందు। మహితవైవస్వత*మనువేళదేశంబులర్ధింపనైనమ*హాయుగమునఁ। గలిసమయంబునఁ*దొలిచరణంబునమానితంబగుచాంద్ర* మానమునను। శాలివాహననామ*శకమునగజశైలశరసుధాకిరణుల*సంఖ్యనడవ॥ తే-గీ॥నంగజాబ్దంబుననుదక్షి*ణాయనమున।జలధరర్తువుమొదటిమా*సంబునందు।బహుళమునదేవకికిఁజక్ర*పాణిపుట్టి। నట్టియష్టమిసనుదేర*నధికభక్తి ॥౩౫॥ సీ॥ చక్రవాళాంతర*క్ష్మామధ్యసంస్థితదైవతగోత్రంబు * దక్షిణమున। లవణాబ్ధివేష్టిత*లక్షయోజనసువిస్తారజంబూద్వీప*తలమునందు।భరతవర్షంబున*భరతఖండంబునమంగళోర్వినిగర్భ*మహితభూమి। మలయవింధ్యాచల*మధ్యంబునను గృష్ణయామ్యతీరమునబ్రహ్మేశమమున॥౩౬॥ తే-గీ॥దండకాటవినాంధ్రాభి*ధానపుణ్య। దేశమునశ్రీగిరీశాన్య*దిశనుగొండ। వీటిపడమటఁదంగెడ*విషయమునను।గామెపల్లినిగోపాల*ధామమునను ॥౩౭॥ క॥ కల్పోక్తమార్గముననం। కల్పముగావించిగోపి*కావిభుపూజల్ ।సల్పిమదినతనిపదములు। నిల్పిపురాణార్థగోష్ఠి * నిశగడపునెడన్ ॥౩౮॥ సీ॥ మిగులఁజేతులరెంట *మేటిశంఖంబునుజట్టుఁగైదువయును*బట్టువాఁడుముద్దులగుమ్మలౌ * ముద్దియలిద్దఱుకైదండలిడనీటు*గలుగువాఁడుబంగారుచెఱఁగుల* పచ్చనిహొంబట్టుదుప

టివల్లెవా * టొప్పువాఁడుహారకేయూరమం * జీరకోటీరాదిభూషణంబులు చాలఁ * బూనువాఁడు ॥౪౦॥ తే-గీ॥ నుదుటఁగస్తూరితిలకంబు * వొదలువాఁడు। తలఁచిచూచిననాకుల * దైవమగుచుఁ।బొలుచునాకులదైవంబుఁ*బోలువాఁడు।నిలిచెనొకరుఁడునాదుముం * గలనుగలను॥౪౧॥ వ॥ ఇట్లునిలిచిన॥ క॥ కరములురెంటనుదాల్చిన। పరికరములుచూచియతనిఁ * బరమేశునిఁగాఁ ॥ బరికించిలేచివలగొని। మురియుచు సాష్టాంగదండ * ములొనర్చివెసన్॥ ౪౨

భగవద్వాక్యము.

ఆ-గీ॥ మోడ్పుకేలుఫాల * మునఁజేర్చుకొనియున్నఁ। గరుణనతఁడు నన్ను * గాంచిపలికె। నన్నెఱింగివంద * నంబొనర్చితివాత్మ। మెప్పువుట్టెనీదు * మెలఁకువకును॥౪౩॥ ఉ॥ ఈయువతుల్ రమాధరణు * లేనుబయోరుహపత్రనేత్రుఁడన్। నీయెడఁగూర్మిగల్గిధర * ణీదివిజోత్తమవచ్చినాఁడస్వ।శ్రేయసమబ్బునీకునిఁక * సిద్ధమునన్నయ పక్కియాంధ్రముం। జేయుమమాయనుగ్రహము * చేఁగలచ్చెరువదిమెచ్చఁగన్ ॥౪౪॥క॥ వినియునుగనియునెఱుఁగని। ఘనపక్కిం దెనుఁగుఁజేయ * గానెట్లగునా। కనవలదుదానిలక్షణ। మునునీకదిగలుగుచంద * మునువినుమింకన్॥ ౪౫

గ్రంథప్రభావము.

తే-గీ॥ ఆంధ్రశబ్దచింతామణి * వ్యాకరణము। ముందు రచియించితత్సూత్ర * ములఁదెనుంగు। బాసచేఁజెప్పెనన్నయ * భట్టుదొల్లి। పర్వములుమూఁడుశ్రీమహా * భారతమున ॥౪౬॥ వ॥ఆసమయంబున॥ తే-గీ॥భారతముఁదెనుఁగించుచుఁ * బారచించి। నట్టిరాఘవపాండవీ * యమునడంచె। ఛందమునడంచనీపక్కి * సంగ్రహించె। ననుచుభీమనయెంతయు * న[illegible]దాని ॥౪౭॥ వ॥తదనంతరంబ॥ ఉ॥ఆదినిశబ్దశాసనమ * హాకవిచెప్పినభారతంబుల్లో।నేదివచింపఁగాఁబడియె*నెందునుదానినెకానిసూత్రసం। పాదనలేమిచేఁదెనుఁగు*పల్కుమఱొక్కటిఁగూర్చిచెప్పఁగా।రాదనిద్రాక్షవాటికవి*రాక్షసుఁడీనియమంబుఁజేసినన్॥౪౮॥క॥ఆమూఁడుపర్వములలో। నామాన్యుఁడునుడువుతెనుఁగు*లరసికొనికృతుల్। దామురచించిరితిక్కసు।ధీమణిమొదలైనతొంటి* తెనుఁగుకవీంద్రుల్ ॥౪౯॥ తే-గీ॥రాజరాజనరేంద్రత*నూజుఁడార్య।సఖుఁడుసారంగధరుఁడుశై*శవమునందు। నన్నయరచించునేడఁబర*నంబొనర్చె।నన్యులెవ్వరెఱుంగరీ * యాంధ్రపక్కి॥౫౦॥ క॥ అతఁడుదనకాళ్లుచే

తులు।మతిచెడిజనకుండుదఱుగ *మత్స్యేంద్రునిసం।గతినవిగ్రహ్మఱమొలచి
సా।క్షితిసిద్ధులఁగలసియొక్క*సిద్ధుండయ్యెన్॥౫౧॥క॥ఆలోకనుతుఁడుమొన్న
టి।కీలకసమనామతంగ*గిరికడనొసఁగెన్ । బాలసరస్వతులకునతఁ।డోలిఁదె
నుఁగుటీకదాని * కొప్పఁగఁజేసెన్॥౫౨॥క॥ ఆదినిభీమకవీంద్రుఁడు । గోదా
వరిలోనఁగలిపెఁ * గుత్సితముననా । మీఁదటరాజనరేంద్ర । త్సోదయితుని
పట్టిదాని * మహిఁవెలయించెన్॥౫౩॥క॥ ఇలనెనుబదిరెండార్యలు । గలిగిప
రిచ్ఛేదపంచ * కంబునందగునీ । విలసితషట్కమతంగా । చల్లవిప్రునివలన
నీవు*సదనముఁజేరున్॥౫౪॥క॥మునునారాయణధీరుఁడు।దనకుసహాయుడుగ
సంస్కృ*తమువాగనుశా।సనుఁడురచియించెదానిం।దెనుగింపఁగనీకుదోడు*
నేనిపుడగుదున్ ॥౫౫॥ క॥సురభాషయందునల్పా।క్షరములబహుసూచితా
ర్థ*సారములిమిడింతురుసూ।త్రంబులనవివిస్తరముగఁదెనుఁగింపకున్నఁ* దర
మే తెలియన్॥౫౬॥ తే-గీ॥నారికేళపాకంబుగా*నన్నయకవి।ప్రక్రియాకౌము
దినిముట్టఁ*బలికెఁగానఁ । గేవలాంధ్రులుగానరా * త్రోవనీవు । గోస్తనీపా
కమైయుండఁ * గూర్పవలయు ॥౫౭॥ అ-గీ॥ శబ్దశాసనుండు * సంస్కృతగ్రం
థంబు । గానఁదెలుఁగుమాట * గలయరామి । లక్షణంబెకాని * లక్ష్యమొ
క్కటియును । బలుకకునికిఁదెలియఁ * బడవుకొన్ని॥౫౮॥ తే-గీ॥ ఒక్కసూ
త్రంబువలనస *ముద్భవించు । శబ్దములులెక్కవెట్టంగ*శక్యమగునె । నలు
వకైననుబలుకులేఁ*జెలువకైన। నైననెఱుఁగింపుమొకకొన్ని*యైననీవు॥౫౯॥
చ॥రమణనుసత్కవీంద్రులుపు*రాణచయంబితిహాసపఙ్క్తికా। వ్యములును
దొల్లియైననిపు*డైననుముంగలనైనదీనిసూ । త్రములనుదక్కవేఱొకవి*ధం
బుననాంధ్రముఁజేయఁజాలమిన్।క్షమఁదెనుఁగింపుదీననవి * ఫర్వముఁజేయు
ఫలంబునీకగున్॥౬౦॥క॥తాతనయునూత్నదండియు । నీతెనుఁగులలక్షణం
బొ * కించుకయైనన్ । జేతఃప్రౌఢిమఁజెప్పిరి । త్సాతలమునదీనితెఱఁగు *గావ
నియెల్లన్॥౬౧॥ తే-గీ॥ ఆంధ్రభాషామహాకాన * నాంతరమునసంతతంబున్న
శబ్దాప*శబ్దసరణు।లెఱుఁగనేరకమదిసంశ*యించుతెలుఁగు।కవులుసుపథం
బులిందునుఁగాంతురిలను॥౬౨॥ తే-గీ॥కవులకుపకారమగుటచేఁ*గలుగసుకృ
త।లాభమందునునగుసద్య*శోభివృద్ధి। దానసమకూఱునాకప * దంబుదీనిఁ।
దెన్గుఁగుఁగావించుకంటెశో * భనముగలదె॥౬౩॥ఆ॥ధరణినీకునిష్ట * దైవమె
ప్పుడుఁగామె । పల్లెనున్నచక్ర * పాణియగుట । నంకితంబుదీని * నతనికిఁజే
యుము । విపరీవర్యమాకు * వేఱుగలదె॥౬౪॥చ॥ అనియతఁడానతిచ్చిచన

నంతటమేల్కనినాల్గుదిక్కులుం । గనుంగొనియద్భుతంబుగుతు * కంబును
డెందమునంబెనంగవేఁ । గినఁగలకేదిబద్ధమని * కేరుచునుండెడు వేళనామ
తం । గనగనివాసిపుస్తకని * కాయధరుండొకరుండువచ్చినన్॥౬౫॥క॥అవి
ప్రునతిథిగానం । భావించిభుజింపఁబెట్టి*భాషించునెడన్ । దావిశ్వశ్రేయయ
నుచు । నీవచనమునదువనెచటి *దిదియననతఁడున్॥౬౬॥క॥నన్నయబట్టీయ
ములో । నెన్నఁగఁబ్రథమార్యగాదె * యీపొత్తములో । నున్నవియవి
యెనుబదిరెం । డన్నమహాద్భుతముఁబొంది * యపుడెల్లరకున్॥౬౭॥ వ॥
మదీయస్వప్నవిధంబంతయుఁ దేటపడనెఱుంగించిన నాకర్ణించిసకలజనంబు
లునానందంబుఁబొంది రందుఁగొందఱు మాతృసంబంధులమదీయబంధువు
లుగూడఁగులసింధుసౌగంధికబంధులునుగృతప్రబంధులునునీతియుగంధరు
లునుగావునవాకిట్లనిరి॥౬౮॥క॥ హరిఁగాంచుటచేమోక్షము । సిరిచేనర్థంబు
దాత్రిచేభూమియుశం । ఖరథాంగమ్ములవిజయము । విరచింపుమటన్నకృ
తిని * విద్యయఁగలుగున్॥౬౯॥ ఆ-గీ॥ శ్రేయమబ్బునంచుఁ * జెప్పెవిష్ణుఁడ
నంగ । మంచికలయటంచు * నెంచనేల । నతఁడుసెప్పమన్న * దితనిచేని
ప్పుడు । గడిగెనిదియెసాక్షి * గాదెమనకు॥ ౭౦

వ॥ అదియునుంగాక॥

కర్తృవంశావతారము.

సీ॥ శ్రీవిష్ణునాభిరా * జీవసంభూతుఁడేవసుమతీసురునకు * వంశకర్త।రా
మాయణామర * భూమిరుహాబ్ధియేవితతాగమాంతసం * వేద్యగుఁరుఁడు। క
శ్యపాత్రివశిష్ఠ * గౌతమభృగువులేసూనృతభాషణు * జోడువారు । పృథుల
శస్త్రికళాధు * రీణుఁడేగురుతపోరాశికిఁ * గూర్మిపట్టి॥౭౧॥ తే-గీ॥ యతఁడుదన
రారుసర్వలో * కైకయోగ్య । తారకాపథవర్తివి * స్తారకీర్తి। డురితకర్మపరి
త్యాగి * పరమయోగి । ధరగుణస్థానిశ్రీభర * ద్వాజమౌని॥౭౨॥ తే-గీ॥అమ్మ
హామౌనిగోత్రాబ్ధి * నవతరించి । తమ్ములునుదానునన్యోన్య * తనుదనర్చి।
తమ్ములనెపేరుననెసోముఁ * ప్రస్తరించు। నౌరసోమాహ్వయుఁడుకాకు*నూ
రిఘనుఁడు॥౭౩॥ తే-గీ॥ అతఁడుమధురనుబుధసమూ * హములఁదొడరి। వేద
శాస్త్రిపురాణాది * వాదములను । గాకునూరిఁటిఁజేసిన * కారణమునఁ ।గా
కునూరింటివాఁడన * ఘనతఁగాంచె॥౭౪॥ సీ॥ బాలుఁడైకాశికాపట్టణంబున
కేగిబ్రహ్మేంద్రునొద్దశా * స్త్రిములుచదివె। బ్రహ్మరాక్షసుతోడఁ * గ్రమ
ముచెప్పంబడికట్టినగండభా*గంబునొందె।సరికొండసీమలో*సంతరించెనుగా

కుమారునుసర్వాగ్ర*హారమొకటి।నిడుదవెల్లినిబొద్ది*నేపల్లినివరళపురినిమా న్యక్షేత్ర*ములుఁగడించె॥౭౫॥ తే-గీ॥నవనిసర్వజ్ఞుఁడగుటఁగం * గాంబికాభి।రా ముఁడనఁగనునిక్కంబు * సోముఁడనఁగ । మనియెనిలఁగాకునూరితి* మ్మనను తుండు।సోముఁడభినవచూతస*ద్ధామమునను॥౭౬॥చ॥ అతఁడభవత్పితామ హునకయ్యెఁబితామహుఁడాఘనుండుభా । రతినిదపంబునంగనివ*రంబడి గెందనయింటవిద్యప్ర । స్తుతమగుచుండనందునకు * సుమ్ముజగంబునఁగాకు నూరిసం । తతియగువారిశోభనది*నంబులమున్నగవాణిఁగొల్చుటల్ ॥ ౭౭॥ తే-గీ॥గంగయందుగుఁమారుని*గాంచెనొకని। సోముఁడనిచెప్పఁబెల్లను*జో ద్యమగునె। కాంచెఁబెక్కుకుమారుల*గంగయఁదు । సోముఁడలగాకునూరి వం*శోత్తముండు ॥౭౮॥ వ॥ వారెవ్వరనిన॥

సీ॥ అమరేశ్వరుండుభో * గాతిశయంబున నమరేశ్వరుండన * నతిశయి ల్లుఁ।గొండలయ్యనదల్ప * గురుధైర్యమహిమచేఁ గొండలయ్యయనంగఁ* గొమరుమీఱు। రంగప్పఁడాశ్రిత * రక్షణప్రౌఢిమరంగప్పఁడనధాత్రి*రంగు గాంచు। లక్ష్మణుండగ్రజా*లాపానువర్తియైలక్ష్మణుండనభూత * లమునవె లయు॥తే-గీ॥ నందులోఁగాకునూరిరంగాహ్వయుండు । గనియెనలువురుతన యుల*గన్నమాంబ।యందుఁదిరుమలభట్టుగం*గార్యవర్యు। నెలమిఁబెదసో ముచినసోము*నిందులోన॥౮౦॥సీ॥ ఒకనివాకిలిఁగాచి*యుండడెన్నటికైనను గ్రుఁడుగాఁడుదా*నొక్కనాఁడు । కంటమంటలురాలఁ*గనుంగొనఁడెవ్వరి* నేరఁడెన్నటికిని * నీరుప్రోవఁ। గుత్తుకందువిషంబు*గూర్చివర్తింపఁడనిశం బు నొక్కని*నడిగికొనఁడు। సంతతంబునుబొరు*షము వెల్తిగాంచఁడుక్రతువు లుదాఁజేయుఁ*గానిచెఱుఁపఁ॥౮౧॥ తే-గీ॥ డిన్నిసద్గుణములఁగల్గె*నేనిపూని। జోడుసేయగవచ్చునా* సోముఁగాకు । నూరికులవారిజాతచ * కోరమదవి। రాముసకురంగఘను పెద* సోమునకును॥౮౨॥సీ॥ కొట్టించెనెవ్వఁడు * గురు వాపివప్రదక్షిణభాగమునరొంపి* చెర్లలోనఁ । గట్టించెనెవ్వండు* ఘనశిలా సాలంబురంగుగాశంకర* లింగమునకుఁ । బెట్టించెనెవ్వఁడు * పృథుతరారా మంబుగుడిపాటికడనిన*కొండత్రోవఁ । బుట్టించెనెవ్వఁడ* ప్పురియామ్యదిశ గుంటఁద్రవ్వించిపశువులు*ద్రావజలము॥౮౩॥ తే-గీ॥ క్షితిఁదలంపఁగసర్వ జ్ఞ*శేఖరుండు । సత్పథవిహారిద్విజరాజ* చారులక్ష । ణాన్వితుండెవ్వఁడతఁ డుసో*మాభిధుండు । కాకునూరికులాఖ్యసా*గరభవుండు॥౮౪॥ఉ॥ వట్టిము పోతనార్యసుత*వర్యుఁడనందగు పెద్దిభట్టుతోఁ । బుట్టినకృష్ణుఁగైకొనిను*పు

త్రులవెంగనగన్నభట్టుబ।ల్దిట్టనుగంగయన్నుతలఁ * దిమ్మనురంగనులింగగో నమర్ । రట్టడిగాకునూరిపెద * రంగయసోముఁడుగాంచెవేడుకన్॥౮౫॥ క॥ వి నుతమతిఁగాకునూరిజ । ననమణియగుసోమునగ్ర * నందనుఁడగువెం । గ నబుధుఁడననెగడెజగం । బునసోమునినందనుం*బుధుఁడగుటరుదే ॥౮౬॥ తే-గీ॥ పల్లెనాటనునూటతొం * బదియునాల్గు । గ్రామములనీడుగానక * కాకునూరి। వెంగనార్యుఁడువేదవే - దాంగములను । ప్రస్తుతికినెక్కెమా అట * బ్రహ్మయనఁగ ॥౮౭॥ ఆ॥ కాకునూరివెంగ*ఘనుడుసేపమయందుఁ। గాంచెమొదలనప్ప * కవిని నిన్ను । వెనుకసోమనార్యు * వేంకటపతిఁగృష్ణు। భట్టులక్ష్మణాఖ్య*బాలుఁగాంచె॥౮౮॥ క॥ శ్రీగిరినినిలిచినీవును। భోగివిభూ షణునిపట్ట*పుకవీంద్రుఁడవై।వాగీశవినుతకామెప। లీగరుడాసనకృపాక* లితవాక్ప్రౌఢిన్॥౮౯॥సీ॥జగతినాపస్తంబ*శాఖోక్తషట్కర్మపద్ధతిఖండని* బంధనంబు । కాలబాలార్ణవా * ఖ్యజ్యోతిషగ్రంథ । సంహితాసుశ్లోక* సంగ్రహంబు । శ్రీమదనంతప్ర * సిద్ధమహావ్రతకల్పకథాంధ్రోక్తి* కావ్య రచన । శ్రీనగాధీశను*శ్లేషనిందాస్తుతి। భావగర్భితసీస *పద్యశతము॥౯౦॥ తే-గీ॥ లలితకవికల్పకాఖ్యాన * లక్షణంబు । మహితసాధ్వీజనౌఘ ధ*ర్మ ద్విపదము । నంబికావాదనామక * యక్షగాన। కృతియుఁజేసితికాకునూ*రి కులయప్ప ॥౯౧॥ క॥ ఇట్టిమహాగోత్రంబునఁ। బుట్టినసీకిట్టిశుభముఁ*బొందు టయరుదే । గట్టిగనాదేవుఁడుసమ । కట్టినయది తెనుఁగుఁజేయఁ *గాఁదగున నినన్॥౯౨॥క॥ పరమోత్సుకతనునన్నయ।విరచించినషక్కి-వ్రాసి*విప్రునిగా శి।పురికనిచివృద్ధబాంధవ।గురువిబుధులచేతనుజ్ఞ*గొనిచిత్తమునన్॥ ౯౩

కవివిచారము.

క॥ లోకంబునఁగలవిబుధా। నీకములోనెవరిఁబోల*నేరుతునైనన్ । నా కిచ్చెనాంధ్రశబ్ద । వ్యాకరణముఁదెనుఁగుఁజేయు * మనిహరికరుణన్ ॥౯౪॥ తే-గీ॥ మహినివాగనుశాసన* మయుఁడొనర్చు । నిమ్మహాగ్రంథమనునావ* యెక్కి-యాంధ్ర । శబ్దజలరాశితరియించు * జనులకేను । గర్ణధారుఁడహరి యను*గ్రహముపేర్మి॥౯౫॥ఉ॥ ఎన్నఁగనన్నయాఖ్యకవి యీకలికాదినిజె ప్పదానిభీ । మన్నహరించెఁగ్రమ్మఱమ*హాత్ముఁడురాజనరేంద్రుపట్టిదా।మొ న్ననొసంగెవిప్రునకు*మూలపుతండొనరించెఁడీకనా ।కన్నదిమున్నవిన్నది యుఁ * గాదుమహాద్భుతమబ్బెనాకిటన్॥౯౬॥క॥మూలముచెప్పిననన్నయ। భూలోకబ్రహ్మయతని * బుద్ధిదెలిసివ్యా। ఖ్యాలక్ష్యంబులొనర్చిన।బాలసర

స్వతులఁబోలు *ప్రాజ్ఞులుగలరే॥౯౭॥క॥ఎక్కుడిమతంగపర్వత। మెక్కుడికా మెపలిసుకవు *లీలోలేరే।గ్రక్కునదిదెనుఁగింపక। దక్కుటననుధన్యుఁజే*యు*తలఁపుననేమో॥౯౮॥క॥ ఆతిక్కనముఖ్యకవి।వాౕితముచేసీ తెలుంగు వ్యాకరణముధా। త్రితలమునఁనెగడునంత।ర్ఖ్యాతంబై తెనుఁగుగాక*పోవు టలెల్లన్॥౯౯॥వ॥మత్పురాతనజననఘనతరతపోవిశేషంబువలన సకదాయ నిచింతించినితాంతసంతుష్టాంతరంగుండనై ॥౧౦౦॥ తే-గీ॥ తనయనుగ్రహ మునఁజెప్ప*మనుచునిన్న । గలనువచ్చినహరితానే* కలఁడునాకుఁ। దెలియ నిపదంబులెల్లనుఁ దెలుపనింక। శంక సేయంగవలదని* సమ్మతించి॥౧౦౧॥వ॥ ముందుబృందారకభాషనశేష విద్యాజలజాసనుండగు శబ్దానుశాసనుండు సంక్షేపంబుగాఁగూర్చినయాంధ్రవ్యాకరణంబునందలి,సంజ్ఞా,సంధి,తత్సమ, దేశ్య, క్రియాపరిచ్ఛేదంబులయిదునుం దెనుఁగుఁబలుకులనేను విస్తరించిభా షా పరిచ్ఛేదంబును, వర్ణపరిచ్ఛేదంబును, వళిప్రాస పరిచ్ఛేదంబును, పద్య పరిచ్ఛేదంబును, సంధిపరిచ్ఛేదంబును, తత్సమపరిచ్ఛేదంబును, దేశ్యపరిచ్ఛే దంబును, క్రియాపరిచ్ఛేదంబును నను నామంబులనభిరామంబులగునాశ్వా సంబులెనిమిదిగానలకూచి బాల సరస్వతిసకల భాషాకవిమహోపాధ్యా యప్రణీతాంధ్రవ్యాఖ్యానగ్రంథంబాధారంబుగారచియింపంబూని ॥౧౦౩ క॥ దశమీసురగురువాసర । శశితారావజ్రయోగ * షష్ఠకరణయు । క్త్రశ రాసనలగ్నంబున । శిశిరకరాంశమున మొదలు * సేసితిఁగృతికిన్ ॥౧౦౪॥వ॥ ఇట్లుకృతప్రారంభుండనై మదిష్టదేవతంగాంచి నమస్కరించి వినుతించి యతనింగురించి షష్ఠ్యంతములు విన్నవించెద॥ ౧౦౫

షష్ఠ్యంతములు.

క॥ సాయపవేంకటపతిభూ । నాయకదత్తాగ్రహార* నగరపాత్రగే। శా యతదేవాలయమునఁ । బాయకవసియించుగోప * భామాపతికిన్॥౧౦౬॥ క॥ శ్రుతశాస్త్రాగమజితగీ।ష్పతివట్టెము పెద్దనార్య* సంపాదితపు । ణ్యతరా గ్రహారపూర్వ। క్షితిజశమీయామ్యమునవ*సించినహరికిన్॥క॥తంగెడసీమ నునిర్జర।గంగాసమనాగనిమ్న*గాపూర్వమునం।బింగళిపురదక్షిణమున। రం గుగనెలకొన్నగోప*రత్నంబునకున్॥౧౦౭॥ క॥ కేతవరనామపట్టణ । దైతే యాశాసమన్వి*తని కేతునకున్ । వాతాత్మజతార్క్ష్యసమ।న్వితునకుసమస్త లోక*విఖ్యాతునకున్॥౧౦౮॥క॥అలఘుతరశీలునకుమం। గళగుణజాలునకుద నుజ*కాలునకింద్రో। పలనీలునకునుగామె।పలిగోపాలునకుఘోష * పతిబా

రణంబుసనలంకారాఖ్యలను జెందిబహుభేదములనుజూ*పట్టుఁగృతులు। నఖి లకావ్యములకు*నాత్మలురీతులుప్రాణముల్ వానికిఁ*బ్రాణదశక। మోలివై దర్భికా * గౌళికాపాంచాలి కాలాటికాఖ్యన * కలితలైన। నాలుగురీతులె*న్నంగనర్థవ్యక్తిసౌకుమార్యౌజఃప్ర*సాదకాంతి।మధురసౌకర్యస*మాధిసా మ్యశ్లేషములువదియునుప్రాణ*ములుదలంప। శయ్యాచమత్కార*శబ్దస్ఫుర ణపదావృత్తిరీతిప్రాణ*వితతులెల్ల।శబ్దలక్షణములై *జగతిపైఁబొగడొందు నుభయవిస్ఫురణంబు*నొప్పునట్లు।వదలకమునుగొన్న*వర్ణంబుకృతులనుబలు మాఱునుడివినఁ*బ్రాసమయ్యె।నదిసుకకరదుష్క*రావాసనద్విత్రిచతురను సంజ్ఞల*సప్తవిధము । లయ్యెనుప్రాస* మందులోపలఁఛేకవృత్తిలాటముల న*ముత్తెఱంగు।లేకార్థశబ్దంబు* లేకపద్యంబులోఁ బునరుక్తిదోషంబు*పొం దకుండ ।నుడుగక వేమాఱు * నుడువఁగలాటాఖ్యజనునను ప్రాసమై * జరుగు చుండు । లాటంబులోశృంఖ*లన్యాయబంధంబుప్రతిషేదశృంఖళ* బంధనం బు । మాలికాదీపస* మాఖ్యయుసారంబునేకావళియొనన * నెసఁగునైదు।ప లుమాఱునొకభంగి*పలుకులువలుకుచో*నర్థంబువేఱైన * యమకమదియె। నాదిగతంబుమ*ధ్యగతంబునంగతతాఖ్యంబునాదిమ*ధ్యమగతంబు। నాద్యం తగతముమ*ధ్యాంతగతంబునుజరణత్రయగతంబు*సర్వగతము । నుపమాన పదగోప*నోక్తియుననవవిధములై యమకముల్ * విస్తరిల్లు।సరిగమపధను లో*ష్ఠ్యనిరోష్ఠ్యములుతలకట్లునుగుడులుశృం*గములునేక । వర్ణంబులునభి ష్ట*వచనసంఘట్టనంబులునాదిగానిట్లు * వ్రేదలువెల్లఁ । జిత్రకవిత్వప్ర* సిద్ధ నామంబులై పెంపొందిపీనుల*కింపొనర్చు। సరవిగూఢచతుర్థ*చరణవర్ణముఁ జతుర్విధకందమునుబంచ*విధసువృత్త।పద్యంబుసీసరూ*పద్విపదాఖ్యయుఁ గందగర్భితమణి*గణనికరము । మొదలుగానొకపద్య*మునఁబెక్కుపద్యంబు లిమిడిఛందోర్థదో*షములులేక।గనుపట్టునవియెల్ల *గర్భకవిత్వవిఖ్యాతిచేశ్ర వణసు*ఖంబొనర్చు।గోమూత్రికాఛత్ర * గుచ్ఛకుండలినాగకంకణమర్ధల*ఖ డ్గచక్ర।పంకజసర్వతో*భద్రమాలాక్షురిప్రభృతిబంధంబులే*ర్పడఁగఁజెప్పు వృత్తముల్బంధక*విత్వవిశ్రుతములైకవులకుఁజెవులఁపండువులుసేయు । ప్రా సాదిగాఁజెప్పఁ*బడినవన్నియుశబ్దవితతికలంకార*వితతులయ్యె।ధరనలంకా రప్ర *ధానతాసురసప్రధానతావస్తుప్ర * ధానతలును । భాసిల్లునారభ*టీ సాత్వతీభారతీకైశికీనామ*ధేయవృత్తు।లర్థస్ఫురణసమా *ఖ్యయులాంగలీ ఫలపాకమృద్వీఫల*పాకములును।గడుముఖ్యగౌణల*క్ష్యధ్వనివ్యంగ్యముల్

గణుతింపనర్థాల*క్షణములయ్యెఁ।జర్చింపఁగృతులకు*జాతిగుణంబులు ద్రవ్య
క్రియలుజీవి*తంబులగుట।నవియే తెఱంగున* నమరునట్లనచెప్ప*వలయుజాతి
స్వభా*వంబుననఁగ।నదిమొదల్గానిమూఁడు * పదులపై నెనిమిదియెసఁగుత
ద్భేదంబు* లెఱుఁగఁదలయు । జాతియొనుపమయు* సద్రూపకంబునుభ్రాంతి
మంతంబున*పహ్నుతియును।దీపకత్రయమునా*క్షేపంబుశ్లిష్టంబునుత్ప్రేక్ష
యునుదుల్య*యోగితయును।వ్యతిరేకమునునుదా* రతయుఁబ్రేయస్కంబు
లెసఁగవిరోధంబునా*వృత్తివిధము । భావికాఖ్యానంబు * బరివృత్తియునుస
మాహితమునప్రస్తుత*స్తుతిపరంబు।వ్యాజస్తుతియునుబ*ర్యాయోక్తియును
విశేషోక్తివక్రోక్తిస*హోక్తిసంజ్ఞ।లూర్జస్వియునుసమా*సోక్తిసమాఖ్యయుజ
గతివిభావనా*సంకరములు।రసవంతమునునిద* ర్శనమునుసూక్ష్మంబులవనా
మకంబు హే*తువుగ్రమంబునాశీర్వచనమున*ర్థాంతరన్యాసంబునతిశయోక్తి
యునుదా*త్తాభిధంబు।ననెప్పునిన్ని యు*నర్థంబులకునలంకారభేదంబులై*
కానఁబడును।దొలుతటిరూపకా* దులుతమలోఁదాముకలసిసంసృష్టిసం*కర
ములనఁగ।ద్వివిధంబులగునందు*దిలతండులన్యాయసంసృష్టిగృతులఁబ్ర*శస్త
మయ్యె।సంకరంబులు రెండు*జరుగుదుగ్ధోదకన్యాయన్నృకేసరి * న్యాయముల
ను॥ తే॥క్షితినిశబ్దార్థసంసృష్టి*జెందునట్టి।సంకరంబులుమఱియును*జాలగలవు
వరుసఁ।వియెల్లదెలియంగవలయుబూర్వశాస్త్రిలక్షణలక్ష్యోక్తి। సరణివలన॥

శబ్దార్థదోషసీసమాలిక.

సీ॥ కనుఁగొనదుష్ప్రయో*గముపైరివర్గంబుధరఁదత్సమాపశ*బ్దక్రమం
బు।నపసంస్కృతాఖ్యంబు * నప్రయుక్తంబువిసంధిదుస్సంధికు* సంధిపదము
లవలసకారశూ*న్యంబుహీనోక్తియుఁగొఱలుదీర్ఘపుకాకు *గుఱుచకాకు।స
మసనభంగంబు*ఛందోయతిప్రాసభంగంబులుననంగఁ*బదియునాఱు శబ్ద
గతప్రదోషంబులై యొప్పారుగృతులుసాగి వుదీని* నెఱుఁగకున్న । న్యూనప
దోషమ*యుచునధికపదోషమయునప్రసిద్ధోప*మావిధంబు । నసదృశోపమ
యుమ*హాధికోపమయునునీచోపమయువ్యర్థ*వాచకంబు । దేశసమయలో
క*దిక్కాలమైత్రివిరోధాగమకళావి*రోధములును।వ్యాకీర్ణకమునస * మర్థ
మపార్థంబువిరసంబునతిమాత్ర*విశ్రుతంబు।నశుభలజ్జాజుగు*ప్సాశ్లీలములు
సంశయంబుసందిగ్ధనే*యార్థములును । బ్రక్రమభంగంబ*పక్రమంబునుగ్ర
మభంగంబుశ్రుతికటు*పరుషములును।క్లిష్టగూఢార్థంబ* పుష్టార్థకమునసం
గతదోషముపదప్ర*కర్షణంబు । నధికపదంబున * మాప్తపునరాప్తంబుహీన

పదంబుని*ర్హేతుకంబు।నవిమృష్టకవిధేయ*కాంశమన్యార్థంబునప్రతీతికము
న*నర్థకంబు।భిన్నసంబంధంబు*భిన్నలింగముభిన్నవచనమలంకార*వర్జితంబు।
క్షితినప్రయోజక*శ్లిష్టంబునేకార్థకంబునుబునరుక్త*కంబుననఁ గదొడరెనేఁ
బదియర్థ*దోషంబులివిముందు దెలియకకృతిసేయ*నలవిగాదు। పదపడిము
నుబల్కు * ప్రాణాదులనుగూర్చిచెవులకునింపుగాఁ * జెప్పిరేని । ధీరులుసద్గు
ణా *ధికతచేనవియచేపట్టుదురొకొక్క * పట్టునందు । శ్రుతిసంస్కృతియు
మధు*రతయునస్పష్టార్థమునకునర్థవ్యక్తి* యునుబదప్ర । కర్షణంబునకుధా
త్రి*హర్ష వాక్యముసూక్తితంత్రమశ్లిష్టాభి*ధానమునకు। గ్రామ్యంబునకునె
ల్లఁ*గాంతియునుచితార్థంబులకెల్లను*దాత్తతయును। సంధిదోషములకు *
ర్జస్వియుశ్రుతిపరుషంబులకెల్లను*సౌకుమార్య।మప్రతీతికమున * కాప్రసా
దంబుప్రేయస్కంబుబరుషస*మాఖ్యమునకుఁ।గ్రమభంగమునకుసం*క్రమ
తయున్యూనాధికపధంబులకుసామ్య*కల్పనంబు । వెండియునిభ్భంగి * వెదకి
గుణాధిక్యములుగూర్చిదోషముల్* దొలఁగఁజేసి॥ తే-గీ॥ రచనగావించుగృతి
బుధ* రచనలందుఁ । దనరునాచంద్రభాస్కర * తారమగుచుఁ । గావుననలం
క్రియాసాస్త్రి*కథితఫణతి।నరయఁదగువీనినెల్లభూ*సురపురీశ॥

వాక్యలక్షణము

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

సావాగ్యారసవృత్తిః

క॥రసమునకునాశ్రయంబై।యసదృశమగునెద్దియదిగ * దాశబ్దమురా।
క్షసదమనరసికులనఁగా।వసుమతిఁనద్వివిధము నెఱుఁగు * వారులుసుమ్మీ॥

రసవివేకము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

సాధ్యోహిరసోయథాతథంకవిభిః.

తే॥తగరసాశ్రయవాక్యసం*తతులుగూర్చి।కావ్యములొనర్చు వారపో*కవుల
నంగ।నట్లుగావుననేభాష* నైనఁగవిత। పలుకువారికిసాధింప*వలయురసము॥

పంచవిధభావసీసమాలిక.

సీ॥ రమణమనోవిక * రముబహిర్వ్యాప్తమైభాసిల్లునదిసుమీ * భావ
మనఁగ।నదియువిజ్ఞానస*మాఖ్యచేఁజెన్నొందియాత్మకుమనసుచే* నబ్బుచుం
డు।నామనంబునకింద్రి*యములచేసగువానికై దింటికినివిష*యములవలనఁ।
గలుగునునాజ్ఞాన*కలితమాభావంబుదరుణులయందును*బురుషులందు। నా

త్మసముద్భూత* మైనవరసములనమరఁజేయుచువిభా * వానుభావ। సాత్త్విక
వ్యభిచార*సంజ్ఞలచేనాల్గుచందంబులగునందుఁ*జనువిభావ। మాలంబనోద్దీ
ప*నాహ్వయంబులు రెండు తెఱఁగులధాత్రిను* ద్దీపనాఖ్య।మాలంబనోక్తగు*
ణాలంబనవిచేష్టితాలంక్రియాత్మవి*హారలీల। లనఁజతుర్విధములఁదనరారు
ననుభావమంగచేష్టోద్భూత * మగుచు వెలయుధరమనోవృత్తిస*త్వంబనఁబ
డునందుసంభవించినయది*సాత్త్వికంబు। గణుతింపనాసాత్త్వి* కముకంపఘర్మ
సంస్తంభవైవర్ణ్య వై *స్వర్యబాష్ప।విలయరోమాంచసం *జ్ఞలనష్టవిధము
లజరుగునవ్వలవ్యభి*చారికంబు।స్థాయిభావమునని * త్యత్వంబునొందకవ్యభి
చరించుచుసాగ*రాంతరమునఁ। బొదలుభంగముభంగిఁ* బొడముచుసడఁగు
చుసంచారిభావసం*జ్ఞయునుదాల్చు। వ్యాధ్యసూయావేగ*హర్షలజ్జామర్షదై
న్యావహిత్థని*ద్రావిషాద। శంకామదగ్లాని * చపలతాపస్మారసుప్తిచింతా
శ్రమా*త్సుక్యమరణ।గర్వమోహాలస్య* నిర్వేదసంత్రాసధృతిజడతోగ్ర
తా* స్మృతివితర్క। మతిసంబోధనో *న్మాదనామంబుపేర్చుముప్పదిమూఁ
డు*భేదములను।బ్రకటంబులైస్థాయి* భావంబులనరోషశమజుగుప్సాభయో
త్సాహశోక।హాసవిస్మయరతు లనఁగఁదొమ్మిదియొప్పునవరసో దయకార*
ణంబులగుచుఁ।బంచవిధంబులై *పరుగుభావంబులుస్థాయిభావసమన్వి*తమ్ము
లగుచు॥ తే-గీ॥వీనినన్నిటినెఱిఁగిన* వెనుకగాని।నవరసంబులుపుట్టుచం*దము
లువాని।భేదములులక్షణంబులు* నాదిగాఁగ।దెలియఁబోలదుతంగెడ* దేశ
వాస॥ ౧౭౫ శృంగారరససీసమాలిక.

సీ॥ వెన్నముద్దకుఁబాక * విధిచేఁపుతత్వంబుదనరుభంగిననవ* స్థాయిభా
వ।ములకువిభావప్ర* ముఖ్యభావంబులవలనరసత్వంబు * గలుగుచుండుఁ।ద
ద్రసంబంతయుఁ*దనగుఁ గావ్యములందుఁ నాట్యంబులందున * నారతంబు।విను
నాప్యులకుఁగావ్య*వృత్తంబులనుగనుఁగొనురసజ్ఞులకున * ర్తనములందుఁ।గ
లుగుఁగానిరసంబు*గలుగదారోప్యంబుగావునటియించు*కాంతలందు।గరి
మనారసముశృం*గారంబుహాస్యంబురౌద్రంబుకరుణవీ* రంబునద్భు।తంబు
భీభత్సంబు*దారుణంబునుశాంతమునునాఁగనవవిధం* బులమెలంగు।వరనవ
స్థాయిభా * వములలోనొగిఁజెప్పినరతిమెభావాది * రంజనముల। నయ్యొను
శృంగార*మదినీలవర్ణంబు వెన్నునిమొనసామ* వేదవంశ।వర్యంబుగడుసౌకు*
మార్యంబుకైశికీవృత్తినిమధురతా*విధమునందు।సుప్రసాదాభిధా* నప్రా
ణఘణితినివిరచింపనొప్పుకై*విత్వమునను। బెనుదాయభీభత్స*మునకదిసంభో

గభవమునువిప్రలం*భజముననఁగ। ద్వివిధమయ్యెనుబంచ*విధభావకథితప్ర
పంచకపోష్యమై * పరగునట్టి। సందర్శనాలాప * సంస్పర్శనాశ్లేషనఖరదక్ష
తచుంబ*నక్రియాద్య। మవనిపైసంభోగ * భవముదద్విప్రలంభజమనునది
మూఁడు*భంగులయ్యె। సంగప్రభూతంబ * యత్నసంభవమునునై సర్గికంబు
న*నంగనందు। వింశతిగీతముల్ * వెలఁదులకొప్పారుయావనగుణచేష్ట * లం
దులోనఁ। దనరారునంగజా* తముమూఁడుభేదంబులై హావభావహే * లా
హ్వయములు। నప్రయత్నజమను*నదిసుశోభాకాంతిదీప్తిప్రగల్భతా*దీరత
లును। మధురతోదారతా*బిధములునననేడుచందంబులయ్యెనై * సర్గికమ్ము
కిలికించితవిలాస*లలితలీలాఖ్యలువిచ్ఛిత్తిబిబ్బోక*విభ్రమములు।కుట్టమితం
బును*మోట్టాయితంబునువిహృతంబుననదశ * విధములయ్యె। భావంబు
మొదలుగా*భావ్యోదయక్రియావింశతియననవి*వినుతికెక్కు।కుంభినిపైవిప్ర*
లంభశృంగారోపకరణంబులై రసా*కరములగుచు।శ్రవణసందర్శన।ప్రణయ
విరోధప్రవాసాదికలనల*వలనఁబొడమి। వెలఁదులకునుబురు*షులకునువరు
సతోనొదవునవస్థలు*పదియురెండు। నయనసంప్రీతిమ* నస్సంగసంతతసంక
ల్పప్రతాపజా* గరకృశత్వ। విషయానుభవపరి * ద్వేషలజ్జాత్యాగ* సంజ్వ
రోన్మాదమూ*ర్ఛామృతాహ్వ। యంబులరతిరహ*స్యకళాప్రవీణులుజగతిఁ
బ్రలాపంబు* సంజ్వరంబు। నను రెండుదశలును* గొనకయవస్థలుపదియుకా
నెంతు రే* పట్టునందుఁ। బ్రకృతికథాసమా * ప్తికరంబునహితంబునశుభప్ర
సంగంబు * నగుటఁజేసి। ద్వాదశీదశపురా * తనకథాక్రమమునఁగానివర్ణిం
పరు*గావ్యములను ॥ తే-గీ॥ గవులుదీనినెఱింగిశృం*గారరసము। గులుకునట్లు
గఁగావ్యముల్ * గూర్పగున్న। ఖ్యాతికెక్కనెరసికస*భాంతరముల। సర్వ
తటినీపురందరా * శానివేశ॥ అష్టరససీసమాలిక.

సీ॥ రసపోషణములన * నెసఁగువిభావముఖ్యంబులవలనను * వ్యక్తభం
గిఁ। బడయునవస్థాయి*భావముల్ నిజగుణసత్వంబులగుచుర*సత్వమొందు।
నందుశృంగారర * సాంతరభేదసంతతులెల్లమున్నుభా*షితములయ్యె। నింక
హాస్యాదుల* నెనిమిదింటనుగల్గుభేదముల్ చెప్పెద*వేఱువేఱఁ। బూర్వోక్త
హాసంబు*భువినిహాస్యంబయ్యెనదియల్పమృదువుసా*మాన్యవాయ।మర్జున
చ్ఛవికుంజ * రాననుచేరువఁగరుణాభియాతిశృం * గారభవము। సొంపొందు
మధురతా*సుప్రసాదములనుభారతీవృత్తిని*బద్యములను।మూఁడుభేదంబు
లు* మొలచెనుత్తమమధ్యమాధమంబులనంగ*నందులోన। హసితస్మితములు

త్త*మాఖ్యలువిహసితప్రహసితంబులుమధ్య* భావితములుక్షితినపహసితం
బు*నతిహసితంబునుజనుగావ్యములఁగ*నినఁబ్రశస్తిఁ। బంచమభావసం*భవ
మహాక్రోధంబురౌద్రరూపముదాల్చె*రక్తనిభము। హరునియాడిగమధ*
ర్వాన్వయప్రభవంబుభ్రుకుటిప్రయుక్తమ* ద్భుతవిపంధి। యుద్ధవృత్తార్థము
ప్రసా*దోజంబులనుగూర్చియారభటీవృత్తి* నమరఁజెప్ప। వెనుకఁజెప్పినశ్లో
క* మునవయ్యెఁగరుణఁదామహీనధర్వామ్నా య* విహితజలజ। సమవర్తి
దాసికా* పాయసన్నిభకాంతిహాస్యాదికార్ద్రిర . సాత్మజాత। సౌకుమార్య
ముసఁప్ర*సాదమాధుర్యంబులనుగైశికివృత్తిఁ*జనురచింప।స్థాయిభావోది
తో * త్సాహంబుదావీర * రసమయ్యెనెపుడుసా * ధ్వసవిరోధి। కించిత్ప్రి
గల్భితో*దంచితమోజఃప్రసాదసాత్వతులను* జరుగుఁగవిత। ప్రథమవేదిసు
పర్వ*భర్తరాణువమూఁడువిధములైయదిధాత్రి*వెలయుసమర। వీరంబువి
తరణ*వీరంబుగారుణ్యవీరంబుననభావవేద్యమగుచు। విస్మయాహ్వయము
న* వెలయుభావమువిభావాదులచేనద్భు* తాభిధాన। మునసొప్పనాశ్వలా*
యనసూత్రజముకమలాసనుబడివారి*యరుణకాంతి। రౌద్రరసాదివీ* రరస
ప్రసూతంబుస్వల్పమృదుత్వమో* జఃప్రసాద। విధములభారతీ * వృత్తిఁగా
వ్యంబులయందుఁజెప్పఁగనొప్పు*పొందుగాను। నవభావభేదమ * ధ్యవిభావి
తజుగుప్సబీభత్సమనఁగనొ * ప్పిదమఁగాంచు। నారభటిప్రసా * దౌజనవిధ
ములనొప్పుపద్యములన*త్యద్భుతంబు। సన్నుతాపస్తంబ*సంతతిశృంగారశ
త్రువునందికే*శ్వరునిభంటు। కాలవర్ణముద్వ్రప * కారమైయదిచెప్పఁబడు
జుగుప్సాఖ్యభీ* భత్సరసము। పెనుపొందవైరాగ్య * భీభత్సరసమునునసఁగనీ
భేదంబు*లరయవలయు। మునుపుతొమ్మిదిభేదములలోననెన్నినభయముభ
యానకా*హ్వయముచేతఁ।బరగుయాజుషముభీ*భత్సంబుపట్టిధూమ్రాభం
బువీరర *సాహితంబు। ధరమహాకాళుని * దళవాయిసాత్వతినోజఃప్రసాద
సం* యుక్తినమరుఁ। గవితలనీషత్ప్ర*గల్భంబుసర్వాంగకంపనవైస్వర్య* కా
రణంబు। శమముశాంతంబయ్యెఁ*జంద్రసన్నిభముని*రైర్వరమొందునుబర*
బ్రహ్మలెంక। గ్రమమునధర్మార్థ*కామమోక్షములనుపురుషార్థములనుదాఁ*
బొందఁజేయు।నల్పమార్దవముకా.వ్యములఁబ్రసాదమాధుర్యభావాఖ్యవృ*
త్తులఁబొసంగు॥ తే-గీ॥ నీరసాంతరభేదంబు*లెల్లవరుస। నెఱిఁగిసమయోచి
తములుగా*హృదయములకు।నింపుపుట్టంగఁగృతులవ*ర్ణింపవలయు। శ్రీగిరీ
శాన్యభాగధా*త్రీనివేశ॥ ౧౯౪

నాయకనిర్ణయసీసమాలిక.

సీ॥ నవరసంబులకుజ*న్మస్థానములునలుగురుముఖ్యులగునాయ* కులుద
నర్తు। రొగిధీరలలితధీ*రోద్ధతధీరప్రశాంతధీరోదాత్త* సంజ్ఞలకునఁ। గలరు
వెండియునొక* నలుగురుశృంగారరససంభవాస్పద* ప్రథితగుణులు। ధారు
ణినసుకూల*దక్షిణశఠధృష్టులనఁగవీరలకుస*హాయపరులు।మహినినలువురు
పీట*మర్దవిదూషకవిటచేటకులనంగ*వెలయువారు। మదనకళాధికార।విదు
లచేబూరుపజాతులునాలుగెం*చంగఁబడియె।బాంచాలదత్తకభద్రకకూచి
మారాభిధానంబుల*నవియుఁగాక। నుపజాతులనవెండి* యునుమూఁడుశశ
వృషహయనామకములఁజె* న్నారుచుండు। వసుధనాయకుఁడెంత* రసికుఁ
డైననుగాంత*వెలిగాఁగరసమునం*ధిలదుగాన। నాయికాభేదమం* తయువి
స్తరంబుగాఁదెలిపెదనవరసా*ధీనలైన।యుంగనలనుస్వకీ * యయుఁబరకీయ
యుసాధారణియునన*జనుఁద్రివిధము। లందులోనస్వకీయ*యనుభామినికి
గుణభేదములనుమూఁడు*భేదములగు।నుర్విముగ్ధయుమధ్య* యునుప్రగల్భ
యుననసొక్కచందంబున*నుండుముగ్ధ। మధ్యాఖ్యఁజనుతను* మధ్యధీరయు
నుధీరాధీరయునునధీ*రాభిధయును।ననుమూఁడుదెఱఁగుల*వినుతిగాంచుఁబ్ర
గల్భయనునదియునునట్ల*నతిశయిల్లు।ధృతివిశేషములచే * ధీరాదికామినీమ
ణులుజ్యేష్ఠామధ్య*మాకనిష్ఠ। లగుదురువరుసతో*నవనినాపరకీయద్విప్రకా
రంబుచేఁ*దేజరిల్లుఁ। గరపరిణతయును*గన్యకయుననఁబరిణతవర్ణింపఁ*బ
డదుకృతులఁ।గన్యకపురుషాభి*కాంక్షితగానసంగరసంబులనుబరి*కల్పితయ
గు। శృంగారరసనిధా*నాంగనలెనమంద్రుచర్చింపవాసకసజ్జికయును। నభి
సారికయుఖండి*తాఖ్యయుస్వాధీనపతికయుఁప్రోషిత*భర్తృకయును। విప్ర
హాంతరితయు*విగ్రహోత్కలితయువిప్రలబ్ధయుననవీరలకును।దూతికలా
ర్గురు * ప్రాతివేశినియుశిల్పినియుఁగారువునులింగినియుసఖియు। ధాత్రితను
ప్రజా*తయువీరులేకున్నతటినేర్పుమైఁబ్రియ*తంత్రములకుఁ।దమకుఁదామై
నను* దగదూతిభావంబుగైకొనిఁడపుట* కార్యసరణిఁ। గామశాస్త్రమునం
దుఁ*గామినీమణులకువెలయుజాతులునాల్గు*విధములగుచుఁ।జింతింపఁబద్మిని
*చిత్రినిశంఖినీహస్తినులనవీరి*కందరకును।నలువృందముత్తెఱం*గులనుపజా
తులుహరిణియుఁదురగియుఁ * గరిణియునన। లలిభావరసనాయ * కులయం
దుఁగలిగినభేదంబులెల్లదె* ల్పితివరుసను।గ్రంథవిస్తారశం * కనువానిలక్షణం
బులులక్ష్యములునిందుఁ*బలుకనైతి॥ తే-గీ॥నట్లగుటభావరసనాయ*కాదిభేద

సంచయమునకలంకారశాస్త్రవితతి। వలనలక్షణలక్ష్యముల్ దెలిసి విధపఁ। రసమువర్ణింపఁదగుఁగవిరాజులకును॥ ౨౦౩

సుకవిమాహాత్మ్యము.

తే-గీ॥ మణివలనఁగంకణమునుగంకణమువలన। మణియును బ్రకాశమగుసట్లు మదిఁదలంప। సుకవివలననాయకుఁడునాయకునివలన। సుకవియుఁబ్రసిద్ధిఁగాంతురుసకలదిశల ॥ ౨౦౪॥ తే-గీ॥ నాకుజాతునిచేరఘునాయకుండు। వ్యాసుచే బాండవులుకాళిదాసుచేత। భోజుఁడు ప్రసిద్ధినొందిరి భువినిదమదు। నడకలెల్లనుగథలుగానుడుగుకతన॥ ౨౦౫॥ క॥ ఇమ్మహినిమునులచేవెల। సెమ్మనుగావ్యములునాన్పమిఁకురుతేకా। వ్యమ్మనువచనార్థంబే। సమ్మతిఁగలివేళసుకవిజనులేమానుల్॥ ౨౦౬

సత్కవిలక్షణము.

క॥ ధరణీసురుఁడు ప్రశాంతుఁడు। గురుభక్తుఁడుశుచియుఁగల్పకుఁడు పూర్వకవీ। శ్వరవాక్ప్రయోగదక్షుఁడు। గరుణామతియెవ్వఁడతఁడు గవియనఁబరగున్॥ క॥ శ్రుతిశాస్త్రింగపురాణ। ప్రతతియునితిహాసకావ్యభరతాగమముల్। స్మృతిసంగీతరతికళా। గతులనలంకృతులనెఱుఁగఁగాదగుకవికిన్॥

సప్తవిధకవులు.

ఆ॥వె॥ వినుతిఁగాంతురిలవివేకివాచకరాచి। కార్థశిల్పభూషణార్థలనఁగ। మార్దవానుగతసమాహ్వయుఁడునునాఁగఁ। గవులుసప్తనామకములతోడ॥ ౨౦౯॥ సీ॥ గణవర్ణశబ్దార్థ గుణదోషనికరంబుఁబరికించికూర్చుకబ్బమువివేకి। బహుతరానుప్రాస పదంబనియమంబువడలకకృతిసేయువాచకుండు। మృదుమధురోక్తులు వెదకికావ్యంబెల్లరచియుంచుఁబదషడిరౌచికుండు। మితశబ్దములలోన నతివిపులార్థంబులిమిడించునర్థాఖ్య నెసఁగునతఁడు॥ ౨౧౦॥ తే-గీ॥ సెప్పయమకంబులెప్పట్ల శిల్పకుండు। వెందుపఱుచునలంకృతుల్ భూషణార్థి। సరళపదవిరళార్థవిస్ఫురణముగను। జూపురసమెందుమార్దవస్ఫుటకరుండు॥ ౨౧౧

కుకవినిరాసము.

తే-గీ॥ జల్లిపదములునాలుగుసంతరించి। గురువులిడుచోటలఘువులుగొన్నికూర్చి విరతిగూడకమీఁదులు వెదకికొనుచు। నచ్చుపొల్లలపైనుంచునతఁడుకవియె॥ ౨౧౨॥ తే-గీ॥ వ్రణముగనినిర్మలాంగంబువదలునీఁగ। యనఁగుకవితప్పుఁగనియొప్పునడఁచిపుచ్చుఁ। జలముడిగిపాలుద్రావుహంసంబుకర

ణిదప్పవిడనాడియొప్పుసత్కవిగ్రహించు ॥ ౨౧౩॥ తే-గీ॥ తనకుఁదెలియనివన్నియుఁదప్పులనుచుఁ। గుకవిహాస్యంబుగావించుసుకవివరుఁడు। దీనిచర్చించితెలియునంతటనుదెలియ। కున్నఁదద్దయుఁబెద్దలయొద్దఁదెలియు॥ ౨౧౪॥ క॥ ధరఁదమరుసత్కవులమని। పరులుగుకవులనుచుఁగృతులఁబరిహాసమొనర్తురుగర్వమతులుయోగ్యాః। పురుషోనా స్త్రీయనుమాటబుద్ధిఁదెలిసియున్॥ క॥ భ్రష్టులుదామేసర్వో। త్కృష్టకవులమనుచుసభఁబలింతురుబాణో। చ్ఛిష్టంజగత్రయమ్మను। నష్టాక్షరమునునుగాదె యడఁకువమదికిన్॥

కవితాప్రశంస.

తే-గీ॥ విబుధలోకంబుగవితైవవిద్యయనుచుఁ। జదువువచనార్థమునసంశయముగలదె। విద్యలకునెల్లనుత్తమవిద్యకవిత। దానిదెలియుటవిశ్వమంతయునుగనుట॥ ౨౧౭॥ క॥ ధారుణినాకుజమారుతి। పారాశర్యులుచరించుభావుకశిష్ట। చారమవశ్యమ్మనికవి। తారతమతులైరికాళిదాసప్రముఖుల్॥ ౨౧౮॥ మ॥ జననాథాగ్రణియాత్మరాజ్యమునని చ్చల్ పూజ్యుఁడాసీమబాసినఁదాగవ్వయుఁజేయఁడన్నికడలన్ శ్రేష్ఠుండువిద్వాంసుఁడా। యనకన్నంగవిమేటియౌసుకవితాయద్యస్తిరాజ్యేనకి। మ్మనువాక్యంబునిజంబుదీనిఁగనికావ్యంబుల్ రచింపందగున్॥ ౨౧౯॥ క॥ వనితయుఁగవితయుఁదానైచనుదెంచుటగలుగునేని సరసంబగుధా। త్రినిబల్మికోలుగావిం। చినవిరసంబగునటంచుఁజెప్పిరివిబుధుల్॥ ౨౨౦॥ క॥ ఛందోలంకారాదుల। యందలిపాటెల్లఁదుదిని వ్యర్థముగాదే। సుందరమగువాక్యంబుల। పొందెజేఁగిరచించుబుద్ధిపుట్టకయున్నన్॥ ౨౨౧॥ క॥ విరచించుశక్తిపుట్టని। పురుషునిచదువులు ప్రకాశములుఁగావువసుంధరదీపరహితసదనాం। తరమునరేయిఁబడియున్న ద్రవ్యములక్రియన్॥ ౨౨౨॥ తే-గీ॥ ఆశుధారాకవిత్వంబులందుశయ్య। లుపములుత్ప్రేక్షలునులేకయుండుఁగాన। నెంతచర్చించినను బద్య మంతసారవంతమగుఁగాననిలుకడ వలయుఁగృతికి॥ ౨౨౩

దేశభాషావిశేషంబులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

"స్వస్థానవేషభాషాభిమతాస్సంతోరసప్రలుబ్ధధియః। లోకేబహుమన్యంతే వైకృతకావ్యానిచాన్యదపహాయ ॥ మ॥ నిజదేశంబులవేషభాషలపయి న్నిత్యాభిమానస్థులై। ప్రజమెచ్చన్ రసలుబ్ధబుద్ధులగుచుం బ్రాజ్ఞుల్ స్వదేశ్యంబులే। నిజమంచుంగొనియన్యదేశములవానిన్మెచ్చరేపట్టునన్। గజరాజావనప్ర

స్ఫుటార్థరసముల్ *గావంచు నెల్లప్పుడున్ ॥ ౨౨౪॥క॥తమతమ బాసలఁ గవితలు। దమతమ దేశములఁ గొప్పి*దములగుఁ బరదే।శములకుఁ గూడ వ్రేకింతయు ।నమరోక్తులు సకలభాష*లందును వెలయున్ ॥ ౨౨౫॥క॥ తలఁపఁగ సంస్కృతకావ్యంబులు దమయర్థములు సకల*భూజనములకున్। దెలిసినను దెలియకున్నను। బోలుపొందఁగ నిచ్చు నాల్గు*పురుషార్థములన్ ॥౨౨౬॥క॥హరికథయైనను దమకర్థరసానుభవంబు లేని*రసవద్దేశాం। తరభాషా కావ్యంబులు । దొరకొని పఠియింపఫలము*దొరకునె దానన్॥ ౨౨౭॥క॥ ఆయాదేశము వారికి । నాయాదేశంబు భాష*నమరిన కావ్యం।బాయత పురుషార్థంబులఁ । బాయక సమకూర్చు దేవ*భాషయ పోలెన్ ॥క॥ సురభాషార్థము దెలియని ।తరుణులకును శూద్రులకును*దమతమ సీమం।బరగిన మాటలఁ జెప్పిన । వరకావ్యము పఠనమున కవశ్యంబయ్యెన్॥ ౨౨౯॥క॥క్షితిమ్లేచ్ఛభాష శ్రుతిగ।ర్హితమగునట్లైన నాధరిత్రిని దానిన్ ।మతి రోసి విడువఁ గూడదు।సతతము వ్యవహారహాని*సంధిలుఁ గతనన్॥ ౨౩౦॥క॥నీతంబని దేశీయము। జాతీయంబును వచించు * సమయమున నిజా।త్మోతలభాషాకృతులను।ఖ్యాతిగ మ్లేచ్ఛోక్తులాది*గాఁ గూర్తురజా॥ ౨౩౧

ఆంధ్రకవితాపితామహునిచాటుధార.

మ॥సమరక్షోణిని గృష్ణరాయల భుజా*శాతాసిచేఁ బడ్డదు ।ర్దమదోర్దండపుళిందకోటియవన*వ్రాతంబు సప్తాశ్వమా ।ర్గమునం గాంచి శబాస హాహా హరిహరం*గా ఖూబు ఖోడా కితే। తుముకీ బాయిల బాయి దేమలికియం * దుర్నింటికింబో ప్రుచున్॥ ౨౩౨

నందితిమ్మనచాటుధార.

శా॥రాయగ్రామణికృష్ణరాయభవమ* గ్రక్రూరఖడ్గాహిచేఁ । గాయంబూడ్చి కళింగదేశనృపతుల్ * కానిర్ఝరీఘోషణీ। మాయాభీకుముటూకులోటుకుహాటూ*మాయాసటాజాహరే।మాయాగ్గేయమడేయటంద్రుదివిరంభాజారునిర్యయత్కునిన్॥ ౨౩౩

కాళహస్తిమహత్వమునందు.

సీ॥ బిజమాడు దేవర*నిజకృపామహిమఁ జెన్నారు నాయిల్లు బి*డారు నీకు। నాకు నీపాదార్చ * నము సేయనడ లింగమూర్తి సేకువచ్చి * మూర్తమాడి।యొడయ చిత్తేశనా*యునికి నీమజ్జనమాడు శివార్చన*మాడు బేకు। విచ్చేయుడిది బూది*వీడియంబందు కోజంగమస్వామినా*సదనమునకు॥ ౨౩౪॥ తే-గీ॥నొగిరంబులు మంచివే*లోగిరమున । నావటించెద బదుడుమీ*రారగింపఁ ।బ్రతి దినంబును జంగమా*ర్చనము లేక । దనువు వడ నొల్లరూపకం*దర్పయనఁగ ॥

తే-గీ॥ భాష రెండు దెఱంగులఁ * బరగుచుండు । సంస్కృతము ప్రాకృతమనఁగ*సంస్కృతంబు।ప్రకృతియన నొప్పు దానికిఁ*బ్రాకృతంబు। వికృతియగుఁ దంగెడాహ్వయ* విషయవాస ॥౨౩౬॥ తే-గీ॥ భారతీదేవి శైశవ * భాషితంబు।ప్రాకృతము పంచవిధమయ్యెఁ* బ్రాకృతంబు । శౌరసేనియు మాగధీ* సంజ్ఞకయును।గ్రమతఁ బైశాచికయు నప*భ్రంశమనఁగ॥ ౨౩౭॥ క॥నామమపభ్రంశంబని।సామాన్యముగాఁ దలంప * జనదదిభాషా । భామాశిశుత్వభాషిత।మై మెలఁగుట చేసు శబ్ద*మగు నెల్లెడలన్ ॥ఆ॥ పద్మపత్రనేత్ర* పైశాచికీభాష।యందు భేదమించు*కంత గలిగి।సొంపు మీరుచుండు*చూళికా పైశాచి। లెక్కలోనఁ దాను*నొక్కటగుచు ॥౨౩౯॥ తే-గీ॥ప్రాకృతాదులు చెడి తజ్జ*పదములగుచుఁ।బలు దెఱంగులఁ దనలోనఁ గలసియుండు । కతన నీయాంధ్రభాషయుఁ*గవిమతంబు। నందుఁ బ్రాకృతిభేదంబె*యనఁగ నొప్పు ॥౨౪౦॥ క॥ క్షితిభాష సంస్కృత ప్రా । కృతసంజ్ఞల ద్వివిధమయ్యె * నెంచఁగఁ దత్ప్రా । కృతము వెస నేడు దెఱఁగుల।వితతమగుట నెల్ల నష్ట*విధభాషలగున్ ॥౨౪౧ ॥ తే-గీ॥ సంస్కృతము ప్రాకృతంబును* శౌరసేని । జగతిపై మాగధియు నుబై * శాచికయును।చూళికయు నపభ్రంశంబు* సారిది నాంధ్ర । భాషయును నివి జను సప్తభాషలనఁగ ॥౨౪౨॥ అ॥ వరరుచిప్రణీత*వాక్యంబులను బతం।జలికృతోరుభాష్య*ములను వెలయు ।పాణినీయసూత్ర*పఙ్క్తి నిజనియించు । శబ్దజాలమెల్ల* సంస్కృతంబు ॥౨౪౩॥ తే-గీ॥ ఇలఁ ద్రివిక్రమరచితవృ*త్తులను సోమ। చంద్రసూరిప్రణీతభా * ష్యంబుచేతఁ । దనరు వాల్మీకిమూలసూ * త్రములవలనఁ। బ్రాకృతాదిషడ్భాషలు*ద్భవముఁ జెందె ॥౨౪౪॥ క॥ తెలుఁగునకుఁ బోడమొలకుణ।ములు బాలసరస్వతి ప్ర*ముఖబుధకృతటీ।కలవలనను దెల్లంబై । చెలువగు నీయాంధ్రశబ్ద*చింతామణిచేన్ ॥ ౨౪౫॥ సీ॥స్వర్గలోకప్రశ* స్తము సంస్కృతము మహారాష్ట్రదేశీయంబు*ప్రాకృతంబు। శూరసేనాఖ్యఁ బ్ర*స్తుతి కెక్కనాటను జనులాడునది యొప్పు*శౌరసేని । మగధదేశోక్తులు*మాగధీభాష పిశాచసంజ్ఞికములై * జగతిఁ బొదలుఁ । బాండ్యకేకయసాల్వ * బాహ్లికానూపగాంధారనేపాళకుం*తలను ధేష్ణ ॥౨౪౬॥ తే-గీ॥ భోజకన్యాజకంబులఁ * బాసఁగు మాట।లరయఁ బైశాచికా చూళి*కాహ్వయములు । వెసన పభ్రంశమాభీర*విషయజాత । మాంధ్రభూమి భవంబాంధ్ర*మయ్యె శౌరి ॥౨౪౭॥ తే-గీ॥ దేవభూసురముని ధరి*త్రీతలేంద్ర । సచివకంచుకి విటవిదూ*షక విరక్త । వారయోషిన్నృపామాత్య * వనితలకును । జెప్పఁదగు సంస్కృతము సుధా * సిం

ధుశయన ॥ ౨౪౮ ॥ సీ॥ క్షపణజైనాదిక * కర్మహీనులకును భామాజనులకును * బ్రాకృతంబు। క్షితివైశ్యశూద్రప్ర * భృతిమధ్యమాధమజాతులకెల్లను * శౌరసేని। ధీవరలుబ్ధకా * దివినీచజాతులమానవులకునెల్ల * మగధభాష। మొగిపిశాచాసురముఖ్యులకెల్లఁబైశాచికానామభా * షాద్వయంబు ॥ తే-గీ॥ పతితచండాలయవనాది * పరమనీచ। జాతినరులకపభ్రంశ * మీతెలుంగు। సీమవారికి నాంధ్రంబుఁ * జెప్పవలయుఁ। గావ్యనాటకములగోపి * కాభుజంగ ॥ ౨౪౯ ॥

ప్రకృతివికృతిభేదంబులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ఆద్యప్రకృతిః ప్రకృతిశ్చాద్యేపపాతయోర్వికృతిః.

తే-గీ॥ క్రమముననుసంస్కృతప్రాకృ * తములు రెండుఁ। బరగునాద్యప్రకృతియుఁ * బ్రకృతియనఁగ। వెలయునీ రెంటికిని దెనుఁగు * వికృతియనఁగ। నందగోపాంగనాపుత్ర * నలిననేత్ర॥ ౨౫౦

తద్భవస్వరూపము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

కేవలతయానుసర్పత్యభేచయేయంయథాతథాభాషా

తే-గీ॥ ప్రకృతులను రెంట రెండురూ * పములనమరు। తద్భవములు ప్రత్యేకమాంధ్రంబులగుచుఁ। జంద్రునకుఁ జందురుండని * సంస్కృతమునఁ। జందుఁడని ప్రాకృతమునని * చందముసను॥ ౨౫౧

దీదికిశబ్దసూత్రము.

ప్రయోగమూలంవ్యాకరణమ్॥ వృత్తి॥ వ్యాకరణములోకవ్యవహారమూలకము॥ అదియెట్టులనినఁ దెలుఁగునకుం బ్రాకృతభాష ప్రకృతియనిపించుకొనును. ఆప్రాకృతమునకు సంస్కృతభాష ప్రకృతియనిపించుకొనును. అదిగానఁ బ్రకృతులనఁగా సంస్కృతప్రాకృతములు ఆ రెంటియందుఁ గొన్ని తద్భవములు-ప్రత్యేకముగా నొక్కొక్క-దాననొక్కొక్క విధమునబుట్టి రెండురూపములఁ దెలుఁగులలోనుగలసియున్నవి గనుక వానికన్నిటికిఁ దెలియునట్టుగా నం దుల్లోపల నొకచంద్రశబ్దమునకుఁ జెప్పుచున్నాము సంస్కృతమునందుఁ గలద్విత్వాక్షరమునందుఁ గ్రిందనుజడ్డయైయుండెడు రేఫము ప్రాకృతభాషగాఁ బలుకునప్పుడు లోపించునుగాన నా రేఫములోపము గాక ప్రత్యేకగాముందొకయక్షరమైనిలుచుటచేత దకారమునకుఁ బ్రాకృతమునకు రానికొమ్ము వచ్చుటచేతను, చందురుశబ్దము శుద్ధసంస్కృతశబ్దమునఁ నేఁయయిన తద్భవము

గాని సంస్కృతముచెడియయిన ప్రాకృతమువలన నయినదిగాదు॥ చజౌతజ్జే ప్రాకృతేచదంత్యావేవనసంశయః॥ తజ్జే - తద్భవమునందును- ప్రాకృతేచ- ప్రాకృతమునందును - చజౌ - చకారజకారములు - దంత్యావేవ - దంత్యవర్ణములేయవును తాలవ్యములుగావనుట - సంశయః సందేహము - న - లేదు - అనునధోక్షజఫక్కికావచనముచేతనిదియు సంస్కృతజాతమైనతద్భవముగనుక - మొదలనున్న చకారము దంత్యమయి తెలుఁగువర్ణకము చేరఁగా చందురుండు అనియయినది ప్రాకృతముననయ్యేనేని నాదకారము క్రింది రేఫములోపమాగాని ప్రత్యేకాక్షరమైయుండదు - దకారమునకుఁ బొల్లును రాదు - అదియెట్లంటేని॥ ప్రాకృతవ్యాకరణసూత్రంబులు॥ కగచజటడతదపబమ ఁక ఁప శోరుపర్యద్రే॥ వృ॥ ఉపరిస్థితానాంస్పర్శవర్గాద్యతృతీయానాంమవర్ణజిహ్వామూలీయోపధ్మానీయానాంశషసానాంచలోపః స్యాత్ - నతుద్రశబ్దే॥ ఉపరిస్థితానాం- మీఁదనున్న - స్పర్శవర్గాద్యతృతీయానాం - కచటతపగజడదబలకు - మవర్ణజిహ్వామూలీయోపధ్మానీయానాం - ఁక - ఁప - అని - కపలకుముందర్థవిసర్గసదృశములయినవర్ణములు జిహ్వామూలీయోపధ్మానీయంబులనంబడు॥ మకారఁకఁపవర్ణములకు, శషసానాంచ - శషసలకును - లోపః అదర్శనము - స్యాత్ - అగును॥ ఇందుచేత - చంద్రశబ్దమునందు రేఫమునకు మీఁదనుండెడి దవర్ణమునకు లోపము రాఁగా నతుద్రశబ్దే ద్రకారముగలశబ్దమునందులోపములేదు - కావున దవర్ణలోపములేదయ్యెను॥ రవలామధశ్చ॥ వృ॥ అధస్థితానాంరవలానాంలోపస్స్యాత్॥ అధస్థితానాం - జడ్డలుగలయక్షరములయందుఁ గ్రిందనున్న రవలానాం - రేఫవకారలకారములకు - లోపఃస్యాత్ - లోపమౌను - ఈ సూత్రముచేతను దకారము క్రిందనున్న రేఫములోపించు చందఅనియుండెను ॥ సూ॥ శేషాదేశస్యాహోచోక్షోః॥ వృ॥ హకారరేఫవర్జితస్యానాదేః శేషస్యాదేశస్యచాచః పరస్యద్విత్వం - స్యాత్ - హకారరేఫవర్జితస్య - హకారమును రేఫమునుదక్కఁ దక్కిన అనాదేః - ముందుదిగానట్టి - శేషస్య - లోపింపఁగాఁ జిక్కినదానికిని - ఆదేశస్యచ - ఆదేశమైనదానికిని - అచః పరస్య - అచ్చునకంటెఁ బరమైనదానికిని ద్విత్వం - జడ్డ - స్యాత్ - అవును - ఇందువలన హవర్ణము రవర్ణముగాదు - గావునను దకారమును రేఫమును - సంయుక్తమైన ద్రవర్ణమునందధస్థితమైన రేఫము లోపింపఁగాఁ జిక్కినవిగాఁగాను చకారముమీఁదనున్న యకారమచ్చుగనుక దానిమీఁదనున్నందునదకారమునకు జడ్డవచ్చుటం జేసి చంద అయెను ఇట్లు ప్రాకృతభాషగనుకమును పుచెప్పినయధోక్షజవచనము వలననాదినున్న చకారము దంత్యమాయెను

అదితత్సమము చేయఁగాఁజందుడనినిలిచెనుకాఁబట్టి యీమాటసంస్కృతమునఁబుట్టిన ప్రాకతమునసనే అయినతద్భవముగాని శుద్ధసంస్కృతమునస్నై నదిగాదు ఈరెండుశబ్దములకునాదిమకవిప్రయోగప్రసిద్ధిగలదుగావుననిట్టివన్నియుఁ బ్రకృతులు రెంటనురెండు విధములఁబుట్టినవని తెలిసికొనునది-ఇందుకుఁబ్రయోగము॥

నృసింహపురాణమునందు,

చ॥సురుచిరపానపాత్రమున*సుందరియొక్క తెకేలనిండుచం।దురుఁడుప్రకంపితాంగముల*తోఁదిలకించెఁదదాననాంబుజ। స్ఫురితవికాసవైభవము*సొంపులఁ జెందువక్రముచ్చలింపఁజె।చ్చెరఁజనుదెంచికట్టువడి*చేడ్పడిభీతివండకుచాడ్పునన్॥౧౯

నైషధమునందు.

చ॥ కెరలిమహాసివేమసహ*కృత్వరితద్భటకోటిచాతురీ। తురిసమరాంగణంబులజ*తుర్వారిదావరణంబులన్ యశోం।బరములనేయుచుండుబహు*భంగులఁబున్నమనాటినిండుచం। దురునుసోగవెన్నెలల*తోఁదులఁదూగుతద్గుణంబులన్॥౨౦॥ఆ॥ తెలుఁగులొక్కకొన్ని * దేవతాభాషసె। తద్భవంబులగుచుఁదనరుచుండు। ధరణిఁగొన్నిప్రాకృ * తమునసెయగుచుండుఁ। దెలియవలయువాని* తెలుఁగులెల్ల॥౨౧॥తే-గీ॥ ప్రాకృతమునంటకనిలింప* భాషనయ్యెఁదజ్జముసముద్రమునకుసం*ద్రంబటంచు। నాకసద్భాషనంటక *ప్రాకృతమునస్నైనచోఁదానినిసముద్ర* మనఁగవలదె॥౨౨॥వ॥ఇందులకుఁదార్కాణముగాఁగొన్నితద్భవములులోకమునందాద్యప్రకృతివలననేయయినవిగానిద్వితీయప్రకృతినిసయినవిగావందులోపల సముద్రశబ్దమునకొక్కటికిఁజెప్పుచున్నాము మొదలిప్రకృతియందులోపమయ్యెడుదకారముక్రిందటిరేఫములోపముగాక నిలిచినందుచేతను-సంద్రశబ్దముప్రథమప్రకృతినైనతద్భవముగాని-ద్వితీయప్రకృతినైనదిగాదు-అదితత్సమముచేయసంద్రమయినదిరెండవప్రకృతినైన॥ కగచజటడతదపబమగిశగిపశోరుపర్యద్రే॥ అన్నందునఁజంద్రశబ్దమునకువలెనే సముద్రశబ్దమునందలి దకారమునకులోపము రాఁగా ॥నతుద్రశబ్దే॥ అనుటవలన లోపమురాదాయెను॥ రవలామథశ్చ॥ అనిమునుపుచెప్పినసూత్రముచేతదకారముక్రిందిరేఫములోపింపసముద్దఅనినిలువ॥ శేషాదేశస్యాద్రేహ్యాచోఖో॥ అనుదానివలనను మునుపటివలెనే దకారమునకుజడ్డవచ్చెఁగనుక సముద్దయాయెను-అరితత్సమముచేసిన సముద్దముఅనియుండవలెను-ఈమాటనాదిమకవులు ప్రబంధములనువాడినవా

రుకారు - సంద్రమనేచెప్పిరి - అటుగాననిట్టివెల్లనుశుద్ధసంస్కృతమునస్నైనతద్భవములని తెలిసికొనుఁడు॥

లక్ష్మీశబ్దమునకు.

క॥ నాకులభాషనుముట్టక। ప్రాకృతమునలచ్చిదాఁబ*రగులచ్చియనన్। నాకోక్తిమైనలక్ష్మికిఁ।ప్రాకటముగలక్కిమియని*పలుకఁగవలదే॥దీనికిందాలివిడి॥ లోకమునందుఁద్భవములుకొన్ని ప్రాకృతభాషవలనస్నైనవేకానిదేవతాభాషనైనవిగావు - అదియెట్లన-లక్ష్మీశబ్దమునకుం జెప్పుచున్నాము॥సూ॥మనయాసార॥వృ॥అథస్థితానాం-మనయానాంలోపస్స్యాత్॥ అథస్థితానాం ద్విత్వాక్షరములయందుఁగ్రిందనున్న-మానయానాం-మకారనకారయకారములకు-లోపః-లోపము-స్యాత్-అగును-ఇందువలనక్షకారము క్రిందనున్న మకారమునకులోపమురాఁగా- లక్షియనియుండెను ॥సూ॥ క్షః॥ క్షస్యాథస్స్యాత్॥క్షస్యక్షకారమునకు- ఛః- ఛకారము-స్యాత్-అగును-దీనిచేత క్షకారమునకుఛకారమువచ్చెను-రాగాఁలఛియనురూపముసిద్ధించెను- తెలుఁగునస్పర్శవర్గద్వితీయవర్ణములులేవుగానలచ్చియనినిలిచెనిదిప్రాకృతంబునస్నైనతద్భవముకాని - దేవభాషనైనతద్భవముగాదు - సంస్కృతముననయ్యేని క్రిందనున్నమకారముప్రత్యేకముస్పర్శవర్గద్వితీయము-ముంగలనొకయక్షరమెనిలిచెనేసిలక్షిమియవును-ఆంధ్రమునందుషకారములేదుగాన- ఆదిలోపమైకకారమునకుద్విత్వమురాఁగా-లక్కిమి-వికల్పమునజడ్డలోపమైనలకిమియాయెను ఈరెండువిధములతద్భవములలోనుబూర్వకవులుప్రబంధములయందులచ్చియనిప్రయోగించిరిగానిలకిమియనిప్రయోగింపలేదుగావుననిట్టిశబ్దములెల్లనుద్వితీయప్రకృతినైనవనియెఱుంగునది॥దీనికిఁబ్రయోగము॥

విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥వచ్చినవాఁడుఫల్గునుఁడ*వశ్యముగెల్తుమనంగరాదురా। లచ్చికినైపెనంగినబ*లంబులురెండునుగెల్వనేర్చునే। హెచ్చుగుఁగుందుగన్ దొడరు * శెల్లవిధంబులకోర్చునట్లుగా।కిచ్చఁదలంచియొక్కమెయి*నిత్తఱిఁబొందగునిందయుందగున్ ౨౩

రామాభ్యుదయమునందు.

తే-గీ॥ రాచపాఱునిజన్నంబు*గాచినాఁడు। లచ్చిపుట్టిల్లుకోలకుఁ * దెచ్చినాఁడు ।చాలపేరింటితొయ్యలి*నేలినాఁడు। పుడమిఁనునుమించుప్రొద్దువం*గడమునందు॥౨౪॥ తే-గీ॥శౌరసేన్యాదిపంచభా*షలుసుప్రాకృతంబులోఁ ఖే

దములుగానఁ*దద్భవములు।వానియందునుబుట్టును*వర్ణభేద।ములునుబంచ విధంబులై * తెలుఁగునందు॥ ౨౫॥ తే-గీ॥ శౌరసేనిజూదంబుపై* సాచియం దు। సానచూళికయనియెడు* దానరాచ। కొలమపభ్రంశభాషోక్తి* వలన మూఁగ।దనరుమాగధిజక్కులు* తద్భవములు ॥ ౨౬॥ ఇందునకుందెలివిడి॥

ద్యూతశబ్దమునకు॥సూ॥ ద్యర్యోర్జః॥వృ॥ద్యకారస్య-ర్యకారస్య-చానయోః-ర్జకారాదేశస్స్యాత్-ద్యకారస్య-ద్యయనునక్షరమునకు- ర్యకారస్యచ-ర్య యనునక్షరమునకును-అనయోః-యీరెంటికిని- జకారాదేశస్స్యాత్-జవర్ణ మాదేశమవునుఇందునద్యకారమునకు- జకారమురాఁగాజూతమనియుండె ను॥సూ॥ దస్తస్యశౌరసేన్యామఖావగోస్త్రాః ॥వృ॥ అనాదేరచఃపరస్యాసం యుక్తతకారస్యదఃస్యాచ్ఛౌరసేన్యాం॥ అనాదేః - ముందటియక్షరముగా నున్న అచఃపరస్య- అచ్చుకంటెంబరమైయున్న - అసంయుక్తస్య సంయు క్తముగాని-తకారస్య-తవర్ణమునకు-దస్స్యాత్-దవర్ణమౌను-శౌరసేన్యాం- శౌరసేనియందు॥ దీనిచేతదకారము నకుఁదవర్ణమురాఁగా జూదమాయెను ఇదిశౌరసేనిభాషనైనతద్భవము॥ ౨౭

ఇందుకుంబ్రయోగము - సభాపర్వమునందు.

క॥ జూదమిదియేలయుడుగుము । భేదముదమలోనఁబుట్టుఁ* బెలుచన యుష్మ।ద్భేదమునఁజేసియెగ్గు । త్పాదిల్లుధరిత్రిఁబ్రజకు*భయజననంబై॥

నైషధమునందు.

శ॥ కాదంబరిద్రావింతును। జూదంబాడింతుఁగతల* జొక్కులఁబెట్టర్। బైదలులనియోగింతును।వైదర్భతనూజమీఁది* వలపుడిగింతుర్॥ ౨౧

శాణశబ్దమునకు.

సూ॥ శషసాఃశుః॥వృ॥ శషసాఃశుసంజ్ఞాస్స్యుః॥ శషసాః- శకారషకార సకారములు-శుసంజ్ఞాః-శుఅనుసంజ్ఞదలవి-స్స్యుః-అగును॥సూ॥శోస్సత్॥వృ॥ శషసానాంశకారస్స్యాన్నిత్యమ్॥ శషసానాం-శకారషకారసకారములకు- సకారస్స్యాత్-సవర్ణమవును-నిత్యం-నిత్యముగా॥ఈసూత్రమున-శకారము నకుసకారమురాఁగా-సాణయనియుండెను ॥సూ॥ నోణనోః పైశాచ్యాం॥ వృ॥ణకారనకారయోఃనకారస్స్యాత్- పైశాచ్యాం॥ ణకారనకారయోః- ణవర్ణనవర్ణములకు-నకారఃస్యాత్-నవర్ణమవును.పైశాచ్యాం-పైశాచియం దు॥ ఇప్పుడుచెప్పినదానను- ణకారమునకు- నవర్ణమురాఁగా- సానఆయెను ఇదిపైశాచకభాషనైనతద్భవము॥ ౨౩

రాజకులశబ్దమునకు.

సూ॥ గజడదబఘఝఢధభాం-కచటతపాఃఖఛఠథఫాః ॥ వృ ॥ స్పర్శవర్గ తృతీయచతుర్థానాంతత్ప్రథమద్వితీయాఃక్రమేణస్స్యుః॥ స్పర్శవర్గతృతీయ చతుర్థానాం-స్పర్శవర్గములయందుమూఁడవయక్షరములకునునాలవవానికి నితత్ప్రథమ ద్వితీయాఃక్రమేణస్స్యుః-ఆయావర్గములయొక్క-మొదలివర్ణ ములును-రెండవయక్షరములును - క్రమేణ - వరుసగా- స్స్యుః-అవును-ఈ సూత్రమునజకారమునకు-చకారమురాఁగా - రాచయాయెను - కులమున కు-కొలము - ఆయెను-అదిసమముచేసిన - రాచకొలము- ఇదిచూళికాపై శాచికాభాషనైనతద్భవము॥ ౨౪

మూకశబ్దమునకు.

సూ॥ అచోస్త్రోఖోః॥వృ॥ కఖతథపఫాః - గఘదధబభాః - అచఃపరేషా మసంయుక్తానామనాదీనాం-కతపవర్గప్రథమాద్వితీయానాం-తృతీయచతు ర్థాః-క్రమేణస్స్యుః॥అచఃపరేషాం - అచ్చుకంటెఁబరములైన- అసంయుక్తా నాం-సంయుక్తాక్షరములుగాని-అనా-దీనాం-మొదలివిగాని-కతపవర్గప్రథ మద్వితియానాం-కతపవర్గములయొక్క-మొదలియక్షరములకును- రెండవ వానికిని-తృతీయచతుర్థాఃతమవర్గములయందలిమూఁడవనాలవయవి- క్ర మేణ-వరుసగా-స్స్యుః-అవును-ఇదిఅపభ్రంశభాషనైనతద్భవము॥ ౨౬

ఇందుకుంబ్రయోగము

సారంగధరచరిత్రమునందు

చ॥తలవరులేగవేఁగబులి * తండమునెత్తుటిజొత్తుకైహాలా। హాలిమెయురాఁగ రాఁగలయు*నంటివృకంబులుకొంబొదల్ రొదల్ । చిలుకుచునీఁగనీఁగలును* జీమలుదొంతరలై పయింబయిం।బిలబిలమూఁగమూఁగవలె* బెగ్గిలిపల్కఁగ లేకవేదనర్॥ ౨౭

యక్షశబ్దమునకు.

సూ॥ఆదేర్యోజః ॥వృ ॥ అదేర్యస్యజస్స్యాత్ ॥ఆదేః- శబ్దాదినుండెడు. యఃయకారమునకు.జః.జకారము.స్యాత్ అవును ॥ దీననుమొదలియకార మునకుజకారమురాఁగా॥జక్షఃఅనియుండెను॥సూ॥క్షః॥వృ ॥ క్షఇత్యస్య - జి హ్వామూలీయః-స్యాత్॥క్షఇత్యస్య-క్షయనునక్షరమునకు - జిహ్వామూలీ యః-జిహ్వామూలీయము-స్యాత్-అగును-పాణినీయవ్యాకరణమునందుళ్ల కఇతిజిహ్వామూలీయః-అన్నందుచేత-జిహ్వామూలీయమునఁగాదాపలివిస

ర్గమునుగలకకారమునకుఁబేరు-గాన్గక అనునది రాఁగా-జఃకయని నిలిచెను-
మునుపు చెప్పిన-అధోక్షజఫక్కి-కావచనమువలన- జాక్షరముదంత్యమాయె
ను-ఆంధ్రమునందు-విసర్జనీయము లేదుగాన_నదిలోపింపఁగా జక్క_ అనియుండె
-అదితత్సమము చేయఁగా జక్కులు-ఆయెను-ఇది మాగధీభాషనైన తద్భవము॥
౩౦౨॥ సీ॥ కుక్క_ గోలెము బవి* కూళ గుండము కంతి గుజ్జు కరాటంబు* గజ్జికట్టె। సిక
చేత చిక్కంబు* చిన్నె సింగము సెజ్జ లక్క_ లచనసుద్ది* లయ్యలాగు। ప్రోడహొత్త
ముపోఁక* పుడిమి బన్నము బూది బీరంబు బికిరము* పిట్టు పుటము। వదినె వెన్నుఁ
డు వంక* వడుగు వీడెము వన్నె రక్కసి రవనంబు* రిక్క_ పగ్గె॥ ౩౦౩॥ తే॥ పీట దయ్య
ము తోరంబు* పెట్టె మట్టె। బత్తి జతనము జాతర * ముత్తియంబు। దాది కుప్పస
మిటికె నిద్దంబు* పెరిమె। యిగము దెసడిగ్గియనఁగఁద* ద్భవములయ్యె॥ ౩౦౪

దీనికివివరము.

కుర్కురశబ్దమునకు - కుక్క_గోళశబ్దమునకుగోలెము-అవిశబ్దమునకు- బ
వి-క్రూరశబ్దమునకు-కూళ-కుండశబ్దమునకు-గుండము-గ్రంథిశబ్దమునకు-కం
తి-కుబ్జశబ్దమునకు-గుజ్జు- కరండశబ్దమునకు-కరాటము-ఖర్జూశబ్దమునకు-గజ్జి
కాష్ఠశబ్దమునకు-కట్టె-శిఖాశబ్దమునకు-సిక-చేష్టాశబ్దమునకు-చేఁత-చిక్యశబ్ద
మునకు-చిక్కము-చిహ్నశబ్దమునకు - చిన్నె-సింహాశబ్దమునకు-సింగము-శ
య్యకు-సెజ్జ-లాక్షకు-లక్క_-లాంఛనకు-లచన-సూక్తికి-సుద్ది-అంబకు-లయ్య
లంఘకు-లాగు-ప్రౌఢకు-ప్రోడ-పుస్తకమునకు-పొత్తము-పూగకు-పోఁక-పృ
థివికి-పుడమి-భగ్నమునకు-బన్నము-భూతికి-బూది-వీరశబ్దమునకు-బీరము-భి
క్షుకు-బికిరము-పిష్టమునకు-పిట్టు- స్ఫుటకు-పుటము-వధూనికి-వదినె-విష్ణునకు
వెన్నుఁడు-వక్రకు-వంక-వటునకు-వడుగు- వీటికి-వీడెము _ వర్ణమునకు- వన్నె
రక్షశ్శబ్దమునకు_రక్కసి-రమ్యకు-రవణము-ఋక్షమునకు_రిక్క-ప్రజ్ఞకు-పగ్గె
విష్టరమునకు-పీట-దైవమునకు-దయ్యము-స్థూలమునకు_తోరము-పేటికి-పె
ట్టె-మృత్తికకు-మట్టె-భక్తికి-బత్తి-యత్నశబ్దములకు-జతనము- యాత్రకు-జా
తర-మౌక్తికమునకు-ముత్తియము-ధాత్రికి-దాది-కూర్పాసకు_కుప్పసము-ఇ
ష్టికకు-ఇటిక-స్నిగ్ధకు-నిద్దము-ప్రేమకు- పెరిమి-హిమమునకు - ఇగము॥ సూ॥
వాస్యాత్క్వచిద్వకారో నాదిగతస్యాద్యవర్గసరళస్య॥ అనియెడునీయాంధ్రశ
బ్దచింతామణిసూత్రమువలనఁ గకారమునకు-వకారము రాఁగా-ఇవమనియు
నవచ్చు-దిశకు దెశ-ధీర్ఘికకు-డిగ్గి॥ ఇట్టివి లోకంబున-ననేకములు గలిగియుండు

నవియెల్లఁ బ్రాకృతవ్యాకరణమువలనను - సంస్కృతాదిభాషాసప్తకంబున-
నుద్భవించి-తద్భవములవెలయు- తెలుఁగుపలుకులని తెలియవలయు॥ ౩౧౧

త్రిలింగదేశతద్భవము.

క॥ శ్రీక్షితిధరకాళేశ। ద్రాక్షారామంబులనఁగ * దనరారెడునీ।
త్రిక్షేత్రంబుల లింగము। లీక్షితినిద్రిలింగసజ్ఞ * నెన్నికకెక్కెన్ ॥ ౩౧౨॥
తే-గీ॥ తత్త్రిలింగనివాసమై * తనరుకతన। నాంధ్రదేశంబు దాఁద్రిలిం*గా
ఖ్యమయ్యెఁ। దెలుఁగుచుఁదద్భవము దాని* వలనఁబొడమె। వెనుకగొంద
ఱు దానినె* తెనుఁగునంద్రు॥ ౩౧౩

ఆంధ్రభాషాభేద చతుష్టయము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

తజ్జాసమాచదేశ్యాగ్రామ్యాజేయంచతుర్విధాభవతి

తే-గీ॥ దైత్యదమనతత్సమమనఁ * దద్భవమన। దేశ్యమనగ్రామ్యభాష
నాఁ* దెనుఁగునాల్గు। విధములగునందుఁదత్సమ* విడిచిమూఁడు। నాంధ్ర
ములెయెందునందుగ్రా* మ్యంబుదిరుగు॥ ౩౧౪

తజ్జలక్షణము.

ప్రకృతిద్వయజాతజ్జా

తే-గీ॥ వఱలుసిద్ధాక్షరములలో* వర్ణసమితి। దూలఁబోఁబల్క_నర్థంబు*
దోడరుకొనుచు। సంస్కృతప్రాకృతాఖ్యభా * షాద్వయమున। నుద్భవిం
చిన తెలుఁగులు* తద్భవములు॥ ౩౧౫

దేశ్యలక్షణములు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము

ప్రవాహినీదేశ్యా

క॥ ఏదేశము మానవులకు। నాదేశము భాష దేశ్య* మయ్యెగరుత్మ। త్సా
దిజనవ్యవహారము। చేదానినెఱుంగి కృతులఁ* జెప్పఁగ నొప్పున్॥ ౩౧౬

ఆంధ్రదేశ్యభేదంబులు.

క॥ జలశయనయాంధ్రదేశ్యం। బులు రెండు దెఱంగులయ్యె * భువిశు
ద్ధాంధ్రం। బులునన్యదేశజాంధ్రం। బులునాఁగా మెపలినామ* పురవరధా
మా॥ ౩౧౭॥ తే॥ ఆంధ్రదేశపురస్థాయు* లైనసకల। జనములకునుమఱుఁగుదే*
శ్యంబులేక। తేటతెల్లమిగాఁబల్క_ * మాటలెల్ల। నవనిశుద్ధాంధ్రదేశ్యంబు*

లనఁగఁ బడును||౩౧౮||క|| బాలుని బెరుగును నేయిని| వాలాయంబుట్టఁబట్టి*
వంచుక క్రొత్తాగెర్| జోలెత్తి కనీబిడ్డఁడు| జోలడీ దేవమ్మయనఁగ*శుద్ధాం
ధ్రంబుల్||౩౧౯||క|| కేశవయాంధ్రులు నానా| దేశంబులయందు నిలిచి*తె
లుఁగులెత్త| ద్దేశోక్తులంట బలికిన|వాశబ్దములన్యదేశ*జాంధ్రములయ్యెన్||
౩౨౦||సీ|| ఆలంబుచివ్వక*య్యముపోరుబవరంబుమరమనియొంటరి* దొమ్మి
కలను| వెలఁదియింతిపడంతి*యెలనాగచెలిబోటిపొలఁతితొయ్యలినాతి*కొ
లఁతనెలఁత|మేనువేసవిమోవి*గౌనుడెందంబల్కుపీనులుల్లము కేలు* వెన్ను
మొసలు| వావిరియేడ్తెఱ* వఱలుటకొఱలుటనలి నుగిమొగిఁబర్వి *నలువుపొ
లుపు||౩౨౧|| తే-గీ|| నెలతునుక వాఁకవలవంత*నెమ్మినెఱకు| లారజముపోయ
గముగొన*యంబుచిలువ|పొల్లచెచ్చెరమక్కువ* తెల్లమియనఁ| దనరునిటు
లన్యదేశజాం* ధ్రములు పెక్కు ||౩౨౨||క|| నెలకొనుసంస్కృతతత్సమ |ము
లుదారలకతజ్జదేశ్య* ములమాటనుసం| ధిలి కేవలాంధ్రములునా|నెలరుఁ
గృతులనచ్చతెనుఁగు* లంద్రు తెలుఁగునర్||౩౨౩||క|| తెలుఁగుమఱుంగులు
ప్రాఁదెనుఁ|గులుతద్భవదేశ్యములును* గూర్చిమృదుపదం|బులుగాఁగనచ్చ
తెనుఁగులు| మెలఁకువతోఁ జెప్పఁదగుశ*మీప్రాంతగృహా||౩౨౪|| తే-గీ|| అబ్ధి
మేఖలకుదయించి* నట్టిసీతఁ| జేకొనియెరాఘవుండని*చెప్పుచోటఁ| గడలి
మొలనూలిచేడియ*గనినపడుచుఁ| దెచ్చుకొనెరాముఁడనఁగను*దెనుఁగుమ
ఱుఁగు||౩౨౫||క||తొల్లింటికవుల వాక్యము| లెల్లను బ్రాఁదెనుఁగులయ్యె*నిప్ప
టివారల్| చెల్లుబడివాడునవియే| దెల్లమిగానింకఁ బ్రాఁత* తెలుఁగులనృహ
రీ||౩౨౬||క||పుడమియుసిరియును బడఁతులు| వెడవిలుతుఁడు పసిఁడికడుపు* వే
ల్పును గొడుకుల్ |గడలివిడిమట్టుపాములు| నడఁచుగుఱముసామికనఁగ*నచ్చతె
నుంగుల్||౩౨౭||క|| కేశవయాంధ్రులు నానా| దేశంబులయందు నిలిచి* తెలుఁ
గులెత్త|ద్దేశోక్తులంట బలికిన| యాశబ్దములన్యదేశ* జాంధ్రములయ్యెన్||
౩౨౮||క|| కవులకు దేశ్యములోక|వ్యవహారమువలనఁ దెలియ* నగునాలోక|
వ్యవహారము నిత్యంబును|భువినిజదేశమునయోగ్య*మును నగుఁగృష్ణా||౩౨౯
||తే-గీ||అవనియందులోకవ్యవ*హారమనఁగ | నాత్మదేశంబులను బెద్ద*లైనవా
ర|లాడుభాషావిశేషవా * క్యములలోన | వాడుకకువచ్చునవిదుగ్ధ * వార్ధి
శయన ||౩౩౦||వ|| అవియెయ్యవియనిన||సీ|| మదిరాక్షి చెవులుతో * మ్మిదిలె
క్కలనరాదుముద్దియకనులుత |మ్ములనరాదు| శుకవాణిబుగ్గలు* ముకురం
బులనరాదుచెలిపండ్లుమల్లెమొ గ్గలనరాదు| గజయానచన్నుబం*గరుకుండ

లనరాదుసతిబొడ్డుసుడినిమెచ్చదనరాదు| సరసిజాననముడ్డి * సైకతంబన
రాదుహరిమధ్యకాళ్లిగుఱ్ఱ* ళ్లనఁగరాదు||౩౩౧|| తే-గీ|| శ్రవణతతినికిపీసులు * క
న్నుదోయి| చెక్కులునుఱలువరుసలు*నిక్కుజన్ను|గవయుఁబొక్కిలిపిఱుఁదుచొ*
క్కంపుటడుగు|లనుచుమునువాడిరవియుఁజే*కొనఁగవలయు || తే-గీ || రణము
వర్ణించుచోవీర * రసమునందు | యుద్ధపంచకమునఁద్రొక్క * యొజ్జసారె|గా
ళ్లటంచురచించుటఁగాంచికవులు| చెప్పకొనిరిఁమిగాళ్లని * చెలఁగికృతుల||

సారంగధరచరిత్రమునందుసీసపాదము

ఉష్మొత్తపువ్వునా*నొకపైనిగుచ్చిళ్లుచెలఁగిమీఁగాళ్లపై*చిందులాడ||

గ్రామ్యపదలక్షణము

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

సంస్కారార్థో నియమో నియమాద్గ్రామ్యంహి యత్త్వపభ్రంశః|

తే-గీ|| ఉక్తలక్షణవంతమై*యుండునట్టి | కావ్యములనెఱుఁగవలయుసం*
స్కారమనుచు|హీనలక్షణకావ్యంబు*నెఱుఁగవలయు| గ్రామ్యమనుచునప
భ్రంశ*కంబుననుచు||౩౩౪||క||లక్షణవిరహితకావ్యము| పక్షిగమనగ్రామ్య
మనఁగఁ*బడునది పెద్దల్ |వీక్షింపరులక్షణయుత|మీక్షితిసద్గ్రామ్యమనిగ్ర*
హింతురుప్రీతిన్||౩౩౫||తే-గీ||క్షితినపభ్రంశపదములు* కృతులయందుఁ|గ
మలలోచనచెప్పనర్హములుగావు|గాననాంధ్రకవీంద్రులు*వానిదెలియవ|ల
యునీశాస్త్రమునఁదమ *తలఁపునిలిపి||౩౩౬|| తే-గీచులుకగాగ్రామ్యజనము
లు*పలుకునట్టి| తెనుఁగుమాటలుగ్రామ్యంబు*లనఁగఁబడియె |వర్ణలోపంబు
నొందికా * వ్యములఁజొరవు | పరులఁ దెగడెడుచోనొప్పు*పాలదొంగ||౩౩౭||
తే-గీ|| అక్షరవిలోపమైయుండు * నట్టిపలుకుగ్రామ్యమననొప్పునదెయుప *
భ్రంశకంబు|ననఁగఁబడునునాకడకాడ*యనుచుమఱియు|నడుమనున్నకకా
రంబు*నుడువకున్న|| క|| వస్తాఁడాహరిసొమ్ములు| దెస్తాఁడా గొల్లడంట * దిట్టక
కరుణన్ | జూస్తాఁడాకౌఁగిలినేఁ| డిస్తాఁడాచెప్పుమన్న* నివిగ్రామ్యోక్తుల్||

అగ్రామ్యపదలక్షణము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

విరళాన్ పేచోపాదికశబ్దాన్ ప్రవ్యాహన్తుశబ్దజ్ఞాః|

ఇహతుప్రవ్యాహార్యంసజ్జ్కేతి తసుప్రసిద్ధమేవపదమ్||

సీ|| ధరణిపైఁబుట్టిమ * ధ్యమపురుషంబునబహువచనంబునఁ * బరగు
చుండు|నట్టిపేచోషశ*బ్దాదులుకడునప్రసిద్ధంబులగునైన* శేషశయన| వేడం

బునందువా*విరింబ్రయోగంబులుగలవునవార్తికం*బులునునోధ|నాస్త్యప్ర
యుక్తయ*టంచుమహాభాష్యమునఁబతంజలియుక్త*ములెయటంచుఁ॥౩౮౦॥
॥తే-గీ॥బలుకుటనుసంస్కృతమునశ*బ్దజ్ఞులప్రసిద్ధశబ్దంబులనుగూర్చి*చెప్ప
చుండు। రాంధ్రమునసుప్రసిద్ధంబు*లైనపూర్వ। కవిసమయసిద్ధపదములు*
గానిచోరవు॥౩౮౧॥వ॥పేచయనుటకుధాతువు॥ డుపచిప్వా కేయనునది ॥ ఊ
షయనుటకుధాతువు॥వసనివాసేయనునది ॥ఆ ॥ గ్రామ్యమైననాంధ్ర * కవు
లుసంకేతిత।సుప్రసిద్ధమనుచు*సూత్రమునను।గలిమిపూర్వసుకవి *కావ్యో
క్తములుప్రసిద్ధంబులైనఁగూర్పఁ* దలతుఁ రెపుడు॥౩౮౨॥వ॥అదియెట్లనినఁ
గనియెననవలసిన భూతార్థక్రియాపదైకవచనంబునందు వర్ణలోపము చేసి
కనెనటయనిగ్రామ్యపదముగావాగనుశాసనులుప్రయోగించిరిగాన నదిసా
ధకముచేసికొనియాంధ్రకవితాపితామహుఁ డుకొనియెననుటకుఁగొనెనని
చెప్పెనవియెవ్వియనిన॥ ౩౮౩

ఆదిపర్వమునందు.

క॥వనకన్యకయఁటనేనఁట।వనమునగాంధర్వమునవి*వాహంబఁటనఁ। ద
నుఁగనెనటమఱచితినట।వినఁగూడునెయిట్టిభంగి*విపరీతోక్తుల్॥ ౩౮౪

విష్ణుచిత్తీయమునందు.

ఉ॥పూనిముకుందునాజ్ఞఁగను*బొమ్మనెగాంచియజాండభాండముల్ ।
వానునుమీఁదఁబోవనడువం*గొనెదన్ననగ్రనిశ్చల। త్వానచలత్వనిష్టలెస*
మస్తజగంబులజాడ్యచేతనల్ । గానుతికెక్కుసైన్యపతి * కాంచనవేత్రము
నాశ్రయించెదన్॥ ౩౮౫

కందగీతిగర్భచంపకమాల.

చ॥నరహరికేశవావనజ * నాభరమాధవవంశహస్తబం। ధురసుగుణాక
రాదురిత * దూరజనార్దనదోర్బలాఢ్యగి। ర్వరగిరిజస్తుతామురహ * రాసుర
పూజితముఖ్యపాదసుం। దరపురుషాగ్రణీభుజగ * తల్పశచీపతిపుత్రరక్షణా-

గర్భకందము.

క॥ హరికేశవావనజనా । భరమాధవవంశహస్త * బంధురసుగుణా।గిరి
శస్తుతామురహరాసురపూజితముఖ్యపాద * సుందరపురుషా॥ ౩౮౬

గర్భగీతము.

తే-గీ॥వనజనాభరమాధవ*వంశహస్త* దురితదూరజనార్దన * దోర్బలా
ఢ్య।మురహరాసురపూజిత*ముఖ్యపాద।భుజగతల్పశచీపతిపుత్రరక్ష॥ ౩౮౭

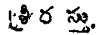
ఆశ్వాసాంతగద్యము.

వ॥ శ్రీమదాపస్తంబసూత్ర-భారద్వాజసగోత్ర-కామెపల్లిపురమందిరనందనందనచరణారవిందవందనాభిలాషమనీషాప్రభావ - వెంగనార్యతనూభవ-విద్యావిశేషసురాచార్య- కాకునూర్యప్పకవివర్యవిరచితంబైన- యాంధ్రశబ్దచింతామణియనువ్యాకరణశాస్త్రంబునందు - గోవింద-కౌస్తుభ-వైజయంతీ-శ్రీవత్స - మురళీపంచాయుధపీతాంబరబర్హిబర్హలక్ష్మీక్షమానంతగరుడవిష్వక్సేనమారుతి పరమభాగవతకవిధాతృశారదాశివభవానీ గణేశగుహలోకపాలగ్రహపురాతన వర్తమానభావికవిగురు నమస్కారంబును-స్వప్నప్రకారంబును-భగవద్వాక్యంబును - గ్రంథప్రభావంబును-కర్తృవంశావతారంబును-కవివిచారంబును-ప్రబంధమహిమయు - కావ్యభేదంబులును-శబ్దార్థలక్షణాలంకారదోషంబులును కవితాప్రశంసయు - దేశభాషావిశేషంబులును-భాషాష్టకోత్పత్తివివరణంబులును- ప్రకృతివికృతిభేదంబులును-తత్ఫలంబులును- ఆంధ్రభాషాభేదచతుష్టయంబును- పూర్వకవి సమయసిద్ధపదంబులును - గ్రామ్యాగ్రామ్యంబులునుగల- భాషాపరిచ్ఛేదంబను॥

అప్పకవీయము-ప్రథమాశ్వాసము.

సంపూర్ణము.

శ్రీ ర స్తు.

అప్పకవీయము - ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీమహితకొండవీటి । నామకరమ్యగిరిదుర్గ* నగరాభిమత।
శ్రీమకరవాహనహరి।ద్భూమిస్థితకామెపల్లి*పురవరశరణా॥

క॥ అవధారుశబ్దశాసనుఁ । డవనిఁగలియుగమునకాది*నారాజమహేం। ద్రవరంబునఁజెప్పినయాంధ్రవచోవ్యాకరణసూత్ర * తతిఁదెనుఁగింతున్॥

క॥ శిష్టార్యావింశతివి । స్పష్టముగానక్షరప్ర * పంచములోనో । త్కృష్టుఁడునన్నయసుకవుల । కిష్టాపత్తిగవచించె * నెంతయుఁబ్రీతిన్॥

వర్ణపరిచ్ఛేదమూలసూత్రంబులు-ఆర్యావృత్తశ్లోకంబులు.

ప్రాణాస్సమాసతో చోబిందురనుస్వార ఏజథోవక్రః । వక్రతమఐ ఝ్సల స్సృస్సమాసతః ॥ప్రాణినోద్రుతాఖ్యోనః॥ ౧॥ కచటతపాః పరుషాఖ్యాగ జడదబా స్తుసరళాఃస్థిరాఇతరే । ఏతాస్సంజ్ఞాస్స ర్వాజ్ఞాత్వా పశ్చాత్ప్రవి త్తయేదత్ర॥ ౨॥ బాలేందుపరిధి శృంగావర్తకుశగ్రంథిదాత్ర పరశుసమాః ఆద్యాఇభకరతుల్యాస్తద్గ్ఘాశ్యాలసన్నిభావన్యా ॥౩॥ సిద్ధస్సాధ్యశ్చానుస్వా రః పూర్ణార్ధభేదతోద్వివిధః । హ్రస్వాత్పూర్ణోపిభవే ద్దీర్ఘాచ్ఛేత్ఖండఏవసజ్జే యః॥౪॥ దరశార్జ్గపిప్పలదళాంకుశపన్నగసన్నిభాఃక్రమాత్పరుషాః । స్తం భవిరేఖాధిక్యై స్తఏవవర్గద్వితీయవర్ణాద్యాః॥౫॥ కీరతరిహాస్తిమస్తకశుక్తితు లాసనవితర్ది సీరసమాః । అంతస్థాశ్చోష్మాణోదంత్యచజౌ గురురలౌచబిందు యుతౌ॥౬॥ ఆద్యాయాఃపఞ్చాశద్వర్ణాః ప్రకృతేస్తుతేద శోనాస్స్యుః । స ప్తత్రింశదిహాన్యేచానుప్రవిశంతిశబ్దయోగవశాత్ ॥౭॥ ద్వివిధాదిదుదేదో తోచోవక్రతమావనుస్వారౌ । కగచజయుగటడణతదనపబమయరయుగల యుగవసహాశ్చహలః॥౮॥ వికృతిప[illegible]ప్రమా స్తత్ర తృతీయానునాసికౌన స్తః। అయిగవుగాదేశా స్తఃక్రమేణ[illegible]క్రతమయోర్వా॥౯॥ వాస్యా త్క్వచిద్వకారోనాదిగత స్యాద్య[illegible]స్య । అర్ధస్త్యస్తాలవ్యశ్చుర్వక్రః స్యాన్మిథస్సవర్ణశ్చ ॥౧౦॥ లఘువ్రూలఘువశ్చేతిద్వేధాన్తస్థాన్వద న్తిశాస్త్రారః। అన్యేన్యవ్యాకరణస్పష్టార స్తవ్రతగృహ్యతేద్వివిధః ॥౧౧॥ అద్య॥క్రియాసు భూతాద్యర్థసముద్యోతినంవినాసర్వః।యశ్రుతిమార్యాలఘుయంప్రవదన్తి ప్రాణతఃపరంప్రాణమ్ ॥౧౨॥ క్వచిదపినస్తడదోతౌదంతోష్ఠభవస్యవికృతి

శబ్దాదౌ।నాన్యేషాంవైధర్మ్యంలఘ్వలఘూనాంరయోస్తునిత్యంస్యాత్॥౧౩ శుభవర్ణాశ్శుభశబ్దాయేచశుభగణాస్తఏవకావ్యాదౌ। గ్రహ్యాఃపురాస్త్ర శపగిరిరుద్రేష్వకచటతపానింద్యాః ॥౧౪॥ ఆద్యోవళిర్ద్వితీయోవర్ణఃప్రాసో త్రపాదపాదేషు । స్వస్వచరణేషుపూర్వః ప్రాసస్సర్వేషుచైకఏవస్యాత్ ॥ ౧౫॥ వృత్తంజాతిశ్చేతిద్వివిధం పద్యంగణైర్నిసర్గాఖ్యైః । సంబద్ధంవృత్తం స్యాదుపగణమాత్రాభిరన్వితాజాతిః॥౧౬॥శాస్త్రారఏకమాత్రాంలఘూర్ద్వి మాత్రేగురోరితివదన్తి । గాలాగగలలసంజ్ఞా గోహాగణోలఘుగురూలగో వగణః ॥౧౭॥ గత్రితయంలత్రితయంమనసంజ్ఞావాద్యమధ్యమాంత్యాజ్ఞాః। గురవశ్చేద్భజసగణాలఘువ్రాయడియరతసంజ్ఞకాఃక్రమతః॥౧౮॥మిత్రౌనగ లావింద్రావలనగసలభరతాశ్చంద్రామలఘుః । రలరగతలతగనవనహాభల భగసలలనలలనగగసవసహాః ॥ ౧౯ ॥ దీర్ఘస్సంయుక్తాద్యఃపూర్ణానుస్వార పూర్వవర్ణశ్చ। ఏతేగురవరశ్చైషాస్సర్వేలఘ్వక్షరాణ్యతిజ్ఞేయాః॥ ౨౦

ఇతిశ్రీసకలభాషావాగనుశాసన

నన్నయభట్టవిరచితాన్ధ్రశబ్దచిన్తామణౌవర్ణపరిచ్ఛేదోద్వితీయః.

వ॥ ఈశ్లోకంబులిరువదియును నలుబదిరెండు సూత్రములయ్యెనవి యెల్లనింకవివరించెద॥ తే-గీ॥ కాంచనాంబరకవితాప్ర*పంచమెల్ల । వర్ణరూ పంబుగాననా*వర్ణములకుఁ । గలుగుభేదంబులెఱుఁగక* కవితపలుక । వలను గామివచించెద*వానినెల్ల॥

క॥ మాతృకలునర్ణములుమఱి । భూతలమునవర్ణములులి*పులుప్రాలు నసన్ । దైతేయవిభంజనవి । ఖ్యాతములగునక్షరాహ్వ*యములీవైదున్ ॥

౨॥సీ॥ఆమలుపదియాఱు*నచ్చులుస్వరము॥ముప్పదిమూఁడుకా* మొదలు గాఁగ । నవనిపైహల్లులు*వ్యంజనమ్ములునయ్యెనీవ్యంజనములలో * నిరువదే ను । స్పర్శముల్మొదలియ* క్షరములుపయినాల్గునంతస్థములుయకా * రాదిక ములు । పిదపశవర్ణంబు* మొదలుగానూష్మంబులయ్యెనాస్పర్శంబు * లైదు నైదు॥ తే-గీ॥వర్ణములుగూడనొక్కొక్క*వర్గమగును। వర్గవర్గంబుతుదలేను । వర్ణములును। ధరణిననునాసికములనఁ*బరఁగుచుండు । జమ్మికడకామెపలిను న్న*చక్రపాణి ॥సీ॥ అత్వంబకారంబు*ననఁదలకట్టునిక్కముదానిదీర్ఘమా* కారమయ్యె। నిత్వంబికారంబు*నిదిపిల్లకుడికిఁబేరీకారమనగుడి* నెసఁగుదీర్ఘ మమరునుత్వమునుకా*రమునసఁగుఱుచకొమ్మూకారమనదీర్ఘ * యుక్తశృం గ। మొనరువఋవఋత్వ*ముఋముఋకారమునసదీనిఁజాపివఋత్వదీర్ఘమయ్యె

తే-గీ॥ నేత్వమేకారమైకార*మైత్వమయ్యె । నోత్వమోకారమౌకార*మౌత్వమయ్యె । వసుధఁ బ్రత్యేకతలిపులైన *వ్యంజనముల । పైనఁగూడిననిమ్మాడ్కి*బలుకఁబడును॥౯॥ తే-గీ॥ అత్తునాత్తునుమఱియిత్తు*నీత్తునిత్తు।నూత్తునేత్తునువెసనైత్తు * నొత్తునౌత్తు । వరుసతోనిపిపదియును*స్వరములయ్యె । ముంగలఁబ్రయోగములఁదెలి*యంగవలయు॥౧౦॥ క॥ నిడుదలునెఱయక్షరములు।పొడవులుచాఁపులునుదీర్ఘ*ములుననెకకై।వడిఁ వ్రాలుకుఱుచలలరును।గిడుసులుగుజ్జులునసంగ*క్షితిహ్రస్వలిభుల్॥౧౧॥ క॥సున్నయనబొట్టనంగా। నెన్ననునుస్వారసంజ్ఞ*లీవలపలరెం। డున్నవివిసర్గమనఁజనుఁ। బన్నగపతిశయనధవళ*పంకజనయనా॥౧౨॥ ఆ॥ గజడదబలు మొదలు* గావర్గవర్గంబు నందుమూఁడుమూఁడు*హాయొకండు। యాదిలిపులునాల్గు*నన్యవర్ణయుతంబు।లై నశసలుఘోష*లనఁగఁదనరు॥౧౩॥ తే-గీ॥ఒత్తుజడ్డయుద్విత్వసం* యుక్తములును। మహినిసంయోగవర్ణనా*మంబులయ్యెఁ। బైస్వరములేకకడుఁదేలఁ*బలుకఁబడిన। వ్యంజనంబులుపొల్లుల*నంజెలంగు॥ ౧౪

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రాణాస్సమాసతోఽచో బిన్దురనుస్వారపఏజథోవక్రః । వక్రతమఐజ్ఝలస్స్యుస్సమాసతః ప్రాణినోద్రుతాఖ్యోనః ॥ కచటతపాఃపరుషాఖ్యాగజడదబాస్తుసరళాస్స్థిరా ఇతరే । ఏతాస్సంజ్ఞాస్సర్వా జ్ఞాత్వాపశ్చాత్ప్రవర్తయేదత్ర ॥౨॥ సీ॥ అచ్చులుప్రాణంబు*లనిచెప్పఁబడుననుస్వారంబుబిందుప్ర*శస్తిఁగాంచు। నేత్వంబునోత్వంబు* నెసఁగువక్రములనవానిమీఁదివిరెండు*వక్రతమము। లిలఁబ్రాణులనుపేర*నేపారుహల్లులుద్రుతమనంగనకార*మతిశయిల్లు। వర్గాదులనుగల*వర్ణంబులైదునుబరుషనామంబులై *ప్రణుతికెక్కుఁ॥౧౫॥ బంచవర్గతృతీయముల్*పరమపురుష। సరళములుశేషహల్లులు * స్థిరములయ్యె। శబ్దశాస్త్రంబుగాననీ * సంజ్ఞలెల్లఁ। దెలిసియీగ్రంథమునఁబ్రవ*ర్తించుటొప్పు॥ ౧౬

వర్ణోత్పత్తిస్థానంబులు.

క॥ ఇమ్మహిద్విస్థానోద్భా। తమ్ములుఇమ్మౌవక్రవక్ర * తమయుగ్మవకా। రమ్ములుమఱియేకస్థల। మ్ములితరవర్ణములు * భుజంగశయానా ॥౧౭॥ ఉదయించునత్వంబు * మొదలుగారెండురెండచ్చులువరుసతో*నఱుతఁదాలు। వులనోష్ఠములనవు*దలదంతములఁగంఠతాలువులగళోష్ఠ*తలములందు।బొట్టునాసనుగళం*బునవిసర్గంబునుగాదివర్ణములైదు*నైదుగూడి॥తగఁగంఠతా

లువ * స్తకరదోష్ఠములనంతస్థముల్తాలువ * స్తకరదముల॥ తే-గీ॥నూర్ధ్వదంతాధరంబుల * నూష్మలిపులు। గ్రమతఁదాలుశిరోదంత* కంఠములను। బలువువ్రాయిశిరంబున*బండినరాకు। స్థానభేదంబులేమదం*తములఁజజలు॥ వ॥ బలువువ్రాయియనఁగాదొడ్డళకారమనుట । తే॥ అలఘురలదంత్యచజలకు * హ్రస్వవక్ర। ములకునిందుఁబ్రత్యేకించి*పలుకనియెడఁ। గ్రమతఁదత్తత్ప్రధానవ * ర్ణములకెవ్వి। యవియెవానికినని తెలి * యంగవలయు ॥౨౦॥ తే॥ అచ్చులొకవర్గమయ్యెస్ప* ర్శాక్షరంబు। లయిదువర్గంబులయ్యెయా। ద్యష్టకంబు। దలఁపనొకవర్గమిందుగొం * దఱమతంబు ॥నూష్మములునొకవర్గమై * యొప్పుచుండు॥ ౨౧

శుద్ధాంధ్రలిపులు–వీనికిలేఖనక్రమము.

క॥ మొదలనకారాద్యచ్చులు।పదియాఱునువానిపిఱుఁద*బాణాసురదుర్దహరకాదిలిపులును । పదిమూఁడునుబుట్టివాక్ప్రి* పంచంబయ్యెన్॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

బాలేందుపరిధిశృంగావర్తకుగ్రంథిదాత్రపరశుసమాః ।
ఆద్యాఇభకరతుల్యాస్తద్దీర్ఘాశ్శ్యాలసన్నిభావన్త్యౌ॥

సీ॥విదియచంద్రునిమాడ్కి వెలయునత్వముదానికుడివంకశృంగంబుకొనగుణింపఁ। బ్రభవించుఁదక్కినప్రాణంబులెల్లనునడిమికిగుడివట్టివిడువనిత్తు। కుడినావుకొమ్మైకవడివ్రాయనుత్వంబు క్రిందనుసుడినిల్పఋత్వమయ్యె।వలపలమీఁదికిమెలిగొన్న యిస్వరమెడమనెత్వంబొప్పఁగొడవలిక్రియ ॥తే॥ యామ్యమునఁగండ్రగొడ్డలియట్లొనర్పఁ। గ్రాలునొత్వమిన్నిటిదీర్ఘములుకుడిని।గరికరాకృతినిలుపంగ వరుసఁదనరు। నమరునైత్వౌత్వములుత్రిశూలములకరణి॥ ౨౪

వీనికిరూపములు.

अ-ఇది * అకారము § आ - ఇది * ఆకారము § इ - ఇది * ఇకారము § ई - ఇది * ఈకారము § उ - ఇది * ఉకారము * ऊ - ఇది * ఊకారము § ऋ - ఇది * ఋకారము § ॠ - ఇది * ౠకారము§ ऌ - ఇది * ఌకారము § ॡ - ఇది * ౡకారము § ऎ - ఇది* ఎకారము § ए - ఇది * ఏకారము § ऐ - ఇది- ఐకారము § ऒ- ఇది ఒకారము § ओ - ఇది * ఓకారము § औ - ఇది * ఔకారము § అనుక్తమన్యవత్ - అనున్యాయముచేత నీశబ్దానుశాసన సూత్రమునందుఁజెప్పిన యనుస్వారమును-విసర్జనీయమును-సకలదేశప్రశస్తమైననాగరలిపియందు లెటువలెనోయట్లుఁ దెలిసికొనునది-తత్స్వరూపంబులు - అం-అం-ఇది* పూర్ణానుస్వారము§ అః - అః - ఇది*విసర్జనీయము§ఇవియచ్చులనంబడు॥

అనుస్వారనిర్ణయము—శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

సిద్ధస్సాధ్యశ్చానుస్వారః పూర్ణార్థభేదతోద్వివిధః।
హ్రస్వాత్పూర్ణోపిభవేద్దీర్ఘాచ్ఛేత్ఖండఏవసజ్ఞేయః॥

సీ॥ పొసఁగదీర్ఘఖండ*పూర్ణంబులనుపదంబులుసంజ్ఞలొగట్టి * బొట్టులకును। హ్రస్వఖండార్థంబు*లనుశబ్దములుమూఁడునరసున్నలకుభేరు*లగుచునుండు।శబ్దంబుతోడనె*జనియించుబిందువుసిద్ధంబునాఁగఁబ్ర * సిద్ధమగును। బుధ్ధమినకారంబు * చెడియైనయాయనుస్వారంబుసాధ్యసం * జ్ఞముగవెలయు॥ ౨౭॥ తే-గీ॥ నిక్కమీసిద్ధసాధ్యంబు *లొక్కటొకటి।ఖండపూర్ణంబులనద్విప్ర* కారమయ్యె।నవియెక్రమ్మఱహ్రస్వదీ* ర్ఘాక్షరముల । మీఁదరెండుదెఱంగులై *మెఱయుఁగృష్ణ॥ ౨౮॥ఆ॥ వెలఁదిచెలఁగునిన్ను* దలఁచిననన సిద్ధ। ఖండబిందువయ్యె * గమలనాభ। పొంకమైనయింతి * పొందుసొంపగునన।సిద్ధపూర్ణబిందు* విద్ధచరిత॥ ౨౯॥క॥ భువిఁగొలిచెదఁగాళిందీ । ధవునను

చునువికృతులనుద్రు *తంబులుచెడిబిం।దువులైనవెల్లసాధ్యో।ద్భవఖండములయ్యెఁగామె * పల్లినివేశా ॥౩౦॥క॥ కెందమ్ములుచెంగలువలు । ముందరచెంగావిచీర * ముంగొంగననీ ॥ చందములెల్లనునందిత। బృందారకసాధ్యపూర్ణ * బిందువులయ్యెన్॥ ౩౧

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

హ్రస్వాత్పూర్ణోపిభవేద్దీర్ఘాచ్ఛేత్ఖండఏవసజ్ఞేయః॥

తే-గీ॥ జగతిపైసిద్ధసాధ్యసం * జ్ఞలఁబొసఁగు । ఖండములుహ్రస్వలిపులపై * నుండెనేని। వానిబూర్ణంబులనుజేయ* వచ్చుఁగృతులఁ।బూర్ణములుఖండములుసేయఁ * బొసఁగవెందు ॥౩౨॥క॥ కొలఁకులకుఁగొలంకులనాఁ। దలఁపులకుఁదలంపులిట్లు * తగసిద్ధములై । కలవందుఁజెలుతసున్నలు। వెలయునుబూర్ణంబులగుచు * విషధరతల్పా ॥౩౩॥క॥ జలజాక్షుఁగొలుతుననుచో । జలజాక్షుంగొలుతుననుచు * సాధ్యార్థముభూ ।తలముననెరసున్నియునై । చెలువగుఁగామెపలివాస * సిద్ధోల్లాసా ॥౩౪ ॥తే-గీ॥ నిడుదలగుక్కరములపై * నిలిచినట్టి । యర్ధబిందువులన్నియు*నరసిచూడ । ధరణిసిద్ధంబులైనసా*ధ్యంబులైన।ఖండములెకానిపూర్ణముల్ * గావుసుమ్ము ॥౩౫ ॥ఆ॥ లోఁగవించుకైన* తాఁగతనంబున । దోఁచివలువల్లెల * దాఁచినావు । గీఁజుపోరకిమ్ము* నేఁజననలెనన్న।నిడువమీఁదసున్న*నిలుచుసగము॥౩౬॥ తే-గీ॥హల్లులనుబంచవర్గంబు*లందుమొదలి । వర్ణములకునుమూఁడవ * వర్ణములకుఁ।దక్కనితరాక్షరములకు * దాపలికడ । నాంధ్రిపదమధ్యమునఁబుట్ట * దయెబొటు॥ ౩౭॥సీ॥కొంకకవీఁకమై * కొమ్మతోఁజనుదెంచిముంగలనాగిన * ముసవధించె॥మింఛిచెయ్యాఁచక*మేదినీసుతుద్రుంచినెంజిలిరోఁజుకన్ని * యులఁగొనియె।మింటితోఁటనుగల *మేటివృక్షముదెచ్చిమెండుగావేడిన* మెలఁతకిచ్చె। వింతసేఁతలగోప * కాంతలవలపించిబొందూదిబహువిధం * బులరమించె॥ ౩౮ ॥ తే ॥ కంపుతూపులుగలవన్నె * కానిఁగాంచెఁగంబమునఁబుట్టెఁ దాఁ బేటి*కరణిమెప్పె । నౌరహరియనఁబూర్ణంబు * లర్థములును। బరుషసరళాదులనుగను*పట్టునిట్టు॥ ౩౯ ॥ తే ॥ సగముజాబిల్లివలెవ్రాయ * సగమునున్న। నిండుజాబిల్లివలెవ్రాయ*నిండుసున్న॥యయ్యెనీభేదములుతెలిసి*యాంధ్రికృతులవ్రాయఁదగుబిందువులుపాండ*వేయపక్ష॥ ౪౦

వ॥—ఇదియర్ధబిందువు-ం-ఇదిపూర్ణబిందువు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ధరశార్ఙ్గపిప్పలదళాంకుశపన్నగసన్నిభాః క్రమాత్పరుషాః।
స్తంభ ఇవ రేఖాద్వికైస్తపవవర్గద్వితీయవర్ణాద్యాః॥

సీ॥ శంఖశార్ఙ్గద్విపా * శనదళాంకుశపన్నగాకృతులనుమీఁద * నడ్డరేఖ । వలపలనొక్కటి * నిలుపంగ బరుషంబులై పనువరుసఁజె * న్నారుచుండుఁ। గ్రిందఁగంబముపోల్కి * గీటొక్కటిడినవాద్యములు రెండవలిపు* లై పొసంగు । పైనున్న గీటులి * బ్బడిసేయఁ బ్రథమాక్షరంబులుసరళవ* ర్ణంబులగును॥ తే-గీ॥ గంబమొక్కటి రేఖాయు* గంబుక్రింద । వ్రాసినఁ దృతీయముచతు * ర్థంబునగును । నిలువుగీటులు రెండునుం * గలసితమ్ముఁ । గదియఁ దొల్లిటివనునాసి * కంబులగును॥

హల్లులకురూపంబులు.

క-ఇది * క్ కారము § ఖ-ఇది * ఖ్ కారము § గ-ఇది*గ్ కారము § ఘ - ఇది * ఘ్ కారము § ఙ - ఇది * ఙ్ కారము § చ - ఇది * చ్ కారము § ఛ-ఇది * ఛ్ కారము § జ - ఇది * జ్ కారము § ఝ - ఇది * ఝ్ కారము § ఞ - ఇది * ఞ్ కారము § ట - ఇది * ట్ కారము § ఠ - ఇది * ఠ్ కారము § డ - ఇది * డ్ కారము § ఢ - ఇది * ఢ్ కారము § ణ - ఇది * ణ్ కారము § త - ఇది * త్ కారము * థ - ఇది * థ్ కారము § ద - ఇది * ద్ కారము § ధ - ఇది * ధ్ కారము § న - ఇది * న్ కారము § ప - ఇది * ప్ కారము § ఫ - ఇది * ఫ్ కారము § బ - బ్ కారము § భ - ఇది*భ్ కారము § మ - ఇది*మ్ కారము॥

ఇవిస్పర్శములనంబడు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

కీలనౌహస్తిమస్తకశుక్తితలాసనవితర్దిసీరసమాః.

అంతస్థాశ్శోష్మాణో దంత్యచజౌ గురురలౌ చ బిందుయుతౌ.

తే-గీ॥ శుకతరిమతంగభవకుంభ * శుక్తిసన్ని । భంబులంతస్థములు తులా*భద్రపీఠ । వేదికాహలనిభములు * శాదివిపులు । దంత్యచజగురురలలకుఁ * దనరుబొట్లు ॥౪౭॥ య - ఇది * య్ కారము § ర - ఇది * ర్ కారము § ఱ - ఇది * ఱ్ కారము § ల - ఇది*ల్ కారము § వ-ఇది*వ్ కారము § ఇవి యంతస్థములనంబడు. శ - ఇది * శ్ వర్ణము § ష - ఇది * ష్ కారము § స - ఇది * స్ కారము § హ - ఇది * హ్ కారము § ళ - ఇది * ళ్ కారము § ఇవి యూష్మములనంబడు.

క॥ పొల్లులయితాముపుట్టియు। హల్లులు ప్రాణములతోడ*నంబుధితనయా।
వల్లభకూడికదాతల । ముళ్లుగుడులుశృంగములును*మొదలుగఁదాల్చున్॥

వ॥ అదియెట్లనిన —— క-క్ § క-క § కా-కా § కి - కి § కీ-కీ § కు - కు § కూ - కూ § కృ - కృ § కౄ - కౄ § కౢ - కౢ § కౣ - కౣ § కె - కె § కే-కే § కై - కై § కొ - కొ § కో - కో § కౌ - కౌ § కం - కం § కఁ - కఁ § కః - కః § ...ఇటులహల్లులకెల్లవ్రాయునది.

ఇదిస్వరగుణితము.

తే-గీ॥ ఎన్నిహల్లులుజడ్డలై * యున్ననేమి। పొల్లులకుమీఁదనుండెడు* హల్లులెల్లఁ। గడపటనువ్రాయుద్విత్వమొ*క్కటియెతాల్చు। దానిమొదలైనతలకట్లు*వానినెల్ల॥ ౫౩

ప్రద్యుమ్నుఁడు. —— బ్రాౘ క్ష్య-ఙ బ్రా ౘ్త్ర ఙఁ ట=ఙ

ఇటువలెఁక్రిందను వ్రాసినయొత్తులకేతలకట్లుమొదలైనవివ్రాయునది, యీలిఖియందు రేఫమునకునొత్తులు వ్రాయునదిగాని వలపలగిలక లేదు-అదియెట్లనిన॥ ౫౪

తే-గీ॥ మొదలరేఫాక్షరంబునా * పిదపదాని। జడ్డయునుగూర్చియొకటిగాఁ*జదువుకొనుచు। ముందుజడ్డయువెనరేఫ*మునకుబదులు। గిలుకవిభజించియులిఖింతు * రలఘుమతులు॥ ౫౫

వ॥ స్వర్గమనుటకు ——ౙ ౙ్ర——ౘ క ఙ బ్రా ఙ ౘ యిటుల వ్రాయునది ॥క॥ పద్యాదిప్రాణంబుల। నాద్యంతస్థములుగాను* నజ్ఝలుకృతులం।జై ద్యహరవ్రాయుదురుతమ।విద్యాధికులెల్లఁజూచి-వికవికనవ్వ్॥

ఈ ప్రాఁతలిపులు ప్రతిపుస్తకమున వేఱువేఱుగానుం
డుటంజేసివీనికుదిరిక చక్కఁగాఁదెలియఁబడదయ్యె.

క॥ ఇరులీఁగలుడతలూఁళ్లె। వ్వరునేమిటికొక్కఁడోపు*వానికిననుసి।కరణిపదంబులమొదలివి। స్వరములనుచుఁదెలిసివ్రాయఁ * జనుఁబద్యాదిన్॥ ౫౬॥ క॥ వలబొట్టులపైవర్ణం। బులక్రిందటనవియొమరల * మూఢమతులు జడ్డలుచేసివ్రాయుచుందురు। విలిఖింపరువానినెందు* ద్విత్వములార్యుల్॥ ఆ॥ హల్లుమీఁదనున్న*హల్లుదానికిద్విత్వ।మొందుగానివేఱె-యొకటిగాదు। సంధివేళననివి * చారించివ్రాయుచోఁ। బాపరెందుదాని*బ్రాజ్ఞులెల్ల॥ ౫౭

పంచాశద్వర్ణనిర్ణయము.
శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ఆద్యాయాఃపంచాశద్వర్ణాః ప్రకృతేస్తుతేదశోనాస్స్యుః। శట్త్రింశదత్రతేన్యేచానుప్రవిశంతిశబ్దయోగవశాత్ ॥ తే-గీ॥ అయిదుపదులగుసుర

భాష*కక్షరమ్ము। లందుఁబదిప్రాకృతమునకు* నడఁగిపోవుదోలఁగిపనుఁబదిమూఁడు * దెలుఁగుబాస। కెనఁగుఁదత్సమపదముల * నేఁబదియును॥

వరరుచివచనము.

ద్విధాకపచోనుస్వారోవిసర్గష్షోడశస్వరాః । స్పర్శాఅంతస్థోష్మాణశ్చతుస్త్రింశద్ధలస్స్మృతాః ॥టీక॥ ద్విధా-రెండువిధములైన-అకః-అక్ప్రత్యాహారంబును-అక్కులనఁగా- అ ఇ ఉ ఋ ఌ - ఈ యయిదక్షరములకుఁబేరు - అదియెట్లనఁగా - పాణినీయసూత్రములు॥ హలన్త్యమ్ - ఉపదేశేన్త్యంహలిత్స్యాత్ ॥ఉపదేశే - సూత్రమునందు – అంత్యం-కడపటిదైన-హల్ –వ్యంజనాక్షరము-ఇత్ - ఇత్తనుసంజ్ఞగలది-స్యాత్-అగును. ఇందుచేతనిత్తనఁగసూత్రముకొననున్నపొల్లనుట॥ ఆదిరంత్యేనసహేతా॥అంత్యేనఇతాసహితఃఆదిఃమధ్యగానాంస్వస్వచసంజ్ఞాస్యాత్ - అంత్యేన - కడపటనున్న ఇతా - ఇత్తుతోడ-సహితః-కూడుకొనిన - ఆదిః-మొదటి అక్షరము-మధ్యగానాం - నడుమనుండెడునక్షరములకును - స్వస్యచ-తనకును - సంజ్ఞాస్యాత్-పేరగును॥కడపటనున్న యిత్తుతోఁగూడుకొనిన మొదటి అక్షరము నడుమనుండెడు నక్షరములకునుదనకును పేరగును- అన్నందుచేతఁదుదనున్న నకారమునకుఁబొల్లు పనిలేదాయె - గనుక - తస్యలోపః - తస్యేత్తోలోపస్స్యాత్-దానికొననున్న యిత్తునకులోపమవును-ఇందున్నకవర్ణముపొల్లులోపింపఁగాఁ జిక్కినయయిదక్షరములును హ్రస్వములుగానుదీర్ఘములుగాను నుచ్చరింపఁగా అఆ - ఇఈ - ఉఊ - ఋౠ - ఌౡ - అని పదియక్షరంబులయ్యెను-ఏచః- ఏ ఓ ఐ ఔ చ్-అనునేచ్ ప్రత్యాహారమునందు మునుపటివలెఁగొననున్నచకారము లోపింపఁగా మిగిలినవి నాలుగాయెను ॥ ఏచ్ హ్రస్వోనాస్తి॥ అనుసూత్రముచేతనీయెచ్చునకుహ్రస్వములేదుగానపటకారములు గీర్వాణభాషయందుఁ గుఱుచలులేవు- అనుస్వారః - పూర్ణబిందువొకటి - సంస్కృతమునందుహ్రస్వానుస్వారములేదు - విసర్గః - విసర్జనీయమొకటిఇవన్నియుఁగూడఁగాస్వరాః- అచ్చులు - షోడశ-పదియాఱుస్పర్శాః స్పర్శములు-ఇరువదియైదు - అంతస్థోష్మాణః - అంతస్థములునాలుగునుదొడ్డళకారమును-ఊష్మములునాలుగునుహలః - వ్యంజనములు-చతుస్త్రింశత్ ముప్పదినాలుగు - అచ్చులుపదునాఱు - హల్లులుముప్పదినాలుగు - ఉభయములుగూడఁనేఁబది-వర్ణములాయెను॥

తే-గీ॥ అచ్చులొకపదియాఱును*వ్యంజనములు । పొందుప్రత్రసహాయ

ము * ప్పదియుమూఁడుఁదొడ్డళొయందులోపల * దొరలనయ్యె । నమరభాషకు*నేఁబది*యక్షరములు॥౬౮॥సీ॥ ఏకనీళము దేవ* హేళనంబునటంచుయామజుషామ్నాయంబు *నంపలేదొ । కాళనాళవ్యాళ * గోళహింతాళంబులను చుసంస్కృతభాష * యందులేదొ । గయ్యాళిత్రుళ్లున * గళ్లువజ్రపుతళుక్కుతాళికినంచునాం * ధ్రిమునలేదొ । పాళంబెఱుంగని * కూళవిరాళివిసాళించునని యదే*శ్యమునలేదొ ॥తే-గీ॥ యాగమజ్ఞులుదొడ్డబీ*జాక్షరంబు । లందులేకున్కి-నన్నంబు * నదియుఁగూడ । నొకటిగాఁజేసిబీజోప * యోగిగానఱూనుజేకొనిరదిశబ్ద*సరణిగాదు॥ ౬౯

వ॥ ఆగమజ్ఞులు పంచాశద్వర్ణంబులలోనున్న ళకారమును
గూర్చుకొన్నందునకుమహావిద్యలోనిశ్లోకంబులు॥

శ్లో॥ మూలాధారంగుదస్థానం స్వాధిష్ఠానంతు మేహానం.నాభిస్తుమణిపూరాఖ్యంహృదయాబ్జమనాహతం॥తాలుమూలంవిశుద్ధాఖ్యమాజ్ఞాఖ్యంనిటలాంబుజం ।సహస్రారంబ్రహ్మరంధ్రిమిత్యాగమవిదోవిదుః॥శ్లో॥ఆధారస్తుచతుర్దళోరుణరుచిర్వాసాంతవర్ణాశ్రయః । స్వాధిష్ఠానమనేకవైస్యుతనిభంబాలాంతషట్పత్రకం।రత్నాభంమణిపూరకందశదళండాద్యంఫకారాంతకం । పత్రైర్ద్వాదశభిస్త్వనాహతపురీహైమీకఠాంతాన్వితా ॥శ్లో॥ దృష్ట్వారంస్వరషోడశైశ్చసహితంజ్యోతిర్విశుద్ధాంబుజం । హంక్షేత్యక్షరపద్మపత్రయుగళంరత్నోపమాజ్ఞాపురీ । తస్మాదూర్ధ్వమధోముఖం వికసితంపద్మంసహస్రచ్ఛదం। నిత్యానందమయూసదాసివపురీశక్తేనమశ్శాశ్వతం॥తే-గీ॥ కాకుషాజడ్డయైళ*కారమగుట । దలపకేఁబదిలిపులలోఁ*దానిఁగూర్చి । తొలుతభిన్నాక్షరంబైన * దొడ్డళాను । విడిచిపెట్టెననంతుండు*వెఱ్ఱిగాఁడె ॥ ౭౦ ॥వ॥ఛందమునందుననంతుఁడుచెప్పినవిధము॥క॥ యరలవలంతస్థలునాఁ। బరగునుశషసహలుదేట*పడుసూష్మలనఁ।సారిదిక్షకారముగూడుక।సరినేఁబదియయ్యెవర్ణ * సంఖ్యధరిత్రిఁ ॥౭౦॥ క॥ లళలకుభేనములేదను । పలుకునళాదొఱఁగిఱెను * పసులగువర్ణం । బులుసంస్కృతభాషకుమఱి । తెలుఁగునటళలనఁగ రెండ*ధికమగుఁగృష్ణా॥ ౭౧

ప్రాకృతోనాక్షరపరిగణన-హేమచంద్రాచార్యవచనము.

ఋౠవర్ణాహ్రస్వదీర్ఘావైజాద్యావనునాసికౌ । శషౌచదశతేన్యానాఃప్రకృతోక్తిషుసర్వతః ॥టీక॥ హ్రస్వదీర్ఘా- హ్రస్వదీర్ఘములైన - ఋౠవర్ణా-ఋకారౠకారములును-అనఁగాఋౠఌౡ అనునవియును - ఐచ్

ఐఔలును-ఆద్యా-మొదటివైన-అనునాసికౌ-అనునాసికములును-అనఁగా-మొదటియనునాసికములైన ఙకారఞకారములనువవి-శషౌచ - శవర్ణషకారములును-తేదశ-ఆపదివర్ణములును-ప్రాకృతోక్తిషు - ప్రాకృతవచనములయందు-న్యానాః - తక్కువ॥ అనఁగాసంస్కృతభాషకుఁజెప్పినయేఁబదివర్ణములలో- ఋౠఌౡఐఔఙఞశష - అనునీ పదివర్ణములు ప్రాకృతభాషకుఁదక్కువయగుచున్నవనుట॥౭౩॥ తే-గీ॥సప్తమస్వరముఖచతు*ష్టయముద్వాద । శస్వరంబునులోకసం* ఖ్యాస్వరంబు । నుర్వినాద్యనునాసిక * యుగముశషలు । ప్రాకృతంబుననిక్కమీ*పదియులేవు॥౭౪॥ వ॥లోకసంఖ్యాస్వరమనఁగాగణితశాస్త్రోక్తసంఖ్యను జతుర్దశలోకములుగనుక పదునాలవస్వరమనుట - అనఁగా ఔకారము.

ఆంధ్రభాషావర్ణసంఖ్య శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ద్వివిధాదిషుదేవోత్తోచోవక్రతమాఽనుస్వారౌ । కగచజయుగ టడణతదన పబమయరలవసహాళంతుహల్వర్గః॥ సీ॥ అచ్చులలోసప్త* మాక్షరంబాదిగానరుసనాల్గునుమది* వర్ణమొకఁడు । స్పర్శాక్షరములందుఁ * బంచవర్గములనుసమములై యుండున*క్షరములుపది। మొదలివ్యంజనవర్గ*ములను రెంటనుమదిగనువట్టుననునాసి* కద్వయంబు । నూష్మవర్ణములన*నొప్పనాల్గిటిలోనఁబ్రథమద్వితీయాక్ష*రములు రెండు॥ తే-గీ॥ నెన్ననీరెయిండ్రకడమగా*నిరువదియును । జగతిశుద్ధాంధ్రిదేశ్యభా * షాపదముల । వెదకిసనులేవుతత్సమ * పదములందుఁ । దనరునిన్నియునదిసంస్కృ * తంబుగాన ॥౭౫॥ క॥ తుదలనువికృతివిభక్తులు । గదియుటచేఁదెలుఁగులందుఁ * గలసెనుగాకో । యమవరతత్సమపదములు। మొదలాద్యప్రకృతిశబ్ద*ములు దెలుఁగగునే॥౭౬॥ సీ॥ దేవతాభాషను*దీర్ఘంలులేకానికలనైనఁగుఱుచలు* గాకయుండు । హారవిశ్వదివససం * ఖ్యాచ్చులు దెలుఁగులఁ * గడుహ్రస్వములునుదీ* ర్ఘములునగును । సంస్కృతంబునఁదాలు* జననమాత్రమెకానిజగతినన్యస్థాన* సంభవంబు । చర్చింపనెఱుఁగని * చజలాంధ్రమునఁదాలుజాతంబులునుదంత * జములునగును॥ తే-గీ॥ దలఁపనేకప్రకారమై* దైవతోక్తు । లందుభేదంబులేనిరే*ఫాక్షరంబు । రేఫముఱకారమునన- రెండుదెఱఁగు । లగుచువికృతులఁదననుమ * గ్ధాబ్ధిశయన ॥౭౭॥ వ॥ హారవిశ్వదివససంఖ్యాచ్చులనఁగాగణితశాస్త్రోక్తసంజ్ఞనుహారయనఁబదునొకొండవయచ్చు ఎకారము - విశ్వమనఁగాఁ

బమమ్మూఁడవయచ్చు-ఒకారయు- దివసమనఁగాఁబదిహేనవయచ్చు - అఁ అనునది-యీమూఁడచ్చులకుఁదెలుఁగునహ్రస్వమ్మునుదీర్ఘంబునుగలవనుట అంఅనుదానికిదీర్ఘము రాఁగా-ఆం-ఆయెనుఇంతమాత్రమునకచ్చుల మొదల నకారంబును ఆకారంబును రెండునున్నవి - దానికింజెప్పరాదా దీనికిఁజెప్ప వలెనాయనఁగా- ఇవియాకారమునకుఁ జెప్పటగాదు - అనుస్వారముప్రత్యే కముచ్చరింపశక్యముకానుగాన పాణిన్యాచార్యులువ్యాకరణమునందు-అం ఇత్యనుస్వారః-అనిఅకారముతోఁ గూర్చిచెప్పెనుగాన అం అనఁగాబిందువు నకుసంజ్ఞ-ఆబిందువునకుహ్రస్వదీర్ఘములెటులఁగలుగుననఁగా వక్ష్యమాణ పద్యముచేతఁదెలిసికొనవచ్చును॥౭౩॥ ఆ॥ బిందువునకురెండు* భేదంబులగు హ్రస్వ। దీర్ఘరూపములను * దెలుఁగులందు। హ్రస్వమనఁగనొప్పు * నర్ధ బిందువుదీర్ఘ। మనఁగఁబూర్ణబిందు * వయ్యెఁగృష్ణ ॥౭౪॥ క॥ తక్కువపది యునుదొమ్మిది। యెక్కువలిపులాఱునయ్యె * నేఁబదిలోనీ। లెక్కనుము ప్పదియునునే। డక్కరములునిలిచెశుద్ధ*మగునాంధ్రిమునన్ ౭౫

వ॥ తత్తద్వర్ణభేదాభేదంబులెఱింగించెద ॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వికృతిపదాద్యా ప్రథమాంతస్థతృతీయానునాసికౌన స్తః ॥

క॥ తెలుఁగునయణకారంబులు। గలుగవుశబ్దాదులనుయ* కారమువగి దిన్। బలుకఁబడునవిస్వరములగు। ఖలపూర్వామరవినాశ * కామెపలీశా॥

కొమ్ముక్రారలు.

సీ॥ క్రుక్క్రుధక్రూరశి * గ్రుశ్రుతివిశ్రుతశుశ్రూషనిస్రుతి *స్రుక్సృ వములు। భ్రూణభ్రుకుంశబ * భ్రుబ్రువాణంబులుభ్రుకుటితభ్రూలతా * ప్రకటితములు। గద్రువద్రుపదద్రు * మద్రుమహీంద్రుహిసౌరద్రువిద్రు మ * శత్రువులును। ధ్రువమునుద్రుతమును * భువిఁగ్రారకొమ్ములై దన రారుఁగానిఋ * త్వములుగావు ॥తే-గీ॥ వట్రువలులేవుతెనుఁగున * వాని పగిదిఁ। బలుకులిపులెల్లఁగ్రారకొ * మ్ములునిజంబు। దనుమునిందాక చైద్యుఁడు * ద్రుల్లెననఁగ। రోహిణీభర్తచరమాద్రి*గ్రుంకెననఁగ॥ ౭౬

నృసింహపురాణమునందు సీసపాదము.

క్రూరకిల్బిషశైల * కులిశనిపాతంబుఘనకలుషాగిర * గరుడమూర్తి ॥

చ॥ శ్రుతిమతధర్మయోగములు* చోద్యపుమూల్యములప్పురంబునన్।జతు రతఁబుణ్యవస్తువులు* సారవిముక్తిపదంబులమ్మువా। రతులితవిష్ణుశాసనస*

మాహితులైనమహాత్ములంచితో। ద్ధతిఁగొనువారుమీసువిహి*తవ్రతపాశ గులైన బోధనుల్॥ ౭౭

కావ్యాలంకారచూడామణియందు.

క॥ భావమెయించుకవదనా। వ్యావళితవికాసమైన * హావముశృంగా। రావిర్భావనిదానము। భ్రూవల్లిమదంచనంబు*మనునెఱుఁగఁబడున్॥ ౭౮.

ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమునందు సీసపాదము.

సురటిచేకొనిభద్ర * శుశ్రూషగావింప॥

ఆ॥ అద్రువవిద్రువనుగ్గి*యూపదంబులఁగలిగివట్రువనుడుల* గతినినుం డు। ప్రాలుతేలఁబల్కఁ*గ్రారకొమ్ముగాని। వట్రుసుడులుగావు*వనజనాభ॥

ఋత్వాక్షరంబులు.

సీ॥ ఋష్యమూకాద్రియు * ఋష్యశృంగుండును ఋక్షమృగేంద్రుం డు*ఋక్షపదము। ఋతముఋత్విక్కునై *ఋతిఋతుషట్కము ఋతుప ర్ణభూపతి * ఋతుమతియును। ఋషభవాహనుఁడును* ఋషియు ఋగ్వే దంబు ఋభుజరాజుఋణమును*ఋద్ధిఋజువు।ననునీపదంబుల *కాదివర్ణం బులుసప్తమస్వరములై *జగతిఁబరగుఁ ॥తే-గీ॥ గృష్ణవృత్రారిహృషీ * కేశ మదన। జనకపృథ్వీకుమారభం*జనయుటంచు। హల్లులందునువట్రువ*లమ రియుండు। సంస్కృతంబునయదువంశ * సార్వభౌమ॥ ౮౧

వక్రభేదంబులు.

ఆ॥ ఏకమోకమిట్టు * లేత్వంనోత్వంబు। నమరభాషనిడుద * లగును గాని।హ్రస్వలిపులుగావు * హల్లుపైనట్లన। యగునిలగిరికోకి*లాలయనఁగ॥ ౮౨॥ ఆ॥ పెక్కులేలకృష్ణుఁ * డొక్కఁడోపఁడెపసి। నెలవునేలయరసి * పొ లముప్రోవ।ననఁగనిట్లుదెనుఁగు* లందువక్రయుగంబు। హ్రస్వములునునిడు ద * వ్రాలునగును॥ ౮౩

వ్యంజనలోపము.

ఆ॥ పూనెనెగసెఁబొదవెఁ * బొనరెఁబొందెనటన్న। పలుకులందుమొ దలఁ * గలుగునట్టి। వ్యంజనంబులడఁగి*వానిపైస్వరములు। నిలుచువలసిన పుడు * నీరజాక్ష॥ ౮౪

పూనెననుటకు విష్ణుచిత్తీయమునందలి.

ఉ॥ పూనిముకుందునాజ్ఞఁగను*బొమ్మనెకాంచియజాండభాండముల్।వా నమమీఁదఁబ్రోవనడు*వంగొనెదన్ననగ్రనిశ్చల। త్వానచలత్వనిష్ఠలలెన*

మ_స్తజగంబులజాడ్యచేతనల్ । గానుతికెక్కునైన్యపతి * కాంచనపేత్రము
నాశ్రయించెదర్॥ ౯౫

హల్లులోపమై-ఊనెననుటకు-పారిజాతాపహరణమున.

క॥ మానవతియిట్లుమానిని । మానక్రోధములచేత*మరలిచిచింతా ।
ధీనగతినుండమగిలో । నూనినప్రేమమునననంబు * జోదఁరుడనియెర్॥

నెగసెననుటకు-ఆదిపర్వమునందు.

ఆ॥ కర్మబంధములను * గ్రక్కునబాయుదుఁ।బుణ్యగతికినెగయు * పురు
షునట్ల। బంధనంబులెల్ల *బాయుచుఁభీముఁడు । నీరిలోననుండి*నెగయుదెంచె॥

విరాటపర్వమునందు సీసపాదము.

నెగసినకొనలతో* నింగియంతంతకునవలఁబోవఁగఁదన* రారుదాని॥

ఉద్యోగపర్వమునందు.

క॥ ఎఱకలువిచ్చుచుఁనుండము। దెఱచుచుఁ వేగడఁచిసాగసి * తెల్లివివ
శుఁడై । యఱచినసూడకుమనిహరి। నెఱిచక్కఁగద్రోచియెత్తె* నెగఁయగఁ
గృపతోన్॥ ౯౯

వ్యంజనలోపమైనందులకుశృంగారనైషధమునందుసీసపాదము.

సీ॥ ఒంటికాలుననిల్చి*యూర్మిమారుతములఁజిగురురెక్కలఁ రేఁకు* లెగ
యుచుండ॥

పొదవెననుటకు నృసింహపురాణమున.

తే-గీ అదరిపాటునవెసవిచ్చి * పొదవికొనినఁ । దొలఁగిపోవఁగూడక *
మలయపవనుఁ।డిందుఁదలదూర్చుకొనియెనో* యిప్పుడనఁగ । నమరుఁదాళ
వృంతములమం * దానిలంబు॥౧౦౧॥ తే-గీ॥ పొదవియొండొండదివియును *
భువియుదెసలు । బొదవికొనియుండుచీఁకటి * ప్రోవువలన। మిక్కుటంబుగ।
గాటుక * గ్రుక్కినట్లు। కరవటంబనజగదండ*ఖండమమరె ॥౧౦౨॥ క॥ అది
యట్లకాదెసిప్పునఁ। జెదలంటునెదేవదేవు*శ్రీరమణీశుర్ । మదినుంచుకొన్న
వానిని । బొదవునెయాపదలురవిని * బొందునెతమముర్ ౧౦౩

హలోపమునకుఁ జిత్రభారతమున.

క॥ తదనంతరంబగ్రమ్మఱ । యదువిభుఁడుకృపావిధేయు*డై వాణీశ ।
త్రిదశేశులకాశ్చర్యం । బొదవమనిచెమభయసైన్య*యోధులనెల్లర్॥౧౦౪

ఉద్యోగపర్వమునందు.

క॥ పదపడిదు_స్తరమగునీ।పదమూఁడవయేడుగడవఁ * బడుటయరిదిద
మ్మైదురెఱుఁగకుండనాపద । లొదవఁగసైరించిరిట్టి । యునికియుగలదే॥

పొనరెననుటకునుద్యోగపర్వమునందు.

క॥ ధనమునువిద్యయువంశం। బునుదుర్మదులకుమదంబుఁ*బొనరించును
స । జ్జనులైనవారికఁడకున । యునువినయమునివియతెచ్చు * నుర్వీనాథా॥
౧౦౬॥మ॥ అనినిన్మెచ్చివృకోదరుండతఁడుకా * ర్యంబింతతెల్లంబుగాఁ । బొ
సరంబల్కునెయంచుఁబేరెలుఁగుసొం * పుంజెందవక్త్రంబుపొ । ల్పునదర్పం
బెలయంగనంగములుకం * బొంగారఁదద్బృంహిత।ధ్వనియైమించుమహో
గ్రసింధురముచం * దంబొందిపొల్చెందగర్॥ ౧౦౭

హల్లోపమునకుఁబ్రబంధపరమే
శ్వరుఁడుచెప్పినయసహాబలమాహాత్మ్యమున.

క॥ నినునాశ్రయించియునునే। ననఘాకడలేనివనట* యనువననిధిలో।
మునుఁగుదునెప్రతీకారం । బొనరింపఁగదయ్యదీని * కూహించికృపర్॥ *

హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమునందు.

చ॥ ధనదునిపుష్పకంబునకుఁ * దానెనవచ్చునటంచులోకముల్ । వినుతి
యొనర్పఁబొల్పెసఁగి*విద్రుమమౌక్తికవజ్రనీలకాం।చనయుతమున్నవేగహ
య*సంఘటితంబునునైన తేరుపెం । పొనరఁగనెక్కిమిక్కిలిస * ముత్సుకతం
బురబాహ్యవీధులర్॥ ౧౦౯

పొందెననుటకుశంభుదాసుని
లక్ష్మీనృసింహకథయందు.

ఉ॥ పొందవుదుఃఖముల్భయము * పొందదుపొందదుదైన్యమెమ్మెయిం।
బొందవుతీవ్రదుర్దశలు * పొందుప్రియంబులుపొందుసంపదల్ । పొందుసమ
గ్రసౌఖ్యములుఁ * బొందుసమున్నతకీర్తులెందుగో । విందపదారవిందపద*
వీపరిణద్ధగరిష్ఠచిత్తులర్॥ ౧౧౦

ఓదాదేశహ్రస్వంబులు.

తే॥ కాంచుహ్రస్వద్వితీయవ * క్రంబునంద । ఒక్కడనువీనిరెండవ*
యక్కరంబు । హ్రస్వమగుఁజోటనుపదంబు *నందుమొదలి।వర్ణమునుశబ్ద
ములనుగా * వలసినపుడు॥ ౧౧౧

అందొఱు అనుటకాదిపర్వమున.

క॥ గిఱుపునెడ నేయునెడ వడిఁ। బఱుపునెడం బెనఁగునెడన * పారబలంబుల్।
మెఱయునెడ భీమునకునం। దొఱుఁ గీడ్పడఁ దొడఁగి రుద్ధతులు రాజసుతుల్॥

అరణ్యపర్వమునందు సీసపాదము.

శూరులు ధృతరాష్ట్ర * సుతులు దుర్యోధనాదు
లుదురాధర్షులం * దొఱు అనుమనకు॥

ఓత్వము రామికి విరాటపర్వమునందు.

క॥ ఎఱుకగలవారికైనను। గఱపక దక్కరు చిత్రప్ర* కారము శుభముల్।
గొఱలు హితులట్లగుటనం। దఱకును జెప్పంగవలయుఁ * దగియెడు బుద్ధుల్॥

ఒక్కొ యనుటకుఁ గర్ణపర్వమునందు.

మ॥ సమదాటోపతవాయువందనుఁడు ధృ। ష్టద్యుమ్ను పై నేయులే। కమ
నోద్వృత్తిగడంగి తోనడువదో * గర్వంబు శోభిల్ల శౌ। ర్యము సొంపార నిలింప
కోటి వొగడన్ * రారాజు సైన్యంబులో। క్కొ మొగిం బెల్లగిలంగ బెట్టది మె
స * త్తొక్కిరి ధ్వాంతరంగంబునన్॥ ౧౧౪

మనుచరిత్రమునందు.

క॥ ఇటనవ్వరూధినియును। క్కొటఁ గతిపయసఖులు దన్నుఁ * గొలిచిన డువఁ
గాఁ। గటకఝుళం ఝుళరవపద। కటకసమాకృష్టకేళి * కలహంసికయై॥

రాఘవపాండవీయమునందు.

స్రగ్ధర॥ ఆరాజన్యోత్తముండి * ట్లనుదితరభసుం * డై భవత్సత్వరవ్యా।
హారంబిట్లోర్చియుంట * న్యముఁగొనకుమా * త్మాంగనాశల్కతోడ్పు। క్సా
రోగ్రేష్వాసమట్ల * శ్రమజితమగుఠెం * చంగనాచేతికాటం। గ్రూరేష్వా
సంబు లేదో * క్కొడుగలుగునెమ * ద్ఘోరయుద్ధంబు పైపన్॥ ౧౧౬

ఓకారము రానందుకుఁ గాశీఖండమున॥

ఉ॥ కంటికి నిద్రవచ్చునెసు * ఖంబగు నేరతి కేళిజిహ్వకున్। వంటకమిందు
నేయితర * వైభవముల్పది వేలు మానసం। బంటు నెమానుషంబుగల యట్టి
మనుష్యునకెంతవానికిన్। గంటకుఁడైన శాత్రవుఁడొకండు తనంతటివాఁడు
గల్గినన్॥ ౧౧౭

విరాటపర్వమునందు-సీసపాదము.

శక్రాదిసురలతో * సంగ్రామమొనరించి * ఖాండవం బేర్చెనొ*
క్కరుఁడుగాఁడె॥

చొటనుటకు ద్రోణపర్వమునందు.

క॥ కటకట పేరిన పెన్నె। త్తుటఁ జొత్తిలియున్న మోము * తోడను గొడుకె।
చ్చొటఁ బడియున్నాఁడో య। చ్చొటుఁ జూపెడువారు లేరె * చూచెద వానిన్॥

విష్ణుచిత్తీయమునందు.

చ॥ స్ఫుటభూయోహ్వృతిశంక వార్థిరవిర * శ్మ ల్మిన్నుఁ జేర్పందటి। చ్ఛట
గార్యంబుగఁ గాఱుకొంచు ఘనమై * త్మాధీరవర్షింపన। చ్చొటునుం ద్రోచి గ్ర
సింపఁ బోలుఁ గలసీ * సూనుండు గాకున్నెనె। క్కొటదారాగ్రహభాష్క
రేంచుమణిశు * క్తుల్ వ్యక్తమై తోఁచునే॥ ౧౧౯

హ్రస్వముగానందుకు మనుచరిత్రమున.

ఉ॥ పాటునకింతులోర్తురెక్క * పారహితాత్మకసీవు ద్రోయని। చ్చొట
భవన్నఖాంకురము * సోఁకెఁగనుంగొనుమంచుఁ జూపియ। ప్పాటలగంధివే
దనసె * పంబిడియేడ్చెఁ గలస్వనంబునన్। మీటిన విచ్చు గబ్బిచను * మిట్టలనశ్రు
లుచిందువందఁగాన్॥

వక్రభేదంబులు-పాణినీయసూత్రము.

తద్ధితేష్వచామాదేః॥ ఇతిణితిచ తద్ధితే పరే అచామాదేరచోవృద్ధిస్స్యా
త్॥ క॥ హైయంగవీనమునకున్। నైయంకవశబ్దమునకు * నైయగ్రోధ।
న్యైయకృతంబులకాదిని। వ్రాయంగావలయుఁ బ్రథమ* వక్రతమంబుల్॥ క॥
వైయర్థతైర్యంబక। వైయాకరణాగ్రగణ్యవైయాఘ్రపదీ। వైయా
త్యంబుల మొదలను। వ్రాయందగు బుధులు ప్రథమ*వక్రతమంబుల్॥ ౧౨౨

పాణినీయసూత్రము.

తద్ధితేష్వచామాదేః॥ ఇతిణితిచ తద్ధితే పరే అచామాదేరచోవృద్ధిస్స్యా
త్॥ క॥ యావనయావతకౌస్తుభ। సౌవర్ణకయావరాజ్య * సౌవీరమహీ।
దౌవారికశబ్దంబులఁ। దావుకొను ద్వితీయవక్రతమములు మొదలన్ ॥౧౨౩
క॥ సౌవగ్రామికశౌవన। సౌవర్చనసౌవిదల్ల * సౌదశ్వలస। త్సౌవరశబ్దముల
మొదల। వావిరి నిలుచున్ ద్వితీయ * వక్రతమంబుల్॥

నృసింహపురాణమునందు.

ఉ॥ శ్రీస్తనకుంకుమద్రవని * షిక్తభుజాంతరభాగవిస్ఫుర। త్కౌస్తుభ
నూతనార్కరుచి * గర్వితనాభిసరోజసౌరభ ప్రస్తుతమత్తభృంగరవ * రా
కరసోల్బణభోగిభోగత। ల్పాస్తరణుందలంచుసుకృ * తాత్ములపాస్తసమ

స్తకల్మషుల్॥ క॥ మెచ్చులగుకబ్బములలో । నచ్చతెనుఁగుపల్కులంగు*నై
త్వోత్వంబుల్ । వచ్చిననొండగు రెండగు । విచ్చలవిడివలసె నేని*విబుధస్తుత్యా॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అయిగవుగాదేశౌ స్తః క్రమేణసర్వత్రవక్రతమయోర్వా.

క॥ క్రమమునవక్రతమములకు। నమరునయిక్కానవుక్కా*ననియెడు
నాదే । శములువికల్పంబునదై । త్వము దాపహయాంధ్రిభాష*యందెల్లెడ
లన్॥౧౨౮॥ఆ॥ లోకహితముకొఱకుఁ*బైకొనిమృష్టుల । లయమొనర్చిశిష్టు*
లయిననృపుల । నేలయేలనిలిపెఁ * గొలిచ్చినలు దెసఁ । దవిలికృష్ణరా*
యఁడవురయనఁగ॥ ౧౨౯

కవర్గాక్షరభేదంబులు. శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వాస్యాత్క్వచిద్వకారో నాదిగతస్యాద్యవర్గసరళస్య.

సీ॥ పరుగులుపరువులు * పగడంబుపవడంబు పగలుటపవలుట * పగలు
పవలు । నగుబాటునవుబాటు*నలుగురునలువురు తగులాటతవులాట*తొఁగ
లుతొవలు । త్రాగుటత్రావుట*త్రేగులుత్రేవులుత్రోగులుత్రోవులు * సోఁగ
సోవ । యిగమివముగునవు*నిగురాకులివురాకు లీగులీవులుగ్రమాని*చేగచేవ ।
తే॥గీ॥ తీగియలుతీవియలుపైఁదిగిచెఁదివిచె । ననుచునిబ్బంగినొకవేళ*నాది
వర్ణ । ములకుఁదక్కంగగొన్ని మా*టలనుగృతులఁ । బ్రథమసరళంబులకు
వకా * రములువచ్చు॥ ౧౩౦

పూర్వనైషధమునందు.

మ॥ పవిసంగంబునఁ దాపమొందినశచీ * ప్రాణేశుకెంగేలికిం । జివురుం
గైదువజోదువల్లనుపదే* శించెన్ రహస్యంబుగా । నవనీహారపయోమిళన్మ
లయజ* స్నానార్ద్రిపర్యంతమై । యివతాళించువిదర్భరాజతనయా * హృ
ద్యస్తనద్వంద్వమున్॥ ౧౩౧

శాంతిపర్వమునందు.

చ॥ వినుమునరేంద్రవిప్రుఁడలి*వెన్ జమదగ్నిసుతుండుశాపమి । చ్చెన
మారభర్తవంచనము*చేసెవరంబనికోరిగాంతిమా । న్చెనలుకభీష్ముఁడర్థరథుఁ*
జేసియలంచెఁగలంచెసముద్రరా । జనుచితమాడిశౌరివిధి * యయ్యెనరుడనిఁ
జంపెఁగర్ణునిన్॥ ౧౩౨

మార్కండేయపురాణమునందు.

చ॥ ఘననిబిడాంధకారరిపు * ఖండనచండమయూఖరాజిచే । ననుదిన
ముంబ్రభాతముల * యందమృతాంశుమరీచులేఁగఁగా । వనజములుల్లసిల్లఁగ
దొ*వల్మడుఁగంబ్రథమాద్రిఁబొల్చిన । ద్దినమణికిన్నభోమణికి * దేవశిరో
మణికేనుమ్రొక్కెదన్ ॥౧౩౩॥ తే-గీ॥ ఆఁగెలోఁగెనుపీఁగెను* డాఁగెనీఁగె।
వాఁగెననునివిమొదలగు*వాక్యములను। బొదలునక్షరములుచిన్న*బొట్లపై
గ । కారములుగానియనునాసి*కములుగావు॥ ౧౩౪

చవర్గాక్షరభేదంబులు- శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అద్దంత్యస్తాలవ్యశ్చర్వక్రస్యాన్మిథస్సవర్ణశ్చ

ఆ॥ ధరణిదంత్యములును * దాలవ్యములునన । వికృతిచజలురెండు*విధ
ములయ్యె । వీనిదెలియకున్న*విభ్రమభంగంబు । దొడరికావ్యములను * దోష
మొదవు॥౧౩౫॥ఆ॥దంతజంబులెల్లఁ* దలకట్టులునువాని । యందుదీర్ఘములు
ను* బొందియుండుఁ । దాలుజాక్షరములు* దనరారుహ్రస్వాది । వక్రయుత
ములగుచు*వనజనాభ॥౧౩౬॥ ఆ॥చలముమానికుడువు * చట్టకేశవప్రొద్దు ।
చాలనయ్యెఁబ్రశుప్ర*జంబువెడలె । జతలుగూడివచ్చి*సఖులుజీఱెదరేల । జా
గనంగదంత*జంబులయ్యె॥ ౧౩౭॥ ఆ॥ చెప్పరానిక్రొవ్వ*చేఁగంసుపంపునఁ ।
జెలఁగికొనుచుఁదన్నుఁ* జేరిపెనఁగఁ । జెట్టిమట్టుబెట్టుఁ* జిఱుతయేనందుని ।
పట్టియనఁగఁదాలు*భవములయ్యె॥ ౧౩౮॥ ఆ॥ చేతచీరలైదు*చేరెడువరహా
లు । చేసెదంతజిత్తు*చేకటాకటి । చేసుకొనియెగృష్ణుఁ * జేర్చుకయనవిట్లు ।
వఱలుఁగొన్నిదీర్ఘ* వక్రలిపులు ॥౧౩౯॥ తే-గీ॥ దంత్యములనరవంకలు*దై
వభాష । గనముదాలవ్యములఁదల*కట్లులేవు । ప్రాకృతమునందుఁదద్భవ*ప
దమునందు । దంత్యములెకానితాలుజా*తములులేవు॥౧౪౦॥వ॥ వక్రమునకుఁ
దద్భము -వంకలు - అగవంకలనఁగాఁగుఱుచయెత్వములు - దీర్ఘమునకుఁద
ద్భవములుతీగలు॥ఆ॥ చందమామగాయఁ* జక్కెరవిలుకాఁడు । జాజిపువ్వు
టంప*జల్లుగురియఁ । జామకాకకోర్వఁ* జాలకహరివచ్చు । దనకబడలెననఁ
గ*దంత్యచజలు॥౧౪౧॥వ॥చంద్రమశ్శబ్దతద్భవంబు చందమామ-జాతికి_జా
జి-శామ్యకు- చామ- శర్కరకు-చక్కెర- జలమునకు- లళయోరభేదః- అను
సూత్రముచేత-జళము-దానికిలడయోరభేదః-అనుదానిచేత_జడమాయెను_
అదిప్రాకృతముచేసిననాదివర్ణము దంత్యమాయెను. అదితద్భవముచేసినజ

ల్లు॥౧౪౨॥ క॥ తోడరుజటాశబ్దమునకు। జడయనుసదితద్భవంబు* చదలును జానుం। గడునచ్చ తెనుఁగులివిపద। పడిమూఁడునుదంత్యములుఁగ * బలుక దగుహరీ॥౧౪౩॥ వ॥ జటాశబ్దతద్భవముజడ॥ ఆ॥జడలుమెఱయవచ్చి*సంయమిశ్రేష్ఠుఁడు। చదలుద్రమానిపువ్వు*శౌరికిచ్చె। సరసనున్నదనుచు* జానొప్ప భీష్మక।తనయకిచ్చెనతఁడు*దగవెఱుంగి॥ ౧౪౪

పారిజాతాపహరణమునందుసీసగీతి.

తే-గీ॥ దేహకాంతులుబాలచం*ద్రికలనీన।

జడలుమోతుద్రుపల్లవ*శంకఁజేయ॥

నైషధమునందు సీసపాదము.

చదలేటిబంగారు*జలరుహంబులతూండ్లు।

భోజనంబులుమాకుఁ*బువ్వుబోఁడి॥

అనంతునిఛందమునందుపజాతి.

పినాకికోదండము*బిట్టుద్రుంచె। జానొప్పగెలిచె*జ్జమదగ్నిసూనున్। ఘనుండితండుర్విన* నంగరెంటన్। జానైనవృత్తంబుప * జాతియయ్యెన్॥ ౧౪౫॥ క॥ భూమినిమింటనుజంచ। త్సామరజాతీయయనుట*పరికించిబుధ। గ్రామణులుచంచులనివెస। దామేత్వంబిడరుపదిరి * తలకట్టగుటన్॥౧౪౬॥ తే-గీ॥ ప్రాసములరెండునొకటిగాఁ* బలుకవచ్చు। వడికిస్వరమైత్రిలేకున్న* నుడుగరాదు।పొట్టిమెత్వములకుదంత్య* ములకుఁదక్క। భేదములులేవుచజలకు*వేదవేద్య॥ ౧౪౭॥ ఆ॥ రాచనెలఁతలందు* నీచెలియకుభోజ। రాజతనయవంటి*రోజగలదె। చక్కఁదనముగాక* సద్గుణంబునుగాంచెఁ। జెఱకు గోలఫలముఁ*జెందినట్లు॥ ౧౪౮॥ తే-గీ॥ దంత్యతాలవ్యచజలకు * ధరణిద్రావ యు।తటినిశుద్ధాంధ్రలిపినిభే*దంబుకలిమి। వ్యర్థకృతులనుదలకట్టు*లనుచు నొకట।నిదియునొకదానసదియును*నిడఁగరాదు॥ ౧౪౯

రాఘవపాండవీయమునందు.

ఆ॥ ఎందువేఁటరారె * యితరులేమనసుతో। దారసంగసుఖము*తప్పఁద్రోచి। తకటపాండురాజ*యశమెన్నవైతతి। క్రూరదశరథేశ * కులముగోయ॥౧౫౦॥వ॥ఈపద్యములో - రామాయణార్థమున - అజయశమని సమాసముచేసిపలుక - జకారముతాలవ్యంబయ్యె- భారతార్థమున - పాండురాజయనిసంబుద్ధిగాఁబలుక-నావర్ణమేమరలదంత్యంబయ్యె- ఇటువలెనే- యాది మహాకవిప్రయోగంబులుండఁదాలవ్యమర్థాంతరంబున- దంత్యముగాఁజెప్ప

రాదని-యేలపలికితివనఁగానాద్యప్రకృతిని-దంత్యచజలులేవుగాన-శుద్ధసంస్కృతమైనపాండురాజశబ్దంబునంగల - జకారముతాలవ్యమేకాని - దంత్యముకానేరదు-ఇదితెలియక-కేవలాంధ్రులు దంత్యాక్షరముగానుచ్చరింతురది-లాక్షణికమతముకాదు-అట్లగుటంజేసి- కవితాప్రవర్తకులైన - సూరపరాజుగారు-ఇంతవట్టునువిచారించిప్రయోగించిరి॥ ౧౫౧

పాణినీయసూత్రము.

సూ॥ ఛేచ॥వృ॥ హ్రస్వస్య - ఛేపరేతుగాగమస్యాత్సంహితాయాంవిషయే॥ హలంత్యమితిసూత్రేణకకారస్యఇత్సంజ్ఞా॥తస్యలోపఇతిలోపః-తుఉపదేశేజనునాసికఇతిఉల్లోపః॥స్తోశ్చునాశ్చుః॥ స్తోస్సకారతవర్గయోః -శకారచవర్గాభ్యాంయోగేశకారచవర్గౌస్తః॥ శివచ్ఛాయా॥సూ॥ ఆఙ్మాఙోశ్చ॥ వృ॥ఏతయోశ్ఛేపరేతుగాగమస్స్యాత్॥ఆచ్ఛాదయతి-మాచ్ఛిదత్॥పదాంతాద్వేతివికల్పాపవాదః॥సూ॥ దీర్ఘాచ్ఛేపరేతుక్స్యాత్॥ హ్రీచ్ఛతి-మ్లేచ్ఛతి॥సూ॥ పదాంతాద్వా॥ దీర్ఘాత్పదాందాచ్ఛేపరేతుగ్వాస్యాత్। లక్ష్మీచ్ఛాయా-లక్ష్మీఛాయా॥సీ॥ ఛాగపుచ్ఛచ్ఛటా* చ్ఛందోయదృచ్ఛాసితచ్ఛత్రపద్మచ్ఛ*దచలాచ్ఛ।విచ్ఛిత్తికచ్ఛాప*కచ్ఛపరిచ్ఛేదపృచ్ఛాచ్ఛవిచ్ఛిర*తుచ్ఛగుచ్ఛ।పదములుమొదలైన*త్రిదశభాషాశబ్దములనాదిమధ్యాంత* ములనుగలుగు। సప్తమవ్యంజనా*క్షరముహ్రస్వముమీఁదఁదనక్రిందఁజానద్వి*త్వమగుచుండు॥తే॥ నిడుదలగునక్కరంబుల*కుడిననిలుచు। నవ్వడవికల్పకంబున*నట్లనయగు। బంధురవిలాసచంద్రికా*భదరహాస। భర్మమయవాసశ్రీకామె * పలినివాస॥

టవర్గాక్షరభేదంబులు.

ఆ॥ ఠవరఠీవిఠేవ*ఠావునుఢాకయు। మొదలుగాద్వితీయ *ములుచతుర్థవర్ణములునుగలుగు*వాక్యంబులునుస్వదే।శ్యములుగానివైకృ*తములుగావు

విజయవిలాసమునందు.

క॥ కొమ్మపయినీవుపక్షము। లిమ్మెయినెరపుదువిదేల * యేచెదవకటా। కమ్మఁగనవాతుచక్కెర। గ్రమ్మఁగమాటాడుఠవరకలకంఠరవా॥ ౧౫౩

మనుచరిత్రమునందు.

క॥ దివిబిసరుహబాంధవసైం। ధవసంఘంబెంతదవ్వు* దగలేకరుగున్। భువినంతదవ్వుమేమును।ఠవఠవలేకరుగుదుముహుళ*టాహుటినడలన్ ॥౧౫౪

పాండురంగమాహాత్మ్యమునందుసీసగీతి.

తే-గీ|| సఖులుపరిహాసకులు వేఁట*జనకయువతి । భుక్తనిర్ముక్తపరిధాన*యుక్తుఁడగుచు । ననుచుఘంటాపథంబున* నగుచుఁదిరుగు । నెఱపుగలతీవి జాతిమా * త్రోపజీవి|| ౧౬౧

రామాభ్యుదయమునందుసీసపాదము.

తేవమీరంగఁద*టిన్నటిత్రపేరేచి|
క్రొవ్వుగామెఱపులు*గొనగఁజేసి||

సుభద్రాపరిణయమునందు.

శా|| దేవబ్రాహ్మణభక్తిప్రోవుప్రియవ * క్తృత్వంబుకాణాచివి| ద్యావైశేష్యముదిక్కుధర్మమునకుం*దాక్షిణ్యమర్యాదకున్ । తావౌచిత్యము జీవగఱ్ఱహితశి * ష్టవ్రాతసంతోషణ । శ్రీవజ్రాంగియజాతశత్రుఁడుమహీ* భృన్మాత్రుఁడేచూడఁగన్||

శశిబిందుచరిత్రమునందు.

క|| నాకౌకసులైననునీ । ఢాకకునిల్చెదరెకటక * టామముఁబోట్లం|జే కొనిసంరక్షింపక । నీకిటులుచితంబెయురవ*ణింపనరేంద్రా ||సీ|| ష్వేళంబు ష్వేడంబు* చోళుఁడుచోడుఁడుతాళంబుతాడంబు*దళముదడము । క్రోళం బుక్రోడంబు*నాళంబునాడంబుసీళంబుసీడంబు*గాళిగాడి । వ్యాళంబువ్యా డంబు*చూళికచూడికవళివడిహేళిస*ర్వజ్ఞహేడి| జలకేళిజడకేడి-వెలలఁడు *వెడలఁడుకేళంబుకేడంబు * పాళిపాడి ||తే|| నేవళమునేవడంబిట్లు* నిర్జరాం ధ్ర|భాషలనురెండుగొన్నిశ*బ్దంబులందు|నరయలడయోరభేదయ*టన్నసూ త్ర|మునళకారంబునకుడత్వ*ములుఘటించు ||౧౬౫||సీ||డిండీరదీప్తిపోఁ*డిమి మీఱునీకీర్తిదిండీరపాండిమఁ*దెగడునవ్వ| డంభమిచ్చటనుగూ*ఢదుకృష్ణ నీవేగిగంభంబుమిత్రవిం*దకడఁజేయు|డాడిమీఫలమియ్యో*డకునేలకొనిపొ మ్ముదాడిమీఫలముసు*దంతికిమ్ము| డోలికనూగువేఁ*డుకనీకుగల్గినదోళికల తోణ*తోడనెక్కు||తే||మనుచునీపద్యమునఁజర*ణాదులందు । నిలుపుపదము లమొదలను*గలుగుద్రావాలు| డత్వదత్వంబులందురెం*టనుబొసంగు| శాబ్దిక మతంబుననువన*జాతనయన ||౧౬౬||తే|| డంభడిండీరడోలికా* డాడిమాది| శబ్దములకాదివర్ణము*ల్సంస్కృతమున| నుపరివర్గతృతీయమై* యొప్పునట్లు| దెనుగునడకారముద్భవ* మొనరుచుండు||౧౬౭||తే|| దాకదగ్గిరదిగ్గియు*దా యఁబోయి । దాపలనుదిగ్గుమనువైకృతములమొదల । డాకడగ్గరిడిగ్గియు *

డాయఁబోయి|డాపలనుడిగ్గుమనిడాక*డంగినిలుచు|| ౧౬౮

రాజశేఖరచరిత్రమునందు.

శా|| డాకేలన్నిజకన్యకామణులుకం * ఠశ్రీలుగీలించిపీ । ఠాకంజాతము లాత్మహేలనఖరే * ఖండార్చ్ఛసంగీతవి । ద్యాకౌశల్యముగానరామదికినా హ్లాదంబుసంధిల్లగా|రీకల్యాణముబాడిరప్పుడుపురం*ధ్రీరత్నముల్వేడుకన్||

ద్రోణపర్వమునందు.

చ||డిగకుఁడువాహనంబులుగ*డిందిమగంటిమిగోలుపోవమీ| రుగడఁక దక్కిపెట్టకుఁడు* రూపఱనాయుధముల్మహాస్త్రిశ । క్తిగెలుతునేనమత్కలి శ*తీవ్రశరంబులవైభవంబుభూ । రిగదవిహారభంగిరయున*రిప్రకరంబులుపి చ్ఛలింపఁగన్ ౧౭౧

ఉద్యోగపర్వమునందు.

ఉ||డక్కెనురాజ్యమంచునక * టాయిటుతమ్మునిభాగమీకనీ । వెక్కటి మ్రింగఁజూచెదవ*దెట్లరుగున్వినుమీనులోలతన్ । గ్రక్కునమామిషంబుచ వి*గాలముమ్రింగినమాడ్కిసువ్వెయి|ట్లుక్కిపుఁడైననీకొడుకు * నుల్లముని న్నిటులాడఁగూడునె|| ౧౭౨

వైజయంతీవిలాసమునందు.

తే-గీ|| డొంగవలెవచ్చియిక్కడ*డొంగినావ|దేమయాబావ । గారుపె* ద్దామెకోప|గించినందులకాబళా * మంచివాఁడ । వేమనందునుముసలాపె* యేవివేకి||౧౭౩||వ||డంభడిండీరాదిశబ్దములవలెనేయన్నందుచేతను రెండుగ లవుగనుకదకారమునకునారణ్యపర్వమునందు||క||జగములనెల్లనునిండిన|పా గడ్తకునువెలితిజేసి*పాలయొడలికినై |తగునేజన్మవ్రతములు । దిగవిడువఁగని పుడునాకుఁ*ద్రిభువనదీపా|| ౧౭౪

ఉద్యోగపర్వమునందు.

క|| తగనీలోనూహింపుము|దిగవిడువకుధర్మతనయు*దృఢమతివైపొం| దగుచందముకొడుకులకును|బ్రెగడలకునుజెప్పితేర్పు*పెంపేర్పడఁగన్||

పారిజాతాపహరణమునందు.

ఉ|| తామరడోయలోదవిలి*దాఁచెడుతేఁటులువ్రాలెఁబెన్నరుల్ ।వేము ఱుఁజేతులంబిడిచి * విప్పివిదిర్చినఖాంకురంబులన్ । గోమలలీలదువ్వితెలి* గొజ్జఁగినీరట్టుచల్లిచల్లిగం| ధామలకంబువెట్టెనొక*యంగనకాళియనాగభే దికిన్|| ౧౭౬|| తే-గీ|| పడతుఁకవడంకగుబ్బలి*పడకుచెంత । గడిమిమ్రాఁకు

లకడనుండుఁ*గడఁకతోడ । వేఁడుకొనఁదగునాపుర్వు*బోఁడిననఁగ । గడలి పులుగావుసరళము*ల్గానికృష్ణ॥ ౧౭౭

నృసింహపురాణమునందు సీసపాదము.

వడిగాలిసుడిసిన*మిడుఁగురులందందఁబొదలినతాలిమి*వదలనీక

చ॥ కడిఁదివరంబువారిరుహ* గర్భునిచేఁగొనినాఁడువాఁడుమీ ।యెడన నిశంబుపెన్బగయు*నీసునుకోపము నెమ్మనంబులో । జడిగొనియుండుఁగావు నన*సాధ్యుఁడవధ్యుఁడుదైత్యనాథుఁడే। వడువునఁబౌరుషంబుగొని* వానిజ యించుటవ్రేఁగుచూడఁగన్॥ ౧౭౮

రాఘవపాండవీయమునందు సీసపాదము.

పుడమితేఁడీరీతిఁ * గడఁగిడెందమున్మృగవ్యాపారఖేలన * మభిలషింప।

తే-గీ॥పోఁడిమియునురువడియును* నాడెమునను । పలుకులఁద్రుతీయసరళముల్*వలసినపుడు।భువిస్వకీయానునాసికం* బులునుగాఁగఁ । బలుకఁబడు నాదికవులక*బ్బములకలిమి॥ ౧౭౯

రంగనాథునిరామాయణమునందు ద్విపదము.

శాణివాసద్రోహి* రావణుఁబట్టి।పోణిమిచెఱుపవా*బుధులునుతింప

రాఘవపాండవీయమునందు-ద్విరదగతి-రగడము.

పోణిమిగవకుళజ*పూగములపూగముల।

రాణఁదనరారి * నపరాగములరాగముల॥

కర్ణపర్వమునందు.

తే-గీ॥ సారవంతమైకర్ణుని*సైన్యమురవ। ణించుఁగాకేమిటికినిల్చు*నృప వరేణ్య । పూనిసేయంగఁదగనది*దానవార్య। మతనిసమయించుటయునా కు*నతిభరంబె॥ ౧౮౨

శాంతిపర్వమునందు.

చ॥ యజనముదానకర్మములు*నధ్యయనంబుదపస్సహింసయున్।బ్రజ కనురాగమైనపరి * పాలనశాంతియుసంగరంబున । న్విజితవిభీతమైయురవ* ణించుటయన్నియుధర్మముల్కురు। వ్రజతిలకాయమానసమ*రంబునుధర్మ మువీనిలోపలన్॥ ౧౮౩

చంద్రికాపరిణయమునందు.

ఉ॥ నాణెముసూడనున్నదితి*నందనులందఱునొక్కరాశిదు।ప్పాణుడు వీఁడొకండునొక*రాశియఝుండుజగంబుగాల్పఁగ । ల్యాణవిదూరులౌకడమ*

యందఱుపుణ్యజనాఖ్యలున్జగ।త్ప్రాణసమాఖ్యుఁడీకలుఁడు*నైరిసుఁడీవిపరీతలక్షణుల్॥ ౧౮౪

తవర్గాక్షరభేదంబులు.

ఆ॥ వెతకివానికతికె * జతికిలఁబడియావు । బితుకచీరలుతికె * గొతికెనను చుఁ। బలుకుచోఁదకార * ములదకారములును । వలసెనేనినిలుప * వచ్చుఁగృతుల॥ ౧౮౫

కవిగజాంకుశమునందు.

క॥ఒదుగుచులక్షణమెఱుఁగక। గొదుగుచుఁబ్రాసంబువడియుఁ*గూడకమీదుఁల్ । వెదుకుచుఁబదసంధులుచెడ । నదుకుచువెడగవితచెప్పు* నతఁడుంగవియే॥ ౧౮౬

ఆముక్తమాల్యదయందు.

చ॥కదళిగభీరపుష్పపుటి * కాచ్పటఁజేతులనిప్పపిండిపైఁ।గుదురుగనిల్పి యోపుగతి*గూనలనూన్పియనించిత్రాటము।న్నుదికినశాటివ్రేలనది*నొక్కటగ్రుంకిడివత్తురెందజే। వదలకయాతనింటశని * వారమునంబరదేశవైష్ణవుల్॥

చిత్రభారతమునందు.

చ॥చదివినవారికిన్వినిన*సభ్యులకున్నవివాంఛసేయుబ। ల్లిదులకుఁగల్గువిపులకు*లేఁగలతోఁగనుపట్టులక్షపె।న్మొదవులనిచ్చునట్టిఫల*మున్హయమేధముసేయుపుణ్యమున్ । గొదకకధాత్రియంతయున * కుంఠితదానమొనర్చ శ్రేయమున్॥ ౧౮౮

కళాపూర్ణోదయమునందు.

చ॥అదిశతతాళదఘ్నమను*సార్థకనామముతోడనుత్తమ । హ్రాదములలోఁబొగడ్తఁగని।నట్టిదియందునబట్టివారికిన్ *బ్రదుకులెయంచు।

వశిష్ఠరామాయణమునందు.

చ॥కదిసిననోరవ్రాఁపుదురు*కబ్బపుదొంతులసత్పదార్థముల్ ।గదుగుచునెట్టివారిఁబొడ * గన్నసుగుజ్జునిస్నేహసౌఖ్యముల్ । మదికినసహ్యమైకునక* మార్గమునంజరియింపుచున్నదు । ప్రృథకవులెల్లమత్కవిత * తప్పులుపట్టకయూరకుండుడీ॥ ౧౯౦

అంతస్థభేదంబులు. శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

లఘుప్రొలఘువశ్చేతిద్వేధా_స్తస్థాన్విద_న్తిశాస్త్రారః॥

అన్యేన్యవ్యాకరణస్పష్టార_స్త్వత్రగృహ్యాతేద్వివిధః॥

క॥ అలఘులఘునామకంబుల। నలరునిరుదెఱంగులగుచు * నంతస్థములీ। తెలుఁగుననయ్యెసు రేఫము। యలవలు సెప్పఁబడియుండు * వ్యాకరణములన్।

క॥ ఆద్యంతాంతస్థంబులు । చోద్యంబగుపానినీయ * సూత్రమువలనన్। హృద్యములై యాగమసం। వేద్యాలఘులఘువులనఁగ * ద్వివిధములయ్యెన్ ॥

వ॥ యవలు రెండువిధములయినందనకు॥

పాణినీయసూత్రము. సూ॥ హలిసర్వేషామ్॥

క॥ పలుకులఁ బ్రాకృతసూత్రము * వలననుద్వివిధంబులగుచు * వసుమతి లోన। న్వెలయుదృతీయాంతస్థము। వలమునుగొంచెంబనంగ * వనజదళాక్షా ॥

లకారము రెండువిధములైనందునకు—వాల్మీకిసూత్రము.

లోళః పైశాచ్యాం ॥ లకారస్యళస్స్యాత్ ॥ ముకులస్య-ముకుళః-గలస్య గళః ప్రలయస్య-ప్రళయః॥ క ॥ అంతస్థంబులలోపల। వంతునకసఁగాద్వితీయ * వర్ణంబిగ్రం। ధాంతరముననిరుదెఱఁగగుఁ । గంతుజనక రేఫమునుఱ * కారం బనఁగాన్ ॥ ౧౯౫

రేఫద్వివిధమైనందునకు—శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

రస్త్వత్రగృహ్యతేద్విధః ॥ టీ ॥ రస్తు-రేఫమయితే-అత్ర-ఈయాంధ్రభాషయందు-ద్విధః-రెండువిధములుగా-గృహ్యతే-గ్రహింపబడుచున్నది

యకారభేదంబులకు శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అద్యః క్రియానుభూతాద్యర్థసముద్యోతినమాద్యగంవినాసర్వః॥

సీ॥ ఆంధ్రోక్తి మొదలనా * ద్యంతస్థముండదు ప్రాణమైయదిగను * పట్టుగాని। నుడుగులనడుమను * గడనుయాంకెందునుదలకట్టుదక్కనె * త్వంబులేదు। యాకుభూతాదిక్రి * యాద్యోతితములఁజూపట్టునత్వములదల * కట్టుగాదు । తలకట్టువక్రము * ల్దాల్పునీ రెండునలఘుయకారంబు * లనఁగఁబరగు ॥ నిప్పుడీవంకఁగనుగొంటి * నింతలోన। నెచ్చటికినేగననఁగనా * ద్యచ్చులయ్యె। గయ్యమైననుగానిమ్ము * గాయకమునఁ । గాయవలెశౌరిననఁదల * కట్టులయ్యె ॥ ౧౯౮ ॥ సీ॥ ఎక్కడగనఁబడి * యెడుఁజక్రిచెలులారయింకనెవ్వరుచని * యెదరువెదుక । నీవేళనెటకుఁబో * యెతవన్నమిన్నకనేగెనన్నేమని * యెదరుమీరు। హేమహాంగదములిడి * యెదఁజెప్ప రేవానినేరీతిఁబొడగని * యెదముమనము । హితముపలంపఁడా * యెనునన్నుఁగనినగియెడుసవతులకిది * హేతువయ్యె॥ తే॥ ననుచునిట్టుభూతాదిక్రి * యాపదాంత । ములవిశేషణపదక్రి *

యలనుదక్క మొదలియంతస్థమునకేత్వ * ములుత్రిలింగ । దేశభాషనుబుట్టవు * దితిజభేది॥ ౧౯౯

ఆగియకారంబునకుసుద్యోగపర్వమునందు.

తే॥ కొంచెమైననుదగఁబంచి * కుడువమేలు । పనులయెడదుఃఖమోర్చియ * ల్పంబుసుఖము । ననుభవించుటహితముశ * త్రునకునైన । నిచ్చుటయెలెస్సయడిగిన * యెడనృపాల॥ ౨౦౦

మధ్యయకారమునకురుక్మాంగదచరిత్రమునందు.

మ॥ ధననాధప్రియకంఠకాళిమముమో * దంబొప్పవీక్షించిద । య్యనజంబూఫలమంచుదానినిజ * హస్తాగ్రంబువేచాఁచియే । పునఁబల్మాఱునుబట్టిరాఁదిగుచువే * ల్పుంబ్రోడవిఘ్నేశ్వరుం । డనుమోదంబునఁ జేయుమత్కృతికిన * త్యంతంబునిర్విఘ్నమున్ ॥ ౨౦౧

విజయవిలాసమునందు.

మ॥ అనినన్నీమదిలోఁదలంచునదిమే * లౌసిద్ధసంకల్పులీ। ధనియావేళనెచిత్రవాహనుఁడుకో * లైవ్వయుండఁగాఁబోయియా । యనరారమ్మనిగారవించిసుముఖుం * డైరాజుగారిప్పుడే। మనినారెయ్యెవివార్తలంచుఁబయిపై * నాసక్తితోఁబల్కఁగన్॥ ౨౦౨

వ॥ భూతాదిక్రియార్థంబులుదెలుపనికడపటియకారమునకు.

విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥ స్వాంతముబాహుగర్వఘన * సంతమసాంధముగాఁగశంకయా । వంతయులేకకీచకుఁడ * హంకృతిముంగలినాగమంటపా । భ్యంతరసీమఁజొచ్చిదరి * యంజనియారసిసెజ్జగాంచియ । త్యంతమదాపహంబగుచు * నంధురయంబునఁగేలుసాఁపఁగాన్॥ ౨౦౩

చమత్కారమంజరియందు.

మ॥ ధరలోనంద్విజరాజనామమునస * త్సంగంబునన్సత్కళా। నిరతిన్మించియునుత్పలప్రియుఁడన * న్నిత్యంబురాజీవసం। హరణంబేకరజాలముల్ సానిపిసే * యంబూనునీచంద్రుతోఁ। దరుణీవీనికినెంతఁజేసినదయా * దాక్షిణ్యముల్ గల్గునే॥ ౨౦౪

క్రియాపదాంతయకారమునకుశృంగారనైషధమున.

చ॥ అపరిమితిమొక్కనాఁడుకమ * లాసనుతేరికివారువంబనై । నడుచుచును

ర్వీలో నిషధ*నాథున కెవ్వ తెయొకో - భార్యయ । య్యెడుసనిచక్రఘోషము న*సించుకయించుకగానియెంతయే।ర్పడవిసనైతిసీవనుచుఁ* బల్కి-నచందము దోఁచెమానిసీ॥౨౦౫॥ తే॥ ధరణినుయ్యెలపయ్యెద*తామెతులను । గలయ కారంబులకువక్ర*ములునిజంబు।ముద్దరాజురామనవాని*మూఁటినివద ।మ ధ్యయాలనిచెప్పని * మ్మాటమిథ్య ॥౨౦౬॥ తే॥ ఊచునెలకాకగుటచేత*ను య్యెలయ్యెఁ । బయిసిమెదకున్కి-వక్రోక్తిఁ* బయ్యెదయ్యెఁ।దల్లికాపునకై కట్టఁ*దగినసరులు । తేలఁబల్క-ంగఁదామెతు*ల్దేశ్యమునను ॥ ౨౦౭॥ వ॥ హేలాశబ్దమునకుఁదద్భవము యేల-అదికుఱుచకాకుచే హ్రస్వముగాఁబలుకఁగా యేలఅయినదిఊచెడునేలగనుక - ఉయ్యెల-హృదయశబ్దమునకుఁదద్భవము యెదఆయెను॥ దానికిఁబై నుండెడిదిగనుకవక్రసమాసమునఁబయ్యెదయాయె ను । మెత్తులనఁగాదక్షిణదేశీయము నదండలకుఁబేరు - దానిజడ్డను తేలఁబలికిన - మెతులాయెను - తాయియనఁగాఁ దల్లి ఆతాయిశిశువులకు శరీరరక్ష గాఁగట్టునదిమెతులుగనుకతామెతులు- అటుగనుక-శబ్దాదినున్న అచ్చులుగానిహల్లులుగావుసంధిచేతనులఘుయకారములైనవి-ఇవిమూఁడును ప్రత్యేకపదములుగానియేకపదములుగావు-వీనినిదెలియకముద్దరాజురామనకవిలోకసంజీవివనియందుఁజెప్పికొనినపద్యము॥ తే॥ తామెతులునుయ్యెలయుఁబయ్యె*దయునుదక్క- । గలుగదెత్వంబుమధ్యయ*కారమునకుఁ ।దుది నిగ్రియఁదక్క-నెత్వంబు*గదియదాది। నత్వమొందదుదెనుఁగున* నబ్జనాభ॥

ఉయ్యెలకునరణ్యపర్వమునందు.

చ॥ కలిదమయంతిబాపసమ * కట్టపొరింబొరిఁబాయనోపఁడా।లలనను దీర్ఘసౌహృదబ*లంబుననిట్టులు రెంటియందున।న్నలుఁడువిమోహరజ్జులుబె*నంగగతాగతకారియైనను । య్యెలయనుబోలెనూఁఱడక * యెంతయుఁబ్రోద్దువినిశ్చితాత్ముఁడై ॥ ౨౧౧

పయ్యెదకుయయాతిచరిత్రమునసీసపాదము.

వలఁబడ్డజక్క-వల్*వలెనున్న జిలుగు
పయ్యెదలోనిగుబ్బపా*లిండ్లుమెఱయ।
తామెతులకుఁజంద్రభానుచరిత్రమునందుసీసపాదము.
ఒకయింతియొరఁగిన*సికమీఁదముడిపువ్వు
శుత్తులుదోరయుతా*మెతులుచుట్టి॥

లఘుయకారమునకు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

యశ్శ్రుతిమార్యాలఘుయంప్రవదన్తిప్రాణతఃపరంప్రాణమ్॥

తే-తొలిపదముతుదివర్ణంబు*తోడఁదమకు।సంధిలేనిపదాదిగ*స్వరము లెల్ల।లఘుయకారంబులై భూత* లమునవెలయు ।దేవకీపుత్రజాంబవ*తీకళత్ర॥౨౧౨॥క॥సుర్రనదియాత్మజకాకో । దరపతియాసనముమరుఁడు * తనయుమరతిసుం।దరియున్ననుఁగుకోడలు। సిరయబ్ధియునాలుఁబరపు* శ్రీహరికెపుడుఁ॥ ౨౧౩

రేఫభేదంబులు.

తే॥ రేఫముఱకారమునునన*రెండుదెఱఁగు । లగుచువికృతిపదంబుల*న మరియుండు। వానిసంస్కా-రపూర్వకా*వ్యప్రయోగ । సరుణులనెఱుంగవలయుస*జ్జనవిధేయ॥౨౧౪॥వ॥ సంస్కా-రమనఁగాలక్షణవంతమనుట – ఇందు లోనేభాషాపరిచ్ఛేదమునందుఁజెప్పియున్నది॥ తే ॥ ప్రకృతిశబ్దానుశాసనో*భయకవిసఖు । శంభుసేవకసోమభాస్క-రులచేత । భారతాదులవిభజింపఁ*బడియెఁదొల్లి।కరివరద రేఫములునుఱ*కారములును॥ ౨౧౫

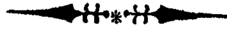
రేఫాక్షరసీసమాలిక.

శ్రీకామెపల్లిపు * రిగోపికాజారయసురసంహారసీ* కంకితముగ । నాదిక వీంద్రకా*వ్యములెల్లశోధించిక్రమతహ్రస్వములుదీ*ర్ఘములునైన।యచ్చులమీఁదను*హల్లులమీఁదనుగలుగురేఫరకార*ములువచింతుఁదాళ్లపాకాన్వయో*దధిపూర్ణదవళదీథితివేదతిరుమల*దేశికుండు। మొదలైనవారలుమునుపురచించినయవియెల్లఁజాలవాఁయనఁగవలసు। వెండియునొకకొన్ని*వెదకికూర్చితిఁగవిరాజులుమేలని*ప్రస్తుతింప।నిట్టివెట్టియునని * యిట్లుక్రిందనుబడ్డలుండెడులిపులెల్ల*బండిఱాలు। వీనిద్విత్వములోక * వేళబోయినఁబోవుజిఱిపోఁతుకఱిమేక*గొఱియయనఁగఁ। జనిరికాంచితిరిచే* కొనియెదరనియెడునవిమొదలైనక్రి*యాపదముల।తుదలనుసంస్కృత*పదములందునుదద్భవములయందునుఱకా*రములులేవు।క్రచ్చఱబ్రతుకుట*గ్రాలుట మొదలగు క్రారముశ్లేషవ * ర్ణములెయగును । జేకూఱెననుటకుఁ జేకుఱెననియిట్లుపాడుగులెల్లనుహ్రస్వ*ములుగచేసి।పలికెడువేళరే* ఫములునుఱాలునుమునుపటియట్లన*తనరుచుండు। రాదక్క-సకలాక్ష * రములమీఁదనుగ్రారకదియున క్రారక్ష*కారములన।నటరవర్ణముసకో*క్క-టికినిపైనిఫయనినిల్చుటనురేఫ*

మసఁగఁబరగె।నరదంబు సేనాంగ*మరుగుటపోవుటయరికప్పమరసగ * మరు
దువింత।యరయుట వెదకుట * యిరవ్రెంధుటమరుటయిరుపదంబుయుగార్థ *
మిరువునెళవు ।కలనబెట్టురుముట * గద్దికసేయుటయురణించుటురులొడ్డు *
టురుల్లఁద్రోయు।టురువడించుటవీఁక* నెత్తుటయురువడియురియాడుటయు
డెండ*ముకియఁజేయు।ఉరగలిచిచ్చుమెఁ* కెరువెరుమానుటయొరగాఁగభో
జనంబిడియెరియుట । యొరులొండురులసొమ్ము * లొరయుటయొరిమెకేకరి
వాఁడితూపులు*కరిసెముకృషి।కరువలిపుత్తడి * కరఁగియీాకరణినిగరుగునఁ
బోసియొ*క్కరుఁడుచేసెఁ।గరవాలుముక్కెర*కరకరల్కరకరిగోరుటలుకని*
కరమువాన।గురియుటతొలుకరి* కొరట్రబాణములుకరకరగ్రాలికరమొప్ప *
గెరలిపడుట ।గరితబంగరుమేను * గరుదాల్చెగరిచెలిగరిగెచేఁబట్టుట* గరు
వతనము।గిరిగిరత్రవాయువే * గిరపడిజేగురుకొండపైగురుపోతు * గురుసుపట్టి।
గురువులుబొరుచు * గురువుగాగురుగాకుగురుగులబెట్టిము * గ్గురునువండి।చె
రుచుటయునుమరి*చెచ్చెరచేటనుజెగుటచెరువులోఁ * జొరువఁజేసి । దొర
కయచ్చెరువుగా* చిరుగనికొకలచెరఁగులుచించుట * చెరగుమనుట । తరచి
యాడుటయుచి*త్తరుబొమ్మతరఁగలుతరిచినమజ్జిగ* తరముబలతతరముశక్య
ముమూఁడు*తరములచుట్టంబుతరలబొరుటతర*తరదిరుగుట । తిరిసినకూడు
మూర్తురమేనినెత్తురుతెరలగాఁగిననెయ్యి * తెరువుదారి । తెరతెరవచ్చుట*
తెరలుగట్టుటరెండుతెరఁగులవారిలో*దొరలుకొనుట * తొరితొరిచేరుట *
దొరగుటబెదరుటదరిద్రొక్కిజూదరి*దరికొలుపుట ।దురముసేయుటదుర *
దురబోయికుమరుటదొరయుటసరియౌట * దొరకొనుటయు। దొరరాజు
దొరకోలు * దొరుసుటబొసఁగుటనరవెంద్రుకలుపెద్ద * నరమునురుగు।నెర
యఁగాఁజల్లుట * నెరసులుపరుసంబుపరువులుపెట్టుట* పరపునిడుపు । పరిచ
నుదెంచుట*పరిగొనిపరిపరిపరపుటనించుట*పరువపయనఁ। బరిమారుచుట
పెను* పరినేరుపరిదొడ్డపరిచప్పరంబుదె* ప్పరముపరగఁ।బరికింపపరసుబొం*
పిరివ్రెంవబరికొనిపురపురబొక్కుట * పరుగుపెరడు । పెరతేనెపొరిపొరి * పొ
రుగునబొరిగొనిపొరిగడుగుటపొర * పొచ్చెముపొర ।పొరలుటచీపురు* పొర
కలుబరికట్టెబరబులుగజ్జలు*బరవసంబు। బరులుబ్బఁగానాన * వాలుద్రావు
టబరిమేనుగంధపుచెక్క*మిాఁదిబరడు।బిరుదులుబ్బరముగొ *బ్బెరకాయబె
రయుటబురబురబొంగుట*బురదనేల॥మరులుమోహపుబుద్ధి*మరుపుటతా
మరమరియాదక్రమ్మర*మరలిచనుట।మిరియంబుమురిపెంబు* మురియలుతు

నియలుమురముగలాడుట* మొరయుటయును।మొరపనేలయుతేంట్లుమొర
యుట మొరడునురమ్మనిపిలుచుట*రచ్చరంగురంకెలురజ్జులు* రమణరక్కసి
రహిరిచ్చలురిత్తయు*రెట్టరెండు।దేవరవివరంబు * తెరువరితలవరియెవ్వరుని
వ్వరు*నవ్వరనఁగ।వరిచేనువరుజాలు * వరుసయువరపునునొవరివిరవిర * బో
వుటనఁగవిరిసినవిరులెల్ల*విరియజల్లుటకాలువురుపలువురునలు* వురుపదువు
రు । వెరువరిపెరువాడ * వెరుసుదూసరియొడ్లుసరములమ్ముటసరి* సరకుగొన
మి।సిరికినైసురియల*సురుగుటనెరబడిసొరదిమోహరములు* హరువుగొను
ట। మొదలుగానుకకొన్ని * పదములహ్రస్వాక్షరములపైరేఫంబు * లమరి
యుండు।నారెకుల్తలవరు*లారాటమారటమారఁగూరినశోక * మారఁగాఁ
గినట్టిపాలారని * యునలమారఁగధర్మమారసెఁ దనకన్ను * లారఁజూచె।
క్రమమారెఁబొంగారెఁ * జల్లారెఁదనర్రారెసిరికెలెత్తుట* యిగురువెట్టిటీ
కేడుజగములి*రెలుఁగుహీనస్వరమిారననిమ్ముపేరూరుపల్లె।యూరార్చుటూ
రట*యూరకుండుటదొంగలేరియనుటయుది* యెరికనుట । యోరోరియను
మాటకోరుచుకొనుటయునోరవ్రాయినగోనె*కోరసిలుట। కారులుకల్లలు*
కారుమెఱుంగులుపటుకారుముక్కారు*పంటరివులు। గారుకారించుట*కడు
నొప్పిపెట్టుటకారాకుకారాటకారియంబు । కూరుటపోరుట * కూరుకునిద్ర
చేఁగూరుటకూరిమి* కూరదినుట। యెమ్ములుగూరగా*నేయుటగాతంబుగూ
రుటదానికిగూరుతునన । కొరికెగోరుట* కోరప్పనముపందికోరాడెకోరుడీ*
కొరగిన్నె । నారెలుభక్ష్యముల్ * గారాముబంగారుగోరుగారాబంబు * గా
రవంబు।చీరికిగొనకైదు*చీరలుగోరుటచేరువచెంతల * చేరఁడనఁగా । జీరుట
పిలుచుట*చూరనఁగాబొడిచారుద్రావుటచిన్ని* చూరుకత్తి।ఛారెల్లనేగిరి *
తీరనికిసుకతో దూరుపునాటికి*తేరులెక్కి।తేరెదమనుచునే * తేరతేరకుతేర
తేరోరిసొమ్ములు* తోరముగను। దూరులుబలుకుట *నాగచీరలువింటినారి
విన్నారుక*న్నార్చుమనఁగ।నీరుద్రావుటపోర * నీరయిపోవుటనేరపునేరేడు *
నొరువమటు । పూరేడుజగడంబుపేరుటపేరాఖ్యపేరిననేతులు * పేరురంబు।
పోరామిపోరచి * పోరోరియనుటయుపోరుటపోరాట * పోరితంబు । బారుగ
ట్టుటదైత్యు*బారికిదప్పుటబారెడుబీరంబు*బూరటెలుట। బూరుగుచెట్లలో
బూరుగలూదుటబూరెలుబేరంబు*బేరజంబు * బోరనిమోఁగియుట * బోరు
గొండలనరగబోరలుగ్రిందుగా * బోరగిలుట।మారటమూర్తియై* మారిమ
సంగుటమారేడువేమారు*మారుతురన।మిారలుమేరలు * మేరతోపులసంగ

రాయంచరాచూలి * రాయడీపడిరాణరాణించుట * రారాయరాఁబవరా బొడిరాముల్కు*రాసురావి। రాచుటరాజుట * రాయుటరాలుటరావిల్లుట యునురాఁరాయనుటయు । రాముపొమ్మనుటయు * రాఁరాపువలనఁబోరావి నురాయేల* రాచలంబుఁరీతిగాదనకనీ* రీతిరూపించుటరూపుటరూపరి * రూపురూక । రేయుగేదంగిపూ * రేకులరేఁమొండరోఁ జురోకలిరోలు * రోవెలంది।ఘనులారబాలురు*కాలారిజాలారి తేరుకోలారితలారికాంద్రు । వారువముశ్వంబు*వారనికోపంబువారించుకొనుటయు* వారగులును।వారకవారలె*వ్వారును తెలియనివారుగారిదియెల్ల * వారకంబు । వీరలసాటితే * రీరాజ్యమునననసారెలజూదంబు* సారెసారె । సైరణలేకవే * సారుటసూరెలు సోరణగండ్లను*సేరుపసుపు॥ తే॥ సారుసారంబునోడబే* హారివింత । హారయనునిటనాదిగా*నొక్కకొన్ని । తెలుఁగుపలుకులలోపల * దీర్ఘలిపుల। పైనిదసరారుచుండురే*ఫములుగృతుల॥ ౨౩౯

హ్రస్వాక్షరములమీఁది రేఫములకురూపములు.

అరుగుట...పోవుట
అరియనఁగాఁ దనకన్నదొడ్డరాజునకుంబెట్టెడుపన్ను
అరసగము...దీనికిలక్ష్యము
అరగంటఁజూచుటఁ-సగముకంటఁజూచుట
అరవాయి...సగమునోరు
అరగొఱఁత...సగముతక్కువ-ఇవిమొదలైనవి
అరుదు...వింత
అరయుట...పరామృశించుట
ఇరవొందుట...అమరుట
ఇరు...అనఁగా రెండుదీనికిలక్ష్యములు
ఇరువాగు
ఇరువంక
ఇరువురు...ఇద్దఱు
ఇరువాయి...రెండునోరులు
ఇరుగేలు...రెండుచేతులు
ఇరుమేను
ఇవిమొదలయినవి
ఇరునేవు
ఉరుముట * జగడమునగద్దించుట
ఉరులొడ్డుట...వేఁటకానిపని
ఉరులద్రోయుట...కోటలుమొదలయినవిపడఁగొట్టుట
ఉగువడి...బిగ్గర
ఉరియాడుట
డెందమురియఁజేయుట
ఎరగలిచిచ్చు
మేఁకెరువు-మేఁకపెంట్రుకలు
ఎరమానుట...ఎరపరికముఖిడుచుట

ఎరగానాహారముఁబెట్టుట
ఎరియుట
ఒరులు...అన్యులు
ఒండొరులు...ఒకరికొకరు
సొమ్ములొరయుట...ఒరగంటను వ్రాయుట
ఒరిమె...కలిపికోలుతనము
ఒరిమియనియుంగలదు
కేకరి...వాఁడితూపులు
కరిసెము...కృషి
కరువలి...గాలి
పుత్తడికరఁగుట... కంసాలవానిపని
ఈకరణిని...ఈరీతిని
కరుగునఁబోయుటపోఁతఁబోయుట
ఒక్కరుఁడు
కరవాలు...ఖడ్గము
ముక్కరము త్తెము
కరకరలు
కరకరి
కరిగోరుట
కనికరముపాడి
వానగురియుట
తొలకరివానలు
కరకగ్రాలుట
కరమొప్పుట...మిక్కిలియొప్పుట
కెరలుట
గరిత...పతివ్రత
బంగరు...పైఁడి
మేనుగరుదాల్చుట...గగుర్పొడుచుట
గరిచెడి
గరిగె-పెండ్లిలోఁజేతఁబట్టుకొనియుండెడుముంత
గురుగులు-పిడతలు
ముగ్గురు
గిరగిరఁద్రావుట
వేగిరపడుట
జేగురుకొండ
గురుపోతు
గురుసులవరపుగురుసులు
గరువతనము ... సరకుసేయకపోవుట
గురువులుబారుట... గమనవిశేషము
గురువుగాను...దొడ్డగాననుట
గురుగాకు...గురుగుకూర
చెరుచుట
చెచ్చెరచేటనుచెరుగుట
చెరువు...తటాకము
చొరవఁజేసికొనుట
చొరకపోవుట
అచ్చెరువందుట
చిరుగనికోకలు
చెరఁగులంచులు
అచ్చరయము
తరచియాడుట
చిత్తరువుబొమ్మ
తరఁగలుకరళ్లు
తరచినమజ్జిగ
తరముబడిత
తరముగాదంటెను...శక్యముగాదనుట
మూఁడుతరములచుట్టము
దేహముతరలఁబాఁగుట

తరతర
తిరుగుట...సంచరించుట
తిరిసినకూడు
మార్తురు...పగవాఁడు
మేనినెత్తురు
తెరలఁగాఁగిననేయి
తెరువుతోడు
తెరతెరవచ్చుట
తెరలుగట్టుట
రెండుతెరఁగులు-రెండుతెగలు
తొరలుట...కలయుట
తొరితొరి
చెమటదొరగుట
బెదరుట-చింత్యము
దరిద్రొక్కుట
జూదరి
దరికొలుపుట
దురముసేయుట...జగడముసే[యుట
దురదురఁబోవుట
కుమురుసేయుట
దొరయుట...సరివచ్చుట
దొరకొనుట
దొర...రాజు
దొరకోలు
దొరసుట...పొసఁగుట
నరవెంట్రుకలు
పెద్దనరము...జీవనరము
నీటినురుగులు
నెరయఁజల్లుట
నెరసులు

పరుసము
పరువులువెట్టుట
పరపు...నిడుపు
పరిచనుదెంచుట
పరిగొనుట
పరిపరి
పరపుట...నించుట
పరువడి
పరిమారుచుట
పెనుపరి
నేరుపరి
డొడ్డపరి
చప్పరము
దెప్పరము
పరగ
పరికింపుట
పరసు
పొంపిరివోవుట
పొరిగొనుట
పురపురఁబొక్కుట
పురిటితగవు
పురుడు...యీడు
పురికొల్పుట
తుట్టెపురువులు
పెరుగుట-నిక్కుట.
పెరుగు
పెరడు....ఇంటివెనుక
పెర-తేన
పొరిపొరి
పొరుగు

పొరిగొనుట
పొరిగడుగుట
పొరపొచ్చెము
పొర
పొరలుట
చీపురు
పొరకలు
బరిగట్టె
బరజలు...గజ్జెలు
బరవసము
బరులు...వళులు
బరిమేను...దిసమొల
గంధపుచెక్కమీఁదిబరడుతాఁట
బిరుసులు
అబ్బురము
కొబ్బెరకాయ
పెరయుట
బురబురఁబొంగుట
బుసదనేల
మరులు...మోహము
బుద్ధిమరుపుట
తామరపువ్వు
మరియాద
క్రమ్మర
మరలిచనుట
మిరియము
మురిపెము
మురియలు...తునియలు
కోపముమురమురలాడుట

మదిలోమెరమెర
మొరపనేల
తేంట్లుమొరయుట...కూయుట
మోటు...మొరడు
రమ్మనిపిలుచుట
రచ్చరంగు
రంకెలువైచుట
రజ్జులాఁడి
రమణ
రక్కసి
రహి
రిచ్చపడుట
రిత్తకురిత్త
రెట్టవడుట
రెండుచేతులు
దేవర
వివరము
తెరువరి
తలవరి-తలారి
ఇవ్వరుదానమివ్వగు
నవ్వరు
వరిచేను
వరుజులుగట్టుట
వరుపువానలేకుంట
వరుస
ఓవరి
విరవిరఁబోవుట
విరియుట...విప్పవుట
విరులు...పువ్వులు

విరియజల్లుట
కాలువురు...కాల్బలము
పలువురు
పలువురు
పదువురు
వెరవరి
వెరవాక
వెరుసులు వేయుట
దూసరివడ్లు
కేసరులు
దినసరులు మొదలయినవన్నియు
సరకుఅమ్ముట
సరి
సరకుగొనమి
వరవసేయకపోవుట
సిరి...లక్ష్మి
సురియలు...చూరుకత్తులు
సురుగుటవచ్చుట
సిరిబడి
సొరది...చాలు
సోహారము దండునకుఁ బెద్ద మొన
హరువు...ఉపాయము
ఇవి హ్రస్వాక్షరములమీఁది
రేఫములు

దీర్ఘాక్షరములమీఁది
రేఫములకురూపములు
ఆరెకులు...తలవరులు
ఆరాటము
ఆరటము

ఆరఁగూరినశోకము...తీరినాడిన
ఆరఁగాఁగినపాలు [దుఃఖము
ఆరనియనలము...శమింపనియగ్ని
ఆరగధర్మము
ఆరయుటపరామర్శించుట
తనకన్నులారఁజూచుటకన్నులనిండు
గఁజూచుట
శ్రమమారుటబడలికదీరుట
పొంగారుటపొంగుదీరుట
చల్లారుటచల్లఁదనమునిండుట
తనరారుట
ఈరికలెత్తుట...ఇగురువెట్టుట
ఈరేడుజగములు
ఈరెలుఁగు...హీనస్వరము
ఈరు...అనఁగా...ఇమ్ము
ఊరుగ్రామము
ఊరార్చుట...దుఃఖముడుపుట
ఊరకుండుటచాలించుట
దొంగతేరనియడుగుట
ఇదియేరికి...యెవ్వరికనుట
ఓరియనిపిలుచుట
ఓరుచుకొనుట
ఓరవ్రాయినగోనెలు
ఓరసిలిపోవుట
కారులుకల్లలు
కారుమెఱుంగులు
పటుకారు
ముక్కారుపంట
రిపులుగారించుటనొప్పిఁజేయుట
కారాకులు

కారాటము
కారియము...కర్దము
కూరుటపొరలుట
కూరుకుటనిద్రవ్రాపుట
చేకూరుట
కూరిమి
కూరదినుట [కలునాటనేయుట
ఎమ్ములుగూరగానేయుట యెము
గాతముకూరుటనాటుట
దానిఁగూరుతుననుట
కోరిక
కోరుఅప్పనము
మదికోరాడుట
గారాము
బంగారు
గోరు-నఖము
గారాబము
గారవము
చీరికిఁగొనక
అయిదుచీరలు*కోకలు
చేరుట
చేరువ...సమీపము
తీరనికినుక...శమింపనికోపము
తూరుపునాఁడు
తేరులురథములు
తేరెదముఅనుట
ఏతేరినవచ్చితేనిఅనుట
తేరకుతేర
తేరయనియుంగలదు
తోరిసొమ్ములుతేరోరి

యనుట
తోరము
దూరులువలుకుట
నారచీరలు
వింటినారి
విన్నారు
కన్నారము
నీరుద్రావుట
పోరనీరయిపోవుటచచ్చుట
నేరుపు
నోరువడుట
పూరేడుపిట్ట
జగడముపేరుట
పేరు...నామము
పేరిననేతులు
పేరురము...పెద్దఱొమ్ము
పేరాముదపుగింజలు మొదలయినవి
పోరామి
పోరటికూర
పోరోరి పోరాయోరియనుట
పోరు
పోరాట
పోఁతము
బారుకట్టుట
వానిబారికిఁదప్పుట
బారెడు
బీరము
బూరటిలుట
బూరుగుచెట్టు
పెద్దబూరుగయూదుట

ఖూరెలుపిండివంటలు
ఓడబేరము
బేరజము
ఘోరనిద్రపోయుట
ఘోరుగొండలు
బోరలుద్రింపుగాను
బోరగిలుట
మారాటమూర్తి
మారిమసంగుట
మూకేడు
మారుట
మారుతురుపగవారు
మీరలు
మీరును
మేరలు
మోరద్రోపు
రాయించ
రాచూలి
రాయిడిపడి
రాణ
రాణించుట
రాయలు
రాణువ
రాపాడి...రాచినపొడి
రాములకపండు
రాసు-యధార్థము
రావిచెట్టు
రాచుట
రాజుట
రాయుట

రాలుట
రాగిల్లుట
రారాయనిపిలుచుట
రానుపొమ్మనుట

రారాపు
పోవద్దురా
పోరా
వినురా
ఏలరాచలము
రీతిగామనడితిగాదు
ఈరీతినిరూపించుట
రూపుటఒకరిని తెలుపుట
రూపరి
రూపుచెడుట
బంగారుమూళ
రేయిరాత్రి
గేదంగిపూరేకులు
రేయెండ-వెన్నెల
రోజుపుట్టుట
రోకలి
రోలు
రోవెలది-లంజ
ఘనులారసంబుద్ధి
బాలురుప్రథమాబహువచనము
కాలారి
జాలారి
వేరు
కోలారివాడు
తలారివాడు

వారువముగుఱ్ఱము
వారనికోపము... శమింపనికోపము
వారించుకొనుట
వారకలు
వారక
వారలు
ఎవ్వారు
తెలియనివారుగారు
వారకము
వారలు

వీరలు
సాటిలేరు
సారెలుజూదము
సారెసారె
సైరణలేక
వేసారుట
సౌరు
ఓడబేహారి
వింతహారలు

—⁂(*)⁂—

ఇవిదీర్ఘాక్షరములమీఁది రేఫములు..

అకారసీసమాలిక.

అవఱలనఁమని * యలునోటనఱచుటయఱిముఱియఱగొఱ*లఱముట బ్బ।టఱకడఁబెట్టుట*యఱచేతనఱకాలనఱనలుద్రావిడు*లఱపుడఱిసె। బఱి గి పోపుటకొంచె*మఱుటఅమఱ సేయుటఱలేకచనుటఱు*గఱపుకొనుట। అఱ వదిగోట్లఱ * పొరడుగుజ్జుక్కఱిరూపఱిపొలపఱి*యేపఱచుట । పెంపఱిసి గ్గఱికి*బిట్టఱఁబెల్లఱనఱయిట్లుక్రచ్చఱ*యక్కఱపడి। యఱకమ్మట మఱఁటు* లఱడఱకంబిఱియఁటకదియుటయిఱి * యుటయునునన।నిఱులుచీఁకటిబండి* యిఱుసుక్రిక్కిఱియుటయిఱుకడంబిఱుకన్న*మిఁఱిసిచెడుట ॥యుఱఁడుగైకొ నఁడేరి*నుఱుకుటవేచనుటఱపదంబల్లెడ* నుఱుతరార్థ । ముఱువన్నలావను* టఱిదిబెట్టిదమయ్యెనుఱకమానక మొగు*లొడ్డియురిమె।నుఱుకఱిబలముఱి* యుఱియనిల్లుఱియుటయుఱనిరోషంబున * నుఱుతబట్టి । రొఱపఱికంబున* నెఱగుటమ్రొగ్గుటయెఱుపుకెంపెఱుకువాఁ*డెఱుకఁజెప్ప । ఱెఱకలునాటె క్క * లెఱుఁగుటతెలియుటయెఱవుసొమ్మొకరిది*యెఱచిమాంస। మేఁఱలు టవిలపించు*టొఱవదేహంబొఱగాలనుండుటయొఱ*కత్తిమూఁత । యొఱక టంబునబోవు * టొఱపులునాఁడెక్కులొఱుగుబిళ్లతలాడ*యొఱుగువంక ।క ఱవుటనేర్పుట* కఱదలుపోకిళ్లుకఱపులుబుద్ధులు*కఱపుమంకు । కఱుకుకాఠి న్యంబు*కఱవుదుర్భిక్షంబుకఱకప్పమెకములఁ*గఱచుఁగుక్క। కిఱపుటకెఱ యును*క్కెఱయుఁబక్కెఱయునుగుఱుమాపుకుఱుగండ్ల*కుఱుచకుఱులు।కు ఱువలిగొనుటయుఁ*గుఱుకుఱుకుఱకలుకుఱుగొనికుఱఁగలి*కుఱుపుద్రవణము

కొఱకొఱలాడుట*కొఱతతక్కువపండ్లుగొఱుకుటకోపంబు*కొఱతువడుట।కొ
ఱయనఁగాఁబని। కొఱలుటనిండుటకొఱవిఁజూడుటసొమ్ము * కొఱకునసుట।గ
ఱికనట్టులుగఱ * గఱికలుగఱుగులుగఱినెడగ్గరనంప*గఱివగఱులు । గిఱిగొ
నుటయుమోట*గిఱిసేయుగిఱుమిట్లుగిఱులుద్రావాయుటయును* గిఱుపుటయు
ను।గుఱకవెట్టుటగుఱ* గుఱగుఱవెట్టుటగుఱుకొనిగుఱిగుఱు*కొండగుఱుతు*
గుఱుములుగింజలు*గొఱుగుటవపనంబుగొఱవంకపిట్టలు*గొఱకకట్టె ।వాచ
ఱచుట్టగొడ*వలికాఁచిచఱచుటకరమునఁజఱచుట*గట్టుచఱులు । చిచ్చఱపిడు
గులు*చిఱుతయుఁజిఱునవ్వుచిఱికొట్టిచిఱిమిము* చ్చిఱితనమునఁ। జుఱుకుపు
ట్టఁగమేను*చుఱచుఱఁగాల్చుటచెఱుపునభుజియించి * చఱుకబిట్టు।చెరలాట
చెఱగుట*చఱుముట చెఱచుటచెఱసాలచెఱుకులు*చెఱిసగంబు।జఱిజఱిప్రా
జఱి * జాజఱిజఱిగొనిజఱపుటజఱజఱ*జఱిగెనసుట । చేతులవిసఱుట * జి
ఱజిఱద్రిప్పుటజుంజుఱువెంద్రుకల్*జొఱజొఱయనఁ। దఱుగుటవెలితియుఁ*
దక్కువయునుగొనిపైచుటయునునగు*వలసినపుడు।తఱుగఱిబోరి*తఱుగ
నిసంపదతఱిగొలుపుటలుము* త్తఱుబుతఱుచు।తఱివేళపయనంబు*దఱులుట
పుచ్చినతఱుకలుశత్రులు*దఱియఁజొచ్చెఁ। దఱుముకవచ్చుట* తఱిగొనినడ
చుటతిఱుగరెండవపారి*తిఱిబెనుచుట*తుఱుఁగలితుఱువా* తెఱమోవియె
ఱ్ఱతెఱలినవాసన*తెఱకొనుటయుఁ।దెఱపిసేయుటకన్ను* దెఱచుటపావు
టతెఱవలు తెఱకువ*తెఱఁగువిధము। తెఱలుటకలయుట*తొఱగుటనందొ
ఱునందఱునెందఱు*కొందఱింద।ఱిద్దఱుపదఱుచుఁ*బెద్దఱికంబునగద్దఱియద్ది
ఱికట్టెమఱను।నఱుజుకొంచెముద్రమాను*నఱుకుటనిఱుపేదనుఱుముగానఱు
పుట*నెఱిపుబొడవు।నెఱయనగాబాగు*నెఱదొడ్డుగొప్పయునగునెఱియనఁగ
ను*మిగులననుట।నీటులనెఱపుట*నెఱ్ఱలేనిమిత్రుఁడునెఱసుటనిండుట*నిఱికి
కొనుట।నెఱుకులాయంబులు* నెఱులుకేశంబులుపఱపఱిజించుట*పఱుసదన
ము।పఱచుటసేయుట*ప్రవహించుటయువేగనుఱకుట *యునునగు* నుచిత
భంగిఁ।బఱికెలుపఱియలు*పఱిబోవుటంపఱవఱ తెంచిపఱిగొని* పఱపఱియ
లుపఱువైనపువ్వుచూ*పఱబరిమార్చుట తెంపఱిపెంపఱి।*దెప్పిరిలుట ।పిఱు
దనువెనుకను*బిఱుదునితంబంబుపిఱుసనుటయుదొడ్డ*పిఱికితనము ।పుఱియ
కపాలంబు*పెఱికెలుగొనెలుపెఱిగినమీసముల్ *పెఱికికొనుట।పెఱయితరా
ర్థంబు*పెఱసనిపోవుట బఱబఱనీడ్చిద*బ్బఱపలుకుట। బిఱబిఱద్రిప్పుట*బిఱు
నులుబఱుజులుమఱవమ్మ ద్బాండంబు*మఱుఁగుచాటు। మఱచుటమఱునాఁ

డు*మఱదలుమఱఁదియుమఱియునేమఱుటప* ల్లఱుమఱుగుట।మఱుపడిక్ర
మ్మఱ*మఱలేకక్రమ్మఱిపడమఱమఱుగాలు* పెడమఱలుట।మిఱిచూపుమిఱి
మిట్లు*ముఱిముఱిచీకఁటిముఱిమొండెమఱిముఱి* మొఱములిడుట।మొఱుపు
లుమొఱయుట*మొఱఁగులీనుటకనుటమొఱఁగుట*దాగుటమొఱకవెలితి।మొ
ఱలుపెట్టుటమొఱ*మొఱలుగామొఱసుటమొఱగుడుకుక్కలు* మొఱకుతన
ము। ఱట్టుఱంపిల్లుట*ఱవఱంకుఱవికలుఱవఱవల్ ఱంపము*ఱంతుఱవిసి । ఱిక్క
నవైచుటఱివ్వనఱువ్వుటఱెక్కఱెప్పను ఱెల్లు* ఱెమ్ముఱొమ్ము। వఱతయువఱద
యు*వఱుదుగూయుదువంగవఱుగులువఱలుట* విరిగిచనుట। విఱిచోటువిఱి
గాలి* విఱివిడికంబమువిఱుగుటవెఱబొమ్మ*వెఱచఱుచుట । వెఱచుటవెఱఁగు
ని* వ్వెఱసుఱసృక్కుటయుసుఱుసుఱనుటివి* యాదిగాఁగ। గొన్ని తెనుంగు
బ*ల్కులహ్రస్వములమీఁదఁదప్పకబండిఱా*లొప్పుచుండు। వెల్లంకితతా
న*బొల్లెనుబండిఱానిడుదపైఁగలుగదు*నిక్కమనుచుఁ। గావుననేనుదీ*ర్ఘము
లపైఁగలపెద్దఱాలొకకొన్నియే * ర్పఱతునింక । నాఱుసంఖ్యాపద* మూఁఱ
డిఱూఱికపంటచిచ్చాఱెఁబా*పంబులాఱె।నాఱఁనితేజము* లాఱినము త్తెం
బుతడియాఱెశ్రమమాఱె* దాపమాఱె । నాఱుపులాఁడెనొ* టాఱిదేహం
బెల్లనూఱడిచాలించు*టూఱుగాయ ।లుదకంబులూఱుట*యొఱకపండ్లేఱు
కయేఱువశీమలో* నేఱుదాఁటె। కాఱుపోతులుహొంత * కాఱికాఱడవులు
కాఱియబెట్టుట* గాసిలుటయుఁ। గాఱుటజాఱుట* కోఱలుపండ్లుగీఱుటనాఱు
టయునుదీఱుటయునయ్యెఁ* జేఱెడుమాడలు* చీఱుటరెండుగాఁజేయుటయు
య్యాల* జేఱుటనఁగఁ। జూఱయెల్లరనుదోఁ* చుటచొఱమీనులుచాఱలబెబ్బు
లి*చాఱపప్పు। జాఱుపయ్యెదలబ । జాఱికన్నియలుహజారంబులోనదు*జా
ఱులనగఁ। దాఱుమెకంబులీ*తీఱునదీఱిమదీఱుటపొదలలో* దూఱుటయును
దేఱిచూచుటగడి* దేఱుటధర్మంబుదేఱుటయింతకు*దేఱుదురన । సొన్నాఱి
నాఱువై *చుటనాఱువిడుచుటనీఱునిప్పులమీఁది*నిండుబూఁది । పసపునూ
ఱుటనూఱు* పనులునన్నూఱుమున్నూఱనవెసదొమ్మ*న్నూఱునుననఁ। బా
ఱుఁడుబ్రాహ్మణుఁ*డేఱుబాఱుటయింక।బాఱుటవెన్నిచ్చి*పాఱుటయును।బ
డఁతిదేహముగఱు * పాఱుటపేఱుటచీఱుటపోఱడు* చిన్నవాఁడు । బీఱుపొ్రా
వకయును* మాఱుమాఱుమనుగుటమాఱిమసంగుట* మాఱుపడుట
మాటాడుట*మాఱుమొగంబువేమాఱుపెద్దలమాట*మీఱిచ
నీలపుఱాయి*ఱాఁగవెన్నెలతేఁడుతేనితేసునగంగ * తేపుతె

లుతేల* తేఁగుఁ బ్రేఱేఁచుటఱోయుట వెదకుట * ఱోఁతవడుట॥ తే-గీ॥ వెఱు
వడుటయుఁ బీఱేఁడి * వేఱొకటియు। నాదిగాఁ గొన్నియాంధ్రవా* క్యముల
యందుఁ। బాముకొనుదీర్ఘములమీఁద*బండిఱాలు। వీనినెఱుఁగక కృతిసేయు*
వెఱ్ఱిగలఁడె॥ ౨౬౧

కుఱు చలమీఁదిఱకారములకురూపములు.

అఱవఱలు-తునకలు
నోటనఱుచుట-కూయుట
అఱిముఱి-బడిబడియనుట
అఱగొఱలు
అఱుముట-అబ్బుట
అఱకడబెట్టుకొనుట-పొదిగిటబెట్టు
కొనుట
అఱచేయి
అఱకాలు
అఱవలు ద్రావిడులు-చింత్యము
అఱువుడు కుప్పసము
అఱిసెలు-అప్పములు
అఱిగిపోవుట-తక్కువయిపోవుట
చింత్యము
అఱమఱసేయుటచింత్యము
అఱలేకచనుట - ఆపోహము లేకపో
వుట
పెండ్లియఱుగు-చింత్యము
అఱుపుకొనుట-దక్కించుకొనుట
చింత్యము
అఱువదిగోట్లు
అఱపోఱఁడు-పొట్టివాఁడు

యేపఱచుట
పెంపఱి
సిగ్గఱి
బిట్టఱి
పెల్లఱి
అఱమూఁతయిల్లు చింత్యము
క్రచ్చఱ
అక్కఱపడి
ఆఱకమ్మట
అఱకంబములుచింత్యము
అఱడులు...స్త్రీలు మెడనుగట్టు
కొనెడుపూసలుచింత్యము
అఱకము...అన్నమఱుగకుండుట
చింత్యము
ఇఱియుట...కదియుటదీనికిలక్ష్య
ములు
ఇఱిచనుచిన్న చనుగవ
ఇఱికికొనిపోవుట...కదియించు
కొనిపోవుట ...ఇవి మొదలైనవి
ఇఱియుట...నలిగిపోవుట...చిం
త్యము
ఇఱులు-చీఁకటులు
బండియిఱుసు-చింత్యము
క్రిక్కిఱియుట-మిక్కిలికదియుట
ఇఱకటము-కుసిలి

ఇఱుకు-క్రొంచెము
అన్నమిఱిసిపోవుట- కదియఁబడిము
ద్దకట్టుట
ఉఱఁడు-సురేంద్రుఁడునై ననుగైకొనఁడు
ఉఱుకుట-వేగముగబోవుట
ఉఱయనఁగా మిక్కిలియనుట
దీనికి లక్ష్యములు
ఉఱునట్టివరము
ఉఱుతనదుశక్తివ్రేలయఁగ- ఇవి
మొదలైనవి
ఉఱులావు
ఉఱు
ఉఱక మానక
మేఘముఱుముట
ఉఱుకఱి
బలముఱి
ఉఱియ...దిట్ట...చింత్యము
ఊఱనితెగువ
ఉఱతపిల్లలు
ఎఱపఱికముచింత్యము
అడుగులకెఱఁగుట...మ్రొక్కుట
ఎఱుపువన్నె [చింత్యము
ఎఱుకువాఁడు
ఎఱికచెప్పుట
ఎఱకలుఱెక్కలు
ఎఱుఁగుట తెలిసికొనుట
ఎఱవులసొమ్ముమఱొకరిసొమ్ము
చింత్యము
ఎఱచిమాంసము

ఒఱలుటశోకించుట
ఒఱవదేహము
ఒఱగాలనిలుచుట
ఒఱకత్తిమీఁదిమూఁత
ఒఱకటపుదోవనుబోవుట
ఒఱపులు...ఎమ్మెలు
ఒఱగుబిళ్ల
ఒఱుగువంక
కఱపుట...నేర్పుట
కఱతలు...పొక్కిళ్లు
కఱదలు...బుద్ధులు
కఱటి...మంకువాఁడు
కఱకు... కాఠిన్యము... దీనికిలక్ష్య
కఱకెక్కుట [ములు
కఱకులాడుట ఇవి మొదలైనవి
కఱవుదుర్భిక్షము
కఱ...కప్పదీనికిలక్ష్యములు
కఱకంఠుఁడు
పోఁకకఱ
తమ్మకఱ
నీలకఱఇవి మొదలైనవి
కఱచుటదీనికిలక్ష్యములు
పండ్లఁగఱచుట
వ్రేళ్లఁగఱచుట
పూరిగఱచుట
పింజ పింజగఱచుట... ఇవి మొదలై
కిఱపుటకెఱ [నవి
కెఱయుట
ఉక్కెఱపిండివంట

పక్కెఱచింత్యము
కుఱుమాపుచీర...కొంతమాత్రము
మాసినచీర
కుఱు...కంటు
కుఱుచ...కొంచెము
కుఱులు...వెండ్రుకలుచింత్యము
కుఱువలిగొనుట
కుఱుకుఱ
కుఱులు
కుఱుకొని
కుఱుగడ
కుఱుపువ్రణముచింత్యము
కొఱకొఱలాడుటచింత్యము
కొఱఁతతక్కువ
పండ్లుగొఱుకుట
గుఱ్ఱపుకొఱడ
కొఱడు...ఆకాశమునబొడుచునది
కొఱ...పని...దీనికిలక్ష్యములు
కొఱగామి
కొఱగాదు
కొఱమాటలు
కొఱ...అవుట
కొఱగలవాఁడు...ఇవిమొదలైనవి
కొఱలుటపూర్ణమవుట
కొఱవినిగాల్చుట
వానికొఱకుచతుర్థి
గఱికెనట్టులుచింత్యము
గఱుగుకాయలుచింత్యము
గఱిసె
డగ్గఱ...సమీపము

అంపగఱి
పగఱ...పగవాఁడు
గిఱికొనుట...కుప్పవడుట
మోటగిఱుక...చింత్యము
గిఱుకమెట్లు
గిఱుకచెప్పులు
గెఱలువ్రాయుటచింత్యము
గెఱపుట
గుఱుకపెట్టుటనిద్రావికారము
గుఱగుఱ
గుఱిపెట్టుట
గుఱికొని
గుఱిగడచుటమేరదప్పుట
గుఱుకొండి
గుఱుతు
గుఱుములుగింజలు
తలఁగొఱుగుటచింత్యము
గొఱవంకపిట్టలుచింత్యము
గొఱకకట్టె
వాచఱచుట
కొడవలికాఁచిచఱచుట }
అడచుటదీనికిలక్ష్యములు }
చేతఁజఱచుట
వీఁపుజఱచుట
నేలఁజఱచుట
గోడసున్నముఱుచుట యివిమొద
కొండచఱులు [లైనవి
చిచ్చఱ...ఇంగలము–దీనికిలక్ష్య
చిచ్చఱపిడుగు [ములు
చిచ్చఱకన్ను

చిచ్చఱకోల–అగ్నేయాస్త్రము
ఇవిమొదలైనవి
చిఱుతకొంచము–దీనికిలక్ష్యములు
చిఱుతపాయము
చిఱుతనడుము
చిఱుతగండు–ఇవిమొదలైనవి
చిఱుపిన్నయిందులకులక్ష్యములు
చిఱునవ్వు
చిఱుచెమట
చిఱుదొడ
చిఱుపులి
చిఱికొట్టి
చిఱిఱు
ముచ్చిఱితనము
చుఱుకుపుట్టుట
మేనుచుఱచుఱఁగాల్చుట
చెఱువుబ్రాహ్మణభోజనము
చెఱగబట్టుట
చెఱలాడుట
చెఱుచుట
చెఱుముటరాచుట
చెఱసాల
నల్లచెఱుకుగోలలు
చెఱిసగము
జఱిజఱి
పూజఱి
జాజిఱి
జఱిగొని
జఱపుట–ఆలస్యముసేయుట
జఱజఱ

జఱుగుటపోవుట
చేతులచేఁజఱచుట
జిఱజిఱఁద్రిప్పుట
జుంజుఱువెండ్రుకలు
జొఱజొఱ
తఱుగుట–వెలితియగుట–దీనికిల
నెయ్యితఱుగుట [క్ష్యములు
మఱియుఁదఱుగుట–తక్కువగుట
దీనికిలక్ష్యములు
ధారణతఱుగుట
కాంతితఱుగుట–ఇవిమొదలైనవి
కొన్నిచోట్లతఱుగుటయనఁగా
[గోసివైచుటదీనికిలక్ష్యము
తలతఱుగుట
కూరతఱుగుట–ఇవిమొదలైనవి
తఱగఱిక్రయమునిర్ణయించువాఁడు
తఱగనిసంపద
తఱిగొలుపుట
ముత్తఱులువళులు
తఱుచుదట్టము
తఱివేళ
పైసంబుదఱలుట
పుచ్చినతఱకలు
శత్రులదఱియజొచ్చుట
తఱుముకపోవుట
తఱిగొనినడచుట
తిఱుగారెండోపారి
తిఱివెనుచుట
తిఱుగలి
తుఱుమువేసవి

వాతెఱమోవి
ఎఱ్ఱెఱ
తెఱలినవాసన
తెఱకొలుపుట
తెఱపిసేయుట
కన్నుదెఱచుట-పాపుటదీనికిలక్ష్య
నోరుదెఱచుట [ములు
తలుపుదెఱచుట-ఇవిమొదలైనవి
తెఱవలుస్త్రీలు
తెఱువ
తెఱఁగుక్రమముదీనికిలక్ష్యములు
తెఱఁగట్టిదకోయనుట
తెఱగొప్ప
తెఱఁగులేమి
ఇత్తెఱఁగున-ఇవిమొదలైనవి
తొఱలుటకలయుట
తొఱగుట
ముందఱను
కొందఱు
అందఱు
అందొఱు
ఇందఱు
ఎందఱు
ఇద్దఱు
పదఱుట
పెద్దఱికము
గద్దఱికాఁడు
జద్దిఱ
కట్టెమఱు
నఱుజుకొంచెము-దీనికిలక్ష్యములు

నఱుజుపేలు
నఱుజుముత్తెములు
వ్రాసునఱుకుట
నిఱుపేద
నుఱుమునుగ్గు
ధాన్యమునుఱుపుట
కోకనెఱవుపొదవు
నెఱ-బాగుదీనికిలక్ష్యములు
నెఱదప్పివడుట
నెఱిచెడుట
నెఱిబడుట
నెఱిమొగము
నెఱికురులు
నెఱినెచ్చుట
నెఱిద్రోవ
నెఱిచక్కఁద్రోచుట-ఇవిమొదలైనవి
నెఱయనఁగాదొడ్డదీనికిలక్ష్యములు
నెఱతనము
నెఱకూఱుటదొడ్డనాటుట
నెఱనారసము
నెఱసఱి
నెఱవాదులు
నెఱదాతలు
నెఱబిరుదులు
నెఱపంటలు
నెఱచందురుఁడు-ఇవిమొదలైనవి
మఱియునెఱయనఁగాగొప్పదీనికిల
క్ష్యములు
నెఱమంట
నెఱదెవ్వులు

నెఱవెండ్రుకలుమొదలైనవి
నెఱియనుమిగులను
నెఱులునెఱపుట
నెఱిలేనిమిత్రుఁడు
నెఱసుట-అంతటవిస్తరించుట
నెఱికాక
నెఱకులు-ఆయములు
నెఱులు-తలవెండ్రుకలు
కోకపఱపఱచించుటచింత్యము
పఱుసదనముచింత్యము
పఱచుటసేయుటదీనికిలక్ష్యము
పఱచినపాట్లు
చిక్కుపఱచుట
సిగ్గుపఱచుట
భంగపఱచుట...ఇవిమొదలైనవి
కొన్నిచోట్లపఱచుటయనఁబ్రవహిం
చుటదీనికిలక్ష్యము
నెత్తురుకాలువలైపఱచుట
ఒకచోటపఱచుట-యనవేగనుఱు
కుట-దీనికిలక్ష్యము
వెనుకొనిపఱచుట
గుఱ్ఱముపఱచుట
శత్రులఁబఱపుట
అమ్ములబఱపుట...ఇవిమొదలైన
పెఱికెలు [వి
పఱియలుసేయుట
పఱివ్రాపుటముంచుకొనుట
అంపఱకోపక
పఱతెంచుటవచ్చుట
పఱిగొనుటనిండికొనుట

పఱిపఱియలుసేయుట
పఱువైనపువ్వు
చూపఱపొగడను
పఱిమార్చుట
తెప్పఱ
పెంపఱ
తెప్పిఱిలుట
పిఱుఁధనువెనుకనుదీనికిలక్ష్యము
వానిపిఱుదనెచొచ్చుట
విఱిగిపిఱిఁదికిఁబాఱుట ఇవిమొద
లైనవి
ఒకపట్టుపిఱుదుకటిసలము
పిఱిసనుట
పిఱివ్రాపుటవెనుకదీయుట
దొడ్డపిఱికితనము
తలపుఱియకపాలము
పెఱికెలు...గోనెలు
పొడపుపెఱుగుట
అమ్ములుపెఱుకుట...పీకుట
పెఱయనమఱియొకటి దీనికిలక్ష్య
పెఱమూఁకలు [ములు
పెఱచేతను
పెఱవారు
పెఱచోట ఇవిమొదలైనవి
పిఱుసనిపోవుట
బఱబఱనీడుచుట
దబ్బఱమాటలు
బిఱబిఱఁద్రిప్పుట
బిఱుసుగాల్చుట
కోటబురుజులు

మఱువ...మంటికంథ
మగుఱు...చాటు... దీనికిలక్ష్యములు
మాటమఱుఁగుపెట్టుట
కనుమఱుఁగుచోటు
బలవంతునిమఱుఁగుఁజొచ్చుట
మైమఱుఁగు...కవచము
కొందఱుమఱు అనియనిరి...ఇవి
మఱచిపోవుట [మొదలైనవి
మఱునాఁడు
మఱఁదలు
మఱఁది
మఱియు
ఏమఱిపాటు
పలుమఱు
మఱుగుట మచ్చికలౌట
మఱుపడి
క్రమ్మఱతిరుగ
మఱులేకమఱుఁగులేక
క్రమ్మఱుటతిరుగుట
మడమఱ...దిక్కు
మఱగాలు
పెడమఱలుట
మిఱిచూపుట
మిఱుమిట్లుగొనుట
ముఱిముఱిఁచీకటి
ముఱి...మొండెములు
ముఱిముఱి...బడిబడి
పిల్లమెఱములువైచుట
మెఱుపులుమెఱయుట
మెఱుఁగులీనుట

కనుమొఱఁగుటదాఁగుట
మొఱకవెలితి
మొఱపెట్టుట
మొఱమొఱలాడుట
మొఱసుటకోపవికారము
కుక్కలుమొఱగుట
మొఱకుతనము
అట్టువ్రెందుట
ఱంపిల్లుట
వజ్రపుఱవలు
ఱంకువ్రావుట
పట్టుఱవిక
ఱవఱవలుకోపము
ఱంపము
ఱంతు
ఱవళి
ఱిక్కవైచుట
ఱివ్వననెగయుట
ఱాళ్లనుఱువ్వుట
చిలుకఱెక్కలు
కనుఱెప్పలు
ఱెల్లుగడ్డి
పూఱెమ్మలు
పూఱె
బలుఱొమ్ము
వఱదవెల్లి
ఏఱివఱద
వఱుదుగూయుట
కాసఱవఱుగు
నఱలుట

పండులిఱిగిచనుట
విఱివ్రేవుట
విఱిగాలి
విఱివిఱి
కంబమువిఱుగుట
వెఱబొమ్మలు
వెఱచఱచుట
వెఱచుట
వెఱగొందుట
నివ్వెఱపడుట
సుఱసుఱ్రసుక్కుట
అసుఱుసుఱనుట

ఇవికుఱుచలమీఁది అకారములు
విడుదలమీఁదిఅకారములకు
రూపములు.

ఆఱులెక్కదీనికిలక్ష్యములు
ఆఱుచవులు
ఆఱుమాటలివిమొదలైనవి
ఆఱడిపోవుట
ఆఱికెపంటచింత్యము
చిచ్చాఱుట
పాపములాఱుట
ఆఱనితేజము
ఊటాఱినముత్త్యములు
కోకతడియాఱుట
శ్రమమాఱుట
ఆఱపులు
దేహమంతానోటాఱుట
ఊఱడివిశ్రమించి
ఊఱుగాయలుచింత్యము

నోరూఱుట
రేఁగుబండ్లేఱుట
ఏఱువసీమ
ఏఱుదాటుట
కాఱుపోతులు
హోరాంతకాఱిచింత్యము
కాఱడవులు
కాఱియఁబెట్టుటగాసిపెట్టుట
కాఱుట-జాఱుట
కోఱలు-నోటిపండ్లు
గీఱుటనాటుట
పండ్లనుగీఱుటతివుట
చేఱెడుమాడలు
చీఱుట నడిమికిరెండుగాఁజేయుట
ఉయ్యాలచేఱులు
చూఱ అందఱినిఁదోచుకొనుట
చోఱమీనుచేప
చాఱలబెబ్బులి
చాఱపప్పు
పయ్యెదజాఱుట
బజాఱివాండ్లుచింత్యము
హజాఱము పెద్దకొలువుసావడి
చింత్యము
తుజాఱి ధనముగలవాఁడుచింత్యము
తాఱుటపఱువెత్తుటయీఁతీఱున
తీఱుట-సేయవలసిన
పనితీఱుట
తీఱినమిట్టగుడ్లు
పొదలలోదూఱుట
తేఱిచూచుట

తేఱకొనచూచుట
గడిదేఱుట
ధర్మముదేఱుట
ఇంతకుందేఱుదురు
సొన్నాఱి-అగసాలవాఁడు
వంగనాఱువైచుట
నీఱు-అనఁగానిప్పుపైఁగప్పియుండె[డుబూడిద
పసపునూఱుట
నూఱుపదులు
పాఱుఁడు-బ్రాహ్మణుఁడు
ఏఱుబాఱుట
ఇంకఁబాఱుట
వెన్నిచ్చిపాఱుట
దేహముగఱుపాఱుట
పేఱుటచినుగుట
పోఱఁడుచిన్నవాఁడు
బీఱువోవుట
ఇనుమాఱు
మాఱడుగుట
మాఱుమసంగుట గావుపట్టుట
నీలపుఱాయి
వెన్నెలఱేఁడు-చంద్రుఁడు
ఱేసి
ఱేనున
గంగఱేవున
ఱేవు
ఱేఁచుకుక్కలు
ఱేల
ఱేఁగు
ప్రేఱేచుట

ఱోయుట-వెదకుట
ఱోఁతవడుట
వేఱువడుట
వీఱిఁడి
వేఱొకటి

ఇవినిడుదలమీఁదబండిఱాలు
ఉభయరేఫలు

అరుగుటపోవుట
చెఱుచుట
తెఱఁగులు
తొఱలుట
తొఱఁగుట
నెరసుటవిస్తరించుట
పరిగొనుట
పరిచనుదెంచుట
పరిమెయిపరవకటి
పరిమార్చుట
పెరుగుట
క్రమర్మ
మరలుట

ఇవికుఱుచలమీఁదిరేఫఱకార
ములురెండునగును

ఆరుటశమించుట
తీరనికినుక
తీరుట
పోరనీరయిపోవుట
మారిమొసంగుట
వేమారు

ఇవిదీర్ఘములమీఁదిరేఫరఱ
కారములు

కుఱుచలమీఁది రేఫఱకారములు రెండునయినందునకులక్ష్యము.

అఱుగుటపోవుటకు, మౌసలపర్వమునందు.

క॥మఱునాఁడయుగుటలెస్సగ। నఱిగెనినుండపుడువేఁడి*యడరినదీప్తుల్
తుఱఁగలిగొనిపశ్చిమగిరి। చఱికినతిదూరుఁడై వి*శదుఁడై తోఁచెన్॥ ౨౬౨

చెఱుచుటకు-సభాపర్వమునందు.

క॥వెఱచఱువనింతకంటెను। దఱుచుగబాణంబులేసి* తడయకపగరం।
జెఱుతునని యిసుముఁజల్లుచు।నుఱకధనంజయుఁడురణజ*యోన్నతినరిగెన్

తెఱఁగునకుం-కవిజనాశ్రయమునందు.

క॥నెఱయంగానీఛందము। తెఱఁగెఱఁగకకవితఁజెప్ప*దివురునతఁడుద।
బ్బఱచీకుచీకుగుఱ్ఱముఁ। బఱపినగతినిఖిలహాస్య* పదనిఱతుఁడగున్॥ ౨౬౪

తొరగుట-నృసింహపురాణమునసీసపాదము.

పరమాత్ముపదములఁ* దొరగిపారెడునేటితరఁగలపై నీలదాఁటిదాఁటి॥

నెరయుట.

తే-గీ॥పొగడ్రమాఁకులమొదలను*బుష్పరసము। తొరగినెత్తావియందు
స*నెరయనొప్పెఁ। బూచుకొఱకునుమున్నునిం * పులుదలిర్పఁ। గడఁగివనల
క్ష్మియుమిసిన*కళ్లయనఁగ॥ ౨౬౫

పరిగొనుట-పరిచనుదెంచుటకు-విరాటపర్వమునందు.

చ॥ పరిచనుదెంచెగోగణము*పట్టెననన్వనిపిన్నగానమీఁ। దరయకరాజ
నందనుఁడ*హంకృతితోఁబఱ తెంచిసైన్యవి। స్ఫురణముఁజూచిభీతిఁదన బుద్ధి
గలంగినఁబాఱఁజొచ్చెనీ। పురుషునిశౌర్యసంపదయు * భూరిబలంబునెఱుం
గఁడేమియున్॥ ౨౬౬

పరిమెయిఁయన్నందునకు-శాంతిపర్వమునందు.

చ॥పరిమెయిఁబాఱివారుగని* పట్టివెసంబెడకేలుగట్టితె। చ్చిరసురభర్త
యిట్లుదగఁ*జేరఁగ దేవలదీకృతఘ్నునిం। బొరిగొనివేతినుండనినఁ *బోకడ
మాలినవారమయ్యుయి।దురితశరీరముందినఁగ*దోసముమాకనివారలొల్ల
[మిన్॥

పెరుగుటకు-స్త్రీపర్వమునందు.

క॥ పెరుగుటప్రసగ్గఁజవులం। బొరయుటయురుచంబుగాఁగఁ * బుట్టుట
సావం।బెరయుటపాయఁబదార్థో। త్కరములనైజమదియెట్లు*దప్పింపనగున్

క్రమ్మఱకారణ్యపర్వమునందు.

మ॥ పఱచుందవ్వగఁజేయులంతినిలుచుం*బట్టీకయాసాసలం। బిఱవ్రా

వుం బోదలం బడెం దుఁ బోడముం * బిట్టులిక్క వేఁ దాటుఁ గ్రమ్మఱిచూచుం జెవి దార్చి నిల్చుమలయు * న్మట్టాడుఁ గోరాడునే । మఱినట్లుండుఁ ద్రుణంబు మేయు మలయుర్ * మాయామృగంబిమ్ములన్ ॥ ౨౬౯

మఱఁదలనుటకు-భాస్కరరామాయణమునందు.

చ॥ ఎఱిఁగి యెఱింగి యున్నతఁడె * యొగ్గొనరింపఁడె దానికై కదా । చెఱఁ గొనివచ్చి తింబిదప * సీతవృథా కథలింక నేలపెం । పఱ బ్రతుకింతదీయనెఖ । రాదుల చావునకేమిచింత సీ । మఱఁదలి బన్నమే పగిది * మానినియోగుదు సంధి చేసినన్ ॥ ౨౭౦

నెరసెననుటకు-నృసింహపురాణమునందు.

మ॥ ధరణీమండలి దిర్దిరం దిరిగెఁ బో * తాళంబు ఘూర్ణిల్లెని । ర్జరనాథప్రముఖాఖిలామర నివాస శ్రేణులందోలిమై । నెరయం బంకజసంభవాలయమునన్ * న్నిండారెన వేళ శ్రీకరద్దైతేయతనూభవప్రౌఢ్యవకథా * కల్యాణముద్ఘోషమై ॥ ౨౭౧

నిడుదలమీఁది రేఫఱకారములు రెండును-అయినవానికిలక్ష్యములు

ఆరుటకు శాంతిపర్వమునందు.

క॥ కౌరవులు సేయునవమతి కారణముగఁ గోపమెత్తెఁ * గర్ణుని వదనాం । భోరుహము గనుగొనఁ గ్రశమ । మారున్నావశముగాక * యాతని బుద్ధిన్ ॥

ఆదిపర్వమునందు.

క॥ కాఱడవిఁ బఱచు మృగముల । నూఱడకం దిగిచిడస్సి * యున్నతని శ్రమం । బాఱంగ నెదఁ దాపము । దీఱఁగ బై వీచె నన్న * దీపవనంబుల్ ॥ ౨౭౩

కాఱులకు నుద్యోగపర్వమునందు,

ఉ॥ ఆఱడి పోకయున్ఫలము * నందుట యుంగనిపల్కనేరమి । న్మాఱట నోరి దాననయి * మాటలు చిత్తమునందు నిల్పకేఁ । గాఱులు ప్రేలెద న్వినుఁడు * కర్జమునెగ్గును గాననల్కమై । పీఱఁడైన మానిసికి * వెండి వివేకము గల్గనేర్చునే ॥

తీఱుటకు-రామాయణమునందు.

ఉ॥ మీఱినకోఱలున్మిగిలి * మింటికిఁ బర్విన పల్లనెంద్రుకల్ । తీఱినమిట్టగ్రుళ్లునతి * తిగ్మతరంబగు నట్టి సాహసం । బాఱని తేజముద్దిశల * నంటిన చేతులులోకరాజిలో । నేఱిన మేటిరూపముల * నెంతయు నేర్చిరి రాక్షసుల్వడిన్ । ౨౭౫

తేఱుటకు-యుద్ధకాండమునందు.

క॥ తేఱు మగురిపుల నక్కఱ । మీఱు మరునుని పుడుమూర్ఛ * మెయి నిట్లు

న్నా । రాఱని తేజంబులతో । నీఱు పయింగవిసియున్న * నిప్పులు వ్రాలెన్ ॥ ౨౭౬

త్రిపురాంతకదేవుని యుదాహరణమునందు.

ఉ॥ ఆఱడియాసనీరసధ * నాధిపలోకము నిండ్ల వాకిళుల్ । దూఱుట మాని శ్రీనగము * తూరపువాకిట దూఱ పాపముల్ । నీఱుగఁ జేసి గంధపతి * నీళ్లను గ్రుంకి మనంబులోనిచి । చ్చాఱఁగఁ జేయుటొప్పుఁ ద్రిపు * రాంతకదేవునకై కిమస్కృతుల్ ॥ ౨౭౭

మాఱియనుటకుఁ గర్ణపర్వమునందు.

ఉ॥ పాఱినఁ జూచి కౌరవనృ * పాలుఁడు సగ్గాతతసూజుతోడనీ । కాఱియ మద్బలంబునకుఁ * గావగునే వివిధాస్త్రసంపద । న్మీఱిన నీవు గల్గఁగన * మేయుపరాక్రమ నీకుఁ బాండవు । ల్మాఱితలంప నీదగు బ * లంబును జేవయుఁ జూపుమిత్తఱిన్

వేమాఱనుటకు-నృసింహపురాణమునందు.

క॥ మీఱిన మానుల కినుకకు । మాఱలుగక యున్న మీస * మగ్రకుమారే । మాఱుగొనియాడఁ గాఁదగు । గీఱునె సాత్త్వికుల బుద్ధిఁ * గిల్బిషచయముల్

క॥ తెలిపితి నన్నయభట్టాదుల కావ్యములందు నాకు * దొరకిన రేఫం । బులు ఱాలు మఱియు నెందులఁ । గలిగినఁ దగ వనకనవియుఁ * గైకొనుటొప్పున్ ॥

క॥ తొలుతటి వారలు వాడని । తెలుఁగులపలుకులను గలద్వి * తీయాంతస్థం । బులు గూర్పరు తద్భేదం । బులు దెలియ మిబుధులు ప్రాస * ములకు యతులకున్ ॥

లకారభేదంబులు.

తే-గీ॥ దురితసంహారనిర్జరో * క్షులనెకాదు । వెలయు దొడ్డళకారంబు * వికృతియందు । నెళవు దళవాయి మేళంబు * నీళ్లనంగఁ । బళ్లెరంబన గ్రక్కుల * కళ్లెమనఁగ ॥ ౨౮౨

వకారభేదంబులు

ఆ॥ ప్రథమమీఁదనుండు * పంచమవర్గాది । వర్గమునకుఁ బదులు * వచ్చి నిలుచు । లాఁతియను వకార * మూఁతమై తెలుఁగునఁ । బఱువు వెట్టిచిక్కు * వడియెననఁగ ॥

శబ్దానుశాసనమహాలసూత్రము.

క్వచిదపినస్తఉదూతౌదంతోష్ఠభవస్యవికృతిశబ్దాదా.

సీ॥ జాతివాగలప్రౌఢ * శబ్దమొక్కటి దక్క సంస్కృతాంధ్రములము * జ్జగములందు । శబ్దంబు మొదలని * శ్చయముగాఁ గొమ్ములు నొత్వంబులును గల్గ వ్రుకటకై స । హాకుశృంగములకై * వడి నొత్వముల భంగి శబ్దాదిగలయవి * స్వరములగును । రెండునులాఁతులు * నుండు గృష్ణుఁడు గిన్క వుట్టమోదినఁ జెట్టు * వ్రెలిసెసనఁగ ॥ తే-గీ॥ నడుమ గొమ్ములు సంస్కృతాం * ధ్రముల రెంట । బలసిజా

త్యక్షరముల కే*గలిగియుండు।భావుకమునీవుభవుకంబు*భవుఁడనంగఁ। బొడ
వుదీవులుసవురంబు*పువ్వులనఁగ॥ ౨౮౫

లఘ్వలఘుభేదంబులకు శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

నాన్యేషాంవైధర్మ్యంలఘ్వలఘూనాంరయోస్తునిత్యంస్యాత్.

క॥ వైకృతకావ్యంబులలోఁ। గాకోదరశయనలఘుయ * కారముహల్లై
గై కొనఁదగుఁబ్రాసములకు। జోకయెస్వరహయలువడికిఁ*జొప్పడుటరుదే॥
తే-గీ॥ ప్రియుఁడురాడాయెసత్యభా* మయెడఁగాఁగ। నెన్నిమాయలుపన్నె
నో।* యెఱుఁగరాదు। గాఱుఁగాఁజొచ్చెశశిమింట * నాయనంగుఁ। డేయఁ
గాఁజొచ్చెసఖచక్రి*యేడియనఁగ॥ ౨౮౭

క॥ రెండర్థంబులపద్యము।లుండెడిచోనొకటియచ్చు*నొకయర్థమునన్।
నిండారుహల్లునగుమురఖండనవలసిననులఘుయ*కారముకృతులన్॥ ౨౮౮

రాఘవపాండవీయమునందు.

క॥వినియతనిందనపైనిడు।కొనియేఁగినియమికిఁదగని*ఘోరార్తియొన।
ర్చినవాఁడమీకుదండ్యుఁడ।ననితనుఁదెలుపుచునువారి*కప్పనఁజేసెన్ ౨౮౯
సీ॥త్రైయక్షపానీయ*పీయూషవైయాత్యహైయంగవీనవై * యాసికత్వదీ
యస్వకీయాస్మ*దీయమదీయప్రభృతులనుగియ్యలు*పెట్టరాదు। క్షయ్యజ
య్యన్యాయ్య*సాహాయ్యసన్నాయ్యధాయ్యహేయ్యములని* కాయ్యముల
ను।గయ్యశబ్దమునను*గియ్యలుగలవని తెలిసిప్రాసములకు*నిలుపవలయు॥
తే-గీ॥ పైయెదసయాటయునెయారి * బలుగయాళి। యనుపదంబులఁ
గొన్నిటి*నరసిచూడఁ। దొలఁగునిలుచునుగియ్యలు*దెలుగులందు। సత్యభా
మాముఖాంభోజ*చంచరీక॥ ౨౯౧

శశిబింబచరిత్రమునందు.

ఉ॥ పయ్యెదఁబాపిగుబ్బలను*బాహులఁబట్టఁగనిచ్చిమోవిపైఁ। దియ్య
నిమోవియున్మనసు*దీరఁగఁగ్రోలఁగనిచ్చియిప్పుడో। తొయ్యలినీవిముట్టిన
ను*ద్రోచెదవేనుఁగునిచ్చియంకుశం। బియ్యకకయ్యమాడఁదగు * నేననునీగ
తినేచఁబాడియే॥ ౨౯౨

చిత్రభారతమునందు.

ఉ॥ఆయమరాచలంబుధను*వైవిలసిల్లఁగవిష్ణుఁడమ్ముగా।వేయువిధంబులం
బరిఢ*విల్లెడుశింజినిగూర్చినట్టిశూ।లాయుధులొక్కమాత్రమున*నంగముప్ర
ఁదూఁగమోదిమించితౌఁ।దీయనివింటనేవెనుక*తీయనిబీరమునన,నొూభవా॥

రేఫమునకు.

తే-గీ॥జ్ఞాతివైరంబునొందిప్రా * సంబులందు। విశ్రమములందుఁ దమ
లోన*వేఱుగలిగి। దేవదానవులట్లన* తెనుఁగులందు। మించిరేఫరకారము
ల్*మెలఁగుఁగృష్ణ॥ ౨౯౪॥క॥ భ్రమయకరేఫములకురే। ఫములనుఱాలకు
నుఱాలుఁ* బ్రాసములనువి। శ్రమములనుజెప్పఁదగునీ। క్రమమెఱుఁగక
రెండునుంగు*కవిగూర్చుఁ గృతిన్॥ ౨౯౫ ॥ఆ॥ సారిదిభోజకస్య * సరదంబు
పైనిడి।రేయుదెచ్చెననఁగ*రేఫమయ్యె। మఱఁదియనకసిగ్గు * పఱచిరుక్మిని
జాల। అట్టుచేసెననఁగ * ఱాముకుంద॥ ౨౯౬॥ తే-గీ॥ చెల్లునసిముందుభీ
మన*చెప్పెననుచుఁ।గలుపుదురురేఫములునుఱ*కారములును। దుష్టకవులవి
యొకటైనఁదొంటిపెద్ద। లందఱునునేలవిభజింతు * రనితెలియరు॥ ౨౯౭॥
క॥వలసినరేఫఱకారము।లలవడుఁదామొకటికొక్క * టనిభీమనయే। పలు
కుటగలిగిననాతఁడు।గలపినలక్ష్యమొకటైన*గనఁబడకున్నే॥ ౨౯౮॥ఉ॥బమ్మె
రపోతరాజకృత * భాగవతంబుసలక్షణంబుగా। కిమ్మహినేమిటంగొదువ*
యెంతయునారచిచూడఁగానురే। ఫమ్ములుఱాలునుంగలసి * ప్రాసములైనక
తంబునంగదా। యిమ్ములనాదిలాక్షణికు* లెల్లనుమానిరుదాహరింపఁగన్॥

శారదాదర్పణమునందు.

తే-గీ॥ చఛజఝులకుమొదలియూ * ష్మములుమూఁడు। సరసవడినిల్పఁ
గానేక*జాతియైన।బండిఱాకురేఫమువడి * కుండరాదె। ప్రాసవర్ణంబులకుఁ
గూర్ప*రాదుగాని॥ 300

అనంతునిఛందమునందు.

కం॥ ధరనెక్కటివళులైతగు। లరమఱవలుదానితోఁదొ*లంగకలాకు।
న్సరిళాయనివిశ్రమవే।ళరమాధవరెండునుంగ*లసివర్తించున్॥
ఆ॥మరునితండ్రిలోక*మహితుండుయాదవ। రాజసింహమూర్తి * రక్ష
కుండు।ఱాఁగవేలుపనఁగ * అంపిల్లునెక్కటి। వళ్లునాఁగనిట్లు * వనజనాభ॥

కావ్యాలంకారచూడామణియందు.

కం॥రలమఱవలేకతరవళు। లరయఁగఁదమతమకెకవుల * యనుమతివ
ళులై।పరగుఁ బదాంతముకారము। పొరినూదినదూరిచనిన ఁ* బుపుబుభు
వులగున్॥ 304

లక్ష్యము.

ఆ॥ అజ్జులాడియొగి * ఱాపడిసభలోన । ఱేనిపోరిలోన*ఱిచ్చబోరసి । ఱెన్నముడుగుపుడమి * ఱేండ్లనేలనుతింప । మనకువిశ్వనాథుఁ * డొనరి యుండు॥ ౩౦౫

సర్వలక్షణసారసంగ్రహమునందు.

తే-గీ॥ మహిమనెక్కటివళులన * మరవఱలలు । రహిఁనిదమతమకయియేగు * రమ్యచరిత । ఐనధిగంభీరసద్గుణ*వాసయనఁగ । భంజితాసురసముదయ*యాంజనేయ ॥ ౩౦౬

రేఫలోపము.

కం॥ నేరుపనునట్టిలపితము । లో రేఫంబచ్చుతోడ * లోపంబగురా।ధారమణవలసినప్పుడు।భారతమునసోమయాజి పలుకుటవలనన్ ౩౦౭

విరాటపర్వమునందు.

క॥ ద్యూతక్రీడకుఁగొండొక। నేతుంగపటమునసెప్ప * నిజనంబులునా। చేతిధనమెల్లఁగొనిపరి।భూతియొనర్చిసవిరక్తి*పొడమి వెడలితిన్ ॥ ౩౦౮

మౌసలపర్వమునందు.

కం॥ కాచికొనివచ్చితగనా । నేచినయట్లచటనిచట * నిలిపితిమునినా। ధాచేటునుభంగంబును॥నైచిత్తముశోకమునకు*నగ్గంబయ్యెన్। ౩౦౯

లోపము రామికిరాజశేఖరచరిత్రమునందు.

క॥ పరికిబుద్ధిబలంబులు।గారణములుగావుసువ్వె*కలరేధరిత్రిన్ । నేరిచి బ్రతికినవారలు।నేరకచెడ్డట్టివారు*నీరజనేత్రా॥ ౩౧౦

్రకారవడులకు.

తే॥ క్రిందఁగ్రద్దయుఁద్రోవయుఁ* ద్రిమ్మరుటయుఁ బ్రోచుటయుఁ బ్రతికించుట*మ్రొక్కుటయును।వ్రేలుటయుస్రుక్కుటయునన*వీనిమొదలి।వ్రాలిటులఁగొన్నిటను్రగార*వడులుచెందు॥ ౩౧౧

లకారమునకు.

క॥ విరమనములకునుబ్రాసా । క్షరములకునులళలుదొడ్డ* సన్నములును మా।చ్చరములెఱుంగకచెల్లును।హరనుతలళయోరభేద*యనుసూత్రమునన్॥

ఆ॥ గంగకొడుకుమాట * గాదనిసభనుబె । ళ్లుపడనెల్లనృపుల * లోనహరిని।గొల్లఁడనుచుఁజాల*ద్రుల్లిచేదివిభుండు।వులిసెఁబఱచిబలము * నెళవుఁజేరెఁ ౩౧౩

వకారమునకు.

తే-గీ॥ పొలుపడినిల్పులాఁతివా * ప్రాసమునకు । జాతివాకుసవర్ణమై * శంకలేక । యతికిఁబంచమవర్గాద్య* మగుటఁజేసి । చెల్లదువకారమునకుల* క్ష్మీభుజంగ॥ ౩౧౪ ॥ తే-గీ॥ అవనితనయునిచేతఁబ*ట్టువడియున్న।పదుచుకొమ్మలహరిచెట్ట* వట్టియేలెఁ । దవిలిపదియాఱువేవురు*దమకుఁదాము । మేలువాఁడనితనునిచ్చ*మెచ్చుకొనఁగ॥౩౧౫॥ తే-గీ॥ లాఁతిజాతికివడికిని*ల్పఁదగదనుచు।సూత్రమునఁజెప్పలేదని* చూడవలదు । నన్నయార్యుడుపంచమా*మ్నాయమునను।నిలువులక్ష్యంబులకుమాఱు*వలుకవశమె॥ ౩౧౬

ఆదిపర్వమునందు.

ఉ॥ భూనుతకీర్తిబ్రాహ్మణుఁడు * పుట్టఁగఁదోడనెపుట్టునుత్తమ । జ్ఞానముసర్వభూతహిత * సమ్మతబుద్ధియుఁజిత్తశాంతియు । న్మానమదప్రహారము స*మత్వముసంతతవేదవిద్యయు । స్థానముసత్యవాక్యముదృ - ఢవ్రతముంగరుణాపరత్వమున్॥ క॥ నావునువ్వునావునూఁబు । వ్వేవఁడెవ్వాఁడెవ్వఁడేవఁ*డీతఁడనంగాఁ । బువుపువ్వుపూవుపూమొ । గ్గవురావికసించెననఁగ * నగువలయునెడన్ ౩౧౮

నూవనుటకు-శశిబిందుచరిత్రమునందు.

క॥ నూవుంబువ్వునుసంపెఁగ।పూవుగెలిచిబిరుదుముత్తె * పుంజల్లిదగ । న్దావైచెననఁగముంగర । తోవనరుహనేత్రనాస*తులలేకొప్పన్॥ ౩౧౯

ఏవాఁడనుటకు శాంతిపర్వమునందు.

క॥ నీవృకతెవేలయిలఁబడి।వేవురునేవలచిపట్టి*వెదకిననడ్డం । బైవచ్చివలదువానిం । దేవాఁడుమగండులేమి*నెఱుఁగవుకంటే॥ ౩౨౦

శాంతిపర్వమునందు.

క॥ ఏవానిబంధుమిత్రులు।జీవధనంబులునుడప్పిఁ*జెందమనుగృశునిం।గావానినెన్నఁగాదగుఁ।గేవలతనుకార్శ్యయుతుఁడు*కృశుఁడెనరేంద్రా॥

పూవన్నందులకాముక్తమాల్యదయందు.

ఈ॥ వేవినమేడపైవలభి * వేణికఁజంటవహించివిప్పఁగాఁ । బూవులుగోళ్లమీటుతఱిఁ*బోయెడుతేటులప్రమోఁతకామిశం । కాపహమాఱృతాభ్యసన*లౌటనుదంతపుమెట్లవెంబడిం।జేవడివీణమీటుటయుఁ* జిక్కుడకించుటయున్ శరింబడన్॥ ౩౨౧

వ॥ తక్కినవిప్రసిద్ధంబులగుటంజేసి యిందువ్రాయఁబడవయ్యె:

సకారభేదంబులు.

క॥ శసలెఱుఁగక చదువంగాఁ । బోసఁగదదెట్లనినశకల * మునకృత్తను
చో । వసుధసకలముశకృత్తన । రసికులునవ్వుదురుగాన*రాక్షసవైరీ॥ 3౨3

సీ॥ వికృతిపదాదిని* వెలయునాఱవహల్లు మొదలివిభక్తిపైఁ* గదిసెనేని।
యరయఁదృతీయోష్మ*మగుశౌరిసీరలుదాఁచిగోపస్త్రీల* నేఁచెననఁగఁ।।ప్ర
థమోష్మవర్ణంబుఁ* బరికింపఁదద్భవాద్యంధ్రిదేశోక్తుల*యందులేదు । సిం
గంబుసింగిణి * సెనమునుసెలగోలవీసేఁడుపసిగొనఁ * జేసిరనఁగ॥ 3౨౪

తే-గీ॥ భీష్మసన్నుతయివితృతీ*యోష్మలిపులు।గాని ప్రథమోష్మవర్ణము*
ల్గావువీనిఁ । దెలియకరచించుకృతులుధా * త్రీతలమునఁ । బ్రాసభంగంబు
లైనగు*బాటుజెందు ॥ 3౨౫॥ క॥ తెలుఁగుపదంబులనేత్వము । గలమూఁ
డవయూష్మమునుశ*కారముఁగాఁగం।బలుకుదురజ్ఞజనంబులు। సెలగోలలు
సెనగలాఱు*సేరులుననుచోన్॥ 3౨౬

హకారవివేకము.

సీ॥ బహ్వర్థవిహ్వల * జిహ్వాహ్వలాహ్వనగహ్వరోపహ్వర * ప్రహ్వక
హ్వ।శబ్దంబులువకార*సహితంబులగుగానిబిందుపూర్వములుదా*మెందుఁ
గావు । సంహతిసంహృత * సంహితాసంహారసంహననాంహోహ్యాన్య*సింహ
రంహ।బృంహణపదములు*బిందుపూర్వకములుగానివకారయు * క్తములు
గావు ॥ తే-గీ॥ మాముడునిల్పుబ్రహ్మజి*హ్మగపదములఁ । జిహ్మమనుచోట
నాముడిఁ*జెందియుండుఁ।గిఁయ్యలగులేహ్యగుహ్యప్ర*గుహ్యములను । బ్రా
సములవీనినెఱిఁగిచే*ప్పంగవలయు॥ 3౨౭

కావ్యాదిగ్రాహ్యవర్ణంబులు- శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

శుభవర్ణాశ్శుభశబ్దాయేచశుభగణాస్త ఏవకావ్యాదౌగ్రాహ్యాః

తే-గీ॥ లిపులకదిదైవతంబులు*లింగములును । ప్రాణగతిఫలబీజంబు*
లాసనములు ।నమృతములువిషములునుద*గ్ధాదిభములు । దెలిసికావ్యము
ఖంబున* నిలుపవలయు ॥ 3౨౮॥ క॥ జడ్డలుగలమాతృకతొలి । నిడ్డ●ధోవ
ర్ణములకు*నేటికిమీఁదన్। దొడ్డదొరబిడ్డకైవడి । నెడ్డెలకనుపడ్డవ్రాయఁ*
శూహింపఁదగున్॥ 330

వర్ణాదిదైవతంబులు.

తే-గీ॥ హరిధరలుకంతురమలంబి * కామరాంబ । లలకుమారవరా
హశ* క్తులువసుత్రి।దివభిషక్కులుమధుచిత్త * భవులుకాళి । కార్యులుహ

రాభవులుపతు * లచ్చులకును ॥ 33౧ ॥ సీ॥ స్పర్శవర్గములకుఁ * జతురాస్య
పవమానకరిముఖగణపతి * నరమృగేంద్రు । లింద్రావరజగుహా * దీంద్రజా
ఖైరవజినులంతకాస్రప * శివమహేశ।వాణులుఫణినాథ * వాసుకినందికేశ్వ
రపద్మమిత్రశం*కరులువీర । భద్రకేశవదస్ర* భద్రకాళిశూలధారులునింక
నం * తస్థములకు॥ 33౨॥ ఆ॥ మారుతాగ్నిపూర్వ * మాతంగవరుణులు ।
శాదివర్ణములకు * శ్రీదినేశ । వాక్పినాకధరులు* వలమైనళాకుభూ । తములు
నాగమోక్త*దైవతములు ॥333॥ తే-గీ॥ కృతిముఖాక్షరదేవత * పతికిసుక
వి । వరునకును లేఖకునకును*వాచకునకు । శ్రోతృజనములకునుశుభా* శుభఫ
లంబు।లెలమిఁగల్పించుచుండుమ*హీస్థలమున॥ 33౪

వర్ణలింగంబులు.

క॥ పుల్లింగంబులుప్రాణము।లెల్లనుస్త్రీలింగములుమ*హానిస్వరముల
తో।హల్లులునపుంసకంబులు।పొల్లలగుఁగకారముఖ్య*ములునలినాక్షా॥

క॥ చిరవిభూతిపతికి * స్త్రీలింగలిపులిచ్చు । భంగపఱుచుషండ * లింగలి
పులు । భూరివైభవంబుఁ * బొందించుబుల్లింగ । లిపులుతొలుతనిలిచి * లేఖ
వినుత॥ 33౬

వర్ణంబులకునల్పప్రాణమహాప్రాణంబులు.

ఆ॥ స్పర్శవర్గజాత * సమలిపుల్మాఁడవ । వర్గమునను విషమ * వర్ణములు
ను । నాలుగూష్మములును*నలిమహాప్రాణ।మల్పసంజ్ఞికంబు*లన్యలిపులు॥

క॥ తొలుతమహాప్రాణంబులు । నిలిచినఁగృతినాయకుండు*నీల్గునునేల
లో।పలనల్పప్రాణాక్షర । ములుగూర్చినఁబెక్కువర్ష*ములుజీవించున్ ॥

వర్ణంబులకుదేవమనుష్య తిర్యగ్గౌరనగతులు.

సీ॥ ప్రాణవర్ణములును * బదియాఱుపంచమాక్షరములఁబొసిన * స్పర్శ
ములును । హ్రస్వంబులగుతజ*నాదిత్యగతులగుఁజాపులైనపుడుభూ* జనగ

తులగుఁ । జింతింపననునాసి*కాంతస్థవర్ణంబులరయనెప్పుడునుది * ర్యగ్గతుల గు।శమనహాక్షరచగు*ష్టయమునుదొడ్డక్క-రంబునుగూడరౌ* రవగతులగుఁ॥ తే-గీ॥ కృతిమొదలనిల్పినురగతు*ల్కీర్తి సేయు। మనుజగతులువిరోధినా*శన ముఁ జేయుఁ । గినిసితిర్యగ్గతులుచాలఁ*గీడు సేయుఁ । బతికిరౌరవగతులుపా* పంబు జేయు॥ ౩౮౦

వర్ణంబులకుఁబ్రత్యేకఫలంబులు.

ఆ॥ శుభకరంబులాఱు * విభవనాశదములు*నాల్గుకీర్తిదములు * నాల్గు హానిదములు రెండువరుస*దప్పక కావ్యంబు । మొదలనిలుపఁబ్రాణ*ములు ముకుంద ॥ ౩౮౧॥ సీ॥ ధనధాన్యసుతరాజ్య * కనకంబులునుయశో నాశనా రోగ్యదై *న్యప్రతాప। మరణంబులునుదుఃఖ * మానభంగద్రవ్యరోగభద్ర ములును*భోగయుద్ధ । ధైర్యతేజఃపరి * తాపంబులునుశౌర్యభీతినిరోగసం* ప్రీతివంశ।నాశనంబులునుమా* నకకాదివర్గంబులైదు నెనంగుక*ల్యాణదా హ॥ తే-గీ॥ ఖేదదీర్ఘాయువులుయకా* రాదులిచ్చు । జయభయశ్రీసుఖంబు లూష్మములొసంగు । నాయువల్పంబుగాదొడ్డ * శాయొనర్చుఁ । గవికిఁబతికిని బద్ధ్యాదిఁ*గదియునపుడు॥ ౩౮౩

వర్ణంబులకుబీజచక్రము.

సీ॥ నిలువుగీటులుపది*నిలిపిరేఖాషట్క-మడ్డంబుగాగీచి* యాదిలిపులు। తొలిదొంతిక్రిందక్రిం * దుల రెండు రెండిడిరెండవదానసెం*డొండుగూర్చి। కడపలిప్రాణంబు * కడగమున్నులిఖించిహెచ్చులాదానిపై * యింటనిలిపి । తరువాతిదొంతుల*ధామంబులనుగాదులొక్క-టొక్క-టిక్రమ* మొప్పవ్రా సి।యడ్డముగఁజూడనమ్మోవా*తాగ్నిభూమి । జలఖబీజంబులివికావ్య* ముల కుమొదల।నిలుపఖేదార్తిధనహర్ష *నిరనంబు। లొసఁగుఁగర్తకుభర్తకు*నుద ధిశయన ॥ ౩౮౫

అఆ	ఎ	క	చ	ట	త	ప	య	ష	ఇవి ౧౦ యు	వాయుబీజాక్షరములు పద్యాదిని నిలిపిన ఖేదము
ఇఈ	ఐ	ఖ	ఛ	ఠ	థ	ఫ	ర	స	ఇవి ౧౦ యు	అగ్ని బీజాక్షరములు పద్యాదినినిలిపిన ఆర్తి.
ఉఊ	ఒ	గ	జ	డ	ద	బ	ల	హ	ఇవి ౧౦ యు	భూమి బీజాక్షరములు పద్యాదినినిల్పిన ధనము.
ఋౠ	ఔ	ఘ	ఝ	ఢ	ధ	భ	వ	శ	ఇవి ౧౦ యు	జల బీజాక్షరములు పద్యాదినినిలిపిన హర్షము.
ఌౡ	అం	ఙ	ఞ	ణ	న	మ	ళ	అః	ఇవి౧౦ యు	గగన బీజాక్షరములు పద్యాదినినిలిపిన నిర్ధనము.

వర్ణమూలంబులకు.

నూర్ధ్వముఖాధోముఖ పార్శ్వముఖంబులు.

తే-గీ॥ వత్రుసుడులూర్ధ్వముఖములు * వక్రములును । గుడుసులునధోముఖంములు*గడమపదియుఁ । బార్శ్వముఖములువరుసతోఁ*బ్రాణహాని। ఖేదసంపదలొసఁగుఁగా*వ్యాదినిలిచి॥ ౩౮౬

వర్ణంబులకునమృతవిషంబులు.

క॥ పరునడిహ్రస్వములమృతా। క్షరములుగృతిమొదలఁగూర్పఁ * గద ములడంచుఁ। ధరనిడుపులు విషలిపులవి। గరళముగతిఁ ద్రుంగుఁ బతిని*గావ్యాదినిడఁ॥ ౩౮౭

వర్ణంబులకుదుష్టనక్షత్రంబులు.

క॥ పలికెడుకబ్బమునకుమొనఁ । దలనెలకొనునక్కరంబు* తారకదగ్ధా దులనైదింటనుదొరలక। వెలసిననాయకునకింద్ర*విభవంబబ్బుఁ॥ ౩౮౮

దగ్ధజ్వలితధూమితధారలు.

తే-గీ॥ క్రూరఖేటమువిడిచిన*తారదగ్ధ । యపుడువసియించునదిజ్వలి * తాఖ్యదాని।ముంగలిదిధూమితంబవి*మూఁడుగృతికి। మొదలఁగదిసినమృతి దుఃఖ*దగములొదవు॥ ౩౮౯

మృతజీవ రోగభంబులు.

తే-గీ॥సైంహికేయగ్రహస్థిత*ర్క్షంబుమీఁది। తారమొదలుగఁబదుమూఁటి*దనుకజీవ । యుతములవతలివన్నియు* మృతములిట్లు । త్రివిధముగజెప్ప బడియెవి * రించిజనక ॥ ౩౯౦॥ ఆ॥ తమ్మిచుట్టమున్న * తారకమొదలుగ । మృతములేడుప్రాణ*యుతములర్క । పరిమితములురోగ*భంబులుగూడంగ నిదివశిష్టమతము*యదుకులేశ॥౩౯౧॥క॥కృతిమొదలనిలిచిచంపును । మృత నక్షత్రంబుచాల*మేలొనరించుఁ ।సతతంబుజీవతారక । పతికిఁదెవులుసేయు రోగ*భమునెలలోనఁ ॥ ౩౯౨

అపకాద్యర్ణస్వరనిర్ణయము.

వరరుచిసంహితోక్తవచనంబులు.

స్వరాఃపంచవిధాఃప్రోక్తా ఆఈఊఏఓతిక్రమాత్ । తైర్యుక్తాఅవకాద్యర్ణాఏకైకంపంచధాభవేత్ ॥ * ౹అవకహడామట పరతానయబజఘాశ్ఛధ గసదచలాః । వర్ణాఏతేభానామ్నైకైకంపంచధాక్రమశః ॥

ఐత్వమౌత్వమనుస్వారో విసర్గోవాభవేద్యథా । సర్వస్వరాణాంమాత్రాత్వాదేతేషామస్వరోభవేత్ ॥ ఋత్తైవత్వమోర్మిథోహ్రస్వదీర్ఘయోరైక్యముచ్యతే।యామళోక్తమిదంజ్ఞాత్వావదేత్సర్వబలాబలం॥క॥తలకట్టులు గుడుసులుకొమ్ములువెసనేత్వములునోత్వ*ములునన్రబాణం, బులుపంచ విధములైహల్లులనెల్లనుగూడుకొనినిలుచుఁదారలకుఁ॥౩౯౩॥ తే॥ అవక హడలునుమటపర*తాక్షరములు।నయబజఘుధగసదచలవ*ర్ణములువరుస।ని రువదియుస్వరపంచకా * న్వితములగుచుఁ । గృత్తికాదులనాల్గేసి * హత్తి యుండు॥౩౯౪॥ తే-గీ॥ప్రాణషోడశమునకునా * ద్యస్వరంబు । జననియగు టనుబిందువి*సర్గవక్రతమములకుఁదానయగునిడు*దలకునెల్లఁ। గుఱుచలగు వత్రుసుడులకు*గుడుసులగును॥ ౩౯౫

నక్షత్రాధిపతులు

సీ ॥ అశ్వినీప్రభృతుల*కైదింటికినిదస్రయమకీలిధాతృనీ*హారకిరణు । లార్ద్రాదులకుశంక*రాదితిచిత్రశిఖండిసంభవభుజం*గమపితలును । నిజము పూర్వఫల్గు*నీముఖ్యములకుభగార్యమార్కత్వష్టృ*హరిణహయులు । మఱి విశాఖకుశత * మఖవహ్నులిద్దఱుపిదపననూరాధ - మొదలుగాఁగ॥౩౯౬॥ తే-గీ॥ నాలుగింటికిమిత్రేంద్ర*నైఋతాంబు । లుత్తరాషాఢనుంచియు*ష్టోడువులకు।విశ్వవిధివిష్ణువసుతోయ*విభువిరించి । పావహిర్బుధ్న్యపూషులు* పతులుగృష్ణ॥౩౯౭॥ క ॥ ఏతారకునెవ్వఁడువిభుఁ । డాతనినామంబులెల్ల*నా తారకుఁబ్ర । ఖ్యాతముగాఁ జెప్పఁబడు।జోతిశ్శాస్త్రంబునందు * సుమన స్తుత్యా॥ ౩౯౮

వర్ణంబునకునక్షత్రంబులునురాసులును నెఱుంగు.

తెఱంగువివరించెద

కాలజ్ఞకల్పోక్తశ్లోకంబులు.

అకారఃకృత్తికామేషఈఊఏకృత్తికావృషః । ఓవావీవూధాతృవృషా వేవోమృగవృషస్తథా॥కాకీమృగశిరాయుగ్మంకూఘుంఙఛశివాయుగం। కే కోహాఆదితిద్వంద్వంహీసురాంబాకులీరకాః । హూహేహొహాడాపుష్యక ర్కిడీడూడేడోహికర్కటః।మామీమూమెమఘాసింహమామోటాటీటూ భగేభభుక్ ॥ టేవుత్తరాభహర్యక్షోటోపాపీవుత్తరావధూః॥ పూషణా ఠాహస్తకన్యాపేపోచిత్రాకుమారిక । రారీచిత్రాతులారాశీరూరేరోతా

మరుత్తులా। తీతూ త్వే విశాఖ తౌలీతో విశాఖాసరీసృపః॥ నానీనూ నే మైత్రికీటో నూయాయీయూస్వరవిః । యేయోబాబీ దైత్యచాపో బూధాభాఢాజలంధనుః। బేవి శ్వే దేవకోదండో బోజాజీవిశ్వవాశ్చరః ॥ జూజేజో ఖాభిజిన్న క్రోశీఖూఖేషో హరిగ్రహః। గాగీధనిష్ఠామకరో గూగేవసుపయోధరః॥ గోసాసీసూశతభిభగ్ఘటరాశిరుదాహృతః । సేసోదాఅజరాట్కుంభో ధిలజైకపదో ఝషః। దూశాఝాదాఅహిర్బుధ్న్య తారా క్షేత్రం తిమింగిలః ॥ దేదోచాచీపౌష్ణ తారారాశిః పాఠీనసంజ్ఞకః ॥ చూచేచోలాఅశ్వినీభాలీలూలేలో భరణ్యజః॥ ౩౬౧

వ॥ వెండియు వీనికి నాధారంబులు కొన్ని కలవవి యెయ్యవి యనుం జెప్పెద.

అనుష్టుప్ శ్లోకంబులు.

ఘో రార్ద్రిషు ద్వితీయశ్చోర్ధ్వ హిర్బుధ్న్య తృతీయ కే। డకారో జలభస్యాంతే తద్వితీయే ఢకారకః। భవర్ణక స్తృతీయేప తేవర్గ చతుర్థకాః । ద్వితీయే హిర్బుధ్న్య భస్య ప్రథమోష్మాక్షరం విదుః । కాద్రాహిర్బుధ్న్యతో యార్క్ష నక్షత్రాణాం మనీషిభిః । ద్వితీయాది త్రిపాదేషు యే వర్ణాః కీర్తితాః పురా। తేషామేకైక వర్ణస్స్యాత్సర్వస్వర సమన్వితః । మాతృత్వాదస్వర స్తేషామేక పద ప్రకీర్తితః ఆద్య తృతీయ వర్గానునాసికాక్షరయోర్మిథః । భేదో నాస్తి మిథ స్తద్వదంత్య వర్గ సమార్ణయోః। యత్ర తిష్ఠంతి నామాదౌ సంయోగ వ్యంజనాక్షరాః। తత్రాది వ్యంజనం గ్రాహ్యమిత్యుక్తం బ్రహ్మయామళే। రేఫాన్వితాక్షరో యత్ర నామాదౌ నృపభృత్యయోః । ధనధాన్యాయ దంపత్యోర్వర్గాహ్యం రేఫస్తు నేతరః॥ ౩౬౩॥ తే-గీ॥ హరునిరిక్కరెండవకాలు * నవలిభాద్రముడవపదంబుననుసలి * లోడువునకు। నబ్ధినేత్రకృశానుసం * ఖ్యాంఘ్రిలందుః। గ్రమత వర్గ చతుర్థాక్షరంబు లమరు॥ ౩౬౪॥ క॥ జలరవిశిఖ్యుత్తరాభాద్రల తొలిపాదములం దక్క * దక్కిన మూఁటన్। గలిపుల కే స్వరంబులు। తలనిలచిన నొకటిగాఁ గ * దలఁపఁ గవలయున్॥ ౩౬౫॥ క॥ మించి ప్రథమానునాసిక। మెంచఁ జవర్గాంత్యమునకు * నెల్లెడఁ జెల్లున్। బంచమవర్గ చతుర్థము। వంచింపక స్వద్వితీయ * వర్ణమునకగున్॥ ౩౬౬॥ క॥ పతినామద్వ్యర్ణమునకుఁ । గృతిముఖమున నుండు ప్రాయి * కినిగీర్వాణ । స్తుత ద్విత్వములున్న నధో। గతములు డిగి మీఁది మాతృ * కయకొను టొప్పున్॥ ౩౬౭

క॥ నామాదినుండు వర్ణము। దామోదర రేఫసంయు * తంబై యున్నన్। యామునిశము నందు రేఫం। బేమిక్కిలి గ్రాహ్యమనుచు * నెన్నంబడియెన్॥ ౩౬౮

నాయకాక్షరకూటంబులు.

తే-గీ॥ నేతృనామాదినుండెడి * మాతృకకును। గావ్యముఖ వర్ణమునకును * గాంతిజాతి। చక్రగణయోనిలింగన * క్షత్రయోగ। రాశిఖగమైత్రులరసికూ * ర్పంగవలయు॥ ౩౬౯॥ క॥ కుతలమున వధూవరులకుఁ। జతురత్వదై వజ్ఞమణి విచారించు గతిన్। గృతికన్యానాయకులకు। హితమతిఁ దెలియఁ దగు సుకవు * లివి తొమ్మిదియున్ ॥ ౩౭౦

అక్షరకాంతికూటములు.

తే-గీ॥ ప్రథమదశమ చతుర్థస్వ * రంబు లెఱుపు। లసితరుచులు తృతీయష * ష్ఠాష్టమములు। పంచమైకాదశంబులు * పచ్చవన్నె। లిందునిభములు తక్కిన * యెనిమిదియును॥ ౩౭౧॥ సీ॥ శ్యామలశుభ్రశో * ణార్జునకృష్ణంబులసితవినీలారు * ణాంజనాభ। కాళిమలరుణశు * క్లచ్ఛవిపీతసితేతరరక్తంబు * లిందుకాంతి। హారిణమేచకహారి * ద్రాభపాండురములుసితకృష్ణధవళలో * హితసుపర్వపతిశిలాభంబులు * స్పర్శవర్గములకుఁ గృష్ణారుణాసిత * క్షీరరుచులు ॥ ౩౭౨॥ తే-గీ ॥ నాల్గునంతస్థములకుఁ గుం * దనపుతేఁట। గెంపు ఱాచాయయును బవ * డంపుజిగియు। మొల్లవిరిమిసిమియునూష్మ * ములకుఁ దెలుపు। నెఱిళకారంబునకు నన్ని * యలువరుస ॥౩౭౩॥ ఆ॥ విభుశరీరకాంతి * వీక్షించి తత్కాంతి। గలుగునక్షరములు * కావ్యములను। మొదల నిలుపఁ దేజ * మొదవు వేఱొకచాయ। వర్ణమిడినఁ దెవులు * వచ్చు నిజము॥ ౩౭౪॥ క॥ శ్వేతము నీలము నేకము। భూతలమునఁ బీతరక్త * ములకును భేదం। బైతనరుఁ గృతులయందును * నీతెఱఁగునఁ దెలియవలయు * నిభపతివరదా॥ ౩౭౫

అక్షరకులకూటము.

సీ॥ ఆదిషోడశమును * గాదిపంచాదశవర్ణంబులును ద్విజా * న్వయభవములు। తపవర్గమాతృకా * దశక సమాంతస్థములు రాజగోత్రస * ముద్భవములు। తలపోయ నంతస్థ * ములలోన బేసులునూష్మంబులును విట్కు * లోద్భవములు। రదనజాత చజాక్ష * రములును గురుళ క్ష్మ జగతి నంఘ్రిజవంశ * సంభవములు॥ ౩౭౬॥ వీని దెలిసి కావ్య * విభుసిరిజాతిత। జ్జాతియక్షరంబు * సత్కవీంద్రు। లరసి కృతిముఖంబు * నం జొంపు బొందించిన। నెసఁగు సకలశుభము * లిహపరములు॥ ౩౭౭

స్నిగ్ధరూక్షాక్షరంబులు.

ఆ॥ అధిపుకులము వ్రాయి*యల్పాసువైనను।స్నిగ్ధమయ్యె నాది*సిరులొ
సంగు। నన్యజాతిలిఖిమ*హాప్రాణమైరూక్ష। మనఁగ మొదలనిలిచి*యునికిఁ
బాపు॥ ౩౭౮

అక్షరచక్రకూటము.

సీ॥ అయిదూర్ధ్వరేఖల*యందుఁదిర్యగ్రేఖ లైదిడియిండ్లుప*దాఱుఁజేసి।
యధిపనామాద్యక్షరాదిగానచ్చులుహల్లులుగురుశకా*రాంతములుగ। నా
ద్యగ్నిహారనిధి*హస్తవేదాదిత్యదిగ్గసకరినృప*తిమనుబాణ। శైలవాసరవి
శ్వ*సంఖ్యాలయంబులలిఖయించి యామీఁది*లిపులుమరల॥ ౩౭౯

తే-గీ॥ వెనుకట్టులనిలిపిత*క్కినవిరెండు। పదియుమూఁడవతావునఁ*
గుదురుపఱిచి। జగతిసరివర్ణశోధన*చక్రమిట్లు। వ్రాయఁగాఁదగునేఁబడి*వర్ణ
ములను॥౩౮౦॥ సీ॥నాల్గిండ్లుపైనిగ్రిం*దనుబ్రదక్షిణముగాజతగూడిరెుక్కొ
క్క*చవుకమయ్యె। నట్టిచౌకములునా*ల్గవిక్రమంబునసిద్ధసాధ్యసుసిద్ధారి*
సంజ్ఞములగు। నవిగాకగొుక్కొక్క*చవుకంబుననుగల్గునిరవులునాల్గును*వ
రుసతోడ। క్షితిసిద్ధసాధ్యసు*సిద్ధారులననొప్పుఁగావునఁగడచవు*కంబునం
దుఁ॥౩౮౧॥ తే-గీ॥గలగృహంబులునాల్గింటఁ*గడమమూఁడు। చవుకముల
యందుఁగడపలి*సదనములను।బద్యముఖవర్ణములుగను*పట్టనేని। పతికిని
టువంటిహితుడై నఁ*బగరయగును॥ ౩౮౨

అరివర్ణచక్రోద్ధారణము.

౧ ఎటర	౨ అం షణ	౩ ఐఠల	౪ అఃతస
౫ ఛబడ	౬ గధఅ	౭ జభఊ	౮ ఘనఆ
౯ ఔఢశ	౧౦ ఖదళ	౧౧ ఓడన	౧౨ కథహ
౧౩ ఞయఋౠ ఌౡ	౧౪ చఫఈ	౧౫ ఝమఋ	౧౬ ఙపఇ

వ॥ ఎఱ్ఱాప్రగడతనకును-ఆరణ్యపర్వశేషము మొదలిపద్యమునకును-అ
క్షరచక్రముచూచుకొనిసంధునకుఁదెలివిడి- తెనుఁగునశబ్దాదినియకారము
లేమిగనుక యెఱ్ఱాప్రగడనామాద్యక్షరమచ్చుగాన-ఎకారముఅది మొదలు
కొనివ్రాయఁగాఁబద్యాదివర్ణము-స్ఫురదరుణాంశు-అన్నాఁడుగానద్వితా
క్షరమునందుమీఁదటియక్షరమేకారణముగనుక సకారముసాధ్యపుచౌక
మునందుసాధ్యపునింటనిలిచెఁగానసాధ్యసాధ్యముమంచిది- యెవరికిఁజూచి
నను నిటుపలెనే.

క॥ ఆరయనామాద్యక్షర। తారగణమునుదదీశ*తారాగణమున్। వైర
ము నొందినభర్తకు। ఘోరార్తిఘటించుమైత్రిఁ*గూడిననొప్పున్॥ ౩౮౪

తే-గీ॥ అధిపతికి నేండ్లుముప్పది*యైనదనుక। నతఁడుపుట్టినరిక్కయు*
నంతనుండి। నామధేయంబు మొదలివ*ర్ణమునకైన।చుక్కయును జేకొనిబలం
బుఁ*జూడవలయు॥౩౮౫॥క॥ జనియించినతారయెుఱుం। గనిజనులకునామ
తార*కయ చేకొనఁగాఁ। జనునని సంహితలోపల। ననియెవశిష్ఠుండుగోచ*
రాధ్యాయమునన్ ॥౩౮౬॥ సీ॥ నవతారలొక్కగ*ణంబగునట్టిగణంబులు
మూఁడువి*ధబులయ్యె। హయమృగాదితిపుష్య*హస్తమారుతమైత్రదేవ
తీశ్రవణముల్*దేవగణము। లగ్నింద్రదవగణచి*త్రాహిమూలఖవిశాఖావ
సుమఖలురా*క్షసగణములు। పూర్వత్రయవిరించి*శగోత్తరత్రయయా
మ్యముల్ నృగణంబు లనఁగజెలగు॥తే-గీ॥ నుత్తమము రెండుగణములు*
నొకటియైన। మధ్యమమునుసురనరగణా*హ్వయములైన। నధమమాదిత్యగణ
ము దైత్యంబునైన। నాశమును దానవంబుమానవమునైన॥ ౩౮౮

యోనినిర్ణయము

ఆ॥ మురవిభేదికావ్య*ముఖవర్ణతారకా। యోనినాయకర్క్ష*యోనితోడఁ। బొందుగూడెనేని*పూర్ణాయువగువైర। మొందెనేనిహాని*చెందుబతికి॥

సీ॥ వాజిశతోడులు*శ్వములుయామ్యాంత్యభంబులుకరులగ్నిజ్య*ము
లుగొఱియలు।బ్రహ్మేంద్రులహులస*ర్పపునర్వసులుపిల్లులిలమఘాఫల్గును*
లెలికకూన। లుత్తరాహిర్బుధ్న్య*యుహింపగోవులువాయుహస్తంబులు*
నాహరిపులు। దలఁపనింద్రాగ్నిచి*త్రలుపులులింద్రానురాధలేణంబులు*
రాక్షసాద్రి॥తే-గీ॥ లడవికుక్కలుజలభంబు*హరియుఁగపులు।విశ్వతారా
భిజిత్తులు*నేఁబముంగు। లజపదంబుఘనిష్ఠయునరసిహాడ। బొలకంఠిరవ

బులు*పద్మనాభ॥౩౯౧॥ఆ॥ఏకయోనులైన*నెంతయుమంచిది। కొంతమేలుభిన్న*జంతులైన*వైరజాతులైనవర్జనీయము వాని । తెలుఁగుగౌరవంబు*దెలియవలయు॥౩౯౨॥ సీ॥ అశ్వంబునకుహరి*వ్యాఘ్రిసైరిభములుకరటికిశార్దూల*తురగహరులు। మేఁకకుఁగరిపుండ*రీకహర్యక్షంబులురగంబునకుఁబిల్లి*యునునకులము।మార్జారమునకుసిం*హవ్యాఘ్రశునకంబులాఖువునకుబిడా*లాహిబభ్రు। లర్వగోకానరై*కాలికిఁగేసరిద్వీపులుపులికివా*స్త్రీద్వీషంబు॥

తే-గీ॥ గుక్కలేటికిసింగంబు*గోల్పులియును । బభ్రికపులకుశునకడిం*భంబునరులు । గట్టితనమునమృగరాజుఁ*బట్టుకట్టి। జంతువులు లేవుదానిచే*సమయుఁగాని॥ క॥ ఇభరాజభయనివారణ । ప్రభుతారాలింగమును బ్ర*బంధాదిమవర్ణభలింగంబునుగలసియు । శుభదంబులుగాఁగసుకవి*చూడఁగవలయుఁ॥ ౩౯౫

లింగనిర్ణయము.

ఆ॥ ప్రథమయోనిపురుష*భంబొక్కటైనను । యువతిభంబుమిథున*యోగమైన।నుత్తమంబుస్త్రీభ*యుగమైనమధ్యంబు।పురుషభద్వయమునఁ*బోరుపుట్టు॥౩౯౬॥క॥నెలఁతలకుఁబురుషతారలు। తలఁపఁగఁబురుషులకుయువతి*తారలునైసం।ధిలునపుడులింగదోషం। బులుపనిలేదనిరికశ్య*పుండును భృగువుఁ॥ ౩౯౭

అక్షరనక్షత్రదూరము.

ఆ॥ కృతిముఖంబువ్రాయు*రిక్కకువిభుతార। పదియుమూఁటిమీఁదఁ*బొదలునేని । భర్తవర్షశతము*బ్రతుకుఁలోపలనున్న । నల్పకాలమునఁగృ*తాంతుఁగాంచు॥ ౩౯౮

అక్షరరాశికూటము.

క॥ అక్కజమగుకబ్బముతొలి। యక్కరపుంజుక్కరాశి*యారభ్యముగా। లెక్కింపనధిపురాశికి। నిక్కశుభాశుభములెఱిఁగి* నిలుపఁగవలయుఁ॥

రాశినిర్ణయము.

తే॥ క్రమతఁగావ్యాదినుండున*క్షత్రరాశి । నుండిలెక్కింపభూరామ*యుగశరాద్రి।కరితపనసంఖ్యలనుగృతీ*శ్వరునినామ।లాశిదనరిననతులసా*మ్రాజ్యమొదవు॥ తే-గీ॥ మేషమునకువృశ్చికమును*మిథునమునకు।నక్రమునుసింహమునకుమీ*నంబునహితు। లెనిమిదవయవిశుభదంబు*లనుచుపీని*గైకొనుటగూడదనిచెప్పెఁ*గశ్యపుండు॥౪౦౧॥తే-గీ॥ విదితముగరెండునాళు

తో*మ్మిదియుఁబదియుఁ। బదునొకొండునై పదిరాశి*పరఁగునేని । నిర్ధనంబుగళత్రహా*నియునపత్య।నాశనంబుదుఃఖంబుదై*న్యంబుగలుగు॥౪౦౨॥ఆ॥కన్యకాకుళీర*కార్శ్విజలగ్రహా । వృషతిమింగిలంబు*లెంచునపుడు।షష్ఠరాసులైన*జాయకుదీర్ఘాయు । వనుచునతఁపాదుఁ*డానతిచ్చె॥౪౦౩॥ తే-గీ॥ రాశియొకటిరెండుతా*రకలునైన।రాముగతిగృతిపతిశత్రు*రాజినడఁచు।రిక్కయొకటియురాసులు*రెండునైన।రిపులచేఁగృతిపతిసంహా*రింపఁబడును॥

క॥మునుదూషించినరాసులు।గనుగొననేకాధిపత్య*ఖగమైత్రములో। దినదద్దోషములెల్లను । జనుననినారదుఁడుసెప్పె*సంహితలోనఁ॥ ౪౦౫

అక్షరగ్రహకూటము.

ఆ॥కర్తృరాశిపతికిఁ*గావ్యాదివర్ణము । రాశికీశుఁడైన*గ్రహమునకును।సూఁడుగలుగఁజెప్ప*వాఁడుకాలయముండు । గానికవివరుండు*గాఁడుపతికి॥ ౪౦౬

క॥ ధరణీసుతభృగుబుధశశి । సరసిజహితసౌమ్యకవిర*సాభవసుమనో। గురుమందపంగుజీవులు । తిరముగమేషాదిరాశ్య*ధిపతులవరుసఁ॥

వ॥ మఱియునొక్కవిధంబు॥ చం॥ హరిపదిహేళికర్కివరుఁ। డంబుజశత్రుఁడజాళికర్తగ।హ్వారితనయుండుయుగ్మవని*తాధిపుడిందుసుతుండుచాపమ। త్స్యరమణుఁడింద్రమంత్రివృష*తాళివిభుండుశనుండునక్రపు। ష్కరధరరాశివల్లభుఁడు*సారగబంధుకుమారుఁడచ్యుతా॥ ౪౦౮॥క॥జ్యోతిశ్శాస్త్రిముగాదని।మాతృకలకుభైరవుండు*మఱియొకచందం। బైతనరఁజెప్పె గ్రహసం।ఘాతమురాశిపతిదక్క*గ్రహమొరుఁడగునే॥ ౪౦౯॥తే-గీ॥ అధిపతులకంటెగణములకర్ణములకు।గ్రహములేబలవంతులా*మహిమగాంచె।యుడుగుచాకినఁగవిభాను*డలిగిమూఁడు । గడియలకుఁద్రొల్లిశిలపాడి*గాఁగదిట్టి॥

గ్రహమైత్రినిర్ణయము.

సీ॥భానునకాప్తులు*భౌమేజ్యసోములుశత్రులుభృగుపుత్ర*శనులుశశికి। సఖులు బుధార్కులు*శత్రుఁడొక్కఁడును లేఁడు కుజునకుఁజుట్టలు*గురురవీందు।లరిరాహినేయుఁడు*హరిణాంకగురునకు హితులుభార్గవమందు*లీసుతంద్రి । గురునకుఁజెలులుభా*స్కరచంద్రకుజులువైరులుకావ్యసౌమ్యులు*బలిగురునకు॥౪౧౧॥తే-గీ॥ బంధులినతనయజ్ఞులు*పరులుమిహిర । తుహినకిరణులుశనికివిం*దులుకవిజ్ఞ।లహితులారార్కతారేశు*లందఱకును । సములుతక్కనహరిపద*చారులెల్ల॥౪౧౨॥క॥సమమిత్రములైనను భ।ద్రముసే

బలికిసుహృద*రాతిగ్రహముల్ ।సమకూడిసుభయము మొదవును । సమమాత్రపు
లైనఁగీడూ*చాలఘటించున్ ॥౪౧౩॥ తే-గీ॥ ఈశుఁడొకఁడైననిద్దఱు*కిష్టమైన।మం
చిదిసమత్వమైనను*మధ్యమంబు । వైరమైననువర్జింప*వలయుఁ గాని। తగదు
సేకొనవిమోఁబి*తామహుండు ॥౪౧౪॥ తే-గీ॥ రవియమాతుండు మీనగతుఁడుఁ
ప* రాజితుండు । సహితరాశిస్థితుండునై * యప్పుడుండు। గ్రహమువర్ణం
బుగణమును * కావ్యమునకు। నాదినుండిన లేవ్రుళు * భాశుభములఁ॥౪౧౫॥
॥తే-గీ॥ శారదాదర్పణంబున* జ్యౌతిషంబుఁ । బట్టిగ్రహమైత్రిమాత్రంబు*
వలుకఁబడియె। దానిగనివిస్తరించిరి*తద్విధంబ । భైరవాదులుతెనుఁగునఁ*
బనికిమాలి॥ ౪౧౬

కృత్యాదివర్ణద్వయయోగఫలంబు.

ఆ॥ గరిమయోనిలింగ*గణతారకాదూర । రాశిఖేటతత్త్వ* కాశబీజ।చ
క్రకూటములువి * చారించికావ్యాది । వర్ణయుగమునిలుప*వలయునుకవి॥
౪౧౭॥తే-గీ॥ఆదిలిఖితన్యాయమునుద్వితీ*యాక్షరంబు। పతియుగాఁజేసియీరెం
డు*వర్ణములకు।నిపుడుచెప్పినకూటంబు*లెల్లనరసి। కూర్చినప్రబంధమునిలిం
చు*తుట్టుమపతికి॥౪౧౮॥క॥ మొదలనుసంయుక్తార్ణము । గదిసినరెంటికినిస*
కలకూటంబుల్ ।పదిలముగఁజూడవలయును। బదరకయామీఁదిలిఖితఁ*బని
లేదుహరీ॥౪౧౯॥క॥క్రింసనుజడ్డక్కరములఁజెందనిలిపులాదినున్న*సిద్ధము
గాఁజూ।డందగుఁగూటములెల్లను।బొంకుగప్రథమద్వితీయ*ములకుమరుకుం
దా॥౪౨౦॥తే-గీ॥ త్రిదశమతయోనిలింగంబు*మొదలుగాఁగ।నాఱుమును జె
ప్పఁబడియుండు*నవలిఖేట। కాంతికూటము మొదలుగాఁ*గ్రమతమూఁడు।
దెలియఁబలికెదనీకఁదేట * తెల్లగాఁగ॥ ౪౨౧

గ్రహకాంతికూటము.

క॥ మొదనున్నమాతృకాద్వయ।మునకున్గణయుగ్మమునకు*మును చెప్పి
నచో।ప్పునవైనఖేచరంబుల।తనుకాంతులవలనఁదెలియ*దగుఁదత్ఫలముల్॥

గ్రహవర్ణంబులు.

క॥ రవిభౌములురక్తాంగులు । కవిశైవాతృకులుధవళ * కాయులుసో
మో।ద్భవగురులుపీతగాత్రులు। దివాకరసుతుండునీల * దేహుండరయన్॥
తే-గీ॥ పాండుపీతాంగులెల్లను * భగ్రహములు । రక్తమేచకతనులుక్రూ*ర
గ్రహములు।పద్మహితుఁగూడిశశియును*బాపియగును। గ్రూరసంగతిబుధుఁ
డును* గ్రూరుఁడగును॥౪౨౪॥తే-గీ॥ రెండునుఖలగ్రహములైన * మృత్యు

వగునుఁ సౌమ్యుఁడునొకండునైనను*శర్మమగును । బాపశుభఖేచరములైన*
బవరమగును।శోభనక్రూరులైనను*శోకమగును॥౪౨౫॥ ఆ॥ జేనినామమునన
కు*గ్రిందివంకనుమీఁది।వంకయుండునుండు*వర్ణములకు।గణములకునుబాప
ఖచరంబులైయున్న।జెడకయుండువాఁడు*శివుఁడొహరియొ॥ ౪౨౬
క॥ కమలాప్రమదాప్రియకా।వ్యముఖంబుననుండురెండు* ప్రాలకునగు
బీ।జములుక్త్రక్రమమునమి। త్రములైననుబలికిశుభము*వాక్కానుటరుదే॥

బీజమైత్రీనిర్ణయము.

తే-గీ॥ చదలుంగాడ్పులమునుంగల*జగతిపుడమి । సరసనేలయునీరును* జల
ముమీఁద । క్షితియునప్పునునిప్పును*జిచ్చుచెంత*నుదకమునుగృతిముఖము
న*నున్నమైత్రి॥౪౨౭॥ఆ॥కీలిమీఁదిగాలి*కృతిముఖంబుననిల్చి । యేటిలోన*
బొత్తు*మెల్లగాల్పు। గాలిమీఁదికీలి*కర్తమందిరంజెల్ల । నిర్దహించునాఁటఁ
నెలలలోన॥ ౪౨౮

అరివర్ణశోధనచక్రకూటము.

క॥ నిక్కముమొనలిఖిరెండవ । యక్కరమునకరిగృహంబు*నందుండిన
యా। వెక్కురుకబ్బంబొడయని । జిక్కువడఁగఁజేయుఁబగర*చేరణభూమిన్॥

ప్రశస్తకూటంబులు.

తే-గీ॥ క్షితిసురుల కాఱుధారుణీ * పతులకైదు । వైశ్యులకునాల్గుశూ
ద్రాంత్య*వర్ణజులకు । మూఁడురెండునుశుభకరం * బులయియున్నఁ । జాలు
ననియెసంహితలోన*శౌనకుండు॥ ౪౩౧॥ తే-గీ॥ విప్రులకుగ్రహమైత్త్రియము*
ర్వీపతులకు।గణవిధమువైశ్యులకురాశి*గణనశూద్ర। నీచులకుయోనితార
లి*న్నింటిలోనఁ।గడుఁబ్రశస్తంబులిదివృద్ధ*గర్గమతము॥౪౩౨॥ క॥కూటము
లెఱుఁగవ్రమాతో। సాటికిఁబద్యములుచెప్పి*చదివెదవిదిబల్ । చేటుసుమీ
యనిపెద్దలు।నేటించినగుకవికడుగి*నిసిజగడించున్॥ ౪౩౩

సంయుతాక్షరవిశేషము.

సీ॥ శౌరహరిద్రార* జంబులుగూడఁగఁదమశుభ్రపీతవర్ణములువిడిచి ।
రక్తవర్ణంబులై*రాణించుచాడ్పుననశుభప్రదంబులై*నట్టిప్రాలు। జగతిపై
సంయుతా*క్షరములైకనుపట్టినిజదుష్టఫలములి*న్నియునుబూని । సకలసం
పత్ప్రిదా। యకములైతనరారుపంచదారయునాన*వాలుగలసి॥ ౪౩౪॥ తే-
గీ॥తొంటికంటెనుమిగులమా*ధుర్యరుచుల।నొప్పుగతిశుద్ధలిపులుసం* యుత

ములగుచు।నధికమంగళకరములై *యమరుననుచుఁ।బ్రమథపతిమాతృకాని
ధా*నమునఁ జెప్పె॥ ౨౩౫

శ్రీకారప్రభావము.

తే-గీ॥ వేదముల కెల్లనోంకార*మాదియైన। కరణిఁ గృతులకుఁ నెల్ల శ్రీ*
కారమాది।గానఁగవివరులెల్లను*దానిదక్క।నితరవర్ణంబులిడరుస*త్కృతుల
మొదల॥౨౩౬॥క॥ ఎంతయు శ్రీకారములా।ద్యంతంబులనుంచి లేఖ*లంపినన
గున।శ్రాంతంబుగార్యసిద్ధియు।రాంతకకావ్యాదిఁ గూర్ప*నరుదె శుభంబుల్ ॥
౨౩౭॥ క॥పదపడి శ్రీకారము కృతి। మొదలనిలిచి దోషపుంజ* మునడంచి శు
భం।బొదవించుఁ బరుసమినుమును। గదిసి సువర్ణంబు సేయు*కరణిన్ ధరణిన్ ॥
౨౩౮॥క॥శుభదేవతాత్రయంబును।శుభఖచరత్రయముగలిగి * శుభవాచక
మై।యభినుతిగాంచినకతమున।శుభములు శ్రీకారమునను * జొప్పడు టరుదే॥
౨౩౯॥వ॥దీని తాత్పర్యము-శవర్ణంబును రేఫము-ఈకారస్వరమును-ఈమూఁ
డునుగూడఁగా శ్రీకారమయ్యెను-అందులో శవర్ణంబునకు-ఈకారంబునకు-
అధిదేవత లక్ష్మీదేవి-రేఫమునకగ్ని దేవుఁడుగావున శ్రీయమిచ్ఛేద్ధుతాశనాత్
అనిపురాణవచనము-గలుగుటం జేసి-అతఁడును లక్ష్మీప్రదుండుగాన మూఁడు
వర్ణములకును శుభదేవతలై రి-మొదలి శవర్ణమునకు గ్రహము గురుఁడు రేఫము
నకును-ఈయను స్వరమునకును శుక్రుఁడొక్కఁడే గాన మూఁటికిని శుభగ్రహ
ములేయయ్యె-కమలా శ్రీర్హరిప్రియా-అని లక్ష్మీనామమగుటఁ జేసి శుభవాచ
కమయినది-అదిగానఁ గృతిముఖమునందుఁ బ్రయోగించిన శ్రీకారమువలనఁ
శుభముగలుగుట యాశ్చర్యముగాదు నిశ్చయమే ననుట ౨౪౧॥సీ॥ మొదలితా
లుభవ్యోష్మ*ములకు నభోభీజరౌరవగతిమహా*ప్రాణములును।దిగువ రేఫము
నకుఁ*దిర్యగ్గమనదాహఫలవీతిహోత్రాధి*పత్యములును। గనుగొనన్నా రెం
టి*కిని మర్త్యదానవగణబృహస్పతిశుక్ర*ఖచరములును। బ్రథమాక్షరమున
కుఁ*బతికిని వైశ్యశాహ్వజకులగోవ్యాఘ్రి*యోనిభములు॥౨౪౨॥ తే-గీ॥ న
గుకతంబున శ్రీయను*నక్షరమున। నిండియుండు దోషంబులి*న్నియు నెఱింగి।
సంయుతంబని యును శుభ* శబ్దమనియు। నదియనిలిపెనన్న యభార * తాది
యందు॥ ౨౪౩

కృతిముఖప్రశస్తంబులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

శుభవర్ణాశ్శుభశబ్దాయేచశుభగణాస్త ఏవకావ్యాదౌగ్రాహ్యాః॥

తే-గీ॥అమరవాచకములుమంగ*ళార్థవాచ।కములునైనశబ్దములు కా*
వ్యముల మొదల।నిలిచి మర్వర్ణదోషము*ల్దొలఁగఁద్రోచి।కర్తకును భర్తకును
భావు* కంబుఁ జేయు॥ ౨౪౪॥ క॥ శ్రీవాణీకీర్తిసతీ।జైవాతృకహర్షమేఘ * సా
గరధరణీ।భావుకసీరోగాయు। ర్గావాఖ్యానములు శుభక * రములాదినిడన్॥
౨౪౫॥క॥మోదంబునసత్కవి ప్రతి।పాదింపఁగ వలయు శుభముఁ * బడయుట
కై కా।వ్యాదిని వరునకు నాశీ।ర్వాదమయిన దేవతాభి*వాదనమైనన్ ॥౨౪౬॥
క॥ గాయకపుకవులుకొందఱు। నాయకకల్యాణగుణగ*ణములొండెనభీ।ష్టా
యతవస్తువులొండెను। బాయక కీర్తింపుదురుప్ర* బంధము మొదలన్॥
వ॥అమరవాచకంబులకు నేకాసళియందు-ప్రాలేయాచలకన్యకా యనియును
కల్పితకల్పవల్లి యందు-హేరంబమవలంబే యనియును-రామాయణమునం
దు-రాముని శుభచరితమ్ములు-అనియును-మంగళార్థవాచకంబులకు శ్యామ
లాదండకంబునందు-జయమాతంగతనయే యనియును-త్రిస్థలీదండకమునం
దు-విజయనగర హేమకూటంబులన్నిల్చి యనియును-ఆశీర్వాదంబునకుఁ గృ
ష్ణవిజయంబునందు పాయాదపాయాత్తలి యను - సాహసాంకంబునందు అ
వ్యాత్సవ్యా యనియును- దేవతాభివాదంబునకు భప్పనంబునందు-ప్రణమ్య
లోకకర్తారమనియును- నాయకగుణంబులకు - నైషధమునందు - సువర్ణద
ణ్డైకసితాతపత్రితజ్వలత్ప్రతాపావళి కీర్తిమండల యనియును - అభీష్టవస్తు
వులకు వృత్తరత్నాకరమునందు - సుఖసంతానసిద్ధ్యర్థమనియును లక్ష్యంబు
లుగలిగియుండును॥౨౫౦॥తే-గీ॥క్లిబలింగశబ్దంబులు*కృతికి మొదలఁ। గూర్ప
నాయకుధనమెల్లఁ * గొల్లవోవు। సరవి స్త్రీలింగపుల్లింగ*శబ్దములిడ। సం
పదలు వైభవంబులు * చాలఁ గలుగు॥౨౫౧॥క ॥ అతిశుభదపదయుగాంత
ర్గతమై పతిపేరు కృతిని * గనుపట్టిననీ। క్షితివజ్రపంజరాంత। ర్గతుమాడ్కిన
భేద్యుఁడగున*రాతులకెల్లన్॥ ౨౫౨

తత్తత్స్థానప్రయోగనిషిద్ధాక్షరంబులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

పురాస్త్రరసగిరిరుద్రేష్వక చటతపామాతృకానింద్యాః

క॥ఆదిస్వరమును బ్రథమై। కాదశషష్ఠార్ణములుక * కారాదులలో। నా
దటదంతోష్ఠ్యములిడ। రాముపురశరర్తుగిరిహ * గస్థానములన్॥ ౨౫౩॥క॥
మూఁడవ పత్త్రావున మొదలిటి। మూఁడుసరళవర్గములును * మూడవస్వర

ముల్। మూర్ధావయవస్మాకరము ను। గూడదుకదియింపనెట్టి * కూళకునై న॥ ౪౫౪॥ తే-గీ॥ వ్యంజనాహ్వయమునమొప్ప * వాలిలోన। షోడశాక్షరమాఱవచోటనిలిపి। యచ్చరంబునందనుజంప * వచ్చినట్టి। చెడుగునకునైనఁబద్యంబు * నుడుగవలదు॥ ౪౫౫॥ సీ॥ గడియలోపలమూఁడు * కంద్రికలైత్రాడుధరఁగూలఁదిట్టె మే * ధావిభట్టు। కినిసియొక్కముహూర్త * మునబ్రహ్మదండిముండ్లల్లనల్లఁగఁదిట్టె * మల్లఘనుఁడు। మూఁడుసాడికలకు * ముట్టఁఢిపైచినమారనిభీమన * మడియఁదిట్టె। వరజామునకుఁజేఱు * వంతయునింకఁగఁదిట్టెనుబడబాగ్ని * భట్టసుకవి॥ తే-గీ॥ వాసరత్రయమునకుఁజా * వంగఁదిట్టె। శ్రీనగముదోఁచుతుక్కని * శేషమంత్రి। తురగచోరకుఁబడఁదిట్టెఁ * దిరుమలయ్య। పద్యగతదుష్టవర్ణప్రభావములను॥ ౪౫౬

కవులుచెప్పినలక్ష్యంబులెవ్వియనిన-మేధావిభట్టు-ఆఱవచోటఁ దకారమునిలిపిగడియను ద్రాటిచెట్టువిఱుగఁదిట్టినచాటుధార.

క॥ సాళువపెదతిమ్మమహీఁపాలవరుఁడుపీఁటెవచ్చెఁ * బద్యముత్రావణ్ గేలనులేదాకోకటియుఁ। దాళమమ్ముత్తునియలగుచు * ధరపైఁబడుమా

ప్రౌఢకవిమల్లన మూఁడవచోట అకారమునిలిపిరెండుగడియల కుబ్రహ్మదండిచెట్టుముండ్లురాలఁదిట్టినచాటుధార,

క॥ గుడియున్నమ్మపతిఁబొడగన। నడవంగాఁగొండపల్లి * నగరిపడమటం। గుడియెడమమడ్డమ్మగాడిన। చెడుముండులుబ్రహ్మదండి * చెట్లునడుల్లున్॥

వేములవాడభీమకవి పదునొకొండవచోట హకారంబునిలిపి మూఁడుగడియలకు రామగిరిదుర్గమునము త్తికదిగినమారనిచావఁ దిట్టినచాటుధార.

ఉ॥ చక్కఁదనంబుచేవియగు * సాహిణిమారఁడుమారుకైవడిన్। బొక్కిపడంగలంజజల * పున్నులముంగలయీచళుక్యపుం। జొక్కనృపాలుఁడుగ్గుఁడయి * చూట్కులమంటలురాలఁజూచినన్। మిక్కిలిరాజశేఖరుని * మీఁదికివచ్చినరిత్తవోవునే॥ ౪౬౨

బడబానలభట్టు ఏడవచోటఁఢకారంబిడిత్రిపురాంతకమునుంచిశ్రీశైలమునకుంబోయ్యెడు తెరువునం దెలుఁగురాయఁడుగట్టించినచెఱువునీళ్లన్నియునాలుగుగడియలకునింకిపోవునటులఁదిట్టినచాటుధార

క॥ బడబానలభట్టారకు। కుడిచేయుంగరమురవికి * గొప్పవసర్పంబు। బిడువేళనూఁడీడీలోఁ। బడిమోఁదలాకంబనీరిఁ * బాయుము వేగన్॥ ౪౬౪

ఏలూరిమంత్రియైదవచోటఁగకారమునిలిపిశ్రీశైలముండ్రోచిన తుక్కరుసునుమూఁడుదినములకుంజావందిట్టినచాటుధార.

చ॥ మునుపౌళకేలరావణుఁడు * మోదమునన్రజతాద్రియెత్తినం। తనె హారుఁడప్పుడేతనప * దంబునఁద్రొక్కిమదంబడంచెఁగా। వనమయగారితుక్కసచి * వాయలశ్రీగిరిగడ్డపారలన్। గనలుచుఁద్రవ్విసర్వమును * గైకొనునీకిపుడాతఁడోపఁడే॥ ౪౬౫

రెల్లూరితిరుమలయ్యఆఱవచోటందకారంబునిలిపి తనగుఱ్ఱమునుదొంగిలినశ్రీపతిరాజుపోతరాజును నేడుదినములకుంజావఁదిట్టినచాటుధార.

చ॥ హాయమదిసీతపోతవసు * ధాధిపుఁడారయరావణుండుని। శ్చయముగనేనురాఘవుఁడ * సహ్యజవారిధిమారుఁడంజనా। ప్రియతనయుండులచ్చనవి * భీషణుఁడాగుడిమెట్టలంకనా। జయమునుబోతరక్కసుని * చావును నేడవనాఁడుసూడుఁడీ॥ ౪౬౬

మఱియునుగొన్నియుదాహరణంబులెడపల్లిపర్వతన్న పంచమస్థానంబుననుహకారముగూర్చిచెప్పినపద్యము.

క॥ అంగజసంహారుండగు। సంగరభీముండుప్రళయ * సమయోగ్రుండై। యింగలపుకంటఁజూచిన। బంగరుకామయ్యమేను * భస్మంబయ్యెన్॥ ౪౬౭

పింగలిరామరాజుపంచమస్థానంబున హకారంబునుషష్ఠస్థానంబునం జకారంబునుగూర్చిచెప్పినపద్యము.

ఉ॥ పింగలియేకచక్రపురి * పెంపుగనందువసించియున్నయా। తంగెడకొండఁడేబకుఁడు * తథ్యముమానవులారవానిబా। ధంగడముట్టఁజేసెమును * ధర్మజుతమ్ముఁడుభీముఁడిప్పుడీ। యెంగలిముచ్చుఁజంపుటకు * నీశ్వరువేడుఁడుభీముఁడయ్యెడిన్॥ ౪౬౮

తెనాలరామకృష్ణునుపంచమస్థానంబునఁగకారంబునుసప్తమంబునండకారంబునుగూర్చిచెప్పినపద్యము.

క॥ బసవనకుఁబుట్టినప్పుడె। పసరముగోవిందరాజు * పసరంబైనం। గసవేటికిఁదినఁడనఁగాఁ। గసవుందినుశత్రులాజిఁ * గదిసినవేళన్॥ ౪౭౦

వ॥ రంగరాజులింగయతృతీయస్థానమునందుంగకారముగూర్చి గూఢముగాఁదిట్టినచాటుధారపద్యము.

క॥ రవికోటిధామమయమై। నవకాంచనయుతమునగుచు * నానాటికొ

గీ॥ భువినిశివాన్వితమగుసీ। భవనముజూపల్లిలింగ * భవగుణసంగా॥ తే॥
ఆదిపర్వంబు మొదలిప*ద్యంబునందు। సప్తమస్థానమునశబ్ద * శాసనుండు।
జమిలియక్కరమునువిశే * షముదలంచి। పాదుకొలిపెఁజవర్ణంబు * భయ
ముదక్కి॥ ౪౭౨

దోషప్రభావము.

క॥ ఇప్పటినియమములన్నియు। నొప్పఁగఁగావ్యంబు మొదల * నొక
పద్యముదాఁ। జెప్పినసుజాలునవతలఁదప్పినదోషంబు లేదు * దర్పకజనకా॥
౪౭౩॥ క॥ గట్టిగదోషము లెఱుఁగక తిట్టిననదిదీవనయగు * దీవించిన
చోఁ।దిట్టగునది దెలిసియుమఱి।తిట్టినదీవించిననుబ * తికినిక్కముగుఁ॥ ౪౭౪
క॥ గుడ్డియగునెద్దుజొన్నను। బడ్డపగిదిలక్షణంబు * పథమెఱుఁగనియా।
మొడ్డకవిత్వముఁజెప్పిన।నడ్డంబై బుధులదల్ప*నదియేమగునో॥ ౪౭౫

గుణావగుణబాహుళ్యవిశేషంబులు.

తే-గీ॥ ఇవుడుచెప్పినదోషంబు* లెల్లమాని। గుణములన్నియుఁగలుగం
గఁ * గూర్పనగునె। స్పష్టకైననుస్వల్పదో * షంబునధిక। గుణములగునని
దానిచేఁ కొనఁగవలయు॥ ౪౭౬॥ క॥ ఇలసద్గుణనికరములో। పల నొకదో
షంబడంగుఁబదియాఅమృతాం। శులలోననొకకళంకము। జలజారికినె
న్నఁబడని*చందమునహరీ॥ ౪౭౭॥ తే-గీ॥ విఫలమునకంటకంబును * విమథ
రాశ్రయంబువక్రంబుబంకభ* వంబునైన। మొగలిపరిమళమునయోగ్య*
మగు తెఱఁగున। సద్గుణంబొక్కటియదోష * సమితిఁజెఱుచు॥ ౪౭౮॥కం॥ తె
లియఁగనీశుభలక్షణ। ములుకురుకురుకవులకావ్యములలేవుసుమీ। తొలు
తమహాకవివర్యులు। పలికినసత్కృతులఁదక్కఁ * బన్నగశయనా॥ ౪౭౯॥

మాతృకార్చనావిధానము.

వ॥చమత్కారచంద్రికాయాం॥ శ్లో॥ అకారాదిక్షకారాంతవర్ణాస్స్యుర్మాతృకా
హ్వయాః సాహిత్యరత్నాకరే॥శ్లో॥ ప్రభూనుద్దిశ్యపద్యంవాప్రబంధంవా
కదాచన। నవక్తవ్యంనవక్తవ్యంమాతృకా పూజనంవినా॥ లక్షణదీపికా
యాం॥ శ్లో॥ నాయకేనప్రయుక్తస్సన్ దంతధావనపూర్వకం। పుణ్యనిర్మల
తోయేనమంగళ స్నానమాచరేత్। శుచిర్ధౌతాంబరధరో గంధమాల్యైరల
లంకృతః। పూజాగృహంవ్రజేన్మౌనిర్గీతవాద్యాదినిస్వనైః॥ శుభాసనేసుఖా
సీనఃప్రాఙ్ముఖోన్యాసపూర్వకం। విప్రాదిమాతృకాస్తత్తద్వర్ణద్రవైర్యథాప్ర

పూజయేత్॥౪౮౧॥ఆ॥ కవులు మొదలమాతృ * కాపూజసలుపక। కావ్య
మొండెఁజాటు* కావ్యమొండెఁ। జెప్పిరేనితమకుఁ* దప్పగుఁబతికిని। హాని
వచ్చుఁగృతియు* నడఁగిపోవు॥ ౪౮౨

సీ॥ ప్లక్షకాష్ఠంబునఁ* బలుదోమిమంగళస్నాతుఁడైశుభ్రభవ * స్త్రము
లుకట్టి।మలయజకర్దమం*బలఁగిభూషణములు మైదాల్చికుసుమధా*మము
లుచుట్టి। కవిలాక్షణికలేఖ* కగ్రంథవాచకశాబ్దికతార్కిక* సహితముగను।
గానతతాసద్ధ * ఘనసుషిరస్వనంబులుసర్వదిక్కుల * భోరుకలుగ॥ తే॥ వచ్చి
దక్షిణపాదపూ * ర్వకముగాఁగ। మానియైమాతృకార్చన। మందిరంబుఁ।
జొచ్చిపూర్వాభిముఖముగా* సుకవివరుఁడు। చిత్రకంబళములసుఖా*సీనుఁ
డగుచుఁ ౪౮౪

శ్లో॥ విఘ్నరాజనమస్తుభ్యంలమ్బోదరగజానన।
నిర్విఘ్నంకురుమేదేవసర్వకార్యేషుసర్వదా॥

క॥ ఈమంత్రంబునుమున్నగ। సామజముఖునేకదంతుఁ*జామరకర్ణుఁ।
ధూమధ్వజుఁబ్రమథగణ। స్వామినిబూజించిసుకవి* సమధికభక్తిఁ॥౪౮౫
సీ॥ జ్యోతిర్విదుక్తము* హూర్తకాలంబునఁ బ్రస్థపంచకసగాత్ర * పాం
డుశాలి। తండులంబులనుహ * స్తద్వయవిస్తారసమచతురశ్రిక * స్థండిలం
బు। గావించినాల్గుచో* కపుటిండ్లురచియించివామదేవునిమూల * గీమునం
దు।విప్రమాతృకలను*వీతిహోత్రునితావుమందిరంబునరాజ*మాతృకల
ను॥౪౮౬॥ ఆ॥ దనుజచాయభవన* మునవైశ్యమాతృక। లనుసమీరభాగ*
మునసుగలుగు। సదనముననుశూద్ర* జాతిమాతృకలను। వరుసదప్పకుండ*
వ్రాయవలయు॥ ౪౮౭

మాతృకానిర్ణయము.

శారదాదర్పణే। స్వరాః కచటవర్గాశ్చ ధరణీసురమాతృకాః। తపవ
ర్గాసమాంతస్థా బాహుసంభవమాతృకాః॥ అఆఇఈఉఊఋౠఌౡ
ఏఐఓఔఅంఅః। ఈస్వరములుపదియారును– కఖగఘఙచఛజఝఞటఠడఢ
ణఈకచటవర్గాక్షరములుపదునేనును– గూడముప్పదియొకటియు విప్రమా
తృకలు ఇవియీశాన్యమూలయింటవ్రాయవలసినది–తథదధనపఫబభమ–
యీతపవర్గాక్షరములుపదియు – అంతస్థములలోనసరియక్షరములైనరేఫ
వకారములురెండును గూడఁగాబంఁడెండును రాజమాతృకలు – ఇవియా

గ్నేయదిక్కునను౦చవలసినది- యవర్ణ లవర్ణ ములు రెండును శషసహలు నాల్గునుగూడ నారును వైశ్యమాతృకలు-ఇవినిరృతిభాగమునలిపియుంచవలసినది దంత్యచజలు రెండును-అకారళకారములు రెండును గూడనాలుగు ను శూద్రమాతృకలు-ఇవివాయవ్యకోణమున లిఖించునది॥సీ॥ అస్వరమవు దళ* యాఫాలమిద్వయి శ్రవణయుగ్మంబుకా * రములు రెండు । గన్నులు బుత్వయు* గంబు చెక్కులునర్ణద్వంద్వముభయదం * తచ్ఛదములు। వక్రమ్ములు భుజములు* వక్రతమాతురంబులు కతులునున్న* లలితగళము।పటువిసర్గములురో* భవసూచకంబులు కచవర్గములుపాణి* కరరుహములు॥

౪౯౧॥ తే-గీ॥టాదులై తునుగూడఁ బృ*ష్ఠముజతుర్థ।వర్గముదరంబు బంచమ వర్గజములు। జఘనమంతస్థలిపులునూ * ష్మములుసంఘ్రు । లేవధూమణిశిటిసా* గ్దేవిఁగొలుతు॥౪౯౨॥క॥ అనివారిజాతసంభవు । వనితకుఁ బ్రణమిల్లి సుకవి*వరుఁడీపద్యం । బునజెప్పినట్లున్యాసము । తనకుడికడ మొదలుగాఁబి* దపఁజేయనగుౕ॥ ౪౯౩

న్యాసప్రకారము.

అంశిరసి - ఆంలలాటే - ఇందక్షిణకర్ణే - ఈంవామకర్ణే- ఉందక్షిణనేత్రే- ఊంవామనేత్రే- ఋందక్షిణకపోలే ౠంవామకపోలే- ఌంఊర్ధ్వోష్ఠే- ౡంఅధరోష్ఠే - ఏందక్షిణభుజే - ఓంవామభుజే - ఐందక్షిణకక్షే ఔంవామకక్షే- అంగళే-అఃదక్షిణోత్తరస్తనాగ్రయోః - కంఖంగంఘంఙం దక్షిణహస్తాంగుళిషు చంఛంజంఝంఞం వామహస్తాంగుళిషు - టంఠండం ఢంణంపృష్ఠే-తంథందంధంనంఉదరే- పంఫంబంభంమంజఘనే - యంరం లంవందక్షిణపాదే - శంషంసంహంవామపాదేవిన్యసేత్ - విప్రమాతృకాపూజామంత్రః- విధిప్రదీపికాయాం॥శ్లో॥ శ్వేతమాల్యాంబరధరాం శ్వేతరత్నవిభూషితాం శ్వేతాబ్జవాసినీం విప్రమాతృకాం పూజయామ్యహం ॥అనేనవాగీశ్వరీధ్యానముక్తం॥ తల్లక్షణం మంత్రరహస్యేద్రష్టవ్యం - అకారముమొదల్లు ముప్పదియొక్కమాతృకలనునీమంత్రముచేత వేఱువేఱఁబూజించునది॥

సీ॥ వెలిపట్టుపుట్టంబు* మలయజగంధంబు మౌక్తికామలవజ్ర*మయములైన। భూషణంబులు గొల్ల* పువ్వులుకర్పూరధూళిధూపంబుమ*ధూకతైలు। నీరాంజనంబుఖ * ర్జూరపాత్రంబుసమన్వితశర్కరా * మసృణధేను।

దుగ్ధాన్నమునుభక్తి* తోసమర్పణచేసి శ్వేతాబ్జకర్ణికా * విష్టరస్థ॥తే॥గీ॥తారకాకుందమందార * ధవళదేహ । పుస్తకసువర్ణవల్లకీ * హస్తవిప్ర । మాతృకనుగవిశాస్త్రోక్త* మార్గమునను ॥ గొలువఁజతురవచోలబ్ధి* గలుగుటరుదె॥

రాజమాతృకార్చనమంత్రః.

శ్లో॥ రక్తమాల్యాంబరధరాంరక్తరత్న విభూషితాం । రక్తాబ్జవాసినీం రాజమాతృకాంపూజయామ్యహమ్॥ అనేనవశ్యముఖధ్యానముక్తం॥తల్లక్షణంప్రపంచసారేద్రష్టవ్యం॥ ఈమంత్రముచేతఁబంద్రెండు మాతృకలను బూజించునది॥ కవిగజాంకుశే॥సీ। జిలుగుచందురుకావి* చీరయుఁగుంకుమ గంధంబువద్మరా* గప్రవాళ । ఖచితంబులగుపరి * ష్కారంబులును గెంపు వన్నియగలపరు* వంపుపువ్వు। ప్రస్తుతాలక్తధూ* పంబులు తిలబీజతైలదీపికయును * ద్రాక్షచషక । పూరితగోఘృతా * హారంబుభక్తితోనర్పించిరక్తతో * యజనవిష్ట॥తే॥ కోకనదనిభలోహిత* కోమలాంగి। ప్రసవబాణేక్షుకోదండ * పాణిరాజ । మాతృకనుగవిశాస్త్రోక్త*మార్గమునను। గొలువఁజతురవచోలబ్ధి* గలుగటరుదె॥ ౫౦౧

వైశ్యజాతిమాతృకారాధనమంత్రః

పీతమాలాంబరధరాం పీతరత్నవిభూషితామ్।
పీతాబ్జవాసినీంవైశ్యమాతృకాం పూజాయామ్యహమ్

అనేనసిద్ధలక్ష్మీధ్యానముక్తం ॥ తల్లక్షణంమంత్రార్ణవేద్రష్టవ్యం॥ ప్రతిమాతృకారాధనమునీమంత్రముచదువుచును జేయునది॥సీ॥ఆతతబహుమాల్య*పీతకౌశేయంబునవహరిద్రాలేప* నంబుపుష్య । రాగగారుత్మత * రత్నకీలితమండనంబులుపచ్చక్రో*న్ననలసరులు । సాంద్రసౌరభహారి * చందనధూపంబుబస్త్రాజ్యసహితదీ * పంబురీతిఘటపరిపూరిత * క్షౌద్రోపహారంబుగడుభక్తినర్పించి*కనకనలిన॥ తే॥గీ॥ కర్ణికాపీఠికాసీన *గౌరగాత్ర । వనజకుట్మలాన్వితకర*ద్వంద్వవైశ్య। మాతృకనుగవిశాస్త్రోక్త * మార్గమునను।గొలువఁజతురవచోలబ్ధి*గలుగుటరుదె॥

శూద్రమాతృకారాధనమంత్రః.

శ్లో॥నీలామాల్యాంబరధరాం। నీలరత్నవిభూషితాం । నీలాబ్జవాసినీం శూద్రమాతృకాంపూజాయామ్యహం॥అనేనత్వరితాధ్యానముక్తంతల్లక్ష

ణం మంత్రదర్పణే ద్రష్టవ్యం॥ శూద్రమాతృకలనన్నిటిని బూజించునపుడీమం త్రమును జెప్పవలసినది॥ ౫౦౫॥ సీ॥ నీలవర్ణదుకూల* చేలంబులును లవంగమృగ మదగంధంబు * నగవిరోధి। రత్నవిభూషణ * రాజియుఁ గృష్ణ పుష్పములు కాలాగురు * సాలమూల। రచితధూపంబునే * రండబీజస్నేహ నీరాంజనం బును * జారు కాంస్య। మయచమకాన్విత * మధ్యనైవేద్యంబు నొసఁగి సద్భ క్తిఁ బెం*పొందుమదిని॥ తే-గీ॥ శ్యామపద్మనివిష్టమే * చకశరీర। శరధనుఃకాం డధృతపంచ*శాఖశూద్ర। మాతృకను గవిశాస్త్రోక్త * మార్గమునను। గొం లువఁ జతురవచోలబ్ధి *గలుగుటఁ ఖుడె॥ ౫౦౭॥ వ॥ ఇది ప్రబంధోపక్రమంబిం కనాశుధారాకవిత్వమున కెట్లనిన॥ తే-గీ॥ సభలను సమస్యలొసఁగిన * సమ యమునను। మాతృకాపూజకవుల కే*రీతి నబ్బు। నపుడు వాగ్దేవతాధ్యాన*మా త్మఁ జేసి। యాశువుగఁ జెప్ప నొప్పుప*ద్యంబు లెల్ల॥

వాగ్దేవతాధ్యానముక్తం

సీ॥ త్రయివేణి మీమాంస * తలవైద్యశాస్త్రంబు నుపరాగమంబుక * న్బొమలనడుము। కడపలి ప్రా। బల్కు*కణతలు శ్రౌతంబు తళుకు జెక్కులు ని రు*క్తంబు శ్రుతులు। న్యాయంబు చుబుకంబు*జ్యౌతిషంబ త్తులు శిక్ష గంధవ హంబు* స్మృతిరదములు। కావ్యంబు జిహ్వ వ్యా* కరణంబు పెదవులు గీతం బు గళమలం*కృతి కుచంబు॥ తే-గీ॥ లలపురాణంబు నడుమితి * హాసమక్క ల్పము కరద్వయము రతి*కళజఘనము। ఛందము రులు నాట్యల*క్షణపదము। లేవధూమణి కట్టి వా*గ్దేవిఁ గొలుతు॥ ౫౧౦॥ ఆ॥ అనుచు శారదాంబ*నధరని ర్జితబింబ। భ్రమరవేణి పద్మ*భవునిరాణి। సుకవిరాజకీర * సురమహీరుహాల తఁ। గొలిచి యాశుకవితఁ*గూర్పవలయు॥

ప్రబంధోపక్రమశుభకాలంబులు.

క॥ వెసనయనమాసపక్షది। వసవారభయోగకరణ*వర్జవిలగ్నా। భ్రస రేక్షణములరసి సద। వసరమునను మొదలు సేయ*వలయుఁ గృతికిన్॥ ౫౧౨॥ తే-గీ॥ సింహమున గురుఁడున్న రా*జీవబంధుఁ। డార్ధ్రి మొదలుగఁ బదితార* లందునడువ। జీవకవుల స్తమయమును*జెందియున్నఁ। గావ్యసముపక్రమము సేయఁ*గాదు పతికి॥ ౫౧౩॥ సీ॥ అబ్దంబు మొదలిది*నాష్టకంబ। యనర్తుమాసా దులను బంచ*వాసరములు। కవిబృహస్పతులు గ్రుం*కక ముందుఁ బొడిచిన వె నుక నుముప్పొద్దు*మనుయుగాదు। లగుదినములు సంక్ర* మాది రెండు పగళ్లు

గ్రహణంబులొలు నాఁడు*కామదహన। మునకు మీఁదను మూఁడు*దినములు తిథ్యాదిఘటికాత్రయంబు బు*క్షంబు మొదల॥ గీ॥ నాడికాయుగ్మమును విల* గ్నమునకాది। వెలసిన నవాంశ మొకటియు*విడిచి పెట్టి। చిక్కినప్పుడు శుభము లు*సేయవలయు। నను చుయవనుఁడు సంహిత * యందుఁ జెప్పె॥ ౫౧౫॥ సీ॥ షష్ఠ్యంతమున నొక్క* సంవత్సరము హాయనాంతంబునను బక్ష * మయనము నకుఁ। గడపలదివసాష్ట*కము బుతు మాసావసానంబునను ది న* సంబులైదు। రవిశశిగ్రహణాది*వివిధమహోత్పాతముల కెల్లఁ దరువాత*మూఁడునాళ్లు। సంక్రమాంతమున వా*సరము తిథ్యంతంబునందు నాడీత్రితయంబు రిక్క॥ తే- గీ॥ కొనను బదిగడియలు లగ్న*మునకుఁ దుదిని। గదయు సార్ధనవాంశంబు*వద లి కావ్య। మునకుఁ దొలుతటి పద్యంబు*మొగి రచింప। వలయు సత్కవి తక్కిన* వానియందు॥ క॥ ఉదగయనంబునఁ జెప్పిన। సదమల కావ్యంబు పతికి*సంపద లిచ్చుఁ। బదబడి యామ్యాయనమున। మొదలు కొనినఁ బ్రాణమునకు*మో సముఁ దెచ్చున్॥ ౫౧౮

తే-గీ॥ శ్రావణ జ్యేష్ఠ కార్తిక*చైత్ర మాఘ। మార్గశీర్ష కఫాల్గున*మాధవముల। సకలశుభకర్మములు సల్పఁ*జనును టంచు॥ జెప్పిరి పరాశరాత్రివ*సిష్ఠ మును లు॥ ౫౧౯॥ తే-గీ॥ నింద్యములు భాద్రపదమను*నెలయు శుచియు। సరవి ఝష చైత్ర కర్కట*శ్రావణములు। నధిక మాసంబు పుష్యంబు*నాశ్వయుజముఁ। గార్తికాదినే కాదశ*ఘస్రములును॥ క॥ కావ్యమునకు నారంభము। గావ్యుఁడు సితపక్షమునను*గావించిన నా। ధివ్యాధులడఁగు విభునకు। ద్రవ్యక్షయమగు సి తేత*రంబున నైనన్॥ ౫౨౧॥ క॥ దశమీ ద్వాదశ్యేకా। దసులను బంచమి నివిది య*తదియలహిమధా। మశశాంకసుత బృహస్ప। త్యుశనో వారములఁ గావ్య* మొనరింపదగున్॥ ౫౨౨॥ తే-గీ॥ ఉభయపక్షములందుఁ ద్ర*యోదశియును। స ప్తమియు దిననాథవా*సరమునంత। రాయ మొనరించుఁ గృతిసమా*రంభము నకు। నితర తిథివారములు గూడ*నెంచి చూడ॥ ౫౨౩॥ క॥ లిపులను బూర్వాహ్ణం బుల। నుపక్రమించిన శుభంబు*లొసఁగును గావ్యం। బపరాహ్ణంబుల సంధ్య ల। శుపలను దొరకొనిన సాధ్వ*సంబొనరించున్॥ ౫౨౪॥ సీ॥ నందయు భద్రది* నంబును జయయు రిక్తయును। బూర్ణయును న*గ్రమతనైదు। భంగులదివస ముల్*పదియేను నొప్పారు భూమి। బీజాక్షరం*బులకు నంద। వసబీజలిపుల కె* ల్లను భద్ర శిఖిబీజ। రాజికి జయ వాయు * బీజములకు రిక్త నభోబీజ* రేఖకుంబూ

ర్ణయు నాదిగాఁబంచసం * ఖ్యాస్వరములు॥ తే-గీ॥ ఇందుదిన మొక్కటొక్క-
టి*శిశుకుమార। రాజ్యవృద్ధమృతాఖ్యలఁ*బ్రమదవిత్త। విజయభయలయదం
బులై *వీని నెఱుఁగ। వలయుఁ గృతిపతినామాది*వర్ణమునను॥ ౫౨౬
క॥ బాలాదిస్వరములకును। గాలమునాఁ జేసినాఁడి*కలు చేసికృతుల్। వాలాయ
మునం దాదుల। మేలగు వేళలను ప్రక్ర * మింపఁదగుఁ గృతుల్॥ ౫౨౭॥ సీ॥ వరుస
భూజలవహ్ని*వాయునభస్తత్వములు దంతిగతశాస్త్రి* భూతశైల। పరిమిత
ఘటికలఁ* బగలును రేయును దినమునకును మాఱు*దిరుగుచుండు। సూర్యేందు
భౌమజ్ఞ*వారంబులను ధరాంభోగ్ని వాతములాది*యగుఁ గ్రమమున। గురు
శుక్రమందవా*సరముల నాకాశతత్వంబు మొదలుగాఁ * దనరునైదు॥ తే-గీ॥
కావ్యములఁ దత్వమున నుప*క్రమము సేయ। ధనము దకతత్వమున సుఖ*మన
లతత్వ।మున భయంబు మరుత్తత్వ*మున గదార్తి। గగనతత్వంబున మృతంబు*
గలుగుఁ బతికి॥ ౫౨౯॥ సీ॥ నాడికాత్రయము వి*నాడికా వింశతి మాత్రకాలము
లగ్ర*ముంబుతోఁడ। సత్వరజస్తమ * స్సంజ్ఞల వేళలు త్రివిధంబులై పద్మ*రిపు
సురేజ్య। దినముల సత్వాఖ్య*యును భౌమభృగువారముల రజోవేళయు* జల
జమిత్రబుధమంద వాసరం*బులఁ దమోవేళయు నాదిగా సూర్యోద * యము
సనుంచి॥ తే-గీ॥ పదియు నెనిమిది మాఱులు*ప్రతిదినంబుఁ। దిరుగుఁగావున నిఖ
లముల్లఁ* దెలిసి కవులు। భర్తరాశికి మైత్రి చొ*ప్పదని వేళఁ। జెప్పుదురు కబ్బము
లు వానిఁ* జెఱుచుకొనుకు॥ ౫౩౧॥ తే-గీ॥ సత్వపరిపంధులు గుళీర * చాపమీన।
కన్యలు రజోభియాతులు* కార్పివృషభ। మేషతులలు తమోరులు* మిథునసిం
హ। ఘటమృగంబులు చుట్టలు*కడము లెల్ల॥ ౫౩౨॥ తే-గీ॥ వైష్టవత్రయమునను
బూ*ర్వత్రయమున। మిత్రపూషాశ్వినుల భాస్క-* రత్రయమున। ధాతృష
ట్క-నిశాచర*తారకలను। గావ్యసముప్రక్రమము సేయఁగలుగు శుభము॥
౫౩౩॥ తే-గీ॥ వజ్రశూలవ్యతీపాత * వైధృతులను। గండపరిఘాతిగండవి *
ష్కంభములను। బదియు మూఁడవదానను * బ్రతుకునాస। సేయువారుశు
భంబులు* చేయఁబోరు॥ ౫౩౪॥ క॥ బవ మొదలగునాఱింటను। గవి కబ్బము ప
క్రమింప*ఘనతరవిభవం। బవుభద్రాదుల నేనిటఁ। దివిరి మొదలు సేయ దొడ్డ
* తెవులు జనించుఁ॥ ౫౩౫॥ తే-గీ॥ వ్యగ్రపలత్తలు గ్రాంతయో * గావయోగ।
దుర్ముహూర్తములును ద్వ్యాజ్య*దోషములును। దుష్టచంద్రోపబలములు*
దొరలునపుడు। గృతికి దొరఁకొనునట్టిదు * ర్మతియుఁ గలఁడె॥ ౫౩౬॥ తే-గీ॥

తనకు భర్తకు నష్టమ * ద్వాదశారి। జన్మములు గాని శుభఖేట*సదనములను।
మొదలు సేయఁగఁదగుఁ గబ్బ * మునకు గ్రహము। లష్టమంబున లేకుండ*నరసి
సుకవి॥ ౫౩౭॥ తే-గీ॥ పాపులాఱింట మూఁటను * బదునొకొంట। సౌమ్యులు
ధరాగ్నగతిదిశా* జలజగర్భ। మునిగ్రహంబులనుండఁగ* మొదలుకొనినఁ। గ
బ్బములు గడతేఱు వి*ఘ్నములు లేక॥ ౫౩౮॥ క॥ బుధుఁడినుఁ గూడని వేళల। బుధ
దినమున బుధవిలగ్న*మున బుధదృష్టిఁ। బుధహోరను గావ్యములకు। బుధవ
ర్యులు ప్రక్రమింపఁ*బూనుదు రెపుడుఁ॥ ౫౩౯

సారస్వతౌషధంబులు.

తే-గీ॥ బ్రాహ్మిబోడతరంబు పి * ప్పలియు వసయు। శుంఠియు సమంబు
లుగఁ దూచి * చూర్ణఁ జేసి। ప్రతిదినము రేపకడ సగ*బాలు తేనె। గలిపి రూకె
త్తు దినిన సూ*క్తులు ఘటించు॥ ౫౪౦

బ్రాహ్మియనమండూకబ్రహ్మి పేరు.

సీ॥ కరక కాయల మీఁదఁ*గలుగు బబ్బరయును బిప్పలిమూలంబు*తిప్పతీ
గ। వాయువిళంగంబు*లాయష్టిమధుకంబు సన్నపిప్పలియున * చ్చపు సముద్ర।
పాడవిత్తనంబులు*బోడతరంబును వలమాటి తుంగము*స్తలును వసయు॥ తే॥
గీ॥ సమములుగఁ దూచి పొడి చేసి*సంతతంబు। ప్రొద్దునను లేచి నేతితో*ముద్దఁజే
సి। కర్షమాత్రంబు భక్షింపఁ * గలిగెనేని। గడియకొకపద్యశతకంబు * నుడువు
టరుదె॥ ౫౪౨॥ సీ॥ చెంగల్వకోష్టును * జిఱుతపిప్పలియును మంచి గోమపుబా
ట్టు * బ్రమానిపసపు। మైపూఁతపసపును*మధుకంబు సైంధవలవణంబు చిత్ర
మూ * లంబు బరడు। జీలకఱ్ఱయు శుద్ధి*చేసిన శుంఠియు సమభాగములుగాఁగ*
సంతరించి। చూర్ణంబు గావించి * శుభ్రపటంబుపై రాచియా క్రిందను * రాలి
నట్టి॥ ౫౪౩॥ తే-గీ॥ పొడుము నూతనఘటములో * నిడి ప్రభాత। సమయమునఁ
బ్రత్యహంబు నా*జ్యమున మెదిపి। వేసరక చిన్న మెత్తు సే*వించు నరుని। నాలు
కను గాపురంబుండు*నలువ చెలువ॥ ౫౪౪

కందద్వయరుగ్మవతీకమలవిలసితగర్భక్రౌంచపదవృత్తము.

ద్వారవతీనా*థా సదుదారా। తరుణధవళకర * ధరనుతనామా। మా
రమణీధా*మా సుకుమారా। మరుదధిపతిరిపు * మదగిరిశంబా॥ ౫౪౫॥ సార
సనేత్రా*సత్యవిచారా। శరరుహభవముఖ * సకలసురేశా। శూరకులాతే*
జోజితసూరా। సురవరమణినిభ*సురుచిరదేహా॥ ౫౪౬

గర్భప్రథమకందము.

క॥ ద్వారవతీనాథాసదు । దారాతరుణధవళకర *ధరనుతనామా । మా
రమణీధామాసుకు।మారామరుదధిపతిరిపు*మదగిరిశంబా ॥౫౪౭॥

ద్వితీయకందము

క॥ సారసనేత్రాసత్యవి।చారాశరరుహాభవముఖ * సకలసురేశా । శూ
రకులాతేజోజిత।సూరాసురవరమణినిభ*సురుచిరదేహా॥ ౫౪౮

గర్భరుగ్మవతీవృత్తము.

ద్వారవతీనా * థాసదుదారా । మారమణీధా *మాసుకుమారా।సార
సనేత్రా*సత్యవిచారా।శూరకులాతే*జోజితసూరా॥ ౫౪౯

గర్భకమలవిలసితవృత్తము.

తరుణధవలకర * ధరనుతనామా । మరుదధిపతిరిపు * మదగిరిశమ్బా।శర
రుహాభవముఖ*సకలసురేశా।సురవరమణినిభ*సురుచిరదేహా॥ ౫౫౦

ఆశ్వాసాంతగద్యము.

ఇది శ్రీమదాపస్తంబసూత్ర భారద్వాజగోత్ర కామెపల్లిపురమందిరనందనందన చరణారవింద వందనాభిలాష మనీష ప్రాభవ వెంగనార్యతనూభవవిద్యావిశేషసురాచార్య కాకునూర్యప్పకవి విరచితంబైన యాంధ్రశబ్దచింతామణియను వ్యాకరణసూత్రంబులను-వర్ణసంజ్ఞలును-వర్ణవృత్తిస్థానంబులునుశుద్ధాంధ్రికలిఖివిలేఖనక్రమంబులును-పంచాశద్వర్ణనిర్ణయంబును ప్రాకృతోనాక్షరపరిగణనయు-నాంధ్రభాషావర్ణసంఖ్యయు - తత్తద్వర్ణభేదంబులును-కావ్యాదిగ్రాహ్యవర్ణంబులును-నాయకాక్షరకూటంబులును-కృత్యాది వర్ణద్వయయోగఫలంబును - సంయుతాక్షర విశేషంబును శ్రీకారప్రభావంబును. కృతిముఖప్రశస్తంబులును - తత్తస్థానప్రయోగనిషిద్ధాక్షరంబులును।దోషప్రభావంబునుగుణావగుణబాహుళ్యబలంబును-మాతృకార్చనవిధానంబునుశుభకాలంబులును- సారస్వతౌషధంబులును-గలవర్ణపరిచ్ఛేదంబనుద్వితీయాశ్వాసము॥

శ్రీరస్తు.

అప్పకవీయము - తృతీయాశ్వాసము.

క॥ శ్రీశైలభ్రమరాంబా । ధీశేశానీవిదిజ్మ*శీతలవిలస । త్కాశీసమతంగెడనగ। రీశమనాశానివేశ*రిపుజననాశా ॥ అవధారుశబ్దశాసను । డవనిఁగలియుగమునకాది * నారాజమహేం । ద్రవరంబునఁజెప్పిన యాంధ్రవచోవ్యాకరణసూత్ర*తతి దెనుఁగింతుఁ॥ ౨॥ క॥ ఇమ్ముగవర్ణపరిచ్ఛే। దమ్మునఁజెప్పంగఁబడియెఁ * దగనేకశ్లో । కమ్మునముఖ్యవళిప్రా । సమ్ములుసంక్షేపములుగ*సామజవరదా॥ 3

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము-ఆర్యావృత్తశ్లోకము.

ఆద్యోవళిర్ద్వితీయోవర్ణః ప్రాసోత్రపాదపాదేషు । స్వస్వచరణేషుపూర్వః ప్రాసస్సర్వేషుచైకఏవస్యాత్ ॥

ఈశ్లోకంబొక్కటియొకసూత్రంబయ్యె నదియెల్లనిందువివరించెద.

క॥ చరణచరణమునకాద్య।క్షరములువళులయ్యెనవియె*క్రమ్మఱఁదత్తచ్చరణములలోనఁజెప్పిన । యిరవులఁబొందింపవలయు*నెల్లకృతులలోఁ॥ ౪ ఉ॥గీ॥విరతివిశ్రాంతివిశ్రామ*విశ్రమములు। శ్రాంతివిరమణవిరమవి*రామయతులు।ననఁగనివితొమ్మిదియువళి*కాఖ్యలయ్యె। భవ్యసత్తుఫలాయామ్య*భాగగేహ ॥౬॥ క॥ భీమనపదిచెప్పెననం। తామాత్యుఁడుచేసెవెనుక*యతులిరువదినా।ల్గామీఁదఁగొందఱుకవి । గ్రామణులిరువదియునేడు*గావించిరొగిఁ॥౭॥ఆ॥ పూర్వకవులలక్ష్య*ములుగూర్చిసత్కవి।జనములవునటంచు*సమ్మతింప। విశ్రమంబులేను । విరచింతునాలుగు । పదులమీఁద నొకటివిదితముగను॥ ౮

యతిభేదములు.

క॥స్వరయతులువ్యంజనాక్షర।విరతులుభయవళులుప్రాస*విశ్రాంతులునాఁ।బరికింపనాల్గుదెఱఁగుల। విరమణములువఱలుచుండు*విహగతురంగా॥

అందుస్వరవళులెట్టివనిన.

గీ॥రసనుస్వరమైత్రివళులుస్వ*రప్రధాన । వళులులుప్తవిసర్గక*స్వరవళులును । ఋవళిఋత్వసంబంధంబు * ఋత్వసామ్య ।వృద్ధులనస్వరవళులేడు*ధములయ్యె॥ ౧౧

స్వరమైత్రివళులు.

గీ॥ అద్వయమునకువక్రకత*మద్వయంబు।నిద్వయమునకుఋయుగంబు * నెద్వయంబు।నుద్వయమునకునంత్యవ*క్రద్వయంబుఁ । జెల్లుస్వరమైత్రివళు లన* శేషశయన ॥ ౧౨

అకారయతులు.

ఆ॥ అబ్జపత్రనేత్ర*యార్తావనచరిత్ర।యాతతాయిజైత్ర*యైంద్రమిత్ర। యైందవప్రగోత్ర*యౌర్వశేయస్తోత్ర।యనుచుఁజెప్పనొప్పు*యతులుగృష్ణ॥

ఇత్వవళులు.

ఆ॥ ఇందువంశసోమ * యీశ్వరీనుతనామ । యీడితాంగధామ*ఋష భభీమ । ఋక్షజాభిరామ * యెటులైనమాభామ । యెడఁగటాక్షముంచి * యేలుమనఁగ॥ ౧౪

ఉద్విరామము.

ఆ॥ఉరగరాజశాయి*యూర్ధ్వవిష్టపదాయి। యూర్జితోరుకీర్తి*యొడలికార్తి। యొదవకుండఁబ్రోచి*యోలిదాసునిగాచి । చేరికనకకశిపుఁజీరితనఁగ॥ ౧౫

స్వర(?)ప్రధానవళులు.

క॥ తెలిసిపదాంతగతాక్షర । ములతోఁబైశబ్దములకు * మొదలఁగలు* గుణ।చ్చులుగూర్చినసంధులక । వ్వలస్వరములెనిలుచునుభయ* వళులనుద క్షణ॥౧౬॥ గీ॥ అతులగుణధామభానువం. శాబ్ధిసోమ ।యినతనూభవమి త్రలం* కేశజైత్ర । ఉరుగుణకలాపశకలీశ్వ * తోగ్రచాప । నాఁగనిట్లుస్వర ప్రధా*నవళులొప్పు ॥ ౧౭

లుప్తవిసర్గస్వరవళులు.

గీ॥ దైవభావనదంతసాం*తములమీఁద। నత్తుమొదలనుగలశబ్ద*మతు కువేళ । నమరునోత్వంబునకుఁజెల్లు*నయహలిపులు । జగతిలుప్తవిసర్గక*స్వ రవళులన॥ ౧౮॥ గీ॥ అంబుదశ్యామతవకింక*రోహమనఁగ । యామినీచరగ ర్వత*మోర్కయనఁగ।హరిసుతుండనునీవున * న్యోన్యమిత్రు । లయిప్రవ ర్తింతురనఁగల*ఖ్యంబులయ్యె॥ ౧౯

మరున్నందనశతకమునందు.

శా॥ కోపాటోపముగుప్పిగంతులునిజా * కుంభీభవచ్ఛార్యరే । ఖాపాం డిత్యమయారెనీకునునమ * స్కార్యంబులంకాపురీ । పాపగ్రంథికులాంగనా

కుచతటీ * పైతాపతద్గాహిహాబా । హాపాటచ్చరరామదాసతవదా * సోహ మ్మరున్నందనా॥ ౨౦

సుభద్రాపరిణయమునందు.

శా॥ తాసైశింపకపర్ణయుండఁగభవ * ద్గర్భంబునందాల్చితే । జోస హ్యర్కశరజన్మఁగాంచియలనీ * హారతుమాభృత్కుమా । రీసాపత్న్యము గన్నమోహపుపురం * ద్రీరత్నమున్నీవకా । దేసర్వజ్ఞునకేలనిన్నుఁదలపై* నెక్కించుకోజాహ్నవీ॥ ౨౧

ఉద్యోగపర్వమునందు.

ఉ॥ దైన్యముదక్కిదూతియుచి * తంబుగఁబాండునృపాలుపాలురా । జ న్యవరుండుధర్మజుఁడు* సమ్మతివేడెడినన్నలోకసా । మాన్యవిధిందగంగరి* మంబునిచ్చినఁబుచ్చికొందమ । న్యాన్యవిరుద్ధభాషణము * లాడినఁదత్ఫల మాతఁడందెడిన్ ॥ ౨౨

ఋవళి.

క॥ ఇత్వైత్వంబులఁగలయక।ఋత్వంబునుఋవళియనఁగ * రేఫముతో మిత్రత్వంబునెఱపునెట్టిమ । హత్వమొయట్లనగుఁగాదు*లందున్నపుడున్ ॥ ౨౩॥ క॥ రతివల్లభజనకవిని । ర్జితకనకవిలోచనాఖ్య*ఋగ్యజురాది । శ్రుతిచ యగోచరవాహా।కృతఖేచరకులలలామ*రిపుజనభీమా॥ ౨౪

సభాపర్వమునందుసీసపాదము.

ఋత్విజుండనివిచా * రించిపూజించితేదై వ్వాపాయనుండుండ * ధర్మయుక్తి॥

విజయవిలాసమునందు

ఉ॥ ఆణిమెఱుంగుముత్తెపుటా * యారపుముగ్గులురత్నదీపికా । శ్రే ణులుధూపవాసనలు * హృద్యనిరంతరవాద్యఘోషము।లాణఁబొస * గఁ బ్రోలుమిగులంగనువిందొనరించునిత్యక।ళ్యాణముఁబచ్చతోరణము*నైజ నులందఱునుల్లసిల్లఁగాన్॥ ౨౫

ఋత్వసంబంధవళులు.

తే-గీ॥ సారిదిఁగామలఁగలవట్రు * సుడులకెల్ల । ఋత్వమిత్రంబులగున చ్చు*లెనయనైదుఁ ।జెల్లుహాయలునుస్వరమైత్రి*జెందునపుడు । వెలయుని విఋత్వసంబంధ * వళులనంగ॥ ౨౬॥ ఆ॥ ఇనతనూభవుండు* వృషదశ్వతన యునేసె । ఋభునదీసుతుండు*గృష్ణునేసె । నేమిచెప్పనపుడు *.దృఢశక్తిశ ల్యుండు।హీనబరునిఁజేసె*వృష్ణికులుని ॥ ౨౭

జైమినీభారతమునందుసీసగీతి.

తే-గీ॥ తంద్రితరమునఁ బెనిమిటి * తరమునందు । వీసమంతయుఁ బుణ్యం బుఁ* జేసియెఱుఁగ । వార్ధకంబుననింకేల * వట్టితోడను । కృష్ణుదర్శింపకున్న నా* కేమిచిక్కు ॥ ౨౮

మనుచరిత్రమునందు.

సీ॥ తీర్థసంవాసులే * తెంచినారనివిన్న నెదురుగానేగుద * వెంతయైన । నేగితత్పదముల* కెరఁగి యింటికిఁ దెచ్చుఁ దెచ్చిసద్భక్తినా* తిథ్యమిచ్చు । నిచ్చి యిష్టాన్నసం * తృప్తులఁ గాఁ జేయుఁ జేసికూర్చున్నచోఁ * జేరవచ్చు । వచ్చి యిద్ధరఁ గల్గు* వనధిపర్వతసరి త్తీర్థమాహాత్మ్యము* లడిగి యడుగు॥

నృసింహపురాణమునసీసపాదము.

ఏ దేవులీలలై *యెసఁగుజగంబులుసృష్టిరక్షాసమా* నేక్షఁ బరగు ॥

ఆముక్తమాల్యదయందు.

చ॥ హితులుభిషగ్రహజ్ఞబుధ * బృందకవీంద్రపురోహితుల్ హితా । హితులుధనార్జనాదినృప* కృత్యనియుక్తులు వెండి కేవలా । హితులుదశాద శార్పితస*మృద్ధరమావరణేచ్ఛులౌటనా । హితమునునట్టకాఁ జతుర*వృత్తిఁ జరించుటనీతి జేనికిన్ ॥ ౩౦

సుభద్రాపరిణయమునందు.

తే-గీ॥ చెఱకువిలుకానిబారికి* వెఱచినీదు । మఱుఁగుఁ జొచ్చితిఁ జేపట్టి* మనుపునన్నుఁ । బ్రాణదానంబుకన్నను* వ్రతముగలదె । యెఱుఁగ వేధర్మపరుఁడవు* నృపకుమార॥ ౩౧

ఎడపల్లిపర్వతన్నచాటుధార.

మ॥ రణరంగంబుననీశితాసియరినో* రంబూరిగైకొన్నఁదా । నణుమాత్రంబునువానిపై నిడగదా* హాచిత్రమూహింపఁగాఁ దృణమేకావలెదారికట్టుమొనక * ట్టిద్ధారుణీమండలిన్ । బ్రణుతప్రాభవకందనోలిపురగో * పాలాక్షమావల్లభా ॥ ౩౨

ఋత్వసామ్యవళులు.

గీ॥ వట్రువలుచెందితమలోన * వ్యంజనంబు । లన్నియునుగూడుఋత్వ సా*మ్యవళులనఁగ । వృష్ణివంశాబ్ధిసోముఁడై * పృథివిఁ బుట్టి । మృతునిఁగావించెఁ గంసునిఁ* గృష్ణుఁడనఁగ ॥ ౩౩

విష్ణుచిత్తీయమునందుసీసగీతి.

తే॥గీ॥తిరుగుమరయారెసురపురి * సురలమరిగి। బహుళహాలహాలభతరిక * ల్బరిగనగర । సగరపురవరపరివృఢ* జవనయవన। పృతనభవదసిననిఁ డెగి * కృష్ణరాయ॥౩౪॥మ ॥ గృహసమ్మార్జనమోజలాహరణమో * శృంగారపల్యంకికా। వహనంబో వనమాలికాకరణమో* వాల్లభ్యలభ్యధ్వజ। గ్రహణంబో వ్యజనాతపత్రధృతియో * ద్రాగ్దీపికారోపమో । నృహరీవాదములేల లేరె యితరుల్ *నీలీలకుంబాత్రముల్॥ ౩౫

వృద్ధివళులు.

కం ॥ తలకట్టులపై సంస్కృత । ములఁ గదియుపదాదివక్ర*ములకువరుసతో। నెలకొనువక్రతమంబుల। కిలనుభయముఁ జెల్లుచుండు*వృద్ధివళులనన్ గీ ॥ ఇభభయవిదారసర్వలో *కైకవీర। అఖిలభువనప్రశస్తజి*తైణహస్త। ఉదధిజాశ్రితవక్షుభ*క్తౌఘరక్ష। హతపరానీకనందవ్ర*జౌకయనఁగ॥ ౩౬

ఏత్వమునకువిష్ణుచిత్తీయమునందు.

మ ॥ గురుగుంజెంచలితుమ్మిలేఁదగిరిసా * కుందింత్రిణీపల్లవ్రా । త్కరముంగూడఁ బొరంటినూనియలతోఁ* గట్టావికట్టారిగో। గిరముల్మెక్కితమింబనుల్పొలము వ్రా* గ్రేపుల్ మెయిన్నాకమే। కెరువుంగుంపటిమంచమెక్కిరిప్రభు* త్వైకాప్తిరెడ్లజ్జడిన్ ౩౭

ఐత్వమునకువిరాటపర్వమునందు.

ఉ ॥ ఆకమలాక్షిరూపమహి*మాతిశయంబుమనోహరంబుభో। గైకపరాయణుల్పురుషులం * గ్గుఁడప్రతిమానచేష్టిత । సీకృతలోకుఁడట్లగుటఁ * జేటుపురంబునవారికెమ్మెయిన్ । గాకెటులుండునిట్టియవ * గాఢపుపొత్తువునం గవచ్చునే॥ ౩౮

ఓకారమునకుభాస్కరరామాయణమునందు.

శా ॥ నీకంఠార్పితకాలపాశముశిరో * నీర్ఘాతపాతంబులం । కౌకస్సంచయాకాళరాత్రిగళబ*ద్ధోదగ్రకాలాహిక। న్యాకారాగదమృత్యువీజనకక*న్యన్వేగనొప్పించిలో। కైకత్రాణునిరామునింగనుమునీ*కీబుద్ధిగాకుండినన్॥

ఔకారమునకయ్యరాజురామభద్రునిచాటుధార.

క ॥ రాజమనోజావిద్యా । భోజాదీనార్థికల్ప * భూజారిపుసం। జ్ఞాజావైభవవిజితబి। డౌజారవితేజగుత్తి*యప్పలరాజా॥

ఇవియేడునుస్వరయతిభేదంబులు.

వ్యంజనాక్షరవిరతులెట్టివనిన.

సీ॥ క్రమమునఁ బ్రాణివ * ర్గజబిందుతద్భవవ్యాజవిశేషస * మాహ్వయములు। మహినను స్వారసం * బంధానునాసికాక్షరము విభక్తిము * కారయతులు। మొగిమవర్ణవిరామ * ములుబుఱుఁ బ్రత్యేకభిన్నైకతరముల * భేదవిరతు। లోలినభేదవ * ర్గోష్మవిశ్రాంతులుసరససంయుక్తవి * శ్రామములును। గరిమనంత్యోష్మసంధివి * కల్పసంధి। విరమములునాఁగవ్యంజనా * క్షరవిరతులు। నిఖిలసుకవిప్రయోగము * ల్నెమికిచూడ। నేకవింశతిభేదంబు * లెఱుఁగవలయు॥ ౪౩

ప్రాణివిరామము

తే॥గీ॥ ప్రాణములునాఁగస్వరసమా * హ్వయములయ్యె। నవికలిమిఁజేసిహల్లులు * ప్రాణులయ్యెఁ। బొల్లుహల్లులనచ్చులు * బొందకునికిఁ। బ్రాణులనిపల్కఁగూడదు * వానినెంగు ॥౪౪॥ తే॥గీ॥ వ్యంజనంబులుస్వరమైత్రి * వలనఁదమకుఁ। దాముప్రాణివిరామాభి * ధానములను। జెందిమూఁడుతెఱంగులై * చెల్లుచుండు। వానినెఱుఁగకకృతిసేయ * వలనుగాదు॥ క॥ చెలులుతలకట్టులుచా। పులునైత్వోత్వములుమిత్ర * ములుగుడిగవయుల్। సుళిగవయునేత్వయుగమును। జెలువగుఁజుట్టములుద్వివిధ * శృంగాత్వమ్ముల్॥ సీ॥ కలశాబ్ధిగంభీర * కాంచనాచలధీరకాళియోరగవైరి * కైటభారి కైలాసపతిమిత్ర * కౌశికస్తుతిపాత్రకిల్బిషాద్రిసురేంద్ర * కీర్తిసాంద్ర। కీలాలరుహనాభ * కృష్ణజీమూతాభకృతవర్మతోనేగి * కెలఁకులాగి। కెరలిచైద్యుఁడుసూడఁ * గేకయుల్గోనియాడఁగుండినేశునిపట్టిఁ * గూడముట్టి॥ ౪౭

తే॥గీ॥ కూర్మివలకేలసింగంపు * గొదమలీలఁ। గొనిశతాంగంబుపైనుంచి * కోర్కిమించి। ద్వారకకువచ్చునీవైభ * వంబుఁబొగడ। శక్యమేయనఁగల * త్యంబులయ్యె॥ ౪౮

వర్గయతులు.

తే॥గీ॥ శబ్దసూత్రములను * జగతినేకస్థాన। సంభవంబులగుచు * సంధివేళఁగలసవర్ణసంజ్ఞఁ * దలపోసియతులకుఁ। గూర్పవచ్చుమఱియుఁ * గొన్నికృతుల॥౪౯॥ క॥ తమతమయనునాసికవ। ర్ణములువిడిచివెనుకలిపులు * నాల్గునుదమలోఁ। దమకునరలేకనిలిచిన। నమరాహితదమనవర్గ * యతులనఁబరఁగున్॥ ఆ॥ కంధిమధ్యగేహ * ఖండితారిసమూహ। ఖంజనాభదేహ * గానమోహ। గ

రుడపక్షివాహ * ఘనవాహజస్నేహ। భర్గవినుతయనిన * వర్గయతులు॥ ౫౧

వ॥ తక్కిననాలుగువర్ణములకునీతీరునసేయనితెలిసికొనునది॥

బిందుయతులు.

క॥ పనిఁబూనినిలుచుఁదమతమ। యనునాసికములకుబిందు * యతులనువెనుకన్। గనుపట్టునాల్గులిపులను। బెనుసున్నలుడాసితమకుఁ * బెఱుఁదఁగదియుచోన్॥ తే॥ జ్ఞానవేద్యాయతత్త్వకాం * చనవిభూష। ణాయమేచకవర్ణకం * ఠప్రియాయ। నగధరాయనమోస్తుసోం * దర్యవిజిత। మనసిజాతాయగోపడిం * భాయయనఁగ॥ ౫౩

తద్భవవ్యాజవిశ్రమములు.

సీ॥ విజ్ఞానమునకుభా * వింపవిన్నాణంబువిజ్ఞాపనమునకు * విన్నపంబుసంజ్ఞకుసన్నయ * జ్ఞమునకుజన్నంబునాజ్ఞప్తికానతి * యాజ్ఞకాన। యునియిట్లుసంస్కృత * వ్యవహారమధ్యావసానంబులద్వితీయ * సరళమునకు। నడుఁగునఁగలతాలు * జానునాసికములుతద్భవంబునద్రుత * త్వంబుగాంచి॥ తే-గీ॥ వెలయుటనుదద్భవవ్యాజ * విశ్రమమున। జరిగినణలకురెంటికి * జ్ఞాతనర్చ్చ। జ్ఞానిచేతోంబుజాతశో * ణకరయనఁగ। జ్ఞాతివిద్వేషినృపనాశ * నకరయనఁగ॥ ౫౫

గణితమునందు-పావులూరిమల్లన్న.

ఉ॥ శ్రీనిధియైనశివ్వనను * జిమ్మననుంమఱిసూర్యదేవునిన్। ధీనిధిఁబోలనార్యులను * దేజమునన్రవితుల్యులైనయా। సూనులనల్వురంబడసె * సూరిజనస్తుతసత్యభారతీ। జ్ఞానులఁబద్మగర్భవద * నంబులునాలుగుఁబోలువారిలోన్॥ ౫౬

విశేషవళులు.

తే-గీ॥ ప్రౌఢకవులుకొందఱుజ్ఞకా * రంబునకును। బ్రథమవర్గంబుతొలియక్క * రములునాల్గు। నిడుదురుప్రబంధములనొక్క * యడవిశేష। వళులనుచుసోమయాజులు * వాడుకతన॥ ౫౭

శాంతిపర్వమునందు.

క॥ జ్ఞానముకేవలకృపన। జ్ఞానికినుపదేశవిధిఁబ్ర * కాశముసేయం। గానదిసకలధరిత్రీ। దానంబునకంటెనధిక * తరఫలదమగున్॥ ౫౮

అనుస్వారసంబంధయతులు.

ఆ॥ ఆదిపూర్ణయుతము * లైటతవర్గాక్ష। రములుతుదనుగలుగు * ప్రాలు

దక్క । బాసఁగునొకటికొకటి * భువిననుస్వారసం । బంధయతులునా
బ్ర*బంధములను॥ ౫౯

మనుచరిత్రమునందు.

శా॥ శీలంబుంగులమున్నమంబుదమముం*జెల్వంబులేఁ బ్రాయముం।బో
లంజూచియితండుపాత్రుఁడనియే* భూపాలుఁడీవచ్చినన్ । సాలగ్రామము
మున్నగాఁగొనఁడుమా * న్యక్షేత్రముల్వేఁడుచం । దాలంబందునొకప్పు
డుందరుఁగదిం*టం బోషియుంబంటయున్॥ ౬౦

రావిపాటితిప్పరాజుచాటుధార.

మ ॥ సంభ్రమైసెరిపుడేలభాస్కరులుభా * షానాథపుత్రావసుం। ధరయం
దొక్కఁడుమంత్రియయ్యెనికఁకొం * డ్రనామయామాత్యభా । స్కరుఁడో
యానయినన్సహస్రకరశా * ఖల్లేవదేయున్నవే।తిరమైదానను సేయుచో
రిపుల హే*తిన్వేయుచోర్వాయుచో॥ ౬౧

ఆముక్తమాల్యదయందు.

మ ॥ దవధూమంపుతమంబులోఁదమరస* ద్రవ్యంబుపంకేజబాం । ధవ
భానుప్రతతుల్హరింపఁగుయివె* ట్టన్వెళ్లుశూన్యోరుకూ ।పవితానంబులఁజా
డఁజూడఁబుడమిం * బాటిల్లిపై విప్పలై ।యవసంబంచులనాడఁగానెగసెవా*
త్యాళిన్రజశ్చక్రముల్॥ ౬౨

అనునాసికాక్షరయతులు.

తే-గీ॥ అలద్రుతంబునకునుమధ్య* మానునాసి ।కమునకును జెల్లుననునా
సి * కయతులనఁగ । డాపలనుబూర్ణములుగల్గు*టఠడఢలును।తథదధలును
గ్రమంబున* దానవారి॥౬౩॥క॥మనుసంతతిమండనభం।డననిర్జితకార్తవీర్య*
నరనాయకఖం । డనపక్షిస్యందననం * దనచందనశక్రవార * ణలస
త్కీర్తీ॥ ౬౪

కిష్కింధాకాండమునందు.

క ॥ బలవంతుఁడైనవాలికిఁ। దలఁకుచుఁగిష్కింధవెడలి*త్వరతోనలుదిఁ।
క్కులకుంబాఱిమహీమం।డలమెల్లనుజూచినాఁడ*నాఁడునరేంద్రా॥ ౬౫

రాజశేఖరచరిత్రమునందు.

మ ॥కలమాన్నంబుఘృతంబుఁబాయసముశా*కవ్రాతముల్ పిండివం।ట
లుచొత్తేనియజున్నువెన్నయిడియా*నాలుక్కెరిల్చక్కెరల్ ।ఫలముల్పానక
ముల్రసాయనములం*బల్లూరుబిండ్లూరుగా । యలుబజ్జుల్దధిపిండఖండములు

నం*దావిర్భవించెన్వెసన్॥ ౬౬

పరమయోగివిలాసమునందుసీసపాదము.

నిగమచోరకునిఖం*డించినయలతయోయబ్ధిలోగిరిమోచి*నట్టియలతొ

చిత్రభారతమునందు.

తే-గీ॥ నకులసహదేవులారభం * డనపటిష్ఠు । లారసౌందర్యలక్ష్మీకు*
మారులార।పోయితిరెమీరునేఁడునా*పొందువిడిచి। యనుచువిలపించునలు
దిక్కు*లాలకించు॥ ౬౭

హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమునందుసీసపాదము.

పల్లవారుణజటా*పటలభారముతోడ నవ్యపలాశదం*డంబుతోడ

మువిభక్తియతులు.

తే-గీ॥ పున్నపుంసకతత్సమం* బులకడపలఁ ।దత్సమానాంధ్రదేశ్యశ
బ్దములతుదలఁ। గదిసినమకారశృంగముల్*కావ్యములను । బొసఁగుమువి
భక్తియతులన * బుధులకు ॥౬౮॥ తే-గీ॥ పుష్కరముసూత్మమధ్య
మ*ముగనొనర్చె । ఫుల్లపంకేరుహమువక్త్రమ్* ముగనొనర్చె । బొండుమ
ల్లెలుదరహాస (ముగనొనర్చె। భోజసృపన ందనకునిక*ముగసజుండు॥

ఆదిపర్వమునందు.

క॥ ఎట్టివిశిష్టకులంబునఁ । బుట్టినసదసద్వివేక*ములుగలిగినఁదాఁ। గట్టి
నకర్మఫలంబులు । నెట్టనభోగింపకుండ* నేర్తురెమనుజుల్. ౭౦

ముకారయతుల.

క॥ హెచ్చరికనుబుధులకు । నచ్చపుమాకొమ్ములేమ * ఫోకవులా
దిన్ మెచ్చులుగనిలిపిరచ్చట । నచ్చటనుముకారయతుల * టంచునుగృతు
లన్॥

వసంతవిలాసమునందు.

క॥ అత్తఱివిటనాగరికులు । చిత్తమునవసంతకేళి * చిగురొత్తంగా। మొ
త్తములుగట్టితెచ్చిరి।ముత్తెపుఝుల్లరులతోడి*బుఱ్ఱటకొమ్ముల్॥ ౭౨

శ్రీరంగమాహాత్మ్యమునందు.

చ॥ పరిచరుఁగాఁగనేలెనిర* పాయచరిత్రునిఁబాపకానన । స్ఫురదురువీ
తిహోత్రునిస*ముజ్వలమేరుసమానగాత్రునిన్ । బరమపవిత్రునిన్ముని
ను*పర్వవరస్తుతిపాత్రునిన్మనో।హరఫలశేముషీకబళి * తాంబుజమిత్రుని
వాయుపుత్రునిన్ ॥ ౭౩

హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానంబునద్విపదము

ముందుమీ రెఱిఁగిన*భూతలాధీశు। లందురాజ్యంబుబో*నాడిక్రమ్మఱను

మవర్ణవిరామములు.

సీ॥ మర్దితదైత్యుం* యమిమనోజ్ఞాదిత్యమహితమేఘాభసం * రక్షితేభ ధూయాప్రవర్తిసం*లబ్ధనిర్మలకీర్తిమణీహారసురసం*వదపిహార। మందర ధైర్యవం*శనినాదచాతుర్యమాభూషయువతిపుం * షండరూప। మంజుల స్వాంతకం * సధరావరకృతాంతస్మరహరారాధ్యసిం * హనిభమధ్యయను చుఁజరమానునాసికం* బునకునిట్లు। గ్రాలుకృతులమవర్ణవి*రామములన। దండిసున్నలుదాపల * నుండెనేని। పెలుచసంతస్థములునూష్మ * ములు నుగృష్ణ॥ ౭౫

భీమనచాటుధార.

చ॥ గరళపుముద్దలోహమవ * గాఢమహాశనికోట్లుసమ్మెటల్। హరున యనాగ్నికొల్మియుర * గాధిపుకోరలుపట్టుకార్లుది। క్కరటిశిరంబుదాయి లయ*కాలుఁడుకమ్మరినై రిపీరసం। హరణగుణాభిరాముఁడగు*మైలముభీమ నఖడ్గసృష్టికిన్॥ ౭౬

అనంతునిఛందమునందు.

తే-గీ॥ యరలవలుశషసహలును*నాదిబిందు। యుతములైమకారవిరా మ* యుక్తిఁదనరు। మారుతాత్మజుఁడరిదిసం*యమిఁయనంగ। మదనజనకుఁ డుదనుజసం* హారుఁడనఁగ॥ ౭౭

ఋజుయతులు.

తే-గీ॥ మొదలియంతస్థవర్ణంబు * తుదినిబొదలు। నూష్మమునుఋజు సంజ్ఞచే*నొకటికొకటి। యతులగునపారశూరసం* హారయనఁగ। హరము ఖార్చితపాదతో * యజయనంగ॥ ౭౮

ప్రత్యేకయతులు.

తే-గీ॥ ఉత్తరపదాద్యలిఖిలోప*మొదవకుండు।తఱినిబ్రత్యేకయతినాఁ గఁ* దనరుచుండు। నరయశార్ఙ్గంబుహరిచేతి* యదియునాఁగ।దివ్యచాపం బుశూలిచే*తిదియనంగ॥ ౭౯

భిన్నయతులు.

తే-గీ॥ గుడుసుపైఁగ్రియనమనా * గుడుసువచ్చి। భిన్నయతియగురా నిచోఁ * జెలఁయతియగు। నెదనులచ్చినిహారిధరి * యించెననఁగ। రిపులనెల్ల నుబోరహ* రించెననఁగ॥ ౮౦

విజయవిలాసమునందు.

ఉ॥ చిత్తజుఁడల్గితూపుమొనఁ * జేసినఁజేయఁగనిమ్ముపైధ్వజం। బెత్తిన నెత్తనిమ్మువచి * యించెదఁగల్గినమాటగట్టిగా। నత్తరళాయతేక్షణక*టా క్షవిలాసరసప్రవాహముల్। కుత్తుకబంటితామరల * కుందలమున్కలుగం డుమీలకున్॥౮౧॥ఉ॥ చెట్టతనంబునంజనకు*జీవసమంతయువెల్లివుచ్చితోఁ। బుట్టినయాపెఱుల్విఱిచి* పుట్టినబిడ్డనికింబగైననీ। యెట్టినిశాటకృత్యమున* కెవ్వఁడుకోయకసమ్మతించునీ। వెట్టిప్రదోషవేళజని * యించినవాఁడవుగా కచంద్రమా॥ ౮౨

ఆగమమురానంమలకుశ్రీరంగమాహాత్మ్యమునందు.

ఉ॥ గంధపుగొండనెత్తముల * కందువమేలిమితీవయిండ్లలోఁ। గెందలి రాకుపాన్పునను* ఖించినితాంతరతిశ్రమంబునుం। జెందినచెంచుగుబ్బెతల* చెక్కులఁజిమ్ముజవాదివాసనల్। విందులుసేయుచున్మెలఁగు * వేఁకువఁగో మలగంధవాహముల్॥ ౮౩

ఏకతరయతులు.

తే-గీ॥ మహినిరేఫాక్షరంబును* మఱిశతాంగ। నామకరకారమునుస వ*ర్ణంబులయ్యెఁ। గావ్యములయందునొకటికొ * క్కటిగలయక। దమకుఁ దామయగునేక*తరయతులన॥౮౪॥ఆ॥ రారబాలకృష్ణ * రచ్చలగమిఁగూ డి। తాఁగయనుచునిన్ను * అవ్వబెట్టు। వాండ్రయిండ్లకేగి*వాదేలదెచ్చెద। ననినసేకతరము*లైపొసంగు॥ ౮౫

అభేదవిరతులు.

తే-గీ॥ వేదముఖమునవబయోర * భేదమనుట। వలనవబలొక్కటొక్క టి * నిలుచువిరతి।కవనిలడలకులళలకు*నట్లకలిమిఁ।జేసితమలోననివియును* జెల్లుచుండు॥ ౮౬ ॥ ఆ ॥ వసుమతీకళత్ర *బకజైత్రగానక।శాలసత్కలాప * డంబగోప। లలితదేహపింగ * శపురదక్షిణగేహ। యననభేదవిరతు *ల ప్రమేయ॥ ౮౭

ఆదిపర్వమునందు.

చ॥ నుతజలపూరితంబులగు * నూతులునూఱిటికంటెనూనృత।వ్రత యొకబావిమేలుమఱి * బావులునూఱిటికంటెనొక్కస।త్క్రితువదిమేలుత త్క్రితుశ*తంబుసకంటెసుతుండుమేలుత।త్సుతశతకంబుకంటెనొకసూనృత వాక్యముమేలుచూడఁగన్॥ ౮౮

అరణ్యపర్వమునందు.

చ॥ ప్రతిబలదర్పభంజనుఁడు * పార్థుఁడుదారుణబాణవర్షము । న్నతినతిధీరుఁడై కురసి*నంబరముంఁ్డుమహాంబుసృష్టిప । ర్వతముగ్రహించునట్లుతన* బాహులవానిగ్రహించిపోరన । తుతతనుఁడయ్యెవానినతి* గర్వితుఁ బార్థుఁడుమాచియాత్మలోఁ॥ ౮౯

భీమనచాటుధార.

చ॥ బిసరుహగర్భువ్రాఁతయును* విష్ణునిచక్రమువజ్రివజ్రముఁ । దెసలనురాముబాణముయు * క్షిష్ఠిరుకోపముఁగాలుదండముఁ । మసకపుపాముకాటునుగు*మారునిశక్తియుమానిరోషముఁ । బసవనిగౌతుశూలమును* బండితవాక్యమురిత్తవ్రాఁవునే॥౯౦॥ చ॥ బిసరుహగర్భువ్రాతయును*విష్ణునిచక్రమువజ్రివజ్రముఁ । దశరథసూనుబాణమును*ధర్మజుకోపముమానిశాపముఁ । మసకపుపాముకాటునుగు* మారునిశక్తియుఁగాలదండముఁ ।బశుపతికంటిమంటయును*బండితవాక్యమురిత్తవ్రాఁవునే॥ ౯౦

చమత్కారమంజరియందు.

ఉ॥ బంగరుమెప్పటంబువలె *వాటుగనొప్పహసన్ముఖాబ్జుఁడై । రింగుననారిగోలనమ*రించితటాలునఁద్రుంచెనాధను । శ్చంగుఁడుగోపయౌవతభు* జంగుఁడుమోచితసంగుఁడుంగృపా । పాంగుఁడుదృప్తదర్పబల * భంజనయంత్రమమత్స్యయంత్రముఁ ॥౯౧॥ తే-గీ॥పెద్దళాకునుదనకున * భేదమగుట । లళలకునభేదమట్లన * కలుగుకతన। ళీతినిమూఁడవసరళంబు*యతులఁబ్రాస।ములనులఘ్వలఘులకార*ములకునిలుచు॥ ౯౨

అనంతునిఛందమునందు.

క॥ కాకుస్వరయతియగునిత । డేకదలకజలధిఁబవ్వ * ళించెననఁగఁబ్ర । శ్నాకలితదీర్ఘమునినితఁ।డేకవ్వడిరథముఁగడిపె*నిమ్ములననఁగఁ॥ ౯౩

లళలకునాదిపర్వమునందు.

చ॥ అలసతనోరఁగాఁదరుణి* యమ్మినిపుంగవుప్రొలనున్నయా । మిళితసుగంధబంధురస * మీరవశంబునఁదూలిబాలపై । వలువెడలన్నయల్పడియె * వల్దగుచంబులుగక్షుయుగ్మము । న్లలితకృశోదరంబుతర*శ్రీవళీయుతరోమరాజియుఁ॥ ౯౪

ఉత్తరరామాయణమునందు.

శా॥ చేసేతంబృథివీశులందుకొనఁగ * శ్రీపుణ్యతోయంబునఁ జేసెఁ ।

న్సజ్జనముంగుటంబునవహ * సించెఁ బల్లవ్రొర్వీశునుఁ। ల్లాసంబైదగఁఫాలలోచనమూలీ * లంగట్టెఁగావేరివే । లాసాధ్యాఖిలదిఙ్ముఖుండుకలికా * శత్ర్వావిభుండల్పుఁడే ॥ ౯౫

పారిజాతాపహరణమునందు.

మ॥ అలినీలాలకనీవునీపతిరహ*స్యక్రీడవర్తించువే । ళలతాంతాయుధసంగరంబునకును *ల్లాసంబుగల్పించును । జ్వలదీపాంకురమైరతిశ్రమతనూ *సంజాతధారాళఘ । ర్మలవంబుల్ దొలఁగింపఁగాసురటియై * రంజిల్లునిచ్చారతిఁ

అభేదవర్గయతులు.

క॥ తనకరలేనిభకారం। బునకుస్వవర్గజములైన*మొదలిలిఫులరెం।టనుపైలిఫినొకటనువా।యనుప్రాయియభేదవర్గ*యతినానెనయుఁ॥ ౯౬

ఆదిపర్వమునందు.

ఉ॥ ప్రల్లదుఁడైనయొక్కకుల * పాంసనుచేసినదానఁదత్కులం । బెల్లనుదూషితంబగుట * యేమియపూర్వముకావునన్మహీ । వల్లభతక్షకాధమునే*పంబునసర్పములెల్లనగ్నిలోఁ । ద్రెళ్లఁగసర్పయాగమతి * ధీయుతసేయుముపిప్రసమ్మతిఁ॥౯౭॥క॥ఉరగకళేబరమంసాం । తరమునఁ బడిప్రేలుచునికిఁ*దలఁపకనచల । స్థిరుఁడై పరమధ్యానా । పరతేంద్రియవృత్తినున్న* ఫానిశమీఁకుఁ॥ ౯౯

ఆరణ్యపర్వమునందు.

క॥ కోరియనేకయుగంబుల । పారతపోయుక్తులైన * వారికిఁబడయఁ । దూరమునీసభమేదిని। కారుణ్యమునంతకంటెఁ*గడుదవ్వెందుఁ ॥ ౧౦౦

ఫకారమునకుసాంబోపాఖ్యానమునందు.

క॥ మురసంహరునాటోప । స్ఫురణమునకుఁ సదాశి* వుండైనరణ । స్థిరనిలువఁగలఁడెబాణా।సురునకుఁదోడుపడవచ్చి*సొలయుటవినరే॥ ౧౦౧

ఆదిపర్వమునందు.

మత్తకోకిల॥ ధీరులీధృతరాష్ట్రపాండుల * తిప్రశస్తగుణుల్ప్రసిద్ధ దోరుకీర్తులునాకునిద్దఱు * నొక్కరూపతలంపఁగా । వీరువారనునట్టిబుద్ధివి*భేదమెన్నఁడులేదుగాం। ధారిపుత్రశతంబునందుఁబృ*థాతనూజులయందునుఁ॥ తే-గీ॥అంత్యవర్ణంబుఁబాసియూ* ష్మాక్షరంబు । లూష్మవిశ్రాంతులనఁజెల్లు* నొకటికొకటి। శతమఘోపలభూషాను * షంగయనఁగ । షడ్జయుతవేణునాదప్ర*సంగయనఁగ॥ ౧౦౩॥ క॥ హయలత్వమునకుశషసలు । నయవర్తన

చఛజఝులకు*నలిమధ్యమవర్గయుతానునాసికమునిశ్చయముగ ద్రుతమున కుంజెల్లు* సరసవళులనగ ||౧౦౪|| తే-గీ|| హరిహయాదిసురాధ్యక్ష *యంబు జాక్ష | యతిజనమనోంబుజవిహార*యఘవిదూర | నరకదైత్యవిరోధిఘృ* ణాపయోధి| యనఁగ సరసాఖ్యవళ్యుదా*హరణములగు|| ౧౦౫|| తే-గీ ||శకటదానవసంహారి*చక్రధారి | షట్పదశ్యామమూర్తిస్వే * చ్ఛాప్రవర్తిస్వర్ణపటపరిధాయిభు* జంగశాయి| కరుణననుఁబ్రోవుమనయొ్యు * సరసవళులు ౧౦౬|| ఆ|| ఒకటిరెండుజడ్డ* లుండెడువర్ణంబు|విశ్రమస్థలమున *వెలసెనేని యవలదానికెద్ది * యైనసంయుక్తవి | శ్రామసంజ్ఞ చేఁబొ * సంగుచుండు || ౧౦౭|| తే-గీ|| క్ష్మాధరంబాతపత్రంబు * గాధరించె | క్ష్మాకుమారునిబోరను* సంహరించె | క్ష్మారుహంబునకై నిలిం * పపతినొంచెఁ | జక్రియనినసంయుక్తవి*శ్రామములగు||౧౦౮||క||ఏకపదంబునవిరతుల | నేకంబులుగలిగియుండునేనిపదాదిం | జేకొన్నలిపియెయన్నిటఁ | బ్రాకటముగనిలుచునీన * పదములఁదక్కఁ|| ౧౦౯|| ఆ|| ఒక్కపదములోనఁ*బెక్కువిశ్రమములు| జడుగుచోటమొదల * జడ్డలున్న| నడుగువెడలుదనుక*నందొక్కటియెకాని | యుండదొకటనదియు* నొకటనిదియు|| ౧౧౦

జయభద్రరగడ.

క్ష్మాపుత్రికాలోల*కమనీయగుణజాల | ఘనసీలయనిచెప్పఁ*గాబహువిరతులొప్పు | క్ష్మాపాలకలలామ*కంధిగర్వవిరామ | సంగ్రామభీమయన* మహినిరెంటికిఁదప్పు||౧౧౧|| తే-గీ|| ఒంటియుడుగునబహుయతు* లుండునపుడు | నడుమనొకదానజమిలివ * ర్ణంబుగదియ | నందుఁజరణాదికిసవర్ణ* మయ్యొనెద్ది | దానికయనిల్చువిరతియుం *దరనుగృతుల|| ౧౧౨

విజయమంగళరగడ.

వైరిమదతమఃపతంగ * స్వజనపోషితాంతరంగ | వ్రజవధూభుజంగయనఁగ * వలయుఁబెక్కువడుఁలయెడల | హారితక్షమాకుమార*ద్వారకాపురివిహార| వ్యాసనన్నుతప్రచార *యనఁగఁదప్పకడకువెడల|| ౧౧౩

పాణినీయసూత్రము.

ఝయోహోన్యతరస్యామ్వృ| ఝయఃపరస్యహస్యపూర్వసవర్ణోవాస్యాత్||వాక్హరిః - ఘోషవత్త్వాదిగుణవతోహస్య వర్గచతుర్థః పూర్వ స్సవర్ణస్స్యాత్ ||వాఘ్ఘరిః||సీ|| కైరవకామధు*ఘ్ఘరవాహకవికుందహైరణ్యగర్భవా*ఘ్ఘరిసబంధ| డిండీరభోగిరా* ఢ్ఢిమశైలకైలాసహరిధవళాంబురు *ఢ్ఢరినివాస

దేవాశ్వసురసరి * ద్ధీరముక్తాకాశహరిచందనైణభృ*ద్ధాత్రిదినీశ | పారదప్రాక్కత* బ్బస్తికంబుక్షీరహలధరశారదా * బ్బయపటీర ||తే-గీ|| పాండుసత్కీర్తిరయనియట్లు*వర్గహల్లు | పొల్లులకుఁబై హకారంబు*పొందునపుడు| కంధిబంధనయంతొల్యమ్మ*సంధివిరమ | నాఖ్యచేదానికయ్యెది*యైనఁజెల్లు||

పాణినీయసూత్రము.

యరోనునాసికేనునాసికోవా|| వృ|| యరఃపదాన్తస్యానునాసికేపరేఅనునాసికోవాస్యాత్ ||ఏతన్మురారిః-ఏతద్మురారిః-మయటినిత్యంవాచ్యమ్|చిన్మయః|| తే-గీ|| వ్యాకరణసూత్రములసంధు లతుకునపుడు| రెండువిధములరూపంబు*లుండెనేని| వసుధనయ్యక్కరములక*వ్వలవికల్ప | సంధివిరమణమనరెండు* సొగుచుండు||౧౧౪|| తే-గీ|| నందసుకుమారగూఢపా* న్మదవిహార| దళితశిశుపాలగోత్రభి* న్మణివినీల | నాగపర్యంకశాయిస * న్మార్గయాయి| ధాతృనుతనామయోగిహృ * న్మధ్యధామ|| ౧౧౫

ఆదిపురాణమునందు.

మ|| ఒకనాఁడిందుధరుండుఁబార్వతియులీ*లోద్యానకేళీసరి| ల్లికటానేకవనప్రదేశములదై*తేయేంద్రకన్యాప్సరో| నికురుంబంబులుపారిజాతకుసుమా*నీకంబుపైఁజల్లదర్పకబాణంబులకెల్లనెల్లయగుసౌ*భాగ్యంబుశోభిల్లఁగాఁ||

మనుచరిత్రమునందు.

మ|| అకలంకౌషధసత్వముందెలియమా*యాద్వారకావంతికా| శికురుక్షేత్రగయాప్రయాగములనే*సేవింపకుద్దండగం| డకవేదండవరాహవాహరిపుఖ*డ్గవ్యాఘ్రమిమ్ముంచుకొం| డకురాఁజెల్లునెబుద్ధిజాడ్యజనితో*న్మాదుల్గదా శ్రోత్రియుల్|| తే-గీ|| హలధరానుజమయటిని* త్యమ్మటంచుఁబలుకువాక్యంబుచేమయ*పదముగూడు|నప్పుడనునాసికంబెని* త్యమయినిల్చు|నలినలోచనుమేనుచి* న్మయమనంగ|| ౧౨౨

ఇవివ్యంజనాక్షరవిరతిభేదంబులు.

ఇఁకనుభయవళులెట్టివనినవివరించెద.

సీ|| సర్వేశయుష్మద*స్మచ్ఛబ్దయతులునుబరరూపవిరతులు* ప్రాదియతులు| వెండినిత్యసమాస * విశ్రాంతిదేశ్యనిత్యసమాసనిత్యాభి*ధానములును రాగమసంధివి*భాగనామకఖండపంచమీవికృతివిభ *క్తియతులు| కాకుస్వరప్లుతా*క్షరయుగవిశ్రామములునననుభయాఖ్య * వెలయువళులు|| తే-గీ|| క్ర

మతశబ్దానుశాసన*ప్రభృతిపూర్వ।కవిజనంబులకృతులల*క్ష్యములకలిమిఁ।
బదియు రెండువిధంబులై *పరగుచుండుఁ।దద్విధంబులు దెలియంగఁ *దగుము
కుంద॥౧౩౩॥క॥ క్షితినస్మద్యుష్మత్పద।యుతులనఁగావ్యములయుష్మ*దస్మచ్ఛబ్ద।
ద్వితయమునకుఁబైఁ బ్రాణము। లతికినసుభయంబుఁ జెల్లు*నభయవిహారా॥*

సాంబోపాఖ్యానమునందు.

క॥ చతురాననసందనది।వ్యతపోధనవర్యయుష్మ*దాగమనమునన్।కృత
కృత్యుఁడనై తినినే।నతిపావనమయ్యెనస్మ* దన్వయమెల్లన్॥ ౧౩౪

అధర్వణాచార్యులవిరాటపర్వమునందు

ఆ॥ధర్మతనయయుష్మ*దాజ్ఞానిగళవిని । బద్ధమగుచుఁజిక్కి వడియెఁగా
క।విజయమత్తగజము*విడివడ్డచోనడ్డ। పాటుగల దెవిష్ట*పత్రయముస॥

ఆదిపర్వమునందు.

క॥ ప్రస్తుతఫణిసత్త్రభయ । త్రస్తాత్ములమైనయస్మ * దాదులకెల్లన్ ।స్వ
స్తియనిపలుకనవసర।మ స్తీకునకయ్యెనిప్పు*డంబుజనేత్రా॥ ౧౩౫

వ్యాకరణసూత్రము.

సూ॥ అచోన్త్యాదిటి॥వృ॥ అన్త్యాచ్ప్రభృతిశబ్దష్టిసంజ్ఞస్స్యాత్॥ శకం
ధ్వాదిషుటే।పరరూపంవాచ్యమ్॥శ్లో॥ శకంధురథకర్కంధూఃకుద్దాలోలక్త
పర్కటీ॥ లాంగలీషాహలీషాచమనీషాచపతంజలిః । కుక్కిలోక్షిషమంజీర
మస్తిష్కకులటాదయః ॥ తథావృకంధుసీమన్తాశకంధ్వాదిగణేస్మృతాః॥

శకానాందేశానామంధుః కూపః శకంధుః । శకంధువనఁగా। శకదేశ
మందున్నబావి।కర్కస్యాంధూః । కర్కంధూర్బదరీకోలీత్యమరః।కర్కంధు
వనఁగారేఁగుచెట్టు।కంశిరః। ఉష్ణవీర్యత్వాదుద్దాలయతీతికుద్దాలకః ।కుంభూ
మిముద్దాలయతీతివా। దళవిశరణే । ఉదిత్యుపసర్గః॥ కుద్దాలోబహువారక
ఇత్యమరః॥ కుద్దాలమనఁగావిరిగిచెట్టు! పాదమలతీత్యలక్తః। అలభూషణే।
యావ్రోలక్తోద్రుమామయఇత్యమరః।అలక్తమనఁగాలత్తుకపేరు। పర్చ్యతే
పరస్పరంస్పృజ్యత ఇతిపర్కటీ । పృచిసంసర్గే ॥ ప్లక్షోజటీపర్కటీస్యాదిత్య
మరః॥పర్కటియనఁగా । జువ్విచెట్టు।లాంగలస్యేషాలాంగలీషా। ఈషాలాం
గలదండస్యాదిత్యమరః॥ హాలస్యేషాహాలీషా। ఈరెండునుఏడికోలబేళ్లు।మ
నసఈషాలాంగలదండవత్సంబద్ధామనీషా॥ బుద్ధిర్మనీషాధిషణేత్యమరః ॥మ
నీషయనఁగాబుద్ధిపేరు । పతత్ అంజలిఃపతంజలిః పతంజలియనఁగావ్యాకరణ
మునకుమహాభాష్యముచేసిననాగముపేరు। కోర్యాభమేరుక్కిలః। కుక్కిలః॥

అగకుక్కిలజీమూతసానుమన్నగపర్వతాఇత్యమరః॥కుక్కిలమనఁగా। గట్టు
పేరు।ఉష్ణస్య ఈషః।ఉషీషః॥ఉష్ణీషశ్శిరోవేష్టకిరీటయోరితినానార్థే॥ ఉష్ణీష
మనఁగాఁదలపాగపేరు।మంజురుచ్యమీరయతీతిమంజీరః।ఈరస్వనే॥ మంజీరో
నూపురోస్త్రియామిత్యమరః॥ మంజీరమనఁగాఁగాలిగజ్జె। మస్తంశిరఇష్యతి
ప్రాప్నోతీతిమస్తిష్కం । ఇషగతౌ॥తిలకంక్లోమమస్తిష్కమిత్యమరః। మస్తి
ష్కమనఁగా।దలమెదడుపేరు।కులంవిటకులమటతీతికులటా।అటగతౌ॥అసతీ
కుల-టేత్వరీత్యమరః॥ కులటయనఁగా- లంజెపేరుఆదిశబ్దముచేత వేదండసా
రంగములు-మొదలైనవిమఱికొన్నిగలవు-వేదఃసామవేదః-అండఃజననకా
రణంయస్యసః।వేదండః।సామోద్భవఇతిప్రసిద్ధిః॥ సామజస్సింధురోపిసఇత్య
మరః ॥ వేదండమనఁగానేనుఁగుపేరు । సారాణ్యంగానియస్యసః సారంగః
సారంగశ్చాతకేభృంగేకురంగేచమతంగజఇత్యమరః॥ సారంగమనఁగా ।జా
తకాదులపేరు।వృకస్యఅంధుః-వృకంధుః-వృకంధువనఁగా- వృకదేశమందు
న్నబావిపేరు। సీమస్యఅంతః-సీమంతః- సీమంతమనఁగాఁబాపటపేరు- ఇవి
శకంధుశబ్దముమొదలుగాఁగలవిగావునశకంధ్వాదిగణమనఁబడును॥ ౧౩౬
క॥ విరతికివ్యాకరణమునను। వరరుచిచేఁజెప్పఁబడిన*వాక్యమువలనన్।బర
రూపమునిత్యంబై।పరగుశకంధ్వాదులకును*భయముంజెల్లున్॥ ౧౩౭

వేదండశబ్దమునకునాదిపర్వమునందు.

మత్తకోకిల॥దండితాహితవీరసూరిని*ధానదానవినోదకో । దండపార్థ
పరాక్రమప్రియ*ధామదిక్పరిపూరితా। ఖండపాండుయశోనిధీపర*గండభై
రవవైరివే। దండమండలచండతుండవి* దారణాసిభుజార్గళా॥ ౧౩౮

భీష్మపర్వమునందు.

ఉ॥ పాండునృపాలనందనులు * పావనిమున్నుగనేచియుద్ధభీ । ష్మండుగ
డంకమైనడుచు * చోటికిఁజక్కటిగాఁగఁద్రోచియొం । డొండగడంగిసేనత
మ* యుబ్బునకుబ్బగనన్యసైన్యవే।దండముఖాంగముల్తృణవి*తానముఁగాఁ
గొనినిర్వికారులై॥ ౧౩౯

సారంగశబ్దమునకుఁజంద్రికాపరిణయమునందు.

ఉ॥ జంగమరోహణాద్రిసదృ*శంబులుతత్పురిఁగల్గుభద్రసా । రంగవరే
ణ్యముల్పయికి*హస్తములించుకసాఁచియువ్వియ ।ద్గాంగఝరంబుపీల్చిమఱి*
తద్వమథుప్రకరంబుదప్పివ్రా । యంగనెసంగురంగుగని * జాఖ్యవహించిన
చాతకాలికిన్॥ ౧౪౦

ద్రోణపర్వమునందు.

ఉ॥ అంగదనాథుఁ ద్రుంగినవృ* కావలిదన్వినఁ జుట్టుకొన్న స। ర్వాంగములుం జలింప బెగ* డందుచు దిక్కులు చూచుచున్న సా। రంగియపోలెనుం మొగఁ రు* రాజు భవత్సుతుఁ సేన భీష్మునా। జింగ బలించి పాండవులు * జృంభితవిక్రమ లీలఁ బొల్చుటల్॥ ౧౪౧

ఉపసర్గలు.

శ్లో॥ ప్రపరప్రతిపర్యత్యధ్యభ్యవానూపసంస్వప। నివినిర్దురుదప్యాజి త్యుపసర్గాస్తువింశతిః॥ ప్ర-పర-ప్రతి-పరి-అతి-అధి-అభి-అవ-అను-ఉప-సమ్-సు-అప-ని-వి-నిర్-దుర్-ఉత్-అపి-ఆఙ్-ఇవి యిరువదియును నుపసర్గలు॥

౧౪౨॥ ప్రకారోపసర్గలు బాదియగుటం జేసి ప్రాదులనం బడును. తే-గీ॥ ఆంధ్రిమునకుఁ జేరని పరా* జపులుమయాఁడు। గాక తక్కిన యుపసర్గ * కములఁ దెలుపు స్వరములతికినవానిక*వ్వలను నిలుచు। నచ్చుయిన హల్లులయిన ప్రా దీ*యతి యమంగ॥౧౪౩॥ తే-గీ॥ అబ్జయోని రజోగుణ * ప్రాప్తిఁదనరు। ఇద్మనాభుఁడు సాత్త్విక * ప్రాప్తిఁదనరు। రజతగిరిమందిరుఁడు తమః ప్రాప్తిఁదనరు। న నగ నిబ్భంగిఁ బ్రాదుల*కవంతయతులు॥ ౧౪౪

కడమ యుపసర్గముల కన్నిటికిని నిటువలనె
రెండు మంజెల్లునని తెలిసికొనునది.

తే-గీ॥ ఒక్కసమసనమున శబ్ద * యుగము గూడి। పదము లేర్పాటుగాఁ గానఁ * బడనిప్రాణ। సంధులకు నిత్యసమసన* ప్రాంతములును న॥ ఖండవిశ్రమములు నన*రెండు జెల్లు॥ ౧౪౫ ॥క॥ లోకంబున గర్ణాటవ। నౌకోద్వీపాంతరీప*నాస్తిపదార్థా। నేకాన్యోన్యజనార్ధన। నాకాదులు నిత్యసమస*నములం బ్రముబుధుల్॥ ౧౪౬

ఆదిశబ్దము చేత మందారనారికేళశబ్దా
దులు మఱియు ననేకములు గలవు.

కర్ణాటశబ్దమునకు రామాయణమునందు.

శా॥ లాటీచందనచర్చచోళమహిళా * లావణ్యసామగ్రిక। ర్ణాటీగీతకళాసరస్వతికళిం*గాంతః పురీమల్లికా। వాటీమంజరిగౌళవామనయనా *వక్షోజ హారావళిద్రావిళపాటలింపం దగునీదు కీర్తిరథినీ*పాలాగ్ర గణ్యసాహిణీ॥ ౧౪౮

శ్రీనాథుని వీథినాటకమునందు.

మ॥ కుసుమంబద్దిన చీరకొంగువ్రేలయం * గ్రొవ్వారు పాలిండ్లపైఁ। ద్రి

సరంబుల్ వ్రేలుపారవేణియువటూ * దేశంబుపై రాయఁగాఁ। బసనెవ్వాఁడో యొకండు రాత్రి రతులం * బల్గాసిగావించిన। న్వసివాళ్వాడుచు వచ్చుచున్న యది క*ర్ణాటాంగనం గంటిరే॥ ౧౪౯

వనౌకశ్శబ్దమునకు—వనే-కానసే-ఓకః-స్థానమస్యేతి వనౌకాః॥

అథర్వణాచార్యుల విరాటపర్వమునందు.

క॥ శ్రీకంఠుఁ డెదురునపుడు వనౌకోధ్వజ మింద్రమకుట*మర్జునతురగా। నీకము దివ్యశతాంగము। నాకవ్వడికిచ్చియున్న *నతఁ డేమగునో॥ దానికి యుందక॥ ఆకర్ణమృదు తాలాంకుడు। లాకర్ణింపఁగ ననవ్యా*మైద్రోణునితో। నాకసదీను తుఁడని యెవ। నౌకోధ్వజ మెఱుఁగ వచ్చు * నరుఁజూపితగన్॥ ౧౫౦

ద్వీపశబ్దమునకుఁ గావ్యాలంకారచూడామణియందు.

ఉ॥ ద్వీపులఁ ద్రుంచు విశ్వజగ*తీపతియుత్తమశక్తిజాంబవ। ద్వీపమునందు గోవులకు*నిమ్ముగఁ జేయుటయుం బ్రసన్నుడై। గోపతి దేనువవ్విభున * కుందనవై భవమిచ్చెఁ గాకయే। భూపతులీవదాన్యగుణ * బుద్ధిఁ బ్రసిద్ధి వహించిరుర్వరన్॥ ౧౫౧

నైషధమునందు. సీసపాదము.

వితతవదన్యయ* ద్వీపనానాజయశ్రీవధూటీసమా*శ్లిష్టభుజుఁడు॥

అంతరీపప్రతీపశబ్దములకును నిటువలనే.

నాస్తిపదమునకు శృంగారషష్ఠమునందు సీసగీతి.

గీ॥ తల్లియును దండ్రిదైవంబు* తలఁపగురుఁడ। కాఁడె యితఁ డేమి చేసినఁ గనలఁ దగునె। నాస్తికాధముఁ డోరియ*న్యాయవృత్తి। నాస్తితత్త్వం గురోః పర*మ్మనగవినవె॥ ౧౫౨

విష్ణుచిత్తీయమునందు.

శా॥ ఆనిష్టానిధి గేహసీమ నడురే*యాలించిన న్మ్రోయుచుం। దేనాగేంద్రశయానుపుణ్యకథలుం * దివ్యప్రబంధానుసం। ధానధ్యానము నాస్తిశాకబహుళా * నాస్త్యుష్ణతా నాస్త్యపూ। పోనాస్త్యోదనసౌష్ఠవం చకృపయా భోక్తవ్యమన్నల్కులున్॥ ౧౫౩

పదార్థశబ్దమునకు సాంబవిలాసమునందు.

తే-గీ॥ హాలికి నెదురేగి సకలప*దార్థములును। పాయసము పెట్టి నీ ముద్దు* పట్టితోడ। జాంబవంతుని దౌహిత్రు*శౌరిపుత్రు। సాంబు నెప్పించు బ్రతికించు*సకలజనుల॥ ౧౫౪

భాస్కరశతకమునందు.

ఉ॥దక్షతలేనియింటికిఁబ*దార్థమువేఱొకచోటనుండివే। లక్షలువచ్చునే నియుఁబ*లాయనమైచనుఁగల్లగాదు|ప్రత్యక్షమువాగులన్వఱద* లన్నియు వచ్చిన నీరు నిల్చునే। యక్షయమైన గండిదెగి * నట్టితటాకము లోనభాస్కరా॥ ౧౫౫

అనేకశబ్దమునకువిష్ణుచిత్తీయమునందు.

క॥ తునియలుతొమ్మిదియటపదు। నెనమండ్రటమోచువార*నేకపకిటి కూ|ర్మనగాహులేటిలావరు|లనితావకబాహువొకటి*యవనిభరించెన్ ॥

కాళహస్తిమాహాత్మ్యమునందు,

ఉ॥ తానుగుమారజంగమను* ధాకరమాళియుఁగూడిమాడియిం|పైనర తిప్రసంగముల*నర్ధనిమీలితనేత్రపద్మముల్। మానినిచుంబనంబలర*మాట సౌఖ్యలువీడివీడిపో। నీనికవుంగలింతలున*నేకవిలాసములుంజెలంగఁగాన్॥

కర్ణపర్వమునందు.

ఉ॥ప్రమొగ్గెడువాహనంబులును*మోములువాడఁగవాహనంబులన్। డిగ్గితొలంగుసైనికులు*నేలకుఁగష్టపుచొప్పుచొప్పడన్। దగ్గుసిడంబులుంగులముఁ* దన్నుదలంచిమెదిర్చియొంటిమై। ప్రమగ్గెడువారునైకురుధ* రావరుసైన్యమురూపుమాయఁగాన్॥ ౧౫౮

ఆముక్తమాల్యదయందు.

చ॥ మలఁచిపయోజకోశముల*మాడ్కి నొనర్చినపద్మరాగపుం|గలశపుబెజ్జదాల్చ్పమిడి*కంబులతోనపరంజియోడుబి। ల్లలనలవైజయంతముజ*లంబునగెల్వఁగదంశితంబులై|నిలిచినయట్లుమాడువుల*నేకములుల్లసిలుంబురంబునన్ ॥౧౫౯॥వ॥ అనాద్యనంతానంగానూరుశబ్దములు మొదలైననఞ్ సమాసములకన్నిటికినిటువలనె రెండునుం జెప్పవచ్చును॥

అన్యోన్యశబ్దమునకుంగావ్యాలంకారచూడామణియందు.

ఉ॥ ధన్యుఁడువిశ్వభూవిభుఁడు* ధారుణినేలఁగభూజనంబుల। న్యోన్యహితత్వసంపదల*నొందిరిదంపతులింపునింపన। న్యోన్యసుఖానుకూలతల*నొమిరివిప్రులువేల్పుపిండున। న్యోన్యసుపుష్టితుష్టికుశ* లాదులనొందిరినాఁడునాటికిన్॥ ౧౬౦

జనార్దనశబ్దమునకుసాంబవిలాసమునందు.

జనానర్దయతిసుఖయతీతిజనార్దనఃఅర్ధగతౌయాచనేచవిష్వక్సేనోజనార్దనఇత్యమరః ॥ చం ॥ శరధిసుతాకళత్రనవ * సారసనేత్రబలాంతకాదిని। ర్జరనుతనామపాతకవి * రామవిహంగమయానచారుక। ర్బురపరిధానపాండవవి * రోధివిభంజననిర్మలాత్మకా|యరుచిజితాభ్రభంజనజ*నార్దనకైటభదైత్యమర్దనా॥ ౧౬౧

ఆరణ్యపర్వమునందు.

చం ॥ నగినగివేమినియున్ననుజ * నార్దనమొన్నడుఁబొంకువల్కము|త్యగణితవిక్రమోరుబల * ధైర్యసమగ్రులమెల్లభంగిఁగా|లగతిదొలంగఁద్రోవఁగద * శంబగునేయగుఁగాకనీకుమెచ్చు। గనిదెప్రాణమిచ్చెదము*సుక్కము చావునకాత్మనేమియున్ ॥ ౧౬౨ ॥ నాకశబ్దమునకునవిద్యతేఅకందుఃఖమత్రేతినాకః॥స్వరవ్యయంస్వర్గనాకఇత్యమరః॥గౌరరాజుచాటుధార॥

ఉ ॥ ప్రాకటదర్పతన్ సకల * రాయనిలక్కనృపాలునాజిలో ॥ దాఁకువిరోధిసైన్యమును * దంబొదవన్వరియింపవచ్చుచో। నాకసమెల్లఁగ్రమ్మకొను * నంచితదివ్యవిమానసంచర। న్నాకవిలాసినీచరణ*హంసకభూరిఝుణంఝుణధ్వనుల్ ౧౬౩

విరాటపర్వమునందు.

క॥మును వెఱతు నేయమిారలు।నను నేసినగానియనుడు*నాకేశసుతున్।ధనురాచార్యుఁడుదెబ్బది।సునిశితబాణములనేసెఁ*జూపఱువొగడన్॥

కావ్యాలంకారచూడామణియందు.

క ॥ నీకరవాలముపాలై । నాకంబునకేగిరాజి * నారాయణరాయ।భూకాంతులెట్టిచనువో। నాకవిటోత్తములఁదూల*నడఁతురుకడిమిన్॥ ౧౬౪

నఞ్ సమాసశబ్దములెన్నియున్ననునన్నిటికిని నిటువలెనేయని తెలిసికొనునది॥వ॥విశ్వామిత్రశబ్దమునకురంగనాథునిరామాయణమునందు। ద్విపదము ॥ ఎక్కడాగురుఁడని*యెఱుఁగనినీకు। నక్కటాగురుఁడువి*శ్వామిత్రుఁడయ్యె॥

రామాయణమునందు.

మ॥హరకోదండవిఖండనుండుజనక * త్మాధీశుజామాతభా। స్కరవంశాగ్రణిజానకీప్రియుఁడువి *శ్వామిత్రయాగాహితా। సురసంహారివిరాధకాలుఁడుఖరా * సుధ్వంసిమారీచసం।హరుఁడస్యప్రమదాపరాఙ్ముఖుఁడయో* ధ్యానాయకుండాదటన్॥ ౧౬౫

ఆపోశనశబ్దమునకుఁజమత్కారరామాయణమునందు.

క ॥ ఓశశిముఖలోపాము।ద్రేశుఁడుకలశభవుఁడు * నిటనతఁడుతపో।రా

శిమహాత్ముఁడుమునుపా। పోశనముగఁగొనియెసాగ * రాంబువుతెల్లన్॥

శృంగారషష్ఠమునందుసీసగీతి.

తత్తరమునన్నాపోశన * మెత్తఁబోయి। భూసురుండెత్తునుత్తరా * పోశనంబు॥

స్వాంతశబ్దమునకునైషధమునందు.

గీ॥ అధికరోషకషాయిత * స్వాంతుఁడైన। నరపతికివిన్నవింపకు * నాయవస్థ
పైత్యదోషోదయంబునఁ * బరుసనైన। జిహ్వకునుబంచదారయుఁ జేఁదుగాదె॥

విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥ స్వాంతముబాహుగర్వఘన * సంతమసాంధముగాఁగశంకయా। వం
తయులేకఁగీచకుఁడ * హంకృతిమొంగలినాగమంటపా। భ్యంతరసీమఁజొచ్చి
దరి * యంజనియారసిసెజ్జఁగాంచియు। త్యంతముదాపహంబగుడు * నంధుర
యంబునఁగేలుసాఁపఁగాన్॥ ౧౭౧

ఏకాంతశబ్దమునకుఁబారిజాతాపహరణమునందు

ఉ॥ అంతటనొక్కనాడుధవ * ళాంబుజనేత్రుఁడువచ్చిరుక్మిణీ। కాంత
గృహంబులోనశశి * కాంతశిలామయవేదిమీఁదనే। కాంతమునందుఁగొంద
ఱుమ్మృ * గాయతనేత్రులుగొల్వఁజూదము। త్యంతవినోదకేళిమెయి * నాడుచు
నుండఁగనద్భుతంబుగాన్॥ ౧౭౨

ఆదిపర్వమునందు.

తే-గీ॥ కామసుఖసంగములకునే * కాంతగృహము। పోలిపొలిచియుధర్మ
ర్థ * ములకునిదియ। యాస్పదంమనవర్గత్ర * యాచరితులై। నజనులకునెంత
యునొప్పు * నప్పురంబు॥ ౧౭౩

సిద్ధాంతరాద్ధాంతలతాంతప్రాంతనిశాంతాది
శబ్దములకన్నిటికినినిటువలనెరెండునునడుచును॥

నారాయణశబ్దమునకు—నారాఃఆపఃస్థానమస్యనారాయణః

ఆదిపర్వమునందు.

ఉ॥ పాయకపాకశాసనికి * భారతఘోరరణంబునందునా। రాయణున
ట్లుదానునధ * రామరవంశవిభూషణుండునా। రాయణభట్టువాఙ్మయధు *
రంధరుఁడీకృతికిష్టుఁడున్నవా। ధ్యాయుఁడునైనవాఁడభిమ * తంబుగదోడయి
ర్వహింపగాన్॥ ౧౭౪

వాతాయనశబ్దమునకు—చాటుధేన్ణచరిత్రమునందు.

గీ॥ అచ్చగలునందనంబునఁ * దెచ్చుకొనుసు। రాగసుమములుహార్మ్యవా *

తాయనముల। చెంతగాలూఁదితత్పుర * స్త్రీలకొసఁగివేడుకొనిపోవుదురుక
ప్రపీడియములు॥ ౧౭౫

విరాటపర్వమునందుసీసపాదము.

తరుణులుఁబతులుహా * తాయనమ్ములనల్లమలకలై వేఁబోక * మలయపవను॥

ఉపాయశబ్దమునకుసుదక్షిణాపరిణయమునందు.

చ॥ వలఁబడియున్నజక్కవక * వంబురణించుచునన్నపైఁటలో। పలబిగిగుబ్బ
దోయికను * పండువుసేయఁగమోడ్పుచేతులా। దలనుఘటించిమొక్కిడిప *
దంపడిమెల్లనడాయఁబోయితో। య్యలివిరిబంతిదోయిటను * పాయనమా
యనకిచ్చియిట్లనున్॥ ౧౭౬॥

అష్టమహిషీకళ్యాణమునందుద్విపదము.

ఇంతులమేల్బంతి * యిడినసేవంతి। బంతిచేదోయిను * పాయనమిచ్చి॥

రసాయనశబ్దమునకునంతునిఛందమునందు.

ఆ॥ నాస్తియనకమహిన * నంతసంపదలునా। రాయణుండొసంగు * రమ్యమగు
ర। సాయనంబుబుధుల * కతఁడనిత్యస। మాసయతులురెంటి * నంటియుండు॥

జైమినిభారతమునందు.

గీ॥ మత్తిమాత్రంబెపిల్లల * మత్తిపేరు। పేరువలెఁగామశారదా * పీఠకంబు। వా
రిలోపలపినవీరు * వాక్యసరణి। సరసులకునెల్లఁగర్ణర * సాయనంబు॥

రామాయశణబ్దమునకురాఘవపాండవీయమునందు.

ఉ॥ ఏమెఱనర్థగౌరవస * మృద్ధియుశబ్దవిశుద్ధియుందిరం। బైయనవద్యతంబర
గ * నంధ్రివచస్థితిభారతంబురా। మాయణముల్రచించినమహాత్ములనాత్మఁ
దలంచెదజ్ఞగ। ద్గేయులనన్నపార్యునిని * దిక్కనసెజ్జనభాస్కరాఖ్యునిన్॥

జైమినిభారతమునందు.

తే-గీ॥ మానిజల్పితమైనరా * మాయణంబు। స్వరనయగ్రామమూర్ఛ
నా * సరనులెఱఁగి। గానశక్తులమెఱసినా * కౌతుకరింపఁ। బాడిరాలాపము
లఁద్రిదస * ప్తములుముట్ట॥ ౧౮౧

పరాయణ-పలాయణ-బాదరాయణ-సాంఖ్యాయనశాకటాయన-కా
త్యాయన-వాచ్యాయన-బోధాయన-దక్షిణోత్తరాయణాదిశబ్దములకును
నిటువలెనేరెండునుగలవు॥

మార్తాండశబ్దమునకుశృంగారషష్ఠమునందుసీసగీతి.

తే॥ వలపదుభయంబువారెంత * వారలైన। నట్టివారలుమనకగ్గ * మైన

వారు ॥ వారునిరయంబునకుఁగాఁపు * వచ్చువార । లనుచుబుద్ధిగఁజెప్పె మా*ర్తాండసుతుఁడు॥ ౧౮౨

ద్రోణపర్వమునందు.

మ॥ ధరణీచక్రముదిర్దిరందిరిగెమా*ర్తాండుండుగుంఠీభవ । త్కిరణుండయ్యెదిశావితానమువడం*కెన్మిన్నుభ్రమోసెన్మహీ ।ధరసంతానములోనగ్రిక్కదలెను*ద్భ్రాంతంబులై యంబుధుల్ ।పొరలెన్గట్టులమీఁదబెట్టుపిడుగుల్* ప్రోద్యన్నితాంతధ్వనిన్॥ ౧౮౩

బ్రిహ్మాండాదిశబ్దములకునునిటువలనే.

యచ్చునుహల్లునుజెప్పదగును.

ఉపసర్గసంధికి.

చంద్రికాపరిణయమునందు.

ఉ॥ అంతటరుక్మబాహువసు*ధాధిపనందనయొక్కనాఁడుశు* ద్ధాంతగృహంబువెల్వడివి * హారగతింజనుదెంచెనెచ్చెలుల్ ।చెంతలఁగొల్వఁజంచదళి* శింజితరంజితకుంజమంజుల. । ప్రాంతగిళత్ఫలానవర * తాంగజఘోటికిఁబుష్పవాటికిన్॥ ౧౮౪

కవిజనాశ్రయమునందు.

ఉ॥ మానుగవిశ్రమాక్షరస*మంచితమైస్వరమూఁదినందదీ । యానుగుణాక్షరంబుకొని * యైననుజెప్పఁగనొప్పునీక్రియన్ । భానుసహస్రభాసివృష* భాధిపుఁడన్నటులర్థయుక్తమై। పూనినచోనఖండవళి * పొల్పగునాదికవిప్రణీతమై॥ ౧౮౫॥ ద్వారశబ్దమునకు । ద్వేఅరేపార్శ్వేయస్యతత్ ద్వారం । పృషోదరాదీనియథోపదిష్టమితిసూత్రేణద్విశబ్దాంతస్యఅకారాదేశః ॥ ఉ॥ వారకవారకామినుల*వర్తులచారుకుచోపగేహముల్ । గోరకకోరకోల్లసితకుంజములంజిగురాకుపానుపుల్ । చేరకచారుకేరళక * ళింగకుళింగనరేంద్రమందిర । ద్వారవిహారులై సిరుల * నందకనందకపాణిగొల్వరో ॥ ౧౮౬

హల్లులకునుత్తరరామాయణమునందు.

ఉ॥వారలువారిభూరిపరి*వారముతోడవిమానమెక్కిరాఁ । గారఘునందనుండరిగి*కాంచనతోరణచిత్రమైనత।ద్వారనికాయమైననిజ * పట్టణముత్సుకవృత్తిఁజొచ్చెనిం। డారుముదంబునస్భరతు * నాకృతిబాలిశవృత్తిగ్రాలఁగన్॥ ౧౮౭

కుమారవదాచరితాశక్తిః కుమారయితశక్తిః - కుమారాయితయాశక్త్యాశాలతయితికుమారాయితశక్తిశాలీ॥కుమారసమానపరాక్రమవానిత్యర్థః॥

ఆదిపర్వమునందు.

ఉ॥ ఆయముగర్వమున్విడిచి * యన్యపతుల్పనిశేయనిట్లుగాం। గేయభుజాశ్రయంబునని*కృత్తవిరోధిసమాజుఁడై కుమా।రాయితశక్తిశాలిధృత*రాష్ట్రుఁడురాజ్యముచేయుచుండెన । త్యాయతకీర్తితోఁదనకు * హస్తిపురంబదిరాజధానిగన్॥ ౧౮౮

భద్రవదాచరతామూర్తిర్యస్యతత్ భద్రాయితమూర్తిః

శోభనమూర్తిమదితియావత్ । అయమపిక్యఙ్ ప్రత్యయాన్తః॥

విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥ శ్రీయనగౌరినాఁబరగు * చెల్వకుజిత్తముపల్లవింపభ । ద్రాయితమూర్తియైహరిహ * రంబగురూపముదాల్చివిష్ణురూ । పాయనమశ్శివాయయని * పల్కెడుభక్తజనంబువైదిక । ధ్యాయితకిచ్చమెచ్చుపర * తత్వముఁగొల్చెదనిష్టసిద్ధికిన్॥౧౮౯॥ వ॥ ఈరెండుపద్యములయందునన్నయతిక్కనకుమారభద్రశబ్దములుక్యఙ్ ప్రత్యయాంతములుచేసిసంయుక్తవిశ్రామంబులుగాబ్రయోగించిరి। అదిగానఁగొందఱారెండుశబ్దములమీఁదను। అకారములున్నవి।నిత్యసమాసవిశ్రాంతులనిభ్రమింతురు। శబ్దసూత్రమువలనవానికేదీర్ఘములువచ్చినవిగాని యందులోనత్తులులేవు॥

దేశ్యనిత్యసమాసవిశ్రాంతులు.

తే–గీ॥ శబ్దానుశాసనముఖకవీ* శ్వరకృతప్ర । బంధములలక్ష్యములఁగను*పట్టుకతన । దేశ్యనిత్యసమాససం * ధికిఁబొసంగు । వడిస్వరంబై నవ్యంజన*వర్ణమైన॥౧౯౦॥క॥ రూపఱఁబెంపఱఁబెల్లఱ । నేపఱచుటగ్రిక్కిఱియుట*నిలగ్రచ్చఱయుం । జూపఱయుక్కఱమొదలుగ । ద్యాపతిదేశీయనిత్య* సమసనపదముల్॥ ౧౯౧

కొందఱువీనిపేరేదేశ్యాఖండములందురు

అనంతునిఛందమునందు.

తే–గీ॥అఱనసంగనుబోవుట*కర్థమైన । సంధినిత్యసమాసోక్తి*జరుగురెంట। నసురవీరులనెల్లను * కఱవధించె । భానుకులుఁడురావణునినే * పఱిచెననఁగ॥

మాఁడవపర్వమునందు.

క॥ ఎఱకలుగలకుశైలము। తెఱఁగునమైరయము మెఱయ*దివికినెగసిబి।
ట్టుఱుముజలధరముక్రియను। క్కఁ—అఁదద్వనమెల్లనద్రువనార్చుచుఁగడిమిన్॥

యుద్ధకాండమునందు.

చ॥ ఎఱిఁగియెఱింగిమున్నతఁడె* యెగ్గొనరించినదానికైకదా। చెఱఁగో
నివచ్చితింబిదప * శీతవృథాకథలింక నేల పెం।పఱ బ్రతికింతదీయనెఖ*రాదు
లచావునకేమిచింతనీ। మఱఁదలిబన్నమేపగిది*మానినినీగుదుసంధిఁజేసినన్॥

వశిష్ఠరామాయణమునందు.

ఉత్సాహ॥ మఱియుఁబెక్కుయోనులందు * మహితచిత్రగతులఁబెం।ప
అజనించిదుఃఖభాజి * యైచరించివెండియున్ । వఱలువిప్రవరునియింట*
వాసుదేవుఁడనఁగఁదా।నెఱుకగలిగిపుట్టివేల్పు* లేటితీరభూములన్ ॥౧౯౬॥

విరాటపర్వమునందు.

చ॥ చిఱునగవొప్పగాండివము * చెచ్చెరసజ్యముఁజేసి సేనలు । క్కఁ—అర
భసంబుమైనడరఁ * గవ్వడిద్రోణియునీడఁబోకయ। త్తఱిఁదఱుమంగనస్త్రి
ములు * దండడిదార్కొనిమండుచుండెఁజి । చ్చఱపిడుగుల్వడింద్రోరఁగు।
చాడ్పునసంబరవీధినుగ్రమై॥ ౧౯౭

లక్షణసారసంగ్రహమునందు.

చ॥ ఎఱుఁగవుగాకభోగముల * కెల్లనునెచ్చెలిజవ్వనంబుని । త్తఱినుడి
వ్రోవకుండనుచి * తంబుగజక్కవదోయిఁబోలిక్రి।క్కిఱిసినచిన్నిచన్నుఁగవ।
యిం పెసలారఁగనాడుచిత్తమ । న్వఱలుసరోవరంబునన *వారణకేళియొన
ర్పవేకోమలీ॥ ౧౯౮

ఆరణ్యపర్వమునందు.

చ॥ ఎఱిఁగితినిన్ను నేనువిబు* ధేంద్రుఁడవీవుజగత్రయంబుగ।చ్చఱభవ
దీయరక్షణము * నంద వెలుంగుచునుండునట్టిని । న్నుఱువుగనేను వేడుకొన*
నొప్పనుగాకమొఱంగినన్ను।నక్కఁ—అపడినీవు వేడుటిది * కర్జమెనిర్జరదైత్యచె
ప్పుమా॥ ౧౯౯

ఉద్యోగపర్వమునందు.

చ॥ తఱియగునంతకున్నిపును * దగ్రతసైచుటనీతినీవునా।కఱపినయట్లు
సేయుముత * గంజనియాతనిఁగాంచినిన్ను నె। త్తెఱఁగుననైనఁబొందఁగమ*

దిం* గలదేనియునింతయేల క్ర।చ్చఱమునివర్గవాహనుఁడ* వైచను దెమ్మను
నంతదీఱెడున్॥ ౨౦౦

ఉ॥సన్నయముఖ్యసత్కవిజ।నంబులకావ్యములందులేఖకుల్।గొన్నియుఁ
బారకాధములు * గొన్నియుఁబోకడఁబెట్టిరక్కవై । యున్నెడఁగాంచిజా
నపదు*లోడకదిద్దిరతప్పుతోవలె। ల్లన్నిజమంచుఁగైకొనిన*లక్షణవేత్తలు
సమ్మతింతురే॥ ౨౦౧

వ॥ అదియెట్లనిన సులక్షణసారంబునందులింగముగుంటతిమ్మన వ్రాసిన యప్రశస్తంబులగులక్ష్యంబులకునాశ్చర్యంబునొంది బహుపుస్తకంబులు నిరీక్షించివానినెల్లను బ్రక్షిప్తంబులుగానెఱింగినవాఁడనై లక్షణవంతంబులగు పురాతనకవిప్రోక్తంబులువివరించెద॥ ౨౦౨

ఆదిపర్వమునందు.

క॥ నావచనముననపత్యము । గావించుననీకుగొంతి * కడునెయ్యము
నన్।నీవగచినయాయర్థము।నూవెమనంబునఁదలంతు*సుందరియెపుడున్॥

ఉద్యోగపర్వమునందు.

క॥ తమతండ్రిభంగినీకును । సముచితముగభక్తిఁజేసి * సజ్జనసుతమా।
ర్గమునను జరియింపంగా। నమలమతినిగన్నకొడుకు* లట్లరయఁజనున్ ॥౨౦౪

ఆనుశాసనికపర్వమునందు.

క॥ అతిథినినుఁగోరెనేనియు।మతిఁగింకిరిపడకయోల*మానసపడకనీ।వత
నికిఁబ్రియంబుసలుపుము । సతికింబతిపనుపు సేయఁ * జనునెల్లెడలన్॥ ౨౦౫

రామాయణమునందు.

ఉ॥ అన్నవుతండ్రియట్లవిను*మంతియకాదటమీఁదరాజవే। మన్నఁగొ
అంతలేదుమణి * హారములాదిగఁబెక్కుకానుక । ల్మున్నగసీతనిచ్చిజనలో
కపతింగనిమ్ముఁబ్రోవుమీ । సన్నపుకార్యముల్వలదు * సంధియమేలటు
నాకతక్కినన్॥ ౨౦౬

యుద్ధకాండమునందు.

ఉ॥ ఓకపివీరులారనుగు * ణోదధినీరఘురాముసర్వలో । కైకశర
ణ్యునింగొలువ* నిప్పుడువచ్చితినొండుగాదునా।రాకమహాపరాధియగు*రా
వణుతమ్ముఁడనేవిభీషణా । ఖ్యాకుఁడవీనునాసచివు * లర్కకురాగ్రణితో
డఁజెప్పరే॥ ౨౦౭

దేవకీనందనశతకంబునందు.

మ॥ చతురంభోధిపరీతభూవలయరా * జన్యాలికోటీరరం । జితమాణి
క్యవిరాజితచ్చరణరా * జీవుండుధర్మాత్మజుం । డతికార్పణ్యముతోడమత్స్య
పతిఁదా * నాసింపఁడేతావకా । యతకారుణ్యముగల్గునం * తకునుగృష్ణాదే
వకీనందనా॥ ౨౦౮

ఆరణ్యపర్వమునందు.

చ॥ ఉరమునరెండుగన్నులుపృ*థూదరదేశమునందునోరుప్ర । స్ఫురిత
భుజద్వయంబునుస * ముజ్జ్వలదున్నతభావముంగరం । బరుదుగనుగ్రమైన
వికృ * తాకృతితోడనశేషసత్వసం । హరుఁడగుచున్నవానిదివి* జారిఁగబం
ధునిగాంచిరచ్చటన్ ॥ ౨౦౯

ఉద్యోగపర్వమునందు.

చ॥ అనిమదినిశ్చయించితగ* నందఱఁబిల్వఁగఁబంచివారితో । ననిచిన
మాటలాడివిన* యంబునఁబ్రార్థనచేసిమీరుమా । కొనరినసైన్యముల్పదు
ను * కొంటికిఁబ్రాభవమాచరింపఁజొ । చ్చినసకలంబునొప్పనభి* షేకము*
గై కొనుఁడుత్సవంబునన్॥ ౨౧౦॥ వ॥ దీని మూఁడవపాదంబునందుఁ బదును
కొంటికిననియున్నచోటసంధిగూర్చి స్వరప్రధానవడిగాను సోమయాజులు
ప్రయోగించినారు. ఇది తెలియక కొందఱు మూఢులు దేశ్యనిత్యసమాస
వడియని యనుకొందురు॥ ౨౧౧

నిత్యయతులు.

ఏనియనునాంధ్రశబ్దము।తోనదికినపూర్వపదము*తుదిఁవ్రాయికిన।చ్చె
ననువ్యంజనవర్ణం।బై నరచింపుదురునిత్య*యతులనుచుఁగవుల్॥ ౨౧౨

శేషధర్మములయందు.

క॥ పెట్టఁడునారకమార్గం । బెట్టిమహాక్రూరకర్ముఁ * డేనియుఁదుదని *
ట్టట్టనకనెమ్మనంబున।నెట్టనహరిఁదలఁపఁగలిగె*నేనిమహాత్మా॥ ౨౧౩

రాగమసంధివళులు.

తే॥ ఆలనుపదంబుమొదలను * రాగమంబు । వచ్చుసంధికినుభయంబు*
వళికిజెల్లు । నతివజవరాలుబాలింత * రాలుముద్ద । రాలుధర్మాత్మురాలన*
రాఘసారి ॥ ౨౧౪

మనుచరిత్రమునందు.

ఉ॥ ఇంతలుకన్నులుండఁదెరు * వెవ్వరివేఁడెదుభూసురేంద్ర । యేకాంత
మునందునున్నజవ*రాంద్రనెపంబిడిపల్కరించులా।గింతియెకాకనీవెఱుఁగ*
వేమునువచ్చినత్రోవచొప్పనీ। కింతభయంబులేకడుగ * నెల్లిదమైతిమెమా
టలేటికిన్॥ ౨౧౫

చారుదేష్ణచరిత్రమునందు.

క॥ ఈలలనవేలుపుంజవ । రాలోయచ్చరయొకిన్న * రవధూమణియో ।
వ్యాళాంగనయోకాకీ । భూలోకస్త్రీలకిట్టి * పొంకముగలదే॥ ౨౧౬

విభాగవళులు.

క॥ తులసీభూషణసంక్యరుఁ। దెలుఁగునఁబరిమాణసంజ్ఞ * దేటపఱచు
బ।ట్టులనేసియనుపదమునకు । నలరువిభాగవడియనఁగ*నచ్చునుహల్లున్॥

కాశీఖండమునందు.

గీ॥ అప్పటికినియ్యకొంటిఁగా * కంబుజాక్షి । ఋషులపాలిటివేయింత *
లేసిపనులు । కొదుకకాఁబోతునాబోతు*గుమ్ములాడ । నడిమియాఁబెయ్యదె
సవచ్చె*నాకుఁజూడ॥ ౨౧౮

కావ్యాలంకారచూడామణియందు.

ఆ॥ కృష్ణుఁడిచ్చునాలు*గేసిచీరలుకూర్మి*నింతులకునునాలు* గేసిమణు
లు। శివితోడదోసె*డేసిమాడలుకడు । నింపెసంగగంపె*డేసిసొమ్ము ॥

నామాఖండవిశ్రమములు.

ఆ॥అప్పయయ్యయన్న*యరసవ్వయమ్మక్క । యాయియనుపదంబు*ల
నుకుసంధు।లుభయమునకుఁజెల్లు * చుండునామాఖండ । వళులనంగనూఁ
దఁ*బడకనైన॥ ౨౨౦

అప్పయనుటకునందితిమ్మన.

క॥ ఇప్పటిదాతలసరిగాఁ। జెప్పకురాభట్టకర్ణ * శిభిఖేచరులన్ । జెప్పుము
మూర్తిఘనునివెం। కప్పకుదానమునవిర్భ*యంబునసభలన్ ॥ ౨౨౧

హుళిక్కిభాస్కరుని చాటుధార.

క॥ అప్పలిఘనతఁడుఘనుఁడా।యప్పడొసఁగిమరలఁజెందు * నాతఁడురా
జా।చెప్పఁగవలెసాహిణిమా । రప్పనుదానమునఘనుఁడు*రాజనటంచున్ ॥

అన్న అనుటకు పొట్టూరిగోపన.

క॥అన్నలుఁడురూపమునసిరి। యన్నగళాయుక్తిభరతు*నన్నకరుణచే। నన్న

సముద్రపు పెదచిన్నన్నకుమారుండు వెంగళామాత్యుఁడిలన్ ॥

తెనాలి రామకృష్ణమ్మ.

క॥ చిన్నన్న ద్విపద కెరఁగును। బన్నుగఁ బెదతిరుమలయ్య* పదమున కెరఁ
గు। న్మిన్నంది మొరసె నరసిం। గన్న కవిత్వంబు పద్య*గద్యశ్రేణిన్ ॥ ౨౨౪॥

తేలఁ బలుకుటకు విక్రమార్కచరిత్రమునందు.

చ॥ అనఘుఁడు సింగనార్యునకు * నబ్బయ గోపయమంత్రి చిక్కనా। రన
యుసుగల్గి రాత్మజులు- రాము బుముప్వురు దోఁచినట్లు పెం। పున వెలయంగ న
బ్బయకు*బుత్రులు పుట్టిరి రామరాజు గే। సనయును బాచిరాజుగుణ*సంగుఁడు
లింగనయుంగ్రమంబునన్ ॥ ౨౨౫

ఊఁదంబడక యన్నందుసకునసంతు నిఛందమునందు.

తే-గీ॥ ఒరులనమ్మయ్యయను చోట*నూఁదఁబడక। ద్విధమగుఁ బ్రభునా
మాంత*విరమణంబు। మహినయోధ్యకు రాజు రా*మయయసంగ। సతని పట్ట
పుదేవి సీ*తమయనంగ ॥ ౨౨౬

రుక్మాంగదచరిత్రమునందు ద్విపదము.

శ్రీకరగుణసాంధ్రి*చిరయశోరుంధ్రి। ఆకారచంద్ర రా*మయభాస్కరేంద్ర॥

అరుసు అనుటకు నాంధ్రకవితాపితామహుఁడు.

క॥ చేపట్టిన ధుర్విపుల గుదురు। కోపించిన రంభ గూఁడు*కొండరు జగతిన్। స్థా
పింపఁ బొడవఁ జాలని। యాపంలు దసాల్వకోన* మరుసున కెనయే ॥ ౨౨౭

పలకలూరి గోపన.

తే-గీ॥ గోలకొండ మలక*గోవుల భక్షించు। కొండవీటి విప్రకులము నెల్ల।
బాచమరుసు చేరి*భక్షించుచున్నాఁడు। మలక మేలొ బాచ*మరుసు మేలొ॥

అమ్మయనుటకు ఈవని పెద్దరాజు రామరాజు చాటుధార.

క॥ ఇమ్మహిలో మహనీయగు। ణమ్ములనీ సాటిగలరె* నానావిధదేశ। మ్ము
లశ్రీరామునిసీ। తమ్మా మాయమ్మ నిత్య * హర్షములిమ్మా ॥ ౨౨౯

క॥ ఇమ్మా మధభీష్టంబులు। కొమ్మా మాౘ్రమొక్కు లెల్ల*గురుమతితో మా।
యమ్మా రఘునందనుసీ। తమ్మా సౌభాగ్యసిద్ధి* దాయినివమ్మా॥ ౨౩౦

అక్కయనుటకుఁ జాటుధార.

క॥ ఇక్కలియుగశక్తులలో। లెక్కింపకు భట్టశంక*లేక ధరిత్రిన్। మిక్కిలి
మల్లేశునియం। బక్కకు సరి వేల్పుగల దె*యవనీస్థలిలోన్ ॥ క॥ చొక్కపు శ్రీగిరి
నిలయుని। మక్కువమదిలో నెఱెంగి*మనుజులఁ బ్రోవన్। దిక్కయి నిల్చిన మా

యం। బక్కకు సరిగల దెసకల*భాగ్యస్ఫురణన్॥ ౨౩౨

ఆయియనుటకు రాచపూడి వెంకటయ్య చాటుధార.

క॥ వ్యాయామజనితమాయో। పాయసమస్తాఘములు ని*వారణమగుదు।
ష్కాయంబు పూతమగుగం। గాయిని బొడగన్నఁదా * నమాడినమాత్రన్॥

వణుకూరి గుర్వరాజు శమంతకమణిచరిత్రమునందు.

ఉ॥ కాయవచోమనస్స్ఖలన*కల్పితదోషము లెల్లఁ బాయఁగా। నాయెద
లోననిత్యమున * నాతనధర్మముఁ బూనినర్మిలిన్। బాయక కొల్తు రామసర
పాలనిరంతరసౌఖ్యదాయిసీ। తాయిసమస్తశోభనవి *ధాయిమహాఫలసిద్ధి
దాయిగన్॥ ౨౩౪

పంచమీవిభక్తివిరామము.

ఆ॥ తత్సమంబుఁ జేయుఁ* దఱిని బంచమి నన్న। నంతెనబు విభక్తు*లధ్యను
సంధి। మెలఁగుగృతులఁ బంచ *మీవిభక్తివిరామ। మనఁగ నచ్చునకును*హల్లు
చమత్కారరామాయణమునందు. [నకును॥ ౨౩౫॥

క॥ నిన్నుఁ జెఱఁగొన్న హైహయు * కన్నన్ దోర్వీర్య మెక్కు *డగుభార్గ
వులీ। లన్నిర్జించిన రాముని। కన్ననుశూరుండు ముజ్జ*గంబులగలఁడే॥ ౨౩౬

ఆదిపర్వమునందు.

చ॥ వితతమఖప్రయోగవిధి*విత్తములుత్తమధీయుతుల్జగ। న్నుతసుమహా
తపోధనుల*నుగ్రహనిగ్రహశక్తియుక్తులీ। క్రతువునబుత్విజుల్కమల*గర్భ
సమానులు పూర్వదిక్పతి। క్రతువునయాజకోత్తముల*కన్నఁబ్రసిద్ధులు సర్వ
కామసు స్వరవళులు. [విద్యలన్॥ ౨౩౭

క॥ పలుకుల తలఁగలద్వాలకు। వలనగుచోఁ బ్లుతము నిలిపి*వానికి రెండున్।
వళులుగఁ జెప్పినఁ గావ్యం। బులనదిగాకుస్వరంబు*ప్లుతవళియనగున్॥ ఆ॥ ఏక
మాత్ర హ్రస్వ*మినుమడించిన దీర్ఘ। మయ్యె మూఁడు మాత్రలైనఁ బ్లుతము। భీ
తిశోకతర్క* గీతదూరాహ్వాన। సంశయార్థములను* జరుగు బ్లుతము॥ ౨౩౮॥

భాస్కరుని రామాయణమునందు.

ఉ॥ ఏజనకాత్మజం దశర *థేశ్వరుకోడల రాము భార్యఁ జం। డోజనులార
యడ్డపడ * రోసురలార సురారికంచునం। భోజదళాక్షి శైలవన *భూములు
దాఁటుచు భీతి నేగుచో। నీజలరాశిఁ జూచి మది * నెంతదలంకెనొయేమి సేయు
మనుచరిత్రమునందు. [దున్॥ ౨౩౯॥

ఉ॥ ఎవ్వతెవీవు భీతహరి * ణేక్షణయొంటిఁ జరించెదోటలే। కివ్వనభూమి.

భూసురుఁడ * నేఁబ్రవరాఖ్యుఁడఁద్రోవదప్పితిం । గ్రొవ్వుననిన్న గాఁగ్రము
న * కుంజను దెంచిపురంబుఁ జేరనిం । కెవ్విధిఁ గాంతుఁ జెప్పఁగద * వే తెరు
వేదిశుభంబునీకగున్ ॥ ౨౪౦

శోకప్లుతమునకు రామాయణమునందు.

శా ॥ అన్నా లక్ష్మణనీన్నుఁ బుణ్యనిధినే * నజ్ఞాన నైపల్కితి । న్నన్నా పాప
మువచ్చిముట్టుకొనియె * నాపాలిదైవంబువై । యిన్నిచుఁ బరిమార్పవేఁగ బ
అతే * వేనన్ను రక్షింపువిూ । యన్నం గ్రక్కునఁ జీరవేయరుగ వే*యత్యుగ్ర శో
షుచింబునన్ ॥ ౨౪౧

తర్కప్లుతమునకు హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమునందు.

శా ॥ ఓరీ రాజకులాధమా నృపులు లే * రో వేఁ(?) రా రో మద । క్రూరాభీ
లమృగావళిం దునుమరో * ఘోరాటవుల్లేవొనా । యారామంబుగ లంచి జం
తుతతిమా*యం జేసి యస్మత్కుమా । రిరత్నంబులు వేడవచ్చినను వా*రిన్నొం
చినా వేమిరా ॥ ౨౪౨

శాంతిపర్వమునందు.

మ ॥ అనుమానింపక తోడఁబుట్టులనె * కాదా దున్మి తూటాడెనం । దునుం
గొన్నెత్తురులేటులై పఱవనిం * ద్రుండుగ్రతన్ దైత్యులన్ । మునులవ్వీరుభ
వింపరో క్రతువుల * మోదంబుతో నమ్మహా । త్ముని నిర్జింపరొ యూర్ధ్వలో
కమునకా*దో నాకమూహింపుమా ॥ ౨౪౩

రంగనాథుని రామాయణమునందు ద్విపదము.

అట్టినామీఁద నీ * వా యొకింగెదవు । పట్టిచెట్టలు వాపి * పాఱవై చెదను ॥

ఆనుశాసనీక పర్వమునందు.

ఉ ॥ ఆనరనాయకుండొకమ * హాధ్వరమెంతయు వేడ్కఁ జేయఁగాఁ । బూ
నిమహీసురావలికి: * బూజయొనర్పఁగఁ దానుబ్రాహ్మణుం । డైనయమా
రఁగాననలుఁ * డాతని పాలికి వచ్చినాఁ డునీ । వే నృపనీదుపుత్త్రిఁ గృప * యేర్పడ
దానముగాఁగ నావుడున్ ॥ ౨౪౪

దూరాహ్వానప్లుతము.

తే ॥ ఆదితేయార్చితాంఘ్రిప * ద్మాయనంగ । ద్వారకాపురమధ్యస*
ద్మాయనంగ । నసురకులవైరి వీరులా * రాయనంగ । రచికసిత్తాబ్జవాసులా*
కళాపూర్ణోదయమునందు. [రాయనంగ ॥

మ ॥ అకటా యేమని దూరుదాననినునా * థా వేఁగుజామయ్యెఁ బాం । దిక

గాఁ బాధములో త్తరమ్మనుటగా * నీయొంటియే మోకదా । నికటస్థోణికిఁ జేర
రమ్మనుటగా * నీకొంతనెయ్యంపుపూ । నికతోఁ గన్నులవిచ్చిచూచుటయు
కా * నీ లేదొకింతేని యున్ ॥ ౨౪౬

సంశయప్లుతము.

ఆ ॥ హరియసంగనాతఁ * డానిన్నగంసున । డంచు గృష్ణుఁడీతఁ * డాయ
శోద । కెంతభాగ్యమబ్బె * నేబోటినాబోటి । నెలఁతకట్లుగలుగు * నేతలంప ॥

రామాభ్యుదయమునందు – సుగంధివృత్తము.

అంగనాలలామఁగాన * వాలతాకుడుంగమా । తంగమాభుజంగమా
ప * తంగమాకురంగమా । లుంగమాలవంగమాతు * లుంగమాధవీనట ।
ద్భృంగమావనీరమాక * రీరమాసమీరమా ॥ ౨౪౭

విజయసేనమునందు.

ఉ ॥ వల్లభుఁడే గుదుర్లభుఁడు * వానిదెసందగులూఁదియిమ్మెయిన్ । దల్ల
డమందె దేలయుచి * తస్థితికిన్ననుఁ బాపఁ జూపినన్ । దల్లియు బంధులోకమును *
దండ్రియు నేమను వారెటింగిరె । నుల్లమునిట్లు నీకుఁదగు * నోతగదో పరికిం
చిచూడుమా ॥ ౨౪౮

రామాయణమునందు.

క ॥ జనకజకుసుమిత్రానం । దనునకుఁ బ్రణమిల్లి పముచి * తస్థితిదర్భా । సన
మునను డఁగ రఘుపతి । యనుజన్ము నిజూచి నేమ * మాజనపతికిన్ ॥ ౨౫౦

ప్లుతయుగవిశ్రామములు.

క ॥ తామేవర్ణములై నను । త్సామండలమునను బ్రాణ * మైత్రిగలిగినన్ ।
దామోదరప్లుతయుగవి । శ్రామములనఁగాఁ బ్లుతాఖ్య * రద్వయమమరున్ ॥

వజ్రపంజరశతకమునందు.

శ్రీగజగామినీమణిని * సీతనుగా నిరపాయిగాఁ ద్రిలో । కీగృహమేధిగాగ
రుడ * కేతనుఁ గాభవరోగవైద్యుఁగా । నాగురువానని న్నెమది * నమ్మితి వే
ఱొకవేల్పుఁగొల్వనీ । వేగతి కావవే రఘుప * తీశరణాగత వజ్రపంజరా ॥

వ ॥ ఈపదునొకొండునునుభయవళిభేదంబులింకఁ బ్రాసయతులెట్టివనిన ॥

గీ ॥ గీతములసీసములనుసం * గీతములను । విరతివిడనాడియొక్కొక్క
చరణమునను । రెంటికిని బ్రాసవర్ణంబు * నంటబలుకఁ బ్రాసవిశ్రాంతుల *
ద్రుకబ్బములవాని ॥ ౨౫౩

ఆ॥ దేవకీకుమార * గోవర్ధనోద్ధార । తోయజాక్షపాండ * వేయపక్ష ।
ఘనవినీలగాత్ర*మునిజనస్తుతిపాత్ర।యదుకులాబ్ధిసోమ*కదనభీమ॥ ౨౫౪

అగ్రాహ్యవిరామంబులు.

ఆ॥ వికటకవులు*వింతలుగల్పించి।కవిజనాశ్రయమునఁ*గలిపినారు । వానికై కొనంగ * వలదప్రయుక్తంబు । లేలసెప్పభీముఁ*డెఱిఁగియెఱిఁగి॥ వ॥ అవియెవ్వియనిన॥ క॥ వెలయఁగకారాదులుభూ। తలమునన్లై దైదువళులు* దామగుననుచున్। లలనామదనుఁడు రేచన। నలినభవనిభుండుగుణవ * తంసుండనఁగన్॥ ౨౫౬॥ వ॥ ఈపద్యములోఁజెప్పినయయిదువర్గములయందును మొదలివర్ణములు నాల్గింటికివర్గువల్లుగనుకఁ జెల్లుబడియవియన్ని యుదాపలఁబూర్ణబిందువులేకుండిననునాసికములకుంజెల్లవు - ఆబిందువులున్నట్టాయెనాబిందుయతులుగనుకనవిచెల్లును. ఈభేదముచెప్పనందుచేతనీపద్యమప్రగ్రాహ్యము॥ ౨౫౭

అగ్రాహ్యసంబంధవళులు.

క॥ దడలకుభేదముతెంచక। వడియునుప్రాసంబునిలువ* వచ్చునుగృతులం దదియెట్లన్ననుశ్రీహరి । తొడిబడిదానవులఁజంప*థులియాయెనన్ ॥ వ॥ ఈచెప్పినదడలకుంబదాదినున్నచతుర్థవర్గసరళమాదేశమైవచ్చునప్పుడాదేశయతిగాఁజెప్పవచ్చునదియుఁగాక యారెంటికిని దాపలించినెఱసున్నలున్నప్పుడనుస్వార సంబంధయతులుగనుక నటువలెను జెప్పవచ్చునవిగలుగఁజెప్పలేదుగాన నిది సమ్మతముగాదు॥ ౨౫౮

అగ్రాహ్యవర్ణచతుష్టయపదంబు.

క॥ యరలవలనునీనాల్గును।వరుసందమలోనవళ్లు*రయమునజెల్లున్ । ధరశషసహావర్ణంబులు।సరవినొకటికొకటిచెల్లు*హరినిభచరితా ॥ ౨౬౦

వ॥ ఈమొదలనుజెప్పినయరలవలకునాల్గిటికినిజెల్లుబడిగాదు-శషసహాలలోపలనుదొలుతటివిమూఁడును నూష్మవిశ్రాంతులుగనుకఁజెల్లును వానికి హకారముచెల్లదు ఇవి తెలియకచెప్పినకతంబున నివియు నగ్రాహ్యంబులయ్యె॥

అగ్రాహ్యభేదవర్గయతులు.

క॥ధరఁబఫబభమాక్షరములు।బరువడినీయేనుగూడ*వాతోఁజెల్లున్।సరిసంభావనవడియన।మరుదీమములేమకీర*వాణియనంగన్॥ ౨౬౧॥ వ॥పంచమవర్గాక్షరములైదింటిలోనువబలకభేదయతిగానఁప్రథమద్వితీయచతుర్థవర్ణములు వకారమునకునభేదవర్గయతులుగాన నవినిలుచునుమకారమునడవ

దు- ఇదివిచారింపక చెప్పినాఁడుగాన నిదియునయుక్తమని తెలిసికొనునది ॥ తే॥ భరితభువనార్ణవంబుతో*ప్రవంతసరియె। రమ్యమణిరాజరాజుతో*లక్కసరియె। లలితవీణారవంబుతో * ఢక్కసరియె । యనఁగఁజెల్లునభేదాఖ్య * నమరువళ్లు॥ ౨౬౪॥ వ॥ ఈమూఁటిలోపలనుభకారవకారములకు నభేదవర్గవిరతిగనుకఁ ప్రయోగింపవచ్చును-లవర్ణఢవర్ణములకును భేదవర్గయతులును గావుగావునఁ ప్రయోగింపరాదు రవర్ణమునకును లకారమునకునగ్రాహ్యంబుగాదువానికిని లక్షణవిలాసమువారు తెలియక కొన్ని యుదాహరణంబులువ్రాసినారు అవియును వివరించెద॥ ౨౬౫

నైషధమునందు.

క॥ కైలాటకాయయభినవ।లీలామకరాంకచంద్ర*లేఖాంకురచూడాలంకారపదాంబురు।హాలింగితసుఖితనిర్మ*లాంతఃకరణా॥ ౨౬౬

రామాయణమునందు.

క॥ దానవసుందరులత్తఱి। జానకినందలముమీఱఁర * సమ్మదమొదవన్। గానిలుపశారదాభ్రవి। లీనతనేపారుచంద్రలేఖయపోలెన్॥ ౨౬౭॥ వ॥ సంస్కృతమునందు రేఖాలేఖాశబ్దములు రెండునుగలవుగాననీరెండుపద్యములయందును జెప్పిన లేఖాశబ్దము మొదలిదిద్వితీయాంతస్థమని యెఱుఁగునది ॥

హరిశ్చంద్రునికథయందు-ద్విపదము.

చీఁకటివిరియించుఁ*జిఱునవ్వుపసిఁడి। రేకులతోనెది*రించుచెక్కులును ॥ వ॥ కొందఱు రేకులతోముఱాళించుచెక్కులును అనిచదువుదురు-అదివ్రాతతప్పుగాని కవిహృదయముగాదు॥ ౨౬౮

వసుచరిత్రమునందు.

శా॥ ఓలంబాలకయోలయోలయననో*లోలంచుమేలంబునన్।లోలంబాలకయోర్తుగ్రుంకిబిసవల్లుల్దున్మితూటాడికెం। గేలంబూనితటాలునన్నెగసెన * క్షీణాంబునాథాంబుజా । క్షీలోకంబుజయించివారలయశః *శ్రీఁదెచ్చుచందంబునన్ ॥ ౨౭౦॥వ॥ ఈపద్యము రెండవచరణము మొదలనులోలంబాలకయనికవిహృదయముఇటిగానకకొందఱిందిందిరశ్చంచరీకోరోలంబోలంబభరోపిచఅనియున్నదనిరోలంబాలకయనిచదువుదురు-ఇటనిరామరాజభూషణకవితలంపుగాదు॥ ౨౭౧॥క॥ నణలను రెండక్కరముల।కునువడిప్రాసంబుబెట్టు*కొనవచ్చుఁగృతిన్।వినుఅరలకిట్లపెట్టం।జనులళలకభేదమరయ*

సర్వజ్ఞనిధీ॥ ౨౭౩॥వ॥ ఈచెప్పినమూటిలోపలను మొదలఁజెప్పిననణలకునుసర సవడినికడనుజెప్పినలళలకభేదవిరతియుఁగనుక నీరెండునుగూర్పవచ్చునునడుమనుజెప్పినరజలకురయోస్తునిత్యంస్యాత్ అనిశబ్దశాసనసూత్రముకలిమిఁజేసియేకతరయతులగుటనుంగూర్పరాదుఁఅటుగాననీపద్యమునుప్రశస్తముగా

వ॥ ఇవినలువదియొక్కటియుయతిభేదంబు. [దు॥

లింకఁబ్రాసస్వభావంబెట్టిదనిన.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ద్వితీయోవర్ణఃప్రాసోత్రపాదపాదేషు-కించ-ప్రాసస్సర్వేషు-

చైకఏవస్యాత్.

తే-గీ॥ ప్రథమపాదద్వితీయాక్ష*రంబుప్రాస । మయ్యెఁబదబద్యములనడు* గడుగునందు । నదియురెండవవర్ణమై * యమరుసీస । గీతదండకమంజరీ * కృతులఁదక్క॥ ౨౭౪॥

ప్రాసపూర్వాక్షరనిర్ణయము.

క॥ గురులఘువులలోనెయ్యది । మురహరతొలిచరణమునకు*మొదలనిలుచుని । ధ్ధరనాపైనిడుప్రాసా । క్షరములఁబూర్వమునసదియ*కదియింపనగుౕ॥ ౨౭౫॥ఆ॥ దాసపారిజాత * వాసవావరజాత । ఘనఘనాఘనాంగ*దనుజగర్వ।భంగయనుచునిట్లు*ప్రాసాదులనుగూర్ప । వలయునొక్కభంగి*ప్రాలుగృతుల॥ ౨౭౬॥ఆ॥క్రిందజడ్డలునుబి*ఱుందబిందువులును। నూఁదిప్రాసములకు*నుండెనేని । ప్రాస్వమొకటినిడుద*యక్కరంబొక్కటి।వానిమొదలనిలుప*వచ్చునెందు॥ ౨౭౭॥ఆ॥ పక్షిరాజపక్షరాక్షసత్రుణదాత్ర । దంతిభయవిరామ * శాంతిధామ ।యింద్రనీలమూర్తి*సాంద్రపాండురకీర్తి।యనఁగఁబ్రాసమాత్ర*కాదులోప్ప॥ ౨౭౮॥ఆ॥ వేదవేద్యయసమ*వృత్తపాదములను।బ్రాసనియమరహిత*పాదములను॥ వలసినట్లుమొదలి* ప్రాలుసెప్పఁగనొప్పు । నొక్కదానగురువు*నొకటలఘువు॥ ౨౭౯

స్వస్థానార్ధసమవృత్తోపజాతివృత్తము.

క్షమాకళత్రుౕ*వనజాతనేత్రుౕ । గామేపలీశుంద్రిజ* గత్విరికాశుౕ। దమాలనీలున్నము*దారశీలుౕ । హేమాక్షవైరిన్భజి * యింతుశౌరిౕ॥ఆ॥ వారిజాతగర్భ*వాసుదేవసహస్ర ।నయనముఖ్యపుణ్య*నామయనుచుఁ।బ్రాసనియతిలేని*సీసాదిపదముల । మొదలరెండునిట్లు*గదియుచుండు॥ ౨౮౧

ప్రాసాక్షరస్వరమైత్రి.

తే-గీ॥ ప్రాసములకెల్లఁదుల్యాక్ష*రంబులైన । జాలుస్వరభేదమైనదో*షంబులేదు।చరణములకడఁగూర్చుప్రా*సములకెల్ల। నన్నియుసమస్వరంబులై*యమరవలయు ॥ ౨౮౨॥ఆ॥ సరసిజాతనేత్ర*దురితగుల్మలవిత్ర । హరితనూజమిత్ర*గరుడపత్ర। ధారుణీకళత్ర*నీరదాసితగాత్ర । యనుచుఁగూర్పవచ్చు*నచ్చులెల్ల॥ ౨౮౩॥క॥ దురితద్విపహర్యక్షా । నరకమురాసురవిపక్ష*నాళీకాక్షా ।శరధిసుతాలయవక్షా।కరినాయకరక్షహరము*ఖసురాధ్యక్షా॥ తే-గీ॥ వర్ణువయుద్విత్వమునుగల * వ్యంజనంబు । ప్రాసమైయుండునెడఁబెఱ*ప్రాసములకు । వ్యంజనంబుసమాక్షరం* బైనఁజాలు । వానిపైనేస్వరంబైనఁ*బూనవచ్చు॥ ౨౮౫॥ఆ॥ సకియపూర్వజన్మ*సుకృతఫలంబునఁ। గాకతనువిబాని*రాకృతాభుని । నిక్కృపాపమోధి*దక్కఁగఁగొనుటకు । దరమెభోజసుతకుఁ*దక్కననఁగ॥ ౨౮౬

కర్ణపర్వమునందు.

క॥ చావరునెవ్వరుపాండవు । లేవురుననినీవుసెప్ప * నిప్పలుకులుదుః । ఖావేశకరములై చే । తోవృత్తిఁగరంపఁజొచ్చె*దుర్భరభంగిౕ॥ ౨౮౭

కవికర్ణరసాయనమునందు.

మ॥ అమరీవిభ్రమరీతిలోలనయనా*హస్తాబ్జదోధూయమా। నమణీదండకచామరాగ్రపవమా*నాస్పందనాందోళన। క్రమశోభాన్నపకుంతలప్రకరముత్కర్షామయ్యెందదీ । యమ్మృదుస్పర్శసుఖోన్నతింబరవశం* బైతూగుచందంబునౕ॥ ౨౮౮॥క॥ విరమముస్వరప్రధానము।ధరఁబ్రాసమువ్యంజనప్ర * ధానమునగుటౕ । స్వరసంధిఁజెందునపుడును। బ్రరుచిరముగహల్లుదాన*ప్రాసములమ్యౕ॥ ౨౮౯॥క॥ ఆనలుబెట్టిననిలువకఁ।దానూరకయల్గియాసు*దంతినిజేరెౕ । దానవసంహరుఁడేక్రియ।చేనిఁకఁజనుదెంచునాకుఁ*జెప్పవెయనఁగౕ॥ ౨౯౦

ప్రాసభేదంబులు.

సీ॥ అర్ధబిందుసమాహ్వ*యముఁబూర్ణబిందుఖండాఖండములుసంయు*తాక్షరంబు।ధరసంయుతాసంయు* తమురేఫయుతలఘుద్విత్వవికల్పముల్*వెసనుభయము।ననునాసికప్రాస*మునుబ్రాసమైత్రియుఁబ్రాసవైరంబుస్వ*వర్గజంబు।ఋప్రాసలఘుయకా* రప్రాసములునభేదంబునుసంధిగ * తంబుననఁగ।బదియునేడుదెఱంగులఁ*బరిఢవిల్లు।బ్రాసములుపూర్వసుకవిప్ర*బం

ధముల్లను।గ్రమతలక్షణలక్ష్యయు* క్తంబుగాఁగ।దేటపఱిచెదవానిని*శౌట
దమన॥౨౯౧ సమప్రాసములు.

తే॥ పూర్వమునసర్థమైనను*బూర్ణమైన। దిగువజడ్డకక్కరంబైనఁ * దగిలి
మొదలి । ప్రాసముండినయెడసమ* ప్రాసమనఁగఁ । బిదపనన్ని యునట్లన*
గదియవలయు॥ సమప్రాసములందర్థబిందుప్రాసము. ౨౯౨

ఆ॥ వీఁకఁబ్రజ్ఞ్కిముఖుని*దాఁకికోసలవల్ల।భుఁడుబలాసురాంత*కుడుసె
లంగ।నవనిఁగూల్చెనసుట*నర్థబిందుప్రాస । మిట్లుగూర్పవలయు*నెల్లకడల॥

పూర్ణబిందుప్రాసము.

క॥ పొందింపవలయునెల్లెడ। బృందావనచారిపూర్ణ*బిందుప్రాసం।బిందీ
వరాక్షిభీష్మక । నందనఁజేకొనియెనంద * నందనుఁడనఁగన్॥౨౯౪॥ నిడుపు
లునరసున్నలుదమ । కెడమనుగలకచటతపల*కిలఁబ్రాసములై ।దొడరును
నిర్బింధువులొ। క్కెడఖండాఖండసజ్ఞ * నినశశినయనా॥ ౨౯౫

ఆదిపర్వమునందు.

క॥ వీఁకఁబఱతెంచినల్లడ।దాఁకినఁగడునతిగిఘోర*తరశరహతిన। మ్రూఁ
కలువిరియఁగనర్జునుఁ। డాకరముననేసెనుగ్రుఁ*డై రణభూమిన్॥ ౨౯౬

విరాటపర్వమునందు.

క॥ నాకోఱఁతదీర్చివచ్చితి।నీకొఱఁతయయింకనూతు*నిద్దెగఁజూడ। న్లో
కమువంచింపఁగఁదగు।చీఁకటిరెయొదవెనేమి*సేయుదొచెపుమా॥ ౨౯౭

ద్రోణపర్వమునందుసీసపాదము.

మ్రూఁకలువిరియించి * వీఁకనాచార్యాదియోధుల కెల్లను * నొక్కదెనసు॥

రుక్మాంగదచరిత్రమునందు.

ఉ॥ ఓకరుణాకలాపవిక * చోత్పలలోచనయిప్పుడియ్యెడన్।గాకులుచం
పకుండననుఁ* గైకొనిగాచినసీకృపాగుణం।బేకలిగెన్వసింపఁదగు*నేతొలిపు
ట్టువునందుభర్తపైఁ। గాఁకలుసేసినట్టిఘనకల్మషముల్వినునీకుఁజెప్పెదన్॥

ఆదిపర్వమునందు-మత్తకోకిల.

తీఁగయుయ్యెలనూగుఁజల్లని*తియ్యమామిడిమోకలం।డాగుపువ్వులతే
నెసోనలఁ*దారుఁగేతకిఁజేరుఁబు। న్నాగపూగమహాగవీధుల*నాట్యముల్పచ
రించునా।భోగనాగలతాగృహంబుల *భోగముల్గనువేడుకన్॥ ౨౯౮

రామాయణమునందు-ద్విపద.

మ్రూఁగిచరించున*మ్మొకరితుమ్మెదలు। బాగొప్పఁగొప్పునఁబరగినదాని॥

వరాహమునందు.

క॥ ఆచింతామణిమునితన । పీఁచమడఁచుదాఁకనింక *బృథుఁలోభము
చే।దాఁచుకొనుఁగాకనాచే।నీచేనిఁకమోసపోవు*నేనరనాథా॥ 300

ఉద్యోగపర్వమునందు.

క॥మీఁటుగతిరథికులనునొక।నాటికివేవురవధింతు*నరుశరములునో।నా
టిపడవైచునంతకు।వేటాడెదఁబ్రతిబలంబు*వీరులనెల్లన్॥ 30౧

ఆ॥ బోటియొకతెపెండ్లి* పాటపాడఁగఁజొచ్చె।నాపరానివిరహ*తాప
మునసుఁబేసుగూర్చితాను.* బెండ్లికూఁతురుగాఁగ। గోత్రధరుఁడుపెండ్లి
కొడుకుగాఁగ॥ 30౨

ఆదిపర్వమునందు.

క॥ ఆపన్నగముఖ్యులఁదన। వీఁపునఁబెట్టుకొనిపఱచి*విపినములుమహా।ద్వీ
పములుగిరులుసకలది। శాపాలపురములుఁజూపెఁ * జనివారలకున్॥303

సంయుతాక్షరప్రాసము.

తే-గీ॥ సంయుతాక్షరప్రాసమై*జగతివెలయు।గర్గుఁడర్చించుదైవంబుఁ
భర్గుఁడనఁగఁ। బక్ష్మలేక్షణకౌనతి*సూక్ష్మమఁనగఁ।జంద్రవంశ్యుఁడుభోగదే
వేంద్రుఁడనఁగ॥ 30౪

సంయుతాసంయుతప్రాసము.

తే-గీ॥ రలలుతమక్రిందనుండఁబై * గ్రాలువ్రాలు। ప్రాసవర్ణంబులై
వానిఁ * బాసియైనఁగూడియైనను బెఱయుదు * గులనునిలుచు ॥తే-గీ॥
పాఁడిద్రచ్చఁగనిమ్మునా * తంద్రికృష్ణ। వేడుకొనియెదనందాఁక*బండ్లుదిను
ము। దుండగపుచేష్టలుసునోటి * గాంద్రతనము.। మెండుగాఁజొచ్చెనీకునై
దేండ్లుగనుక॥ 30౬

రేఫశ్లిష్టమునకునాదిపర్వమునందు.

ఉ॥ క్షత్రియవంశ్యులైధరణిఁ * గావఁగఁబుట్టినవారుబ్రాహ్మణ। క్ష
త్రియవైశ్యశూద్రులనఁ* గాఁదగునాలుగుజాతులన్నవిచా।రిత్రముఁదప్ప
కుండఁగఁబరి * క్షితుకాచినయట్లురామమాం। ధాతృరఘుక్షితీశులుమ*
దంబునఁగాచిరెయేయుగంబునన్ ॥ 30౭॥ వ॥ మాంధాతృశబ్దముబుకా
రాంతముగను కఁదకారము క్రిందనున్నది వట్రువసుడిగాని క్రారవడిగాదు
అంచునకుఁ గవికర్ణరసాయనమునందుసీసగీతి॥ గీ॥ దానగుణశాలిభూసము

ద్ధరణదక్షుఁ । డనిశమఖదీక్షితుండువు* త్తారిహారిణ।విఖ్యాతినిరతుఁడుయు వనాశ్వ * విభుసుతుండు । ఘనుఁడుమాంధాతనృపుఁడై న * కాలమందు॥

సోమునిహరివంశమునందు.

శా॥ నాతోమార్కొ-నలేరునిర్జపురీ *. నాగేంద్రబృందారకా । రాతుల్మున్నుగ దేవసంఘములుబో * రన్ధీరసంగ్రామకుం । డీత్రైలోక్యమునందుఁ గల్గ * డురణంబెచ్చోటలేకుంటఁగాఁ । జేతుల్వేయువృథాభరంబగుచువ * చ్చెన్దైవయామేనికిన్॥ 3౧౦

దేవీవిజయమునందు.

తే ॥ వాక్త్రినేత్రాంగనాశచీ*శక్తులధిక । సంభ్రమంబునగుంభని * కుంభదైత్య । హంత్రిబూజింపుదురుత్రయీ * మంత్రములను । స్తోత్రములుచేసిమంగలా*రాత్రికలిడి॥ 3౧౧

పద్మపురాణమునందు.

క ॥ శ్రీకరచంద్రాంకితులగు ।లోకులుశుద్ధులుసుబుణ్య*లునునగుదురువా।రీక్రీడలులేకయుండిన।బ్రాకృతులనఁబతితులనఁగ*బడుదురుజగతిన్॥

లకారశ్లిష్టమునకురాఘవపాండవీయమునను.

శా॥లోకత్రాణరతిందదాదిమమహీ*లోకప్రవేశోత్థభా।పాక్లప్తప్రథమద్వితీయపదగుం* జన్మంజమంజీరగ।ర్జాకల్పామలరామభారతకథా*సర్గంబులన్మించువా।ల్మీకివ్యాసులఁగొల్చెదందదుభయ*శ్లేషార్థసంసిద్ధికిన్॥

రేఫయుతప్రాసము.

ఆ ॥ నుడులుతెలుఁగులందు * బొడమవాకై వడి। వ్రాలుకొమ్ముక్రార*ఫణులుగాన । రేఫయుతసమాఖ్య * గృతులఁబ్రాసములగు । సొరిదిఁదమకుఁదాము * నుడులఁబాసి ॥ 3౧౪ ॥ క॥సంగ్రామరంగమునఁజెల్వంబు।గ్రమ్మెచున్నసాల్వ * జగతీవరుమే। నంగ్రుచ్చిపారనాటిం । చెంగ్రుఁరాస్త్రము బునాల్గు * శ్రీకృష్ణుఁడొగిన్ ॥ 3౧౫ ॥ క॥ఈక్రారపలుకునకుమొదలై క్రాలుచుదేలిప్రాస * మగుఁదనతనకె । శ్రీక్రొమ్ముడిసౌందర్యము । వాక్రువ్వందరమెయురగ*వరునకునైనన్॥ 3౧౬

లఘుద్విత్వప్రాసము.

తే॥భువిలఘుద్విత్వసంజ్ఞికం*బులయికొన్ని।యూఁదఁబడనిక్రారలతోడ

నొకటికొకటి । ప్రాసములకగుఁదమలోన * బత్రయుగము । విద్రుచివినతాత్మజుఁడుదిక్కు-*లద్రువననఁగ॥ 3౧౭

వికల్పప్రాసములు.

గీ॥ పంచవర్గంబులను*గనుపట్టునట్టి।పొల్లులనునాసికాక్షరం* బులనుగదిసి।తమకుఁబంచమములుదృతీ* యములునగుచు । నమరుఁబ్రాసంబులకువికల్పావహ*యములు॥ 3౧౮ ॥తే॥ ప్రాజ్ఞగసమానధృతిసుధా * రుడ్నిభాస్య । స్రజ్నిచయసత్కకంఠదా * వాగ్నిపాయి । దిఙ్మహితకీర్తియుర్జున * యుగ్మభేది । వాఙ్మనోహరనుతయసు*దృఙ్మహాత్మ॥ 3౧౯

ఉభయప్రాసము.

ఆ॥ ధాత్రిబాణినీయ*సూత్రములనుదృదీ ।యోష్మమునుద్రుతంబు*నొక్క-చోటఁ । గ్రమతపాక్షరమున * కారమునై ప్రాస । ములకునుభయసంజ్ఞఁబొసఁగురెండు॥ 3౨౦

త్రైశంకోపాఖ్యానమునందు.

క॥ ఋషకేతుద్విషునకుఁగి । ల్బిషపర్వతవృషునకమృత*విషనిధిజామా।త్రిషునకుఋషిపూజితునకు।విషమాక్షునకింద్రముఖది*విజపక్షునకున్ ॥

సాంబవిలాసమునందు.

క॥ వసుధాకళత్రునకుసా । రసదళనేత్రునకుమరుద * రాతిమదతమో । విసరాంబుజమిత్రునకు । న్విషమశిలీముఖసహస్ర*నిభగాత్రునకున్॥ 3౨౧

తే-గీ॥ ప్రాణములఁబాపెనాహవ * క్షోణియందుఁ । బ్రాణవల్లభఁగొనిఛన్నదానవేంద్రుఁ । దమ్ముఁడనుదానుగిశజా * తమ్ములోడ । శరధిబంధించిదాఁటుదా*శరథియనఁగ॥ 3౨౩

ఉద్యోగపర్వమునందు.

ఉ॥ ద్రోణుఁడుభీష్ముఁడుంగృపుఁడు * ద్రోణసుతుండునుగర్ణశల్యులున్ । బ్రాణనులాసుయోధనుని * పాలివియంద్రునిజానుజన్ములు । క్షీణపరాక్రమల్బుతుల*జేయులుబాహ్లికసోమదత్తులా।స్థానునకైనసోదరువ* శంబెజయింపఁగవారినేరికిన్ ॥ 3౨౪

కాళహస్తిమాహాత్మ్యమునందు.

మ॥ ప్రణతుల్సేయుచుఁగాంచెఁగుంభజుఁడులో*పాముద్రతోఁగూడిదక్షిణ।కైలాసమునంబికాహారకృత * శ్రీపాదుకాన్యాసముకా । మణిమంత్రౌషధ

వాసముద్భవమహా * మాయావిపర్యాసము। గణనాతీతనటీవిలాసము
సమ* గ్రాసముల్లాసముఁ॥ ౩౨౫

కాశీఖండమునందు.

క॥ త్రిణయనునిరాణివాసము। నణిమాద్యైశ్వర్యవితర * ణామరతరు
వుఁ। మణికర్ణికము క్తివధూ। మణికర్ణికదలఁచెమాని* మానసవీధిఁ॥

రామాయణమునందు.

చ॥ రణమునను గ్రసాయకప* రంపరభానుకులంబరామల। క్ష్మణముజగం
బవానరము* గావిలునేర్పునుమద్భుజావిజృం। భణమునుజూపితం డ్రిమదిఁ*
బట్టినచింతదొలంగఁబెట్టిశూ। ర్పణఖకునిట్లుబాటిలిన * బన్నమునీఁగుదు
నేనవశ్యముఁ॥ ౩౨౬

మధుసేవనమునందు.

క॥ పోనుద్యోగముజేసిన। ప్రాణంబాయింకనీకుఁ* బాధేయంబీ। మానిని
మందస్మితమధు। రాననచంద్రికలు గ్రోల * యరుగుముపిదపన్॥ ౩౨౭

శృంగారషష్ఠమునందు.

క॥ అనుటయుగృష్ణద్వైపా। యనతనయుండిట్టులనియె* ననహితమతియై।
వినుమతిగుహ్యమునారా। యణకవచముభ క్తవాంఛి* తార్థప్రదముఁ॥

ఆరణ్యపర్వమునందు.

చ॥ కనకగిరీంద్రదక్షిణము * గాశశిభాస్కరతారకాగణం। బనవర
తంబుదిమ్ముఖము * హాముపిసప్తకమండలంబుతో। ననఘతదీయశైలశిఖ
రాగ్రమునందుఁబయోరుహాసన। త్రిణయనవిష్ణులుండుదురు* దేవగణంబు
లుగొల్చుచుండఁగన్॥ ౩౩౦

అనునాసికప్రాసము.

తే॥ తమకుఁదాముద్విత్వంబులై * తనరునవియుఁ। బూర్ణబిందులుడాపల*
బొరయునవియుఁ। గలసియనునాసికప్రాస* ములనుపేర। నమలమరుఁగావ్య
ములయందుఁ * దమకుఁదాము ॥ ౩౩౧ ॥ క ॥ మిన్నేఱుపాదమునఁధా। త
న్నాభినిగునుమశరునె * దంగాంచిననీ। సాన్నిధ్యముదొరకుటకై। సన్ను
తిసేయుదురునిన్ను * సనకాదులజా ॥ ౩౩౨ ॥ తమ్ములనుమల్లికాకుసు। మ
ములమరువాదిపత్ర * మాలికలనుభ। క్తిమ్మునసంహారుపూజలు। సమ్మద
మునసలుపగలుగు* సకలార్థంబుల్॥ ౩౩౩

ప్రాసమైత్రిప్రాసము.

తే-గీ॥ గట్టిబిందువుమీఁదిబ * కారమునకు। జమిలిమాప్రాసమైత్రినా*
జరుగుచుండుఁ। గమ్మతావులువెదచల్లు * సంబుజములు। శంబరారాతిచే
తివా*లమ్ములనఁగ॥ ౩౩౪

ప్రాసవైరము.

తే-గీ॥ కబ్బములురేఫమునకుఱ * కారమునకు। మైత్రిగలుగమిగఁవిశిఖా
మణులుప్రాసఁ। వైరమనుచునుగలపరు * వానినెందుఁ। గూర్తురారెండు
నెఱుఁగకఁగుకవిజనులు॥ ౩౩౫

స్వవర్గజప్రాసము.

తే-గీ॥ గ్రంథమంథశబ్దంబులఁ * గలద్వితీయ। వర్ణములురెండునున
ఘోష * వర్ణములగు। నైననిజవర్గభవచతు * ర్థాక్షరములఁ। గలఁయుబ్రా
సంబులనుస్వవ * ర్గజములనఁగ॥ ౩౩౬॥ వ॥ శ్రంథగ్రంథసందర్భేయనుధా
తువువలననుశాస్త్రి। ద్రవిణయోర్గ్రంథః-అనినామలింగానుశాసనమునందు
నానార్థవర్గములోపలను దవర్గద్వితీయాంతములయందే అమరసింహుఁ
డుచెప్పుటచేతను గ్రంథిశబ్దముతనయందురెండవ్రాయి* తవర్గమునందుద్వి
తీయాక్షరమైనను బ్రాసములయందుజతుర్థాక్షరములకుమహాకవిప్రయోగ
ములుగలుగుటంజేసిచెల్లును॥ ౩౩౭

ఆరణ్యపర్వమునందు.

ఉ॥ అంధకవృష్ణిభోజకుకు * రాన్వయభూపతులెల్లనీదెసన్। బాంధవ
సౌహృదప్రణయ* భక్తివిశేషములొప్పనీమనో। గ్రంథియడంగఁజేయునె
స * ఖ్యంబునఁబూనినవారులోభమో। హాంధులుధార్తరాష్ట్రులున * య
మ్మమెయిన్మనకుర్వియిత్తురే॥ ౩౩౮

విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥ బాంధవశాత్రవాకలిత * భావభవాభవపాశబంధనం। బంధవిరా
మకామపరి * పక్వవివేకనిరూఢభక్తహృ। ద్గ్రంథివిభేదనాపరమ * కా
రుణికాపరిమాణదూరదుః। ఖేంధనపావకాయితస * మీక్షణశైత్యమహా
ద్భుతాత్మకా॥ ౩౩౯॥ వ॥ మంథవిలోడనే -యనుధాతువుకవికల్పద్రుమ
మునందుదవర్గద్వితీయాంతధాతువులలోనుబరిగణితమైనదిగినుకమంథశబ్ద

ములోని రెండవ వ్రాయిత వర్గమునందు ద్వితీయాక్షరమైన నుబ్రాసముల పట్ల ను బూర్వకవిప్రయోగములు గలుగుటచేతను జతుర్థవర్ణములకుఁ జెప్పవచ్చును॥ ౩౮౦

ద్రోణపర్వమునందు.

క॥ సింధురముమదోద్రేకమ। దాంధంబై వచ్చునోజ*నాచార్యునిపై।గం
ధవహసుతుండుగవయఁగ। మంధరగతినెవ్వఁడాగు*మనయోధులలోన్॥

అముక్తమాల్యదయందు.

ఉ॥ కంధరనీలవర్ణమధు*కైటభనాగసువర్ణయోగిహృ। ద్గ్రంథిభిదోద్ధన భోగివని * తాస్వనవచ్ఛనస్రవచ్ఛిర । స్పంధివసన్నిశాపతిర * సస్రుతిదుగ్ధపయోధివిచికా। మంధరకేళికాధగస*మాశ్రితపక్షికిశిరోధిసోదరా॥

వ॥ బుధ అవగమనే—అను ధాతువువలన నుబుధశబ్దములోని రెండవ వ్రాయిత వర్గమునందు జతుర్థాక్షరమైన నుబ్రాసముల పట్లను బూర్వకవిప్రయోగములు కలుగుటచేతను ద్వితీయ వర్ణములకుఁ జెప్పవచ్చును సుధాశబ్దము మొదలైనవానికి నినిటువలెనేయని తెలిసికొనునది॥ ౩౮౩

ఆదిపర్వమునందు.

ఉ॥ కాదనకిట్టిపాటియప * కారముతక్కుఁ డేకవిప్రసం। బోధనఁ జేసిచే సేన్నృప * పుంగవనీవునేకభూసురా । పాదితసర్పయాగమున * భస్మము సేయుముతక్షకాదికా । కోదరసంహతిన్ హుతవ*హోగ్రమహోగ్రశిఖాచయంబులన్॥ ౩౮౪

నృసింహపురాణమునందు.

క॥ వేదములాదిగఁ గలయ। ష్టాదశవిద్యలకునీవ*స్రష్టవృత్తి। దోర్భద్రకులు
నుభవదాజ్ఞా। పాదకులుసమస్తధర్మ*పాలనచతురా॥ ౩౮౫

విరాటపర్వమునందు.

క॥ ముదమొదవరమ్యహర్మ్యము।తుదినిలువుననిష్టసఖుల*తోడవిహారా।
స్పదమగునెలవునమెలఁగెడు । సుధేష్ణతజ్జాలకములఁ*జూచెంబ్రీతిన్॥

ద్రోణపర్వమునందు.

క॥ వింధ్యాద్రిప్రాలెనాప్రతి ।వింధ్యుఁడచలితోగ్రమూర్తి*వెలయునిలిచిగ
ర్వాంధ్యమలరఁగనుదీప్తా । వంధ్యాస్త్రములక్కుమారి *వరుసైఁబఱపెన్॥

విరాటపర్వమునందు.

ఉ॥ ఎండకువానకోర్చితన*యిల్లుప్రవాసపుచోటనాకనా । కొండునలంగుదున్నిదుర * కుందతి దప్పెనుడప్పివుట్టెను । కండనునెట్లకోయనకఁ* గార్యముగల్గినవేళ నేలినా। తండొకచాయఁజూపినను * దత్పరతంబని సేయుటొప్పగున్॥ ౩౮౭

ఋప్రాసము.

తే॥ గీ॥ స్వరములెల్ల నుబ్రకృతిభా* వంబులందు । రావెనుకవ్రాలయ గురుస్వ * రంబొకండు । తగుయణాదేశమున రేఫ * మగుటఁ జేసి । ప్రాసములకట్లయగువళి*పట్లగాదు ॥౩౮౯॥ క॥ ధారుణిఋప్రాసమునం । గారేఫాక్షరమునకుఋ * కారముచెల్లున్ । నారికినైనాకకుజం। బాఋభుపతిఁ గెలిచి తెచ్చె*నచ్చుతుఁడనఁగన్॥ ౩౫౦

ఆరణ్యపర్వమునందు.

క॥ ఆఋషిపుత్రుడుఁ గట్టిన।నీరలు మృదులములునవ్య*శిషములుమనో।హా
రులునాతనిపృథుకటి। భారంబుననొక్కకనగ * పట్టముద్రేలున్॥ ౩౫౧

లఘుయగారప్రాసము.

గీ॥ ప్రకృతిభావంబుఁ జెందిన*ప్రాణములకు। మొదలియంతస్థములుప్రాసములకునిలుచు।నఱమఱలు లేక లఘుయకా * రాహ్వయములు। నాయుజుని తండ్రిఫణిరాజ * శాయియనఁగ॥ ౩౫౨

కళాపూర్ణోదయమునందు.

ఉ॥ ఏదొమెడనెన్నడుంగనని * యింపులుగుల్కెడుగద్దశ్వనం। బాయతమైనకౌతుకము * నచ్చుతముస్మొలపింపనెయ్యదె । ద్దీయిదిచాలగ్రొత్తబళి* యింకొకమాటకొక నొక్కమాటటం ।చాయలనీలవేణినల*కాధిపసూనుఁడు వేఁడెవేఁడినన్॥ ౩౫౩

అభేదప్రాసము.

తే॥ రేఫమునకుబైనుండుమా * తృకకుబెద్ద । శాయభేదాహ్వయప్రాస*మైయెసంగు । ఖలజనవిపక్షజలరుహ * దళనిభాక్ష,। కాళియోరగమదవన * కేళియనఁగ॥ ౩౫౪

రాజశేఖరునిచరిత్రమునందు.

శా॥ కేళీకాంచనసౌధవీధికలచ* క్కిన్ దొట్లలోఁ బెట్టియో। ప్రాలేయాచలకన్యకాధవకృపా* పారంగతానిద్రవ్రొ। వేలావణ్యపయోనిధీయనుచు

నావిర్భూతమోదంబుతో । జోలల్పాడుమురక్కుమారకునకుఙ్ * శుద్ధాంత కాంతామణుల్॥ ౩౫౫

రామాభ్యుదయమునందు.

ఉ॥ పాలునునీరు నేఱుపఱు*పంగలమావుల వేగవీథివా । హ్యాళియొనర్చునే యలికు*లాలకతాసితవర్ణయయ్యునే । బాలసువర్ణదేహమున* భాసిలునాన లుమోము వెల్బుఁ బ్రో । యాలుఁ బ్రవీణమామకమ * హాకృతినాథుఁ గృతా ర్థుఁ జేయుతఙ్॥ ౩౫౬॥ త్వే॥ పెద్దళాకునుదనకునభేదమగుట। లళలకునభేదమట్ల ను* గలుగుకతన। క్షితినిమూఁడవసరళంబు*యతులఁ బ్రాస। ములనులఘ్వల ఘులకార*ములకునిలుచు॥ ౩౫౭

ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమునందు.

క॥ జడనిధియను తెరమఱుఁగటు। వెడలినిలిచినట్టియాట* వెలఁదియపోలెఙ్। గడునింపులుగులుకుచువన । రెడుపురలక్ష్మియవధ*రించి తెయధిపా॥

భీష్మపర్వమునందు.

క॥ కొడుకులుదానునుగుజ్జపు । దడములుకరిఘటలుభటర * థవ్రాత ములుం। బుడమిచలింపఁగ ద్రుపదుఁడు। గడువేడుకఁ దోడుసూపెఁ * గౌర వ్యులకుఙ్॥ ౩౫౯

నైషధమునందు.

చ॥ చిలుకల్మగూయునోచెవులు*చిల్లులువ్రావఁగనంచు నెన్నడు। వ్వెడల డునందనోపవన*వీథులకై యటమాళిభాగని। మఙలశశిరేఖచేయునప*రా ధమనఙగజదైత్యశాసనుం । గొలువఁడుపాకశాసనుఁడు *కోమలినీదెసఁగూ ర్మియెట్టిదో॥ ౩౬౦

కూర్మపురాణమునందుదోఁటకవృత్తము.

తాలిమిదూలిన*తాపసపత్నుల్ । వ్రీడమనంబున * వీడ్కొనిజాఱుఙ్ ।లో లమదాలస * లోచనపఙ్క్తిఙ్ । జాలదలిర్చిరి*శంకరులీలఙ్॥ ౩౬౧

సంధిగప్రాసము.

తే॥ సంధిగూడినప్రాలుపారి * సంబులైన । నవియెసంధిగతాఖ్యల*న మరుచుండు । దివిజులాశ్చర్యమొందఁగా * రివడవైచెఁ। జెంగిపోసీకమధుర లో*నంగరినన॥ ౩౬౨

తృతీయాశ్వాసము.

శల్యపర్వమునందు.

క॥ కవదొనలునుగాండీవము । నవలనిడంబనుపుముంద*రరదముడిగుమే। నువిదపడిగియెదశుభకర । మవునివ్విధమిట్లు సేయు * మనుఁడునతండుఙ్॥

కళాపూర్ణోదయమునందు.

శా॥ ఆవాలుంగనుదోయియానగు మొగం * బాగుబ్బపాలిండ్లపెం । పా వేణీభరమాతనూవిలసనం* భాయొప్పలేఁ జెప్పినం । గైవారంబగుఁగాదెకే వలశిరః*కంపంబుగల్పించియా । హావృట్టింప దెయిక్షుధన్వునకున * య్యబ్జా క్షినీక్షించినఙ్॥ ౩౬౪

విరాటపర్వమునందు.

శా॥ సింగంబాఁకటితోఁగుహాంతరమునఙ్ * జేట్పాటుమైనుండిమా । తంగస్ఫూర్జితయూథదర్శనసము * ద్యత్క్రోధమైవచ్చునో। జంగాంతారని వాసఖిన్నమతినస్మత్సేనపై వీఁడెవ । చ్చెంగుంతీసుతమధ్యముండుసమర * స్థేమాభిరామాకృతిఙ్॥ ౩౬౫

లకారప్రాసము-కాకుత్థ్సవిజయమునందు.

శా॥ మారుండద్భుతశంఖమొక్కటినిసం* పాదించిదోర్మధ్య। కస్తూరీచ ర్చనెపంబువందనదుకే * ల్దోపఙసువర్ణత్వరే । ఖాలిప్సఙశశికత్రిజాపసతిఁ డు * త్కంఠోద్ధుఁడై చేరనిం। పారఙబట్టుటదోఁచెఁదద్గళముకే * శాఘుంబు మోముంగనఙ॥ ౩౬౬॥ వ॥ ఈపద్యములోను రేఖాలిప్సననుచోటరథరభస్యే యనుధాతువువలనఁబుట్టినది లిప్సాశబ్దముగనుక సంధిగతప్రాసమాయెను॥

అప్రశస్తప్రాసము.

ఆ॥ అప్రశస్తములగు * ప్రాసజాలములలం। కారవిస్మితములు*గావుగా నఁ। దివిరిధూర్తులైన* కవులుకల్పనఁ జేసియొప్పిదంబులనుచుఁ * జెప్పరాదు॥

వీధినాటకమునందు.

ఉ॥ కంమక కేళిసల్పెడుప్ర*కారమునంబురుపాయితక్రియా। తాండవ కే ళిసల్పెడువి* ధంబునఁ బాపరభామలేఁతనీ । రెండఁ బ్రభాత వేళరచి* యిం చెనుగుబ్బలమీఁదిహారముల్। కుండలముల్బుగుల్గదల*గోమయపిండములిం టిముందటఙ్॥ ౩౬౯

రామాయణమునందు.

చ॥ కడుకొనివేడిబాష్పములు*గ్రమ్మిపయింబడిపర్వభీతిమై। నడదుచువిన్ననై నహృద * యంబునఁబొల్పగుహారయష్టిప। య్యెదదడియంగఁగానఁబడి*యుం

చితనిర్మలరత్నభూషలఁ । దఁగుచితదృశ్యమానమణి* ధామసముజ్జ్వలభాతిదోఁపఁగన్ ॥ ౩౭౦ ॥ వ॥ ఇవిపదియేడునుఁ బ్రధాన ప్రాసంబులింకశబ్దాలంకారంబగు విశేషప్రాసంబు లెఱింగించెద ॥ సీ ॥ ప్రాసంబుసులభాఖ్య * రంబైనసులభంబు మర్లభంబై నను* దుష్కరంబు। తగ రెండుమూఁడునాఁలుగు వర్ణములపదంబుల నెల్ల నొకభంగిఁ * బొసఁగనేని । వరుసఁగావ్యములద్వంద్వప్రాసములు త్ర్యక్షరప్రాసమును జతుః * ప్రాసమునగుఁబదములఁదుదినొక్క* పగిదియక్షరములు దనరునంత్యప్రాస*మునకు నెందు॥ తే॥ బడిబడి నివర మొక్కఁడు*కడకు వెడలఁ । బలుకఁబడు నేనియదియను * ప్రాసమయ్యె। గంజలోచనయవియలం*కారశాస్త్రి । కథితములువీనినేడింటిఁ * గానవలయు॥ ౩౭౩॥

సుకరప్రాసము.

క॥ కమలదళనయనసకలా। గమవేద్యపురాణపురుష*కరుణాకరమ । ద్రమసీశప్రియతనయా। రమణయనుచుఁబలుకసుక * రప్రాసమగున్ ॥

దుష్కరప్రాసము.

క॥ దుష్కృతగిరివజ్రాయుధ । పుష్కరసదనాధినాథ*బుధనుతదవశో । చిష్కశాహరయనన్ । దుష్కరమనిదీనిపలుకు * దురుప్రాసజ్ఞుల్ ॥ ౩౭౪॥

ద్వంద్వప్రాసము.

క॥ వ్యాసమునివినుతగోపస్త్రీసముదయమానహరణ * శృంగారరసా। వాసముగనిట్లుద్వంద్వ । ప్రాసముగావ్యములఁజెప్ప * బడునెల్లెడలన్ ॥

త్ర్యక్షరప్రాసము.

క॥ తిరమగుఁద్రిప్రాసమునుం। దరమగుమురవైరిరూపు* తరుణులకుమనోహరమగుదానవులకుభీ। కరమగుతపసులకుముక్తి*కరమగుననిన్ ॥

చతుష్ప్రాసము.

క॥ ధీరుఁడుకమసీయశుభా । కారుఁడుకమలావధూటి * కామృదుహృదయా। ధారుఁడుకుమతిజనాధిక। దూరుఁడుకమలాక్షుఁడనఁజ*తుష్ప్రాసమజా॥

అంత్యప్రాసము.

క॥ తొలుతనుగురులఘువులలో । పలనెయ్యదిపదముదుదిని*బ్రాసము నకుడాఁ । పలనిల్చునదియునాల్గడు। గులకడఁబ్రాసముల మొదలఁ*గూర్పఁగవలయున్ ॥ తే-గీ॥ అంఘ్రితుదిఁద్రావాయిడాఁపలి*యక్షరంబు। గురువైనఁ బ్రాసమొక్కయ * క్కరమయగును । గాకలఘువైనవర్ణయుగ్మంబునడుచు। స్వరవిభేదంబుగాకకా* వ్యంబులందు ॥ ౩౮౦॥ క॥ నందాంగనాకుమా

రా। మందరగిరిధీరదనుజ * మదసంహారా । బృందాగహనవిహారా । కర్ణ్యాకారరాధి* కాస్త్రీజారా॥ ౩౮౧॥ క॥ గోపవధూజనమదనా । గోపాలనచతురకుంద* కుట్మలరదనా। గోపారివిజితకదనా । గోపతివాహోత్థధవళ*గోసమవదనా॥ ౩౮౨॥

అనుప్రాసము.

క॥ నందసుతపురందరముఖ । బృందారకవంద్యదాస* బృందావనగోవిందయననుప్రాసం । బదంబగునెందుఁగృతుల*యందుముకుందా॥ ౩౮౩

క॥ వడులకుఁబ్రాసంబులకును । విడువకఁజెల్లుబడులెల్ల*వివరించితిఁబాల్పడివీనిలోనసత్కవు । లొడబడికావలసినవిప్ర* యోగింపఁదగున్ ॥ ౩౮౪

వృత్తకందగీతగర్భసీసము

సీ॥ వినయసాపన్నర* విప్రభూతరమణినాథాపయోజేక్ష * ణానరాత్తవిభయదాకారహ* విర్భుగాయతరిపుప్రాణానిలాహీశ్వ* రారమేశ । విలయకాలానల* విక్రమప్రథితసాల్వగ్రావవృద్ధశ్ర* వావరేణ్య । విజయశీలాయమ*వీరకౌస్తుభధరాచక్రియశోదాత్మ * జాముకుంద॥ తే-గీ॥ కరివరదపూతనాంతక* గరుడగమన । సత్వసహితకామజనక* శంకరసఖ । కనకవసనసుందరదేహ * వనధిశయన । సనకమునివినుతచరణ* సరసిజయుగ॥ ౩౮౫॥

గర్భమత్తేభము

నయసంపన్నకవిప్రభూతరమణీ*నాథాపయోజేక్షణా । భయదాకారహవిర్భుగాయతరిపు * ప్రాణానిలాహీశ్వరా । లయకాలానలవిక్రమప్రథితసా*ల్వగ్రావవృద్ధశ్రవా । జయశీలాయమవీరకౌస్తుభధరా*చక్రీయశోదాత్మజా॥

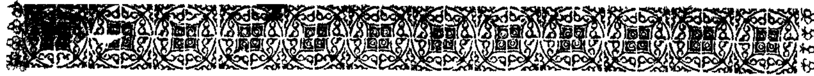
గర్భకందము.

కరివరదపూతనాంతక । గరుడగమనసత్వసహిత*కామజనకశం । కరసఖకనకవసనసుం । దరదేహావనధిశయనస*నకమునివినుతా॥ ౩౮౬

ఆశ్వాసాంతగద్యము.

శ్రీమదాపస్తంబసూత్ర భారద్వాజగోత్ర కామెపల్లిపుర మందిరనందనందన చరణారవిందవందనాభిలాషమనీషాప్రాభవవేంగనార్యతనూభవవిద్యావిశేషసూరాచార్యకాకు నూర్యప్పకవివర్యవిరచితంబైనయాంధ్రశబ్దచింతామణియనువ్యాకరణశాస్త్రంబునందువళిస్వరూపంబును నేకచత్వారింశత్సంఖ్యవిశ్రామంబులును బ్రాసనిర్ణయంబునుంగలవళిప్రాసపరిచ్ఛేదంబను తృతీయాశ్వాసము సంపూర్ణము॥

శ్రీరస్తు.

అప్పకవీయము - చతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీసహ్యప్రత్యంతో । ర్వీసంభృత్ప్రభవకృష్ణ * వేణీతటభూ । వాసైవేశ్వ రపూర్వా । శాసప్తమయోజనప్ర*సన్నమస్తే॥క॥ అవధారుశబ్దశాసను । డవనిఁగలియుగమునకాది * నారాజమహేం । ద్రవరంబునఁ జెప్పినయం ద్రవచోవ్యాకరణసూత్ర * తతిఁదెనుఁగింతుర్॥౨॥ తే-గీ॥ ఘనుఁడువాగను శాసన * కవివరుండు। మునువర్ణపరిచ్ఛేద*మునకుఁదుదినిఁబద్యలక్షణమె ల్లనే*ర్పడగఁజెప్పె సారదిసంక్షేపముగనైదు*శ్లోకములను॥

ఆర్యావృత్తశ్లోకంబులు.

శ్లో॥ వృత్తంజాతిశ్చేతిద్వి విధంపద్యంగణైర్నిసర్గాఖ్యైః । సంబద్ధంవృత్తంస్యాదుపగణమాత్రాభిరన్వితాజాతిః ॥౧॥ శాస్త్రారపకమాత్రాంలఘో ర్ద్విమాత్రేగురోరితివదన్తి।గలౌగగలలసంజ్ఞౌగ్లోహగణోలఘుగురూలగోవ గణః ॥౨॥ గత్రితయంలత్రితయంమనసంజ్ఞావాద్యమధ్యమాన్త్యగ్నాః।గు రువశ్చేద్భజసగణాలఘువ్రాయదియరత సంజ్ఞికాఃక్రమతః ॥౩॥ మిత్రౌనగ లావింద్రానలనగసలభరతాశ్చంద్రామలఘుః । రలరగతలతగనవనహాభల భగసలల నలల నగగసవసహాః ॥౪॥ దీర్ఘస్సంయుక్తాద్యః పూర్ణానుస్వార పూర్వవర్ణశ్చ।ఏతేగురవశ్శేషాస్సర్వేలఘ్వక్షరాఇతిజ్ఞేయాః॥ ౫

వ॥ ఈశ్లోకంబులైదునుందొమ్మిదిసూత్రంబు లయ్యెనవిమెల్ల నింబువివ రించెద ॥ఆ॥ సకలభాషలందు * ఛందంబుదెలియక । పద్యములురచింపఁ* బాడిగామిఁ । దద్విధంబెఱుంగఁ * దగుఁగావ్యములుసేయు । తలఁపుగలిగి నట్టి*ధన్యమతులు॥౫॥మ॥ హరభక్తుండగుభీమసత్కవిననం*తామాత్యునిం బెద్దన । ద్వరునిందాతనఁగాచిరాజుబసవ*ప్పనైభరవుస్సీరిధరుం । బరమో త్సాహమునందగందలఁచిచె* ప్పంబూనితిన్వారిచే । తరచింపంబడునట్టిఛం దములచం*దంబెల్లనందంబుగార్ ॥౫॥క॥ భువినీఛందముఁదెలియక । కవి త్వమురచింతుననుచుఁ* గడగుటలెల్లర్ । వివరింపనీతనేరక। తవిలియమున దాఁటిపోవఁ*దలచుటగాదే॥ ౬

ఛందఃప్రభావము.

తే-గీ॥ ఆదిమూలస్వరూపుఁడై *నట్టివేద । పురుషుఁడాఱుప్రధానాంగ* ములవెలుంగు । వానినెఱిఁగింతుఁజేదిభూ * నరకృతాంత । తంగెడాహ్వ యదేశమ*ధ్యమనిశాంత ॥౭॥ తే-గీ॥ శిక్షనాసనిరుక్తంబు * చెవులుఛంద మంఘ్రియుగ్మంబుకల్పంబు*హస్తయుగము । జ్యోతిషమునేత్రయుగళంబు* శబ్దవిద్య।సురుచిరాననమామ్నాయ*పురుషునకును॥౮॥తే॥ వేదములకుఁబా దంబులై*వెలయుకతన । ఛందమన్నిటిలోఁ బ్రశ*స్తంబుగాదె । పురుషుఁ డఖిలాంగయుతుఁడయ్యుఁ* జరణయుగము । లేకనడవసమర్థుఁడే * లోక మునను॥౯॥క॥ ఛందస్సూత్రంబులచే।తందఁగఁగూర్పంగఁబడిక*దావాక్యమ ణుల్ । చెందుజతుర్దశవిద్యా । సుందరహారంబులైయ * జనిసతిగళముర్॥

ఛందోవ్యాపకసంప్రదాయము.

తే॥ అట్టిఛందంబునందిదా*నందెముందు । శివునిచేనంతనొక్కని* చేత నొకరు । వడసిరిసనత్కుమారకుం * భజగృహస్ప । తీంద్రవాసుకిపింగళా* హిప్రముఖులు ॥౧౧॥క॥ కరుణనుబింగళకాకో । దరపతివెసజెప్పెమాని* దానవవిద్యా। ధరనిర్జరగంధర్వా । ప్సరోభుజగయక్షసిద్ధ* సాధ్యులకెల్లర్॥ వ॥ తత్స్వరూపంబెట్టిదనిన॥క॥ ప్రేమమునబ్రహ్మగాయ । త్రీమహిమగ్రం థకథిత*దివ్యచ్ఛందో । నామములింకనుదెలిపెదఁ । గామెపలీపురనివేశ* కంసవినాశా॥ ౧౩

అనుష్టుప్ఛ్లోకత్రయము.

శ్లో॥ ఉక్తాత్యుక్తాతథామధ్యాప్రతిష్ఠాన్యాసుపూర్వికా । గాయత్ర్యుష్ణిగనుష్టుప్చబృహతీపఙ్క్తిరేవచ ॥౧॥ త్రిష్టుప్చజగతిచైవతథాతిజగతీమతా। శక్వరీచాతిపూర్వాస్యాదష్టి రత్యష్టిరేవచ॥౨॥ ధృతిచ్చాతిధృతిశ్చైవకృతిః ప్రకృతిరాకృతిః । వికృతిస్సంకృతిశ్చైవతథాభికృతిరుత్కృతిః॥ 3

పదవిభాగ గద్యము.

ఉక్తా – అత్యుక్తా – మధ్యా – ప్రతిష్ఠా–సుప్రతిష్ఠా- గాయత్రీ–ఉష్ణిక్– అనుష్టుప్–బృహతి–పఙ్క్తిః–త్రిష్టుప్–జగతీ–అతిజగతీ–శక్వరీ–అతిశక్వరీ– అష్టిః–అత్యష్టిః–ధృతిః–అతిధృతిః–కృతిః-ప్రకృతిః–ఆకృతిః–వికృతిః–సంకృ తిః–అభికృతిః – ఉత్కృతిః ఏతానిషడ్వింశతిఛందోనామాని ॥ క॥ యదుతి లకకామెపలిపుర । సదనాయివియిదువదాఱు * ఛందంబులకుర్ । మొద లుగానివరుసవెంబడి । సదములనామములువీని*జనుఁదెలియుంగార్॥ ౧౪

ఇతిహాసాదిస్వరూపము.

ఆ॥ కవితయనుచు నొకటిఁ గల్పించివాల్మీకి । చెలఁగి రామకథర * చించె మొదల । నతనిఁ జూచి చెప్పి * రామీఁదికవులెల్లఁ । గామెపల్లి గోప * కామినీశ॥

వ॥ అదియెట్లనిన.

తే-గీ॥ ఎఱుకుమును క్రౌంచమిథునంబు * నేయఁగాంచి । వగచి వాల్మీకిదాఁ బల్కు * వాక్యములును । బద్యమైనను నేర్చిచె * ప్పంగఁదొడఁగె । బూర్వరామాయణమునాఁడు * పుట్టెఁ గవిత॥ క॥ వినుమితిహాసముగావ్యము । ననద్వివిధంబయ్యెఁ గవిత * యందితిహాసం । బనుపమ చాతుర్యపురా । తనవృత్తంబయ్యె భార * తంబది యకదా॥ ౧౬॥ క॥ ఫుషమునిగవిచేఁ జెప్పం । బడునది కావ్యం బటంచుఁ * బలుకుదురార్యుల్ । తొడిబడనది యొకదాయి । ప్పుడు రామాయణమనంగ * భూనుతచరితా॥ ౧౭॥ ఆ॥ ద్వివిధమయ్యెఁ గావ్య * మవని సంగీతసా । హిత్యసంజ్ఞలనుమ * హేంద్రవంద్య । సప్తతాళభవము * సంగీతమాజయ । దేవకావ్యమదియె * పోవచింప ॥ ౧౮॥ మ॥ ధరసాహిత్యము గద్యపద్యములనం * దా రెండుభేదంబులై । పరగు నన్గద్యమునందుఁ బాదనియను * ల్భావింపఁగా లేవువా । క్స్ఫురణంబై విలసిల్లఁగా నుడువనొ * ప్పంగావ్యుఁ డెంతేనియుఁన్ । మరుతండ్రీ మఱిదీని కేవచననా * మంబయ్యె నాంధ్రింబునన్॥

గద్యము॥ శ్రీవిలాసినీవక్షోరుహాద్వయగిరిదుర్గసర్వాధ్యక్ష – పద్మజాండానేకభరణదక్ష – దక్షజామాతృధాతృప్రథమవిశాలనేతృప్రముఖ – నిఖిలబర్హిర్ముఖప్రస్తూయమానశుభశీల – ధరణీతనూజాదిదైత్యకాలకాలయవనజరాసుతప్రభృతిదుష్టక్షితిపతినిగ్రహోపాయపారీణ – సౌందర్యవిజితారవిందబాణ – బాణాభిధానపూర్వగీర్వాణేంద్రసహస్రబాహుదర్భాస్తంభసునిశితకుఠార – ద్వారకాపట్టణవిహార – హారాంగదవలయమకరకుండలకిరీటాద్యశేషభూషణభూషితగాత్ర – భూమిధరారాతిపుత్రమిత్ర – మిత్రకుమారకాంతికకాంతారాంతరలతానిశాంతసంచరణసముల్లాస – యోగీంద్రహృదయపయోజవాస – వాసవరత్నాభ – వారిజనాభ – నాగారిస్యందన – సందగోపనందన – కరుణాలవాల – కాంచనచేలఁ భుజగేంద్రశయన ఆర్తరక్షణపరాయణ – గోవింద – ముకుంద – నమస్తే నమస్తే నమస్తే॥

వ॥ అనియివ్విధంబున గద్యరూపంబుగా నాదిమధ్యాంతశూన్యుండును సకలసద్గుణసంపన్నుండును సజ్జనాసన్నుండును – భవబంధమోచనుండును – బంకజలోచనుండును – గామెపల్లినివాసుండును నను చు గోపాలు బాలువి

నుతించు జనంబులకు ధర్మంబు కరతలామలకంబు – అర్థంబు ముంగొంగుబంగారంబు – కామంబు తంగేటిచెట్టునం బెట్టినజుంటితేనియపేర – మోక్షంబంగణంబునంగల వేల్పుటావిదినిశ్చయం బనివిపశ్చిద్వచనంబులు ప్రచురంబులై వెలయుచుండు॥ ౨౩॥ తే॥ క్రొంగను నిషాదుఁ జేయఁగ * న్గొనిన వాము । లూరు భవునిశ్లోకంబుల * కారసహిత । మైకదిశ్లోకమయ్యెఁ బ * ద్యబునండ్రి । దానిగొండఱు నాల్గుపా * దములకలిమి॥ ౨౪

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ఆర్యావృత్తశ్లోకము.

వృత్తంజాతిశ్చేతిద్వివిధంపద్యం గణైర్నిసర్గాఖ్యైః । సంబద్ధంవృత్తంస్యాదుపగణమాత్రాభిరన్వితాజాతిః ॥ తే॥ పాదనియమంబుగలయట్టి * పద్యశమితి । వృత్తములు జాతులు ననఁ * ద్వివిధమయ్యె । నిట నిసర్గగణంబుల * వృత్తములగు । జాతులుపగణమాత్రల * జరుగుచుండు॥ ౨౫

ప్రథమప్రత్యయోద్ధారణక్రమము.

క॥ అత్యాశ్చర్యములగుష । ట్ప్రత్యయములు దాననైన * ప్రస్తారాఖ్యా । ప్రత్యయమువలనగణములు । దైత్యాంతక తెలియఁ జెప్ప * దనదెట్లన్నన్॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

శాస్త్రారపకమాత్రాంలఘోర్ద్విమాత్రేగురోరితివదన్తి ॥ క ॥ భరితేందిరకామెపలీ । పురమందిర యొక్కమాత్ర * భువిలఘువునకున్ । గురువుద్విమాత్రాయుతమిా । యొరపువలనరెండులఘువు * లొకగురువునకున్॥ ౨౬

తే॥ మహిని లఘువులునిడుపులు * మరుశరముల । వైఖరిని వ్రాయసగురుల్ * వానిరెట్టి । యగుటరెండేసి రేఖలుఁ దిగువకొనలు । గలయఁగాఁ గ్రొన్నెలలభంగి * నిలుఁపదగును॥ ౨౭॥ క॥ సమవృత్తప్రస్తార । క్రమమిది వ్రాయుక్తమొదలు * గానెన్నవఛం । దమువలయునన్నిగురువులు । కమలాప్రియయడ్డచాలు * గానిడిపిదసన్ ॥ ౨౮ ॥ ఆ॥ బంతిబంతిమొదల * భాసిల్లుగురువెందు । దానిక్రిందలఘువు * దానికుడిని । బైకిసమము వాము భాగోర్వగురువులు । నయ్యెసర్వలఘువు * లైనదనుక ॥ ౩౦॥ తే॥ ఇటులవ్రాయంగనే ఛందమ * షెన్ని బంతు । లన్ని సమవృత్తములు దాని * యందుబుట్టె । బంతియొక్కొక్కసరి వృత్త * పాదగణము । లయ్యె నాలుగుపదముల * నవియె నిలుచు॥ ౩౧

ఇంపుసరుఁడీక॥ ప్రస్తారప్రత్యయమనఁగా నిస్నవఛందంబున నెన్నిసమవృత్తంబులుపుట్టును – వానిలోపలనెన్నోవృత్తంబునకు నేమేమిగణంబులనియడి

గినసరి చెప్పెడువిధము । వారెన్నవఛందముననడిగిననన్ని గురువులడ్డపఙ్క్తిగానుప్రాసిప్రస్తరించునది–అదియెట్లనిన–ఆబంతికి మొదలనెక్కడగురువుండునో దానిక్రింద లఘువుప్రాయునది – ఆలఘువునకువలపటనుమీఁదనుగురువుండిన గురువునులఘువుండిన లఘువునునిలుపునది–యేదియులేకుండిననేమియుప్రాయక యూరకయుంచునది ఈబంతినిముందుగాప్రాసినలఘువునకునెడమదిక్కననుమీఁదనుగురులఘువులలోపలనేదియున్నను। దానిక్రిందనుగురువేనిలుపుచునచ్చునది మీఁదనునేదియు లేకుండినఁగ్రిందనుప్రాయంబనిలేదు–ఇప్పుడుప్రాసినక్రమముననేక్రిందిబంతిచూచియాక్రిందనుదిరుగాఁదిరుగాబంతినిఅన్నిలఘువులునచ్చినదనుకప్రసర్తించిఅన్ని బంతులనులెక్కబెట్టఁగానెన్నియవునియాఛందమునననన్ని సమవృత్తములుపుట్టినవనునది యెన్నవవృత్తమడిగిననన్నవబంతినున్న గురువులులఘువులుగణములు చేసి–ఆవృత్తమునకు నొకపాదమునకునవిగణములని చెప్పునది–నాలుగుచరణములకును–ఆగణములేనిలుచునని తెలిసికొనునది। ఇరువదియాఱుఛందములకునుప్రస్తరించుక్రమమీలాగుననేయనియెఱుంగునది॥ ౩౫ క॥భూమినిసర్గోపగణ।స్తోమము వివరింతువినుము*సురరిపుభీమా।కామెపలీపుటభేదన।ధామానుగుణాభిరామ*దైవలలామా॥౩౬॥క॥ఉక్తాత్యుక్తలమధ్యలవ్యక్తంబగునాప్రతిష్ఠ*యనుగణముల్।సూక్తిమయములై పుట్టెను।భక్తపరాధీనకామెఁపలిపురపాప॥

నైసర్గికగణములు.

ప్రథమచ్ఛందోజాతగణములు.

క॥గాయన్న నొక్కగురువగు। లాయనఁగాఁ ధాత్రి నొక్క * లఘునామంబౌ।నీయక్షరములుగణముల।పై యోగంబైనఁగలయ*బలుకగవలయున్॥

ద్వితీయఛందోజాతగణంములు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

గౌలౌగగలసంజ్ఞౌగ్లౌహాగణోలఘుసూలగోవగణః॥ క॥ గగమాయె రెండుగురువులు। లగమునువగణంబునయ్యె * లఘువునుగురువున్। జగతినిలఘుయుగ్మములల। మగురుగురువులఘువుగలము * హాగణంబునగున్॥ ౩౯॥

తృతీయచ్ఛందోజాతగణంములు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

గత్రితయంలత్రితయంమనసంజ్ఞావాద్యమధ్యమాన్త్యగ్నాః। గురువశ్చేద్భజసగాః లఘుర్యాయదియరతసంజ్ఞకాఃక్రమతః॥ తే॥ మూఁడుగురువులులఘువు

లు * గూడినమన।లాదిమధ్యాంతములగురు*లైనభజస। లవియెలఘ్వక్షరములైన * యరతలయ్యెఁ। గ్రమముదప్పక నెనిమిది * గణములకును॥

ఉపగణోత్పత్తిప్రకారము-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

మిత్రౌసగలావింద్రానలనగసలభరతాశ్చంద్రామలఘుః॥
రలరగతలతగనవనహాభలభగసలలనలలనగగసవసహాః॥

క॥ ద్వివిధంబయ్యెనుగణచయ।మవనినిసర్గములునుపగ*ణాలియుననఁగా। నిపినైసర్గగణంబులు। రవిశక్రశశాంకులివిధ*రణినుపగణముల్॥ తే॥ గరిమనత్యుక్తమొదలుగాఁ*గలుగునట్టి।మూఁటరెండేసిబంతులు*మొదలవిడిచి। మొదలలఘువున్నబంతుల *మొదలలఘువు।వెండియునునిల్పరవిశక్ర * విధుగణములు॥ ౪౨॥వ॥దీనికిఁదెలివిడి॥అత్యుక్తయనురెండవఛందముప్రస్తరించిననాలుగుబంతులుపుట్టును–మధ్యయనుమూఁడవదిలిఖించిననెనిమిదిచాళ్లవును నాలవదిప్రాసినఁబదాఱువీథులునిలుచును–ఈమూఁడుఛందములయందును మొదలివి రెండేసిబంతులువిడిచిమిగిలినవీథులలోనేవీథిమొదలనులఘువుండిన నాలఘువునకుమొదలను మఱియునొక్కొక్కలఘువునిలుపునది- ఇటువలెనుప్రస్తరించియొక్కొక్కచాలునఁగలగురులఘువులుగణములుచేసినఅత్యుక్తయందలి రెండుబంతులవియుసూర్యగణములవును-మధ్యయందలి ఆఱుచాళ్లవియు నింద్రగణములవును – ప్రతిష్ఠయందలిపదునాలుగువీథులవియుఁజంద్రగణములవును॥౪౪॥క॥నగణంబుగురువునగమగు। నగణముతుదిలఘువుగదియ * నలమనఁబరగున్। నగణముపైగగముండిన। నగగంబగుమఱియునుపగ*ణములిట్లొప్పన్॥ ౪౫

క॥హానలరగణములనఁగాఁ।జనునింద్రగణములుభరత*సలనలనగముల్। పనివడిజాతులయందివి। కనఁబడునక్కరలు మొదలు*గాశశిసొచ్చున్॥ క॥భలభసురుతలతగములును। మలఘురలరగములునేడు*మఱినవనహాలున్। నలలనగగములునాల్గును। సలలసవహములుమూఁ *డుచంద్రగణంబుల్॥

గురులఘువర్ణనియమము.

క॥ గురువుపరమేశ్వరాకృతి। యరయలఘువుగిరికుమారి*కాకృతిగణముల్। పరికింపఁగఁదత్ప్రకృతులు। మురహరగణములకులక్ష్య * ములువర్ణంబుల్॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

దీర్ఘస్సంయుక్తాద్యఃపూర్ణానుస్వారపూర్వవర్ణశ్చ।
ఏతేగురవశ్శేషాస్సర్వేలఘ్వక్షరాఇతిజ్ఞేయాః॥

క॥ ఇలజమిలియక్కరములకుఁ। బలుసున్నకునెడమనూఁది * పల్కెడు వర్ణం।బులుఁజాపిపలుకునవియును। లలిగురువులుకడమలిఘులు * లఘువుల ఘూరీ॥౪౯॥క॥ వినుతన్వంగీయనిప। ల్కినమూఁడునుగురువులయ్యె * గిరిజ యనుచుఁబ।ల్కినమూఁడులఘువులయ్యెను। దనరులిఘుల కెల్లనిట్లు*దనుజవి భేదీ॥౫౦॥ తే॥ కొమ్ము క్రారలుమఱిద్వివ*ర్ణమ్ములగుట। వానియెడమవిగురు వులు* వట్రుసుడులు। ప్రాణములుగానవానిఁడా * పలనుగల్కు। నక్కర ములెల్లలఘువులు * నిక్కముగను ॥౫౧॥ ఆ॥ వ్యంజనాక్షరంబు * లందుఁ గ్రిందటిద్విత్వ।లైనవట్రుసుడులు * నైత్వములును। వానిఁగూడియున్న*స్వ రములుకానిజ। డ్డక్కరములుగావు*యజ్ఞరూప॥౫౨॥ఆ॥ అనృతపదృశమ గుమ*హావృజినంబును। బిత్రుసమర్చఁబోలు * నతిసుకృతము। నమృతసిం ధుశాయి*సముఁడగుదైవంబు। గలుగఁడనఁగలత్య*ములుముకుంద॥౫౩॥ఆ ఆంధ్రకృతులమాట* కాదివర్ణముక్రింద।నూఁదఁబడనిజడ్డ*లుండెనేని।వాని యెడమనున్న * వ్రాలనందునఁగూర్చి। గురువులనుచుగణము * గూర్పవల దు ॥౫౪॥ తే॥ భవవినుతనామవ్రజాధామ * ప్రథనభీమ। కంజదళనేత్రస్తుతి పాత్ర*త్స్మోకళత్ర। శౌరిప్రధ్వస్తవైరిభ్రా* జత్కిరీట। హారకేయూరయనఁ గలత్యంబులయ్యె॥

సర్వగణలక్ష్యంబులు.

క॥ ఇలఁబద్మాయనగగమైపొలుచురమాయనినవగణ*మునులగమునునై। వెలయుగిరియనఁగలలమగు। లలిలక్ష్మీయనంగనగుగ*లముహగణంబుల్॥ క॥మయరసతజభనగణములు।భయమునఁబింగళుఁడుదొల్లి*పక్షీంద్రునితో।రయమునఁబల్కినమాటల।పయిపొల్లులడంచఁజెప్ప। బడునెనిమిదియుల్॥ వ॥అవియెయ్యవియనినమాగూకామ్ ॥ వరాహాయ్- కాగుహార్- వసుదాస్-సాతేకృత్ - కదాసంజ్ - కింపిదభ్ - నసహన్-అనియెడునీయెనిమిదివాక్యంబులయందునొక్కొక్కదానికిమొదలనుండెడుమూఁడక్షరంబులకునైనగురులఘువులకు నాలవదియగుపొల్లుగణ సంజ్ఞాక్షరంబనివియద్దంగా తరంగిణీరంగదుత్తుంగభంగ శృంగారసంగతోత్తుంగదయాపాంగసుధాగసైకపావనాంగుండగు పింగళభుజంగమపుంగవుండు వేదాంగంబునందుముంగలనెఱింగించెనట్లుగావున॥౫౯॥క॥ శ్రీరామాయనమగణం। బారయఘనుఁడనఁగనగణ * మగుమధ్యాప్రస్తారాద్యవసానంబుల। నీరెండునువెలయుఁగ్రమతనెఱుఁగఁగవలయుల్ ॥౬౦॥క॥ ధీరుఁడనభగణమొప్పుము। రారియనంజగణమయ్యె*ననఘాయనఁజె। న్నారుసగణంబువీనికి। నారయగురులాది

మధ్య*మాంతగతంబుల్॥౬౧॥క॥ సారదినుపేంద్రాయనినను। బరువడియగణంబువల్ల * భాయనరగణం।బరుసగగోవిందయనల్ ।ధరఁదగణముగ్రమతలఘుయు* తములీమూఁడుల్॥౬౨॥ తే॥ నరమృగాయననగమగు* నరసఖయన। దలఁకొనునలంబునరకజై *త్రాయనంగ। నగగమైతగునీగతి * జగతినింద్ర। చంద్రగణములుఘటియును * జనునుపేంద్ర॥ ౬౩

గణాధిదేవతాఫలంబులు.

తే॥ కంసమర్దనకృతిముఖ*గ్రాహ్యవర్ణ। సూత్రమునశబ్దశాసన * సూరివరుని। చేతసంక్షేపముగముసు* జెప్పఁబడిన। శుభగణములిచ్చటవచింతు* సుకవులలర॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

యేచశుభగణాస్త ఏవకావ్యాదౌగ్రాహ్యాః॥

కతలఁపఁగశుభఫలదాయక।ములుమంగళదేవతాక*ములునగుగణముల్। నిలుపఁదగుఁగృతిముఖంబునఁ దెలిసికవీశ్వరుఁడుపతిక * తిశ్రేయముఁగాఁ॥౬౪॥ ఆ॥ బాలచంద్రనిభము * పార్వతీవల్లభు। దాసియాఁజరించు* తఱిద్విమాత్ర। హరలఁదక్కగణము* లందెల్లమొదలను భూతిదాయిగురువుఁ* బొగడవశమె॥౬౫॥క॥ శరసన్నిభములలసజే। తరగణముల మొదలభద్ర*దాయిపలుకుచో। ధర నేకమాత్రహిమభూ। ధరనందన దాసిలఘువు*తరమేపొగడల్ ॥౬౬॥ఆ ॥గగముభూమిగణము* లగమంబుగణమును।లలమువాయుగణము * గలముపావ।కమునుమధ్యనైన*కతమునఁదత్సమా।నంబులై శుభాశు* భంబులొసఁగు ॥౬౭॥ క॥ మయరసతజభనలకుభూ। పమోగ్నవ్యనిలగగనభాను*పద్మారివృషా। హ్వయులీశులుశివజయులయ। భయబలరుద్ధసముదములు*ఫలములువరుసల్॥౬౮॥వ ॥అదియెట్లనినసథర్వణవేదముఖంబగుమగణంబువసుమతీ దేవతాకంబుగాన శివప్రదంబనిమహానాటకంబునందువిఘ్నేశోనస్సపాయాత్తనిహనుమంతుండును -సూర్యశతకంబునందు జంభారాతీభ కుంభోద్భవమని మయూరుండును - మేఘసందేశంబునందుఁగశ్చి త్కాంతావిరహ గురుణాస్వాధి కారాత్ప్రమత్తయని కాళిదాసుండును- కాలామృతమునందు - శ్రీమద్వేంకటనాయకమ్మనిమదీయాన్వయప్రభవుండగు- తిరుమలభట్టారకుండును - భారతంబునందుశ్రీవాణీగిరిజాయనివాగనుశాసనుండును- కవిజనాశ్రయమునందు-శ్రీకాంతాయని వేములవాడభీమకవియును -ఛందంబునందు-శ్రీరామాస్తనమండలీమిళితకాశ్మీరార్ద్రివక్షంబుతోననియనంతుండును -మొదలంగదియించిరి-యాజు

షామ్నా యాద్యంబగుయగణంబు జీవనదేవతాకంబుగానేజయప్రదంబని యాది కావ్యంబునందు- తపస్స్వాధ్యాయనిరతమ్మని వాల్మీకియు ప్రథమశైవ స్తవంబునందు మహిమ్నఃపారంతే యని పుష్పదంతుండును - సౌందర్యలహరియందుశివశ్శక్త్యాయుక్తోయని శంకరాచార్యభారతులును- తొలుతసిలిపిరి ఋక్సామంబులకుం బ్రథమంబగు రగణమాశ్రయాశదేవతాకంబుగాన లయప్రదంబనియెల్ల వారునిడనోడిరి- కవికంఠపాశంబునందు వైశ్యామసూర్యంవితనుదేయని- పల్కినకతనంబునఁ బంచత్వంబునొందె సగణంబుదహనసఖదేవతాకంబుగానభయప్రదంబనిచంచలత్వంబునొందిరి॥ తే॥ గగనమేలికగావునఁ*దగణముననుఫలముశూన్యంబటందురా*పలుకుమిథ్య। యఖిలభూతంబులందునిత్యమయినిల్చు। వ్యోమముశుభప్రదంబుగా*కొండుచెట్లు

ఆకాశమునిత్యమైనందునకు ద్వితీయస్కంధమునందు.

ఉ॥ సర్వఫలప్రదాతయును * సర్వశరణ్యుఁడుసర్వశక్తియుఙ్ । సర్వజగత్ప్రసిద్ధుఁడును * సర్వగుణుండునునైనచక్రియా । సర్వశరీరులున్విగత * సంగతిఁజెందివిశీర్యమాణులై । పర్వినచోనభంబుగతి* బ్రహ్మముదాజడకుండునెప్పుడుఙ్॥౭౫॥ తే-గీ॥ ఎల్లవారుశుభదములని*యెన్నునట్టి। గణములకువ్రాయుచేపాటి*కానిననినఁ।దజలుమంచివిగాఁవ్రాయఁదగుమహాక । విప్రయోగలక్ష్యంబులు * వెదకిపెక్క॥౭౬॥ వ॥ అవియెయ్యవియనినఁ బ్రక్రియాకౌముదియందుయేనాక్షరసమామ్నాయమనిధర్మకీర్తియు । తర్కభాషయందుబాలోపియోన్యాయనయేయని కేశవమిశ్రుఁడును । మంత్రదర్పణమునందునాధార పద్మవనఖేలనరాజహంసీమని పృథివీధరాచార్యుండును । కృష్ణవిజయంబునందుఁ బాయాదపాయాత్తని కుసుమాయుధుండును । సాహసాంకంబునందునవ్యాత్సవోయనిపరిమళుండును। కావ్యాదినిబ్రదిపాదించిరి.। మఱియు నారోగ్యంబాస్కరాదుపైతి యని మనువచనంబు గలుగుటంజేసి॥ ౭౭॥ తే-గీ॥అరయనారోగ్యకఁడైన*యరుణుఁడేలు । జగణముననెట్లురోగంబు*సంభవించుఁ । గాంతియగుఁగానిరోగంబు * గాదురుక్ప । ద్వార్థమనుచువెల్లంకితా *తప్పచెప్పె॥ ౭౮॥ వ॥ కావున శిశుపాలవధంబునందు శ్రీయఃపతిశ్శ్రీమతియని వణిజ్మాఘుండును । కిరాదార్జునీయంబునందు శ్రీయఃకురూణామని భారవియును । మణిదర్పణమునందు - దివాకరానమస్కృత్యయనియును - శాకువనామ గ్రంథంబునందు విరించినారాయణ శంకరేభ్యయనియును చప్పన్నంబునందుఁ బ్రణమ్యలోక కార్త్యారమనియును

భోజరాజీయంబునందుసునీతిశాస్త్రిసద్విద్యాయనియును । ముందరంబొందించిరి ।భగణంబుసుధాకరదేవతాకంబుగానధనప్రదంబనిశుభమపేక్షించి భారతశేషమగువిరాటపర్వము ప్రారంభించినప్పుడుశ్రీయనగౌరినాఁ బరగుననితిక్కనయును - శ్రీమద్రామాయణమునందు । రాముని శుభచరితంబుననివాల్మీకిభాస్కరుండును । యుద్ధకాండమునందులంకాదహనముపట్టుకథయుపక్రమించుచుశ్రీయుతమూర్తియైనయనియయ్యలభట్టారకుండును।నృసింహపురాణమునందుశ్రీకినిరంతరంబనిప్రబంధపరమేశ్వరుండును రుక్మాంగదచరిత్రమునందు శ్రీమయపత్రముల్ జడలుఅనిప్రౌఢకవిమల్లనయుం బ్రయోగించిరి నగణంబమృతాంధోనాథదేవతాకంబుగాన సకలభోగప్రదంబనినలోదయమునందుమహ్యాదయసదాయనికాళీదాసుండును-శివభద్రంబునందు ।ప్రణమితశిరసియనికవివరుండును- ఆరణ్యపర్వావశిష్టంబునందు- భీమకవిశాపభయంబున జయముగోర్కిస్ఫురదరుణాంశురా గరుచియనిశంభుదాసుండును । త్రిస్థలీదండకమునందువిజయనగరహేమకూటంబునన్నిల్చియునినందితిమ్మనయుంజెప్పిరదియనుంగాక॥ ౭౯॥ సీ॥ గ్రహములలోనబా*స్కరునిచందంబునఁదరులలోఁబారిజా*తంబుకరణి।ధ్మాధరంబులలోనఁ*గ్నకాద్రికైవడినదులలోజహ్నుక*న్యకవిధమున। దైవతంబులలోన*దైత్యారిచాడ్పునఁబ్రమథులలోశూల*పాణిపగిది। మృగములలోగరి*ద్వేషిబాతినిజూడవివిధవిద్యలలోన* వేదముక్రియ॥ తే-గీ॥ క్షేత్రములలోనవారణా*శీస్థలంబు। కీవినిభములలోననై*రావణంబు।రీతిగణములలోనఁజ*ర్చించిచూడ।నగణమొప్పారుశుభనిధా*నంబుగాన॥ ౮౦॥ క॥ కృతిమొదలనిలిచినప్పుడు। మతిఁదలఁపఁగనుపగణములు*మగణాదులతో । జతగూడియాఫలంబులె। పతికిచ్చురవీంద్రశీత*భానులఁమహిమఙ్॥ ౮౧

అష్టగణలక్ష్యంబులు.

సీ॥ చంద్రసూర్యాగ్నిలో*చనుఁడగుముక్కంటిమూఁడునేత్రములను * మూఁడుగురువులావిర్భవించిమ * ధ్యాఛందమునకాదియైమగుణంబయ్యె* నందువలన । జనియించెఁబ్రస్తరిం * చినఁగ్రమంబున యరసతభజనలనంగ*సప్తగణములివిమగణముఁగూడ * నెనిమిదిగణములై తనరువీనికిరూప*దైవవర్ణ॥ తే - గీ॥ కులరసస్వరదిగ్యామ * గోత్రయోనిగణభరాశిగ్రహాతదీయ*కాంతిజనక । తనయఫలములునాఁబను* నెనిమిదియును । దెలిసికృతిముఖమునఁగూర్ప*వలయుఁగృష్ణ॥ ౮౨

మగణలక్షణము.

సీ॥ అలఘుత్రయంబుకా * శ్యపముగోత్రమువన్నె పచ్చనసంతతి * పాద జంబు।ధరణిదైవంబురౌ * ద్రమురసంబుశుభంబుఫలమాదియామము*త్ప త్తివేళ । స్వరముమధ్యమముశం * బరయోనియునుదైత్యగణమునునగువృ ష*ర్క్ష్యంబుతార । వృశ్చికాఖ్యము రాశి * విపులాకుమారుండు గ్రహము వానిశరీర*కాంతియెఱుపు॥ తే-గీ॥ ప్రమథనాథునిలోచన* త్రయముజన్మ । భూమిగారాబుపట్టియం * భోగణంబు । మందిరముశంభుకోణంబు* మగ ణమునకు। దానవవినాశకామెప*లీనివేళ॥

యగణలక్షణము.

సీ॥ ఆదిలఘువుద్వితీ * యప్రహరముజన్మవేళ బ్రాహ్మ్యంబుభా*వింపఁ గులము। గౌతమగోత్రంబు * కారుణ్యమురసంబుజలముదైవమ్ముపం* చమ ముస్వరము । కపియోనమ_ర్త్యంబు* గణముపూర్వాషాఢనక్షత్రమిష్వాస* నంబుర్రాశి గ్రహముగురుసంశుత * త్కాంతిపీతాభంబు వరుణునిదిక్కని * వాసభూమి ॥తే- గీ॥ తంద్రిధరణిగణంబుసం * తానమగ్ని । దేవతాకం బుఫలమతి* భావుకంబు।హరిణవర్ణంబుతనుకాంతి * యగణమునకు।దానవ వినాశకామెప*లీనివేళ॥

రగణలక్షణము.

సీ। మధ్యమలఘువుయా * మంబుమూఁడవయదిత్రౌత్రంబుకులముర* క్తంబుఛాయ।దైవతంబుస్వరంబు* దైత్యంబుగణముదస్రముయోనిశతతా ర*జన్మభంబు । రాశికుంభమువిక * ర్తనసుతుండుగ్రహంబు ఖంజనాభం బుత* త్కాయకాంతి । శృంగారమురసంబు * కృష్ణవర్తయధీశుఁడాంగిర సముగోత్ర * మంబుగణము ॥ తే – గీ ॥ గణుతిసేయంగఁగడుపారఁగన్న తంద్రి।యనుఁగుపట్టిసకారంబు * వ్యధఫలంబు । రచ్చపట్టువాయుతాశాశ*ర గణమునకు । దానవవినాశకామెప*లీనివేళ॥ ౯౮

సగణలక్షణము.

సీ॥ గురువంత్యవర్ణంబు * ఘోరంబురసమువంశంబు పంచమము తే* జంబునలుపు । ధవుఁడుమారుతముగో * త్రంబుకౌశికమునిక్కపట్టువాయ వ్యంబు * ఫలములయము।నాకేశముగణంబు * హస్తతారకయోనిమహి షముగనరాశి * గ్రహముబుధుఁడు । వానిదేహముపీత - వర్ణంబుస్వరము గాంధారంబుయామంబు * నాలవయది॥ తే-గీ॥ యేడుచేతులుగలదయ్య* మేలునట్టి।వ్రాయిజనకుఁడుగగనదై*వత్యమూర్తి।సంభవుండెంచిచూడంగ* సగణమునకు। దానవవినాశకామెప*లీనివేళ॥ ౯౯

తగణలక్షణము.

సీ॥ అవసానమునలఘు*వాకాశమీశుఁడురసముశాంతంబుభా* ర్గవము గోత్ర । మనిలదైవత్యంబు * జనకుఁడువనజబాంధవదైవతాకుండు * నంద నుండు । జననమగ్రజముపం * చమముయామమువర్ణమసితంబుఫలముశు* భాభివృద్ధి।సౌరంబుగణముపు*ష్యమితారబస్తంబుయోనిరాశికుళీర* ముడు విభుండు॥ తే-గీ॥ గ్రహముతద్విగ్రహచ్ఛవి * తుహినశైలసన్నిభంబునిషాద సంజ్ఞంబుస్వరము । తావుదేవేంద్రభాగంబు * తగణమునకు । దానవవినాశ కామెప*లీనివేళ॥ ౧౦౦

జగణలక్షణము.

సీ॥ నడుచక్కినుండువ* ర్ణముగురువాఱవయదియామమన్వవా * యం బుక్షత్రి । యమురుదుక్కఫలముశో * ణాభంబురుచినభోగణమయ్యశీ[illegible]ంశు గణముకోడుకు । నరసంజ్ఞికంబుగ * ణంబుయోనివృషంబురెండ[illegible]గ్గుని * రిక్కరసము । వీరంబురాశికం * ఠీరవంబాత్రేయగోత్రమంబరచారి * కువ లయారి॥ తే-గీ॥ యతనిమైచాయకెంపుపూ * ర్వాశయిరవు । ఋషభసం జ్ఞంబుస్వరముత్ర * యీతనుండు । జలజబంధుఁడువేలుపు * జగణమునకు । దానవవినాశకామెప*లీనివేళ ॥ ౧౦౧

భగణలక్షణము.

సీ॥ ప్రథమాక్షరముద్విమా*త్రముకాపిలముగోత్రము త్తరంబిలవుమ* హాహారగంబు । యోనిమృగోక్షంబు * లుడురాసులుశనుఁడుఖచరమా తఁడుమల్లి* కానిభాంగుఁ । డూరుజంబుకులంబు * సూరదైవత్యంబుజనకుఁ డైంద్రముచూలు * స్వరముషడ్జ । మధిపతిజాబిల్లి * యాదితేయంబుగణం బుసప్తమముజ * న్మప్రహరము॥ తే – గీ॥ రసముహాస్యంబువన్నియ * రజ తనిభము । ఫలముధనహేమమణివస్త్ర * పశుతనూజ । పరిజనాశ్వాదిసం ప్రాప్తి*భగణమునకు।దానవవినాశకామెప*లీనివేళ॥ ౧౦౨

నగణలక్షణము.

సీ॥ఏకమాత్రలుమూఁడు*నింద్రుఁడుపతియద్భుతమురసంబునిశీశ*దైవ తాక । మారయఁదంద్రిబ్రహ్మం * దారకాధీశునిదంతావళంబుండు * తావు నెలవు । దివ్యభోగంబీగి * తెలుపువర్ణముజాతివిప్రముద్భవవేళ * వేగుజా ము । రవముషడ్జముప్రవ * రంబువాశిష్ఠంబుచుక్క రేవతిగాము * సురగు రుండు॥ తే॥ వానితేజంబుపచ్చన * యోనిగజము । రాశిమీనంబుగణము

సు*భాశనంబు । నందనుఁడు లేఁడు మధ్యను * నగణమునకు । దానవవినాశ
కామెప*లీనివేశ॥ ౧౦౫

దేవతాంకితనియమంబులు.

క॥ స్వరమును జామును దిక్కును। బరికించి సకవీశ్వరుండు*పదపద్యంబుల్।
సురనామాంకితములుగా। బరచించిన గలుగు సకల * విభవము లెపుడున్॥

స్వరకూటము.

క॥ నిరతము నిషాదముఖ్య। స్వరముల పదములు రచించు*చక్కినిదత్త। త్స్వ
రగణములె మొదలనుగూ। ర్తురు గానకళాయుగంధ * రులు భద్రేచ్ఛన్॥

యాఘకూటము.

క॥ పనివడి పద్యం బేజా। మున నురచింపంగ సలయు* మొదలను నాజా। ము
నఁబు[illegible]నగణమిడఁదగు। ఘనసీకాశప్రకాశ * కామెపలీశా॥ ౧౦౮

దిక్కూటము.

క॥ ఏదిక్కున నెలకొను గణ। మాదిని గూర్పంగబడియె*నష్టకృతికి దా। నా
దిక్కున కభిముఖమై। మోదంబునఁ జెప్పవలయు * మురనరకహరా॥ ౧౦౯

నరాంకితనియమంబులు–దగ్ధాదితారలు.

గీ॥ దగ్ధము నుజ్వలితము ధూమి*తంబు మృతము। గదయుతములగు తా
రల* గణములాది। నిడఁగ నెల్ల రువిభునకు*నిష్టసిద్ధి। గలుగ గోరెడునట్టి స *
త్కవులు కృతుల॥౧౧౦॥ వ॥ వీనిలక్షణంబంతయు ముందు రెండవపరిచ్ఛేదం
బున వర్ణధుష్టతారా నిర్ణయంబునందు విస్తరింపఁబడియెఁ గావున నదిచూ
చి తెలిసికొనునది॥ నాయక కూటంబులు.

చ॥ అలరఁగ గబ్బపుం దొరకు*నాధిగణంబునకుం గ్రమంబునన్। గులము
లు యోనిలింగములు * గోత్రములున్ మఱికాంతులున్ గణం। బులును డురాశి
ఖేటములు * బొందికలై శుభదాయకంబులై। వెలయ నరాంకితంబులుగ
విప్రవరుల్ రచియింపఁగాఁదగున్॥౧౧౨॥ క॥ కులములు నవధూవరులక్కుఁ। జతుర
తదైవజ్ఞ మణివి*చారించు[illegible]। గృతికన్యా నాయకులకు। హితమతిఁ దెలి
యఁదగు శుకవి*యువితొమ్మిదియున్॥ ౧౧౩

గణకులకూటము.

తే॥ నాథుకులమును మొదలిగ *ణంబు కులము। నొకటి గాక [illegible]లై *
యుండెనేని। భిన్నకులజాతయగు చంద్ర * బింబవదనఁ। గేలువట్టిన పగిదిదు
ష్కీర్తిఁ జెందు॥ ౧౧౪

గణయోనికూటము.

క॥ జానగు నాయకతారా। యోనియుఁ గృత్యాదిగణభ * యోనియు
వైరం। బూనక యుండ నహల్యా। జానివచనమున నెఱుంగఁ * జనుసుకవు
లకున్॥ ౧౧౫॥ తే-గీ॥ తత్తదాఖ్యముఖార్ణసం* తతికి నైన। తారకలు గావు
ఛందోమ * తంబునందు। జన్మతారకల నిబహు * జనములాడు। కతనన
వియె వచించితి * గణములకును॥౧౧౬॥ క॥ వర్ణపరిచ్ఛేదంబున వర్ణములకుఁ
గూటనిర్ణ * యంబంతయు వి। స్తీర్ణముగా మును జెప్పితిఁ। గర్ణాహితమిత్ర
దానిఁ*గని తెలియనగున్॥ ౧౧౭

గణలింగకూటము.

క॥ మొనగణమురిక్కలింగం। బును బతినక్షత్రలింగ*మును వైరముఁజెం।
దిన నాయకు ధనమెల్లను। మనుజపతి హరించుఁ బంచ * మాసంబులకున్॥

గణగోత్రకూటము.

క॥ పతిగోత్రప్రవరములో। సతతంబును బలుకఁబడిన * సన్మునిగోత్రాం।
కితములగు గణములతినిం। దితములు కావ్యాదినాడె * నేనసహాయా॥

గణకాంతికూటము.

తే-గీ॥ నాయకునిగాయమేచాయ * నలువు మీఱు। నరసితద్వర్ణము
నఁదన*రారునట్టి। గణము పద్యాదిఁ గూర్చినఁ*గలుగు శుభము। వ్యత్యయం
బయ్యెనేని దే * హంబు చెఱుచు ॥౧౨౦॥ క॥ శ్వేతము నీలము నేకము। భూత
లమున రక్తపీత * ములకు నభేదం। బైతనగు నరతనుద్యుతు। లీ తెఱఁగున దెలి
యవలయు * నిభరాడ్వరదా॥ ౧౨౧

గణదేవాదికూటము.

తే-గీ॥ గద్యపద్యాదిగణతార * కాగణంబు। భర్తృనక్షత్రగణమును*
బంధులైన। వత్సరశతం బెబ్రతుకుఁగా * వ్యప్రభుండు। మైత్రి లేకున్న నె
లకుధ * ర్మపురిఁ జేరు॥ ౧౨౨

గణనక్షత్రదూరము.

ఆ॥ ఆదిగణమురిక్క * కధిపతినక్షత్ర। మెన్నఁ బదియుమూఁటి* కెక్కుఁ
[illegible]। [illegible]మూఁడు వత్స * రంబులు కృతినేత। తక్కువైన వేగ*తనువు
విడుచు॥ గణరాశికూటము.

క॥ ప[illegible]ద్యముఖమున। గదియగణము రాశినుంచి*గణుతించిన నా।
రదనుత[illegible]భు రాశి[illegible]భ। ప్రదమై యుండంగ సుకవి * పరికింపఁదగున్॥

గణఖేటకూటము.

క॥ మహిఁనధినాయకురాశి । గ్రహమునుగృతిముఖగణోడు*రాశిగ్రహముఁ । మిహిరేంద్రులుదమగతిలో । సుహృత్తులై యున్నసరియ * చుట్టముగాదే ॥౧౨౫॥ క॥ కొందఱుజ్యోతిశ్శాస్త్రము । పొందుపదలిభిన్న మార్గ*ములగణములకుం । బొందింతురుగ్రహములనా । చందమునకుగణముశాస్త్ర*సాధకమెందుఁ॥ ౧౨౬

కృత్యాదిగణద్వయకూటములు.

తే॥ మొదలనుండుగణద్వయం * బునకుటెన్నఁ । జూడఁదగుయోనిలింగగ*ణోడురాశి । ఖచరతత్కాంతినైసర్గి * కరసనామ । కూటములుతొమ్మిదియునుని * శాటదమన ॥౧౨౭॥ ఆ॥ ప్రథమగణము వధువు * పైగణంబువరుండు । నగుటనాగణద్వ* యంబునకును । బొత్తుగలిగినట్టి* పొత్తంబుముంగిటఁ । గలుగువేల్పుటావు * గాదెపతికి॥౧౨౮॥ ఆ॥ తులుతనేడుకూటములు మాతృకాపరి । చ్ఛేదముననుదెలియఁ * జెప్పఁబడియెఁ । గానవానిమూని * కడమవిరెండును । వివరపఱుతునిచటఁ*గవులువొగడ॥ ౧౨౯

గణనైసర్గికకూటము.

ఆ॥ తండ్రికొడుకులగుచుఁ * దనరారుగణములు । గలసిమెలసికృతిము*ఖమున నిలుచు । రసలనడుమఁబచ్చి*కసవువైచినమందు । నగ్నిపవనగణము * లగుటనేమొ॥౧౩౦॥ క॥ సుతజనకులుగదసినధన । యుతుఁడగుఁగృతిభర్తరెండు * నొకగణమైనన్ । గుతలాధినాయకుండగు । నితరగణద్వయముగూడ*నిలపైఁగూలున్॥

గణరసకూటము.

క॥ మొగదలగలగణయుగమున । కగపడురసములకువైర*మగుపొత్తముభ । ర్తగళంబునఁజుట్టినపా । ముగతిందత్ప్రాణపవన* ములుభక్షించున్॥ ౧౩౨॥ తే॥ తలఁపశృంగారభీభత్స * ములకుఁబగలు । హాస్యకృపలకుఁబోరురౌ* ద్రాద్భుతముల । కధికవైరంబువీరభ* యానకముల । కీసుశాంతంబునకుఁజెల్లు * నెనిమిదియును ॥౧౩౩॥ రసములకురెంటికినిసమ । రసమైనశుభంబువైర*రససంగతిసా । ధ్వసమొకరసమైననుసం । తసమన్యరసములుగూడి* ననుముదమొదవున్॥ ౧౩౪

ప్రశస్తకూటంబులు.

తే॥ క్షితిసురలకాఱుధాత్రీశ*పతులకైదు । వైశ్యులకునాల్గుశూద్రాంత్య* వర్ణములకు । మూఁడురెండునుశుభకరం * బులుగనెన్నఁ । జాలునని

యొసంహితలోన*శౌనకుండు ॥౧౩౫॥ తే॥ విప్రులకుగ్రహమైత్ర్యము * ర్వీపతులకు । గణవిధమువైశ్యులకురాశి*గణనశూద్ర । నీచులకుయోనితారలి*న్నింటిలోనఁ । గడుఁబ్రశస్తము లిదివృద్ధ * గర్గమతము॥ ౧౩౬

దోషాదోషబాహుళ్యంబులు.

ఆ॥ స్వల్పదోషములును*సమధికగుణములు । నైననుత్తఫలము*లధికమగును । సద్గుణంబులిచ్చు * సప్తాశ్వపవమాన । కీలిగుణములిడవు* కృతిముఖమున॥౧౩౭॥ తే॥ గుణములవగుణములకన్నఁ*గొంచమైన । నాథునకుమెండు దుష్టగ*ణంబులొసఁగు । సోకనియక నొకింతయు * శుభగణములు । నిజఫలములనుబద్యాది * నిలిచినపుడు॥ ౧౩౮

మగణద్వయయోగమునకుయోనికూటము రెండునుహరిణయోనులేకాననేకయోనులుగనుకమంచిది॥౧॥ లింగకూటము జ్యేష్ఠప్రథమయోనిగానఁబుంలింగనక్షత్రము- రెండునుబుంలింగతారలాయెను - పోరుపుట్టినను మొదలిగణమువధువును రెండవగణమువరుఁడునుగనుక స్త్రీకిఁబుంలింగతారయయినందుచేత నాదోషముపని లేదు॥ ౨॥ గణకూటము రెండునురాక్షసగణములేకావుననుత్తమము॥ ౩॥ ఉడుకూటము మొదలిగణముతారనుండిరెండవగణముతారదనుకనులెక్కపెట్టఁబడవలయుఁగనుక రెంటికినిజ్యేష్ఠయొక్కటేఆయెను॥ ౪॥ రాశికూటము. ప్రథమగణమురాశినుండిద్వితీయగణమురాశిదనుకను నెన్నవలయుఁగనుకరెండును వృశ్చికరాసులేకాఁబట్టి సంఖ్యకుఁదొలుతటిదాయెఁగానసామ్రాజ్యము॥ ౫॥ ఖేటకూటము రెంటికినిఁగుజుఁడేకనుకమంచిది ॥౬॥ గ్రహకాంతికూటము. అంగారకుఁ డెఱుపుగనుకపాపియాయెనునా రెంటికిని బాపగ్రహమైననునతఁడొక్కడేకనుకసుఖము॥౭॥ నైసర్గికకూటము రెండునుమగణములేకనుకకుతలాధినాయకత్వము॥౮॥ రసకూటము- రెండును రౌద్రరసములేయాయెను గనుకసంతసము॥౯॥ వీనికిఁ దేరుగడ వివరము - ఉడుకూటమొకటిచెడ్డదియుఁగడమకూటములెనిమిదియుమంచివిగనుకదోషముకొంచెమునుగుణములుచాలానుగాననాదినున్నమగణముతనమీఁదమగణమునిల్చినప్పుడు దానిచ్చుశుభఫల మధికముగానుండును. మగణయగణయోగమునకు- యోనికూటము- హరిణకపులుభిన్న జంతువులుగనుకకొంత మేలు॥ ౧॥ లింగకూటము రెంటికినిబుంలింగ తారలేకనుకపోరుపుట్టును. అయిననేమి మొదలిగణమువధువుగనుక స్త్రీకిఁబుంలింగతారయయినందు చేతనునాదోషముపని లేదు॥ ౨॥ గణకూటము-రాక్షసమనుష్యగణ

ములుగనుక నాశము॥ ౩॥ ఉడుకూటము – జ్యేష్ఠకుంబూర్వాషాఢమూఁడవనక్షత్రముగనుక పదుమూఁటికిలోపలనుండుటచేతనుగృతిపతికల్పాయువు॥ ౪॥ రాశికూటము-వృశ్చికమునకుధనస్సు రెండవరాశిగనుక – నిర్ధనము అయిననేమివృశ్చికాధిపతియైనకుజుఁడునుధనురధి పతియైనగురుఁడునునన్యోన్యమత్రముగనుక నారదమతముననాదోషముపనిలేదు॥ ౫॥ ఖేటకూటము కుజగురులన్యోన్యమిత్రులుగనుక మంచిది॥ ౬॥ గ్రహకాంతికూటము కుజుఁడెఱుపుగనుక పాపియుగురుఁడుపచ్చగనుక శుభుఁడును గాగాబాఁపశుభయోగముగనుక జగడమువచ్చును॥ ౭॥ నైసర్గికకూటముప్రస్తరించునప్పుడుమగణమువలననుయగణముపుట్టుటచేతనుమగణము తండ్రియుయగణముకొడుకును గనుకసుతజనకయోగమునిధనము॥ ౮॥ రసకూటము-శాద్రకారుణ్యరసములన్యములుగనుకసుఖము॥ ౯॥ వీనికిఁ దేరుగడవివరము-గణోడుగ్రహకాంతికూటములుమూఁడునుజెడ్డవియుఁగడమకూటము లాఱునుమంచివి గనుక దోషముకొంచెమునుగుణములు చాలానుగనుక మగణముతనమీఁదనుయగణమునిల్చినప్పుడుతానిచ్చుశుభఫలమధికముగానుండును॥ ౧౦

మగణరగణయోగమునకుయోనికూటము-హరిణతురగములుభిన్నజంతువులుగనుకకొంతమేలు॥ ౧॥ లింగకూటము॥ పుంలింగస్త్రీలింగతారలుగనుకఉత్తమము॥ ౨॥ గణకూటము॥ రెండునురాక్షసగణము లేకనుకమంచిది॥ ౩॥ ఉడుకూటము- జ్యేష్ఠకుశతతారయెనిమిదవనక్షత్రముగనుక పదమూఁటికిలోపలఁగనుకకృతిపతికల్పాయువు॥ ౪॥ రాశికూటమువృశ్చికమునకుఁగుంభమునాలుగవరాశిగనుక సామ్రాజ్యము॥ ౫॥ ఖేటకూటము-కుజునకుశనిసముఁడు – ఆమందునకుభౌముఁడుశత్రుఁడు – కాఁగానుసమశాత్రవముకీడు॥ ౬॥ గ్రహకాంతికూటము–కుజుఁడెఱుపునుశనినలుపును గనుక నిద్దఱునుబాపగ్రహములేకానమృత్యువు॥ ౭॥ నైసర్గికకూటము-మగణతగణములితరగణములుగనుకమరణము॥ ౮॥ రసకూటము శాద్రశృంగారములన్యరసములుగనుకముదము॥ ౯ ॥ వీనికిఁదేరుగడవివరముఉడుఖేటగ్రహకాంతినైసర్గికకూటములునాలుగును జెడ్డవి – కడమకూటములయిదు మంచిదివిగనుకదోషములుకొంచెమునుగుణములుచాలానుగనుకఆదినున్నమగణముతనమీఁదనురగణమునిల్చినప్పుడుతానిచ్చు శుభఫలమధికముగానుండును॥

మగణసగణయోగమునకు.

యోనికూటము– హరిణమహిషములుగనుకకొంతమేలు॥ ౧॥ లింగకూటము

పుంలింగస్త్రీలింగతారలుగనుకనుత్తమము ॥ ౨ ॥ గణకూటము-రాక్షసదేవగణములుగనక నధమము॥ ౩॥ ఉడుకూటము-జ్యేష్ఠకుహస్తయిరువదినాలుగవదిగనకపదమూఁటికిఁబైనుండుటచేతనుగృతిపతికిశతాయువు ॥ ౪ ॥ రాశికూటము-వృశ్చికమునకుఁగన్యపదునొకొండవరాశిగనుకదైన్యము ॥ ౫ ॥ ఖేటకూటము – కుజునికిబుధుఁడుశత్రుఁడు – ఆసౌమ్యునకుభౌముఁడుసముఁడుకాఁగానుసమశాత్రవముగనుకకీడు ॥ ౬ ॥ గ్రహకాంతికూటము-కుజుఁడెఱుపుగనుకపాపి – బుధుఁడుపచ్చగనుకశుభుఁడు – అయిననుకూరగ్రహముతోఁగూడినపుడుతానును గ్రూరుండే - కావుననుభలద్వయయోగముగనుకమృత్యువు॥ ౭ ॥ నైసర్గికకూటము॥ మగణసగణములితరగణములుగనుకమరణము ॥ ౮ ॥ రసకూటము-రౌద్రభయానకములన్యరసములుగనుకముదము ౯ ॥ వీనికిందేరుగడవివరము-గణరాశిఖేటగ్రహతత్కాంతికూటములైదును జెడ్డవియుఁగడమకూటములు నాలుగునుమంచివిగనుక దోషములుచాలానుగుణములుకొంచెమునుగనుక మగణముతనమీఁదనుసగణమునిలిచినపుడుతానిచ్చుశుభఫలము నియ్యదు॥ ౧౦

మగణతగణయోగమునకు.

యోనికూటము – హరిణమేషములుభిన్నజంతువులుగనుకకొంతమేలు॥ ౧ లింగకూటము-పుంలింగస్త్రీలింగతారలుగనుకనుత్తమము॥ ౨॥ గణకూటము రాక్షసదేవగణములు గనుకనధమము ॥ ౩ ॥ ఉడుకూటము - జ్యేష్ఠకుంబుష్యమీనక్షత్రముపందొమ్మిదవదిగనుకపదుమూఁటికింబైనుండుటంజేసికృతిపతికిశతాయువు ॥ ౪॥ రాశికూటమువృశ్చికమునకుంగర్కటముతొమ్మిదవరాశిగానసపత్యము॥ ౫॥ ఖేటకూటము-కుజునకుంజంద్రుండుమిత్రుండునాశశికిమంగళుండుసముండును గాఁగానుసమమిత్రముగనుక భద్రము ॥ ౬ గ్రహకాంతికూటము - కుజుఁడెఱుపుగానఁబాపియుఁజంద్రుఁడు తెలుపుగనుకశుభుఁడునుగాఁగానుబాపశుభయోగముగనుకజగడమువచ్చును ॥౭ నైసర్గికకూటము - మగణతగణములితరగణములుగనుకమరణము ॥ ౮ ॥ రసకూటము - రౌద్రశాంతములుమిత్రులుగనుకశుభము॥ ౯ ॥ వీనికిఁదేరుగడవివరము ॥ రాశిగ్రహకాంతినైసర్గికకూటములునాలుగునుజెడ్డవియుఁగడమకూటములయిదును మంచివిగనుకదోషములు కొంచెమునుగుణములుచాలానుగనుకయాదినున్నమగణముతనమీఁదఁదగణమునిలిచినప్పుడుతానిచ్చుశుభఫలమధికముగానుండును॥ ౧౦

మగణజగణయోగమునకు.

యోనికూటము - హరిణవృషభములుభిన్నజంతువులు గనుకకొంతమేలు లింగకూటము - రెంటికినిబుంలింగతారలేకనుకపోరుపుట్టును - అయిననువధూగణమునకుఁబుంలింగతారయయినందుచేతనాదోషముపనిలేదు ॥౨॥గణకూటము-రాక్షసమనుష్యగణములుగనుకనాశనము ॥ ౩ ॥ఉడుకూటము జ్యేష్ఠకునుత్తరయిరువదిమూఁడవ నక్షత్రముగనుకపదుమూఁటికిఁబైనుండుటం జేసికృతిపతికిశతాయువు ॥ ౪ ॥ రాశికూటము॥వృశ్చికమునకుసింహము పదియవరాశిగనుక దుఃఖము - అయిననేమి - వృశ్చికాధిపతియైనకుజుఁడు నుసింహాధిపతియైన సూర్యుఁడును నన్యోన్యమిత్రులుగనుక నారదమతము ననాదోషముపనిలేదు॥౫॥ ఖేటకూటము-కుజసూర్యులన్యోన్యమిత్రులుగనుకమంచిది ॥౬॥గ్రహకాంతికూటము-మంగళభానులిద్దఱును నెఱుపుగనుక పాపగ్రహములేకాఁగానుఖలద్వయయోగమునను మృత్యువు ॥ ౭ ॥నైసర్గికకూటము-మగణజగణములితరగణములుగనుకమరణము॥రసకూటము-రౌద్రవీరములన్యరసములుగనుకముదము॥౯॥ వీనికిఁదేరుగడవివరము॥గణగ్రహకాంతినైసర్గికకూటములుమూఁడును జెడ్డవియుఁగడమకూటములాఱును మంచివిగనుకదోషములుకొంచెమును గుణములుచాలానుగనుకనునాదినున్నమగణముతనమీఁదనుజగణమునిల్పినప్పుడుతానిచ్చుశుభఫలమధికముగానుండును॥

మగణభగణయోగమునకు

యోనికూటము - హరిణభుజగములు భిన్నజంతువులు గనుక కొంతిమేలు॥౧॥ లింగకూటము-పుంలింగస్త్రీలింగతారలుగనుకనుత్తమము॥౨॥గణకూటము - రాక్షసదేవగణములుగనుకనధమము ॥౩॥ఉడుకూటము-జ్యేష్ఠకుమృగశిరపదియాఱవనక్షత్రముగనుకపదుమూఁటికిఁబైనుండుటచేతఁగృతిపతికిశతాయువు ॥ ౪ ॥ రాశికూటము-వృశ్చికమునకువృషభమేడవదిగనుకసామ్రాజ్యము ॥౫॥ఖేటకూటము॥ కుజశుక్రులన్యోన్యసములుగనుక మధ్యమము ॥ ౬ ॥ గ్రహకాంతికూటము - కుజుఁడెఱుపుగనుకపాపియు శుక్రుఁడు తెలుపుగనుక శుభుఁడునుగాఁగాఁబాపశుభ యోగముగాన జగడము ॥ ౭ ॥ నైసర్గికకూటము-మగణభగణములితరగణములుగనుకమరణము ॥ ౮॥రసకూటము-రౌద్రహాస్యములన్యరసములు గనుకముదము ౯ ॥ వీనికిఁదేరుగడవివరము-గణఖేటగ్రహకాంతినైసర్గికకూటములునాలు

లుగును జెడ్డవియుఁగడమకూటములయిదునుమంచివిగనుకదోషములుకొంచెమునుగుణములుచాలానుగనుక - ఆదినున్నమగణముతనమీఁదను భగణమునిలిచినపుడుతానిచ్చుశుభఫలమధికముగానుండును॥ ౧౦

మగణనగణయోగమునకు.

యోనికూటము - హరిణగజములు భిన్నజంతువులుగనుక కొంతమేలు ॥౧॥ లింగకూటముపుంలింగస్త్రీలింగతారలుగనుకనుత్తమము॥౨॥గణకూటము రాక్షసదేవగణములుగనుకనధమము ॥ ౩ ॥ ఉడుకూటముజ్యేష్ఠకురేవతిపదునెకొండవనక్షత్రముగనుకపదుమూఁటికిలోపలనుండుటచేతనుగృతిపతికల్పాయువు ॥ ౪॥రాశికూటము-వృశ్చికమునకుమీనమయిదవరాశిగనుక సామ్రాజ్యము॥౫॥ఖేటకూటము-కుజబృహస్పతులన్యోన్యమిత్రులుగనుక మంచిది ॥ ౬ ॥ గ్రహకాంతికూటము-మంగళుఁడెఱుపుగనుకఖలుఁడునుగురుఁడుపచ్చగనుకశుభగ్రహముకాఁగానుబాపశుభయోగముగనుక జగడమువచ్చును॥౭॥నైసర్గికకూటము-మగణనగణములితరగణములుగనుకమరణము॥౮॥రసకూటమురౌద్రాద్భుతములునిత్యవైరములుగనుకసాధ్వసము౯॥వీనికిఁదేరుగడవివరము ॥ గణోడుగ్రహకాంతినైసర్గికరసకూటములైదును జెడ్డవియుఁగడమకూటములు నాలుగును మంచివిగనుకదోషములుచాలానుగుణములుకొంచెమునుగనుక ఆదినున్నమగణముతనమీఁదనగణము నిల్పినపుడుతానిచ్చుశుభఫలమునియ్యదు॥ తే॥ మగణమునకెల్లవ్రాసితి*మిగిలినట్టి।గణములకులిట్లువ్రాసిన*గ్రంథమధిక।విస్తరంబగుననివ్రాయ*వెఱచినాఁడఁ। దెలిసికొనఁదగుఁగవులుయా * దులకునిట్లు॥౧౬౩॥వ॥ఇవికావ్యముఖంబుననుండు రెండు గణంబులకుంగవి రాక్షసమతాను సారంబులగు గణనాథయోగఫలంబులెఱింగించెద ॥ తే ॥ అష్టగణములుశిపివిష్ట*నష్టమూర్తులయివెలింగెడుతమతమ * యధిపతులకుఁ। జెల్లుచుండెడునామంబు*లెల్లఁదాముఁ। దాల్చిఛందంబులందెల్లఁ * దనరుచుండు ॥ ఆ॥ధరణిపైధరాంబు*దహనమారుతవిష్ణు । పదరవిందుదేవ*పతులుగదియఁ।బ్రమదత్తతాప*భద్రార్థజయసౌఖ్య । శత్రునాశములుబొ * సంగువరుస॥౧౬౪॥క॥తోయము పైభూజలశిఖ।వాయుగగనసూర్యచంద్ర*వాసవులున్నన్ । శ్రేయోవ్యాధిక్లేశా।ల్పాయుర్మరణసుఖభోగ * హర్షములబ్బున్ ॥ ౧౬౫ ॥ఆ॥పేతిపైబాత్రుమీఁద * విశ్వంభరాంభోగ్ని । వాయుగగనసూర్య*వారిజారి।వృషులుగదియఁగుశల * విభవాగ్నిభయరాజ్య । శోకరోగయుద్ధ * శుభములగును॥

చ॥ అవనిజలాగ్నివాయుగగ * నార్కశశీంద్రులుడాయఁగల్గుగం। ధవహాపయిన్ స్వరాజ్యగృహ * దాహమృతార్తిగదార్థభోగముల్ । రవిపయిఖేదముద్భయపరాభవభోగమృతిస్వరాజ్యముల్ । దివిపయిఁగీర్తిశర్మలయ * దీప్తిబలక్షయభద్రయోగముల్॥ క॥ హిమకరుమీఁదనిలాంభో। గ్నిమరుద్వియదర్కసోమ*నిర్జరనాథుల్। క్రమమునవిత్తురుజ్వరభయ। సమరశుభాశుభగదార్థ *సౌఖ్యములెపుడున్॥ ౧౬౫॥ సీ॥ శర్కరతోఁగూడి*చవిగానివస్తువులెంతయుమధురమై*యొనసినట్లు । గంగోదకంబులఁ*గలసిపల్వలతోయమునుబవిత్రంబయి * తనరినట్లు । పరుసముసోఁకంగఁబడియయఃపిండంబు బంగారమైకను * పట్టినట్లు । చందనవృక్షంబు*సంగతినిర్గంధతరువునామోదియైపరగినట్లు ॥ తే॥ నిర్జరేశ్వరగణముపై * నిలిచిదుష్ట । మగుగణంబునుశుభకారి * యైమెలంగ । శోభనగణంబుగదసిన*చోటనిత్తు। దండమునఁబండుపండుచం * దంబుగాదె ॥౧౬౬ ॥ వ ॥మఱియుఁగొందఱుకవిపురందరులునిజకృతచ్ఛందంబులందుఁగొన్నివిశేషంబులుచెప్పిరవియువివరించెద ॥ తే ॥ భువనములకెల్లనాధార * భూతమైన । జగతియధిదైవతంబుగాఁ* జనుమగణము ॥ తమకుఁగారణమగుటచే*దానిగూడి। ధనమొసఁగునేడుననిపల్కెఁ* దాతనెజ్జ ॥౧౬౭॥ తే॥ చందనోదకములనుని*చ్చలునుబెంపఁ । బడియువెల్లులితనకంపుఁ * బాయనిగతి । శుభగణముగూడియునునిజ*శూన్యఫలముతగణముత్యజింపదనియెన * ధర్వణుండు॥ ఆ॥ఇదిగణప్రపంచ * మింకనీగణముల । చేతఁగూర్పఁబడుచుఁజెల్వమీఱు । వృత్తముల తెఱంగు*విదితంబుగాఁగష।ట్ప్రత్యయములు తేట*పఱుతు మొదల॥ ౧౬౮

షట్ప్రత్యయములు.

తే ॥ వృత్తసంఖ్యయుఁబ్రస్తార*విధమునష్ట । లబ్ధియునువెసనుద్దిష్ట*లఘుగురుక్రి। యాధ్వభాగములనఁగబ్ర * త్యయములారు । వెలయువానిఁగవీంద్రులు*దెలియవలయు ॥ ౧౬౯

వృత్తసంఖ్యాప్రత్యయము.

ఉ ॥ ఇన్నవదాననెన్నిజని *యించినవృత్తములన్నధాత్రిపై।నన్నిగురుల్లిఖించియొకఁ * డాదిగనిబ్బడిహానిక్రిందటన్ । సన్నుతలీలవ్రాసితుది*సంఖ్యలురెట్టిగఁజేయనెన్నియా। నన్నియొదానియందుదయ * మానసమవృత్తములన్నఁజెన్నగున్ ॥ ౧౭౦ ॥ తే ॥ ప్రత్యయములాఱనిచెప్ప*పద్యములను। దెలిసికొననెంతవారికి * నలవిగామి । వరుసనన్నింటికిండీక * వ్రాయవలసెఁ। దెనుఁగుమాటలఁగడుతేట * తెల్లగాఁగ ॥టీ॥ వృత్తసంఖ్యాప్రత్యయమనఁగానిన్నవఛందమునందునెన్నిసమవృత్తములుపుట్టినవి – అనియడిగినసరిచెప్పెడివిధము వారెన్నవఛందమునకడిగిన – నన్నిగురువులడ్డ వరుసగావ్రాసివానిక్రింద నొకటి మొదలుగా ని౯మడించుచును లెక్కలువరుసవెంబడిని గడకువెడల వ్రాసితుదిలెక్కలినుమడింపఁగా నెన్నియగునోయన్నిసమవృత్తములాఛందమునందుఁబుట్టినవియని చెప్పునది॥ తే॥ అక్షరంబొక్కటియెయుక్త*కంతకంత । కవలివానికినేకోత్త*రాధికంబు । లుక్తయందెల్లసమవృత్త * యుగముపుట్టెనదియెమొదలంతకంతకు*నయ్యెరెట్టి॥

తత్తచ్ఛందోవృత్తసీసమాలిక.

ఉక్తనుగరముల* త్యుక్తను వేదముల్ మధ్యనువసువులు * మఱిప్రతిష్ఠ। వలననురాజుల * వ్వలిసుప్రతిష్ఠను నేత్రపావకులుగా * యత్రియందు। విద్యలుష్ణిక్కున * వేదండలోచనక్ష్మలనుష్టుపునను * శాస్త్రిబాణపాణులుబృహతిని * బాదభూశరములుపఙ్క్తినిగతికరాం * బరజగతులుత్రిష్టుప్పునందుదం * తియుగాభ్రనయనముల్ జగతినంగవిరించి * గగనయుగము । లతిజగతినిలోచ * నాజభూతవసువులుశక్వరినిగతీభ* సలిలయోని । శాస్త్రికుంభినులతి * శక్వరినిగజర్తుమునిబాహురాముల * ష్టినిరసాగ్ని । సాయకభూతర * సంబులత్యష్టినిహస్తగోత్రనభోధ * రాగ్నిశశులు । ధృతియందుగతియుగ * క్షితిపక్షబాహువులతిధృతినివసుద్వి* పాక్షినిగమ । శయబాణములుకృతి * చ్ఛందంబునరసాద్రిపర్వేభవేదాభ్రి * పద్మరిపులు । ప్రకృతిని నేత్రనా * రాచసోమాహార్య గీర్వరాభ్రాక్షులా * కృతినిధాత్రు । వదనాంతరిక్షపా * వకయుగబ్రహ్మచంద్రగ్రహతుల్వికృతిని * నాగశూన్య । తర్కసింధురవసు * దహనకుంజరములుసంకృతినిరసాంబు * జాతవైరి । హస్త్రాద్రిగిరిపర్వ * తాంగోడుపతులభికృతినిబాహుకృశాను * గతియుగాస్త్రి ॥ తే- గీ॥ రతిపశరశిఖవహ్నులు* త్కృతినివేద । శాస్త్రిసామజగజనభ * శ్చంద్రశైల । రసములిట్లుద్భవంబయ్యెఁ*బ్రస్తుతింప। సమపదములగువృత్తము*ల్ఛందములను॥ ౧౭౧

టీ॥ ఇవియన్నియునుక్తాదిషడ్వింశతిచ్ఛందంబులకునుద్వితీయాదిద్విగుణితంబులై యొక్కొక్కఛందంబునంబుట్టిన సమవృత్తసంఖ్యలకుగణితశాస్త్రోక్తసంజ్ఞలుగావున జ్యోతిశ్శాస్త్రానుసారంబునఁగుడినుండి యెడమకుఁబద్యక్రమంబుననామాసంజ్ఞలులెక్కవై చియుగ్గడించినామాదిగాఁదెలిసికొనునది॥

ఉక్తాద్యాదిజవృత్తసంఖ్య.

తే-గీ॥ ఛందమున నొక్కటను వృత్తసంఖ్యమడపి । రెండుదివియను క్తాదిజ * వృత్తసంఖ్య * యటులనుత్కృతివృత్తసం * ఖ్యయును జేయ। సర్వసమవృత్తసంఖ్యభు * జంగశయన॥ ౧౭౭॥ టీక॥ ఉక్తాదిజవృత్తసంఖ్య యనఁగాఁ బ్రథమచ్ఛందంబగునుక్త మొదలుకొనియిన్నవ ఛందమువద్దికినీవె నుకటిఛందములన్నిటియందునుబుట్టినవృత్తములు-అన్నియు నెన్నియాయె ననియడుగఁగాసరి చెప్పెడువిధము - వారెన్నవఛందమువద్ద కడిగిననా ఛందమునను బుట్టినసమవృత్తసంఖ్యయినుమడించి ఆలెక్కలో రెండుదీసి వేయఁగానెంతలెక్క నిలిచె నన్నిసమవృత్తములు మొదలి ఛందమువద్దినుం చివారడిగినదానివద్దికినాయెనని చెప్పెడిది- ఉక్తాదిషడ్వింశతిచ్ఛందంబులన న్నింటనుబుట్టినసమవృత్తములన్నియుఁగలయఁగూడ నెన్నియయ్యె ననియ డిగినసరిచెప్పెడువిధము - మునువటివలె నేకడపటిఛందమగునుత్కృతియం దుఁబుట్టినసమవృత్తసంఖ్య రెట్టించియందులో రెండుకడకుఁదీయఁగా నెన్ని ని లిచెనన్ని సమవృత్తములిరువదాఱుఛందములయందునుబుట్టినవని చెప్పునది॥

౧౭౮॥ క॥ పదుమూఁడుకోటులును నలు । వదిరెండునులక్షలవలఁ * బదియే డ్వేలుఁ । దుదినేడునూటిపైనిరు । వదియాఱు సమాంఘ్రివృత్త * పద్యములుహరీ॥ ౧౭౯॥ తే-గీ॥ అందులో నొకకొన్ని పే * రాంగమైన । ఛంద మునఁ బల్కఁబడియుండె * సంస్కృలోనఁ । గొన్ని తెనుఁగుగఁ జేసెభీ * మన్న మొదల । నవియె వెసఁ జెప్పుకొనిరసం * తాదికవులు॥ ౧౮౦

ప్రస్తారప్రత్యయము.

సీ॥ పరగనేఛందంబు * ప్రస్తరించుమటన్న నాఛందమునఁ బుట్టి * నట్టిస ర్వ । సమవృత్తసంఖ్యకు * సమమగునందాక దొంతిగాఁ గ్రిందు క్రిం * దులను వ్రాయ । నగుమీఁదగురువును * నా క్రిందలఘువును నొప్పారఁ దొలిబంతి * నొక్కటొకటి । తరువాతనది మొద * లొప్పక రెట్టించి ఛందమెన్నవదన్ని * చాళ్లుగాఁగ॥ ౧౮౧॥ తే॥ బొడవులును నడ్డవరుసలు * పొసఁగ నిలుప । నంద నం దన వేడిన * ఛందమగును। ధారుణీమండలమునఁ బ్ర * స్తారమనుచు । దీనినా మం బెకవులచేఁ * దేటపడియె॥ ౧౮౨

టీక॥ ప్రస్తారప్రత్యయమనఁగా నిన్నవఛందంబునందుఁబుట్టిన సమవృత్తంబులకు నేయేగణంబులనియడుగఁగాసరిచెప్పెడువిధము. వారుప్రస్తరించుమనినఛందమునందు నెన్ని సమవృత్తములుపుట్టెనన్ని గురులఘువులుదొం

తరగా నొకదానిక్రింద నొకటి వ్రాయునది - అదియెట్లనిన - తొలిదొంతరకు నొకగురువును నొకలఘువును రెండవదానికి రెండుగురువులును రెండు లఘువులునుమూఁడవదానికి నాలుగుగురువులును నాలుగులఘువులును ని టువలెనే యినుమడించుచు నెన్నవ ఛందమైనన న్నినిడుపుచాళ్లుగాను నడ్డవ రుసలుసరిపోవునట్టుగాను బొడవునకును వ్రాసి - వారెన్నవసమవృత్తమున కునడిగిననన్నవయడ్డవరుసనున్న గురులఘువులు గణములు చేసియావృత్త మునకు నొకొక్క చరణమునకా గణంబులని చెప్పునది॥

ప్రస్తారద్విగుణము.

క ॥ అందముగా నేఛందము । క్రిందమఱియునదియె నిలిపి * రెండర్ధ ములం । బొందుగ గురులఘువులకుడి। బందునఁ జెఱిసగము వ్రాయఁ * బై ఛం దము గుర్ ॥ టీక ॥ ఎదియేనియొకఛందము ప్రస్తరించియాఛందమేదానితరు వాతిదిగాను బ్రస్తరించుమనఁగాఁ బ్రస్తరించువిధము - ఆఛందము క్రిందను దిరిగియాఛందము బ్రస్తరించికుడికడను మీఁదినుంచి క్రిందు క్రిందులను నిడు పుగా సగము దనుక గురువులును గడమ సగము లఘువులును వ్రాయఁగా నామీఁదటిఛందమవును॥

నష్టలబ్ధిప్రత్యయము.

సీ॥ జలజాక్షయిన్నవ * ఛందంబులోపల నిన్నవసమవృత్త * మెట్టిదనిన। నా వృత్తసంఖ్య దా * నందందు నర్ధించి వ్రాయంగ దిగుదాని * వైపు దెలిసి। సరిలె క్కనెడనెడ * సగముగావించు వేళల నెల్ల నొక్కొక్క * లఘువునిలిపి । విష మంబులను బోలి * వెలయ మఱొక్కటి గలిపి యర్ధముఁ జేయు * కాలములను ॥ తే ॥ గురుశుభాకారయొక్కొక్క * గురువునిడుచు । నడిగి రెన్నవఛందము * నందు వారు । దన్ను గురువులు లఘువులు * నన్నియైన । మానఁగగు నష్టలబ్ధిర * మాసహాయ॥ ౧౮౩॥ టీక॥ నష్టలబ్ధిప్రత్యయమనఁగా నిన్నవఛందంబున నిన్నవ సమవృత్తమునకు నేయేగణంబులనియడుగఁగా సరిచెప్పువిధము - వారెన్న వసమవృత్తమడిగిననన్నవలెక్కనుండి తేప తేపకును నర్ధించుకొనుచును గురు లఘువులు వ్రాయునది-అదియెట్లన్ననుసరిలెక్కయర్ధించునప్పుడు డెల్లను నొ క్కొక్కలఘువు పెట్టునది - బేసిలెక్కయైనప్పుడర్ధించుటకుఁ బాలుపోదుగ నుక మఱియొక్కటికలియఁగూడి సరిగాఁ జేసి యర్ధించుట ఒకటి కూడి యు ర్ధించు నపుడెల్లను నొక్కొక్క గురువు పెట్టునది తన్ను వారెన్నవ ఛందము లోని సమవృత్తమడిగిననన్ని యయ్యేటట్టుగాను గురులఘువులు వ్రాసి అవి

గణములు చేసి-ఆఛందమున నన్నవఛందమునకు నొక్కొక్కపాదమునకు నవిగణములని చెప్పనది॥

వృత్తోద్దిష్టప్రత్యయము.

సీ॥ తనయిచ్చవచ్చిన * ట్టును గురులఘువులు జగతిపై నడ్డచా * లుగ లిఖించి। యేఛందమునఁబుట్టె * నెన్నవసమవృత్తమిది యన్న నొక్కఁడు మొదలుగాఁగ। రెట్టించుచును వాని * క్రిందను లెక్కలు వగసదప్పక యుండ * వ్రాసి యందు। లఘువుల క్రిందివె * ల్లనుగూడి వెండియు నొక్కటిగలుపు క * యుగ్గళింప॥ ఆ॥ నైన సంఖ్య వృత్త * మది గురులఘువుల। సంఖ్య ఛందమునకు సంఖ్యయిట్లు। దెలిసి చెప్పవలయు * దీని వృత్తోద్దిష్ట। మంద్రు ప్రత్యయజ్ఞ * లంబుజాక్ష॥ ౧౮౮॥ టీక॥ ఉద్దిష్టప్రత్యయమనఁగాఁ దనమనసునకు వచ్చినట్లు గురులఘువులడ్డచాలుగా వ్రాసి ఇది యేఛందమునఁబుట్టినది- ఆఛందమునందిది యెన్నవసమవృత్తము - అనియడుగ సరిచెప్పెడువిధము - అతఁడువ్రాసిన గురులఘువుల క్రిందను వరుసకు నొకటి మొదలుకొని లెక్కలిను మడించి వ్రాసి వాటిలోపలను గురువుల క్రిందివి యన్ని విడిచిపెట్టి లఘువుల క్రింది లెక్కలన్నియుఁ గలయఁగూడి అందులోపలను మఱియొకటి కలిపిన నెన్నియాయెనో యన్నన వృత్తమనునది - అతఁడు వ్రాసిన గురులఘువు లెన్నియైన నన్నవ ఛందంబునం బుట్టినదియనుట - యిరువదియాఱింటిలోపల నెన్ని గురులఘువులు వ్రాసిననిటువలెనే వ్రాసి సరిచెప్పనది॥

లఘుగురుక్రియాప్రత్యయము.

సీ॥ రెండిండ్లు వ్రాసియా * క్రింద వెంబడి నిరుమేల నొక్కొక్కటి * మించియుండ। మొదలనుండి నిరు * వదియునా అడ్డవీధుల మర్చి రెండుకో * పులను గల్గు। గీములనన్నింట * సోముల నిడి మధ్యగృహములయందుఁ బై * యిండ్లరెంట। నిలుచు లెక్కలుగూడి * విలిఖింపనీ మేరుచక్రపార్శ్వాద్యంత * సదనములను॥ తే॥ వెలయునవి సర్వగురులఘు * వృత్తసంఖ్య। లగు ద్వితీయాది గృహముల * యందుఁ దనరు। సంఖ్య లేకాదిలఘువృత్త * సంఖ్యలయ్యె। నన్నియును వాని వృత్తసం * ఖ్యలగుఁ గృష్ణ॥ ౧౮౯॥ టీక॥ మేరుచక్రమనఁగా నిన్నవఛందమునందు నెన్నేసి లఘువుల వృత్తము లెన్నియని యడిగిన సరిచెప్పెడివిధము - మొదలనడ్డవీధిగా రెండిండ్లు వ్రాసియా క్రిందను వెంబడిగాను రెండుపార్శ్వములయందును నొక్కొక్క యిల్లు మరచియుండునట్టుగా మొదటివీధితోఁగూడ నిరువదియాఱు అడ్డవీధులుగా గీటులు తివిచి యుభయపార్శ్వములయందు మించియున్న కడపటియిండ్లను మీఁదియిండ్లు మొదలుకొని యన్ని యిండ్లను దప్పకుండ నొక్కట్లు పెట్టి మీఁదివీధినున్న లెక్కల క్రిందనుదిగువవీధియందు నిడుపుగా నొక్కొక్కయింటను నాలెక్కలకుఁ గ్రిందనుండునట్లుగా వ్రాయునది. ఇటుల వ్రాయఁగా మీఁదివీధికంటెఁ గ్రిందివీధి యొక్కొక్కయిల్లెక్కువయవుచునువచ్చును - ఈక్రమమున వ్రాయఁగా నీ మేరుచక్రమునందు బైవీధి మొదలుగా నడ్డవీధులన్నియు యుక్తమొదలైన యిరువదియాఱు ఛందములును గ్రమమున నేయవును - అవీధులయందు మొదలియిండ్లనున్న యొక్కటొక్కటియు సర్వగురువృత్తములు-తుదియిండ్లనున్న యొక్కొక్కటియు సర్వలఘువృత్తములు - రెండవ యిండ్ల నెన్నియుండినను నన్నియు నొంటిలఘువృత్తములు - మూఁడవయిండ్లవి రెండేసి లఘువులవృత్తములు - నాలవయిండ్లవి మూఁడేసిలఘువులవి. ఈప్రకారము ననేముందరను నన్నియిండ్లకునని తెలిసికొనునది - ఆవీధినినున్న లెక్కలన్నియుఁ గలయఁగూడ నాఛందమునఁ బుట్టిన సమవృత్తసంఖ్యయవును - వారెన్నవఛందమున కడిగిన నన్నవ యడ్డవీధి చూచి యిప్పుడు చెప్పినచొప్పున సరిచెప్పునది - ఏఛందము దనుకను వ్రాయుమన్నను నాఛందముదనుక వ్రాయవచ్చును॥

లగనిర్ణయశకటచక్రము.

సీ॥ ఒకమందిరంబులో * నొక్క లెక్క వ్రాసి యాదిగువ నడ్డంబిండ్లు * దిద్దుకొనుచుఁ। గ్రమతఁ బైవీధి లె * క్కలు ద్విగుణించుచుఁ దొలుసారియవి యెల్లఁ * గలుగ వ్రాసి। వెండియు రెట్టించు * వేళ నొక్కొక్కటి విడిచి వ్రాయుచు దాని * వృత్తసంఖ్య। కెచ్చైవమానుచు * నీరీతి నావృత్తసంఖ్యపజ్క్తికిఁ దొల్లి * సదనమునను॥ తే-గీ॥ నిలుచునందాక బంతులె * న్నేని వ్రాయ। శకటచక్రంబునాఁగఁ బ్ర * శస్తమయ్యె వరుస నాద్యంతములు సర్వగురులఘువులు। కడమవేకాదిలఘునియు * క్తంబులిందు॥ ౧౯౦॥ టీక॥ శకటచక్రమనఁగా నిన్నవఛందమునందు నొకలఘువాదిగా నెన్నేసి లఘువృత్తములు - ఎన్నవవెన్నవవియని యడుగ సరిచెప్పెడువిధము - వారడిగిన ఛందము వృత్తసంఖ్య నిర్ణయించుకొనుముందుగా నొక యిల్లు వ్రాసి యాయింట లెక్క యొక్కటి వైచి దాని క్రిందనుండి యడ్డముగా నిండ్లు వ్రాసికొంచు నాయిండ్లలో వానికి మీఁదనున్న యడ్డవీధియిండ్ల మొదలియిల్లు మొదలుకొని వరుస వెంబడి నొక్కొక్కయింటనున్న లెక్క సారె సారెకు నినుమడించుకొంచు

వ్రాయుచువచ్చునది - అదియెట్లనినఁ దొలుసారిద్విగుణించునపుడెంతలెక్కయైననునంతయువ్రాయునది - అది మొదలవియెన్నిమాఱులిను మడించిననొక్కొక్కటికిగడకుంబుచ్చిచిక్కిన లెక్క వేయునది-ఇటులవ్రాయనాఛందంబునంబుట్టినవృత్తసంఖ్యయెప్పుడు మించుచున్నదియోయప్పుడదివిడిచిమీఁదివీధినాతరువాతనుండునిండ్లలెక్కలొక్కటొక్కటియిప్పుడువ్రాసినటులరెట్టించుచువ్రాయునది - ఎద్దియైననువృత్తసంఖ్యకునధికమయ్యెనేనినదివిడిచి వేయునది-పైవీధిలెక్కలయ్యెనేనిసంతటనావీధినివ్రాయకమానునది ॥ ఇప్పుడువ్రాసినబంతి - లెక్కలుతొల్లింటియట్లసేయునది - ఆక్రిందమరలనిండ్లువ్రాసియయ్యిండ్లలోనిప్పటియట్లలెక్కనిలుపునది - ఇటులనొక్కొక్కబంతివ్రాయుచు రాఁగా బంతికిమొదలియింట నాఛందమునంబుట్టినవృత్తసంఖ్యయెచ్చటవచ్చిననునచ్చటినుంచివ్రాయకమానునది-ఈతీరునవ్రాయనేయింటవచ్చినలెక్కరాకవచ్చును-ఇదేశకటచక్రమనిపించుకొనును ఈచక్రమున మొదలిబంతిదిసర్వగురువృత్తము-కడపటిబంతియెంతయుండిననుఅన్నవయదిసర్వలఘువృత్తము రెండవబంతియింటనెన్నియున్నననన్నియునొంటిలఘువృత్తములు-మూఁడవయడ్డవీధినినెన్నియున్ననునన్నవయవి రెండేసిలఘువులవృత్తములు - నాల్గవచాలుననెన్నియున్ననునన్నవయవి మూఁడుమాత్రలుగలవృత్తములు -ఈచక్రమునముందరనెన్నిబంతులున్నను రెండవబంతి మొదలుగాబంతిబంతికినొక్కొక్కలఘువెక్కువయని తెలిసికొనునది.ఇండ్లన్నిలెక్కింపనెన్నియయినవ్వియన్నివృత్తములాఛందమునంబుట్టినవనియెఱుఁగునది ఈరెండుచక్రంబులం జెప్పినలఘువులుసంఖ్యలోనుదివిచివేయఁగానెన్నిమిగిలియున్నవ్వియన్నిగురువులు-ఆయావృత్తములకుంగలవుగానసీచక్రములు రెండులఘుగురుక్రియాచక్రములనియ నంబడుఁగొందఱులగనిర్ణయచక్రములునందురు॥ ౨౦౬

అధ్వభాగప్రత్యయము.

క॥నందసుతయధ్వభాగము।ఛందస్సంఖ్యయునువృత్త*సంఖ్యయు రెంటఁ। బొంపుగగణించియొక్కటి । యంపుదిగియనెన్నియన్ని * యంగుళములగు ॥ టీక॥ అధ్వభాగప్రత్యయమనఁగానిన్నవఛందముప్రస్తరించుటకునెన్నియంగుళముబపొడవుభూమికావలెననినసరిచెప్పెడువిధము - ఎన్నవఛందమునకడిగిననంత లెక్కపెట్టి అందులో నాఛందమునఁబుట్టిన వృత్తసంఖ్యగలయఁగూడియది యిసుమండిచియందులో నొకటితివిచివేయఁగానెన్నియైనవ్వియన్నియంగుళములపొడవు భూమియాఛందమునకుఁ బ్రస్తరించుటకుఁ గావలెనని చెప్పునది. ౨౦౭

సమవృత్తసంఖ్యాజ్ఞానము.

అయిదవఛందమునందెన్ని సమవృత్తములు
పుట్టినవనియడుగ సరిచెప్పెడువిధము.

∪∪∪∪∪

౧ ౨ ౪ ౮ ౧౬

౬
32

ఈకడపటిలెక్కపదునాఱురెట్టింపముప్పదిరెండయ్యెనదిగానయైదవఛందమునముప్పదిరెండు సమవృత్తములు పుట్టినవనిచెప్పునది. ఏఛందమునకడిగిననునిటువలెనేవ్రాయునది. ప్రస్తరించిచూడ నన్నివృత్తములే పుట్టును.

పంచమఛందమునకుఁబ్రస్తారము.

∪∪∪∪∪	౧	∪∪∪∪ |	౧౭
| ∪∪∪∪	౨	| ∪∪∪ |	౧౮
∪ | ∪∪∪	౩	∪ | ∪∪ |	౧౯
| | ∪∪∪	౪	| | ∪∪ |	౨౦
∪∪ | ∪∪	౫	∪∪ | ∪ |	౨౧
| ∪ | ∪∪	౬	| ∪ | ∪ |	౨౨
∪ | | ∪∪	౭	∪ | | ∪ |	౨౩
| | | ∪∪	౮	| | | ∪ |	౨౪
∪∪∪ | ∪	౯	∪∪∪ | |	౨౫
| ∪∪ | ∪	౧౦	| ∪∪ | |	౨౬
∪ | ∪ | ∪	౧౧	∪ | ∪ | |	౨౭
| | ∪ | ∪	౧౨	| | ∪ | |	౨౮
∪∪ | | ∪	౧౩	∪∪ | | |	౨౯
| ∪ | | ∪	౧౪	| ∪ | | |	౩౦
∪ | | | ∪	౧౫	∪ | | | |	౩౧
| | | | ∪	౧౬	| | | | |	౩౨

పంచమచ్ఛందముప్రస్తరించిన ముప్పదిరెండువృత్తములేపుట్టెను.

ప్రతిఛందోవృత్తసంఖ్యలు.

౧ ఉక్తయందు ౨	౧౪ శక్వరియందు .. ౧౬౩౮౪
౨ అత్యుక్తయందు ౪	౧౫ అతిశక్వరియందు౩౨౭౬౮
౩ మధ్యయందు ౮	౧౬ అష్టియందు ... ౬౫౫౩౬
౪ ప్రతిష్ఠయందు ౧౬	౧౭ అత్యష్టియందు . ౧౩౧౦౭౨
౫ సుప్రతిష్ఠయందు.... ౩౨	౧౮ ధృతియందు . ౨౬౨౧౪౪
౬ గాయత్రియందు ... ౬౪	౧౯ అతిధృతియం ౫౨౪౨౮౮
౭ ఉష్ణిక్కునందు ... ౧౨౮	౨౦ కృతియందు. ౧౦౪౮౫౭౬
౮ అనుష్టుప్పునందు .. ౨౫౬	౨౧ ప్రకృతియం .౨౦౯౭౧౫౨
౯ బృహతియందు ..౫౧౨	౨౨ ఆకృతియం ..౪౧౯౪౩౦౪
౧౦ పఙ్క్తియందు ...౧౦౨౪	౨౩ వికృతియం ౮౩౮౮౬౦౮
౧౧ త్రిష్టుప్పునందు ... ౨౦౪౮	౨౪ సంకృతి ... ౧౬౭౭౭౨౧౬
౧౨ జగతియందు ౪౦౯౬	౨౫ అభికృతి...౩౩౫౫౪౪౩౨
౧౩ అతిజగతియందు .౮౧౯౨	౨౬ ఉత్కృతి . ౬౭౧౦౮౮౬౪

ఇవియన్నియుఁగలయఁగూడినసర్వసమవృత్తసంఖ్యయగును.

ఉక్తాప్రభృతిఛందోజాతవృత్తసంఖ్యావివేకము.

ప్రథమఛందంబగునుక్తమొదలుకొని చతుర్థచ్ఛందము వద్దికినీలాగుఛందములయందుఁబుట్టిన సమవృత్తములన్నియు నెన్నియాయె ననియడుగ సరిచెప్పెడువిధము॥

నాలవఛందమువృత్తసంఖ్య

∪∪∪∪

౧ ౨ ౪ ౮

౧౬

పదునాఱుసమవృత్తములుపుట్టెను.

ఈవృత్తసంఖ్యయినుమడింపముప్పదిరెండయ్యె- నందులో రెండుపుచ్చి నముప్పదిగాననుక్తనుంచి ప్రతిష్ఠవద్దికినాలుగుఛందములయందును ౩౦సమవృత్తములుపుట్టెననునది - ఏఛందమువద్దికడిగిననిటువలెనే చూచునది॥
వెరసువేసికూడినసరే॥ ౨౨౧

సర్వవృత్తసంఖ్య.

ఇరువదియాఱుఛందములయందు నెన్నిసమవృత్తములుపుట్టె ననసరిచెప్పెడువిధము- ఈయుత్కృతిఛందమువృత్తసంఖ్య మునుపటివలె ద్విగుణించి రెండుతివిచివైచిన ౧౩౪ ౨౧౭ ౭౨౬ అయ్యెఁగాన నిరువదాఱు ఛందములయందిన్నిసమవృత్తములుపుట్టెనని చెప్పునది - వెరుసువేసి కూడినసరి॥

వృత్తప్రస్తారవిధము

నాలవఛందంబగుప్రతిష్ఠయందుఁబుట్టినసమవృత్తంబుల కేయేగణంబులనియడుగ సరిచెప్పెడు విధము

∪∪∪∪	౧	మగము	∪∪∪ |	౯	మలఘువు
| ∪∪∪	౨	యగము	| ∪∪ |	౧౦	యలము
∪ | ∪∪	౩	రగము	∪ | ∪ |	౧౧	రలము
| | ∪∪	౪	సగము	| | ∪ |	౧౨	సలము
∪∪ | ∪	౫	తగము	∪∪ | |	౧౩	తలము
| ∪ | ∪	౬	జగము	| ∪ | |	౧౪	జలము
∪ | | ∪	౭	భగము	∪ | | |	౧౫	భలము
| | | ∪	౮	నగము	| | | |	౧౬	నలము

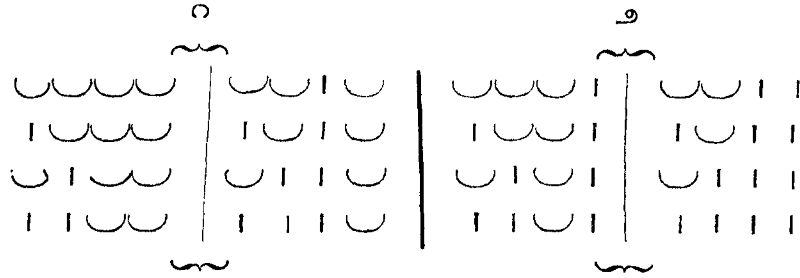
ఇవియన్నియు నడ్డబంతులుగాఁ జేసియాయాబంతి సమవృత్తమునకు నాయాగణంబులనునది - నాలుగు పాదములకును - నాగణములేయని చెప్పునది - ఏఛందమునకు నడిగినను నిటువలెనే వ్రాయునది ॥ ౨౧౪

ద్విగుణప్రస్తార లేఖన క్రమము.

మూఁడవఛందమునకుఁబ్రస్తారద్విగుణము.

∪∪∪	మగణము	౧	∪∪∪	మగణము	౧
| ∪∪	యగణము	౨	| ∪∪	యగణము	౨
∪ | ∪	రగణము	౩	∪ | ∪	రగణము	౩
| | ∪	సగణము	౪	| | ∪	సగణము	౪
∪∪ |	తగణము	౫	∪∪ |	తగణము	౫
| ∪ |	జగణము	౬	| ∪ |	జగణము	౬
∪ | |	భగణము	౭	∪ | |	భగణము	౭
| | |	నగణము	౮	| | |	నగణము	౮

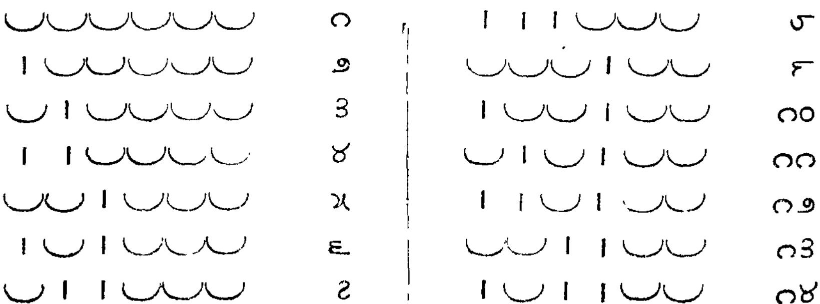
మూఁడవఛందము నాలవ యదిగాఁ బ్రస్తరించువిధము - ఒకప్రతికడగురువులు నొకప్రతికడ లఘువులును వ్రాయునది - ఏఛందమునకడిగిననునిటువలెనే వ్రాయునది ॥ ౨౧౫

సప్తవృత్తప్రస్తారము.

ఆఱవఛందమునన లువదినాలవసమవృత్తమునకు నేయేగణము లనియడుగ సరిచెప్పెడువిధము - వారు నలువది నాలవది యడిగిరిగనుక సరిలెక్కగాననవి యర్థించిలఘువుపెట్టునది - నిలిచినయిరువది రెండును సరిగాననవియర్థించి లఘువుంచునది - చిక్కినపదునొకొండును బేసిగనుక మఱియొకటికలియఁగూడి పండ్రెండుచేసి యర్థించి గురువుపెట్టునది - మిగిలిన యాఱునుసరిగాననవి యర్థించి లఘువుపెట్టునది ఉన్నమూడును బేసిగనుకమఱియొకటిగూర్చినాల్గుచేసియవియర్థించి గురువుపెట్టునది - కడమ రెండునుసరిగనుక - నవియర్థించిలఘువుపెట్టునది. వారాఱవఛందమునకడిగిరిగనుక గురులఘువు లాఱయినఁజాలింపవలయు - ఏవృత్తమడిగినను నిటువలెనే సరిచెప్పవలయు ॥ ౨౧౬

ఆఱవఛందమునకుఁ బ్రస్తారము.

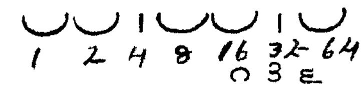

∪∪∪∪∪∪	౧	|||∪∪∪	౮
|∪∪∪∪∪	౨	∪∪∪|∪∪	౯
∪|∪∪∪∪	౩	|∪∪|∪∪	౧౦
||∪∪∪∪	౪	∪|∪|∪∪	౧౧
∪∪|∪∪∪	౫	||∪|∪∪	౧౨
|∪|∪∪∪	౬	∪∪||∪∪	౧౩
∪||∪∪∪	౭	|∪||∪∪	౧౪

∪|||∪∪	౧౫	|∪|||∪	౩౦
||||∪∪	౧౬	∪||||∪	౩౧
∪∪∪∪|∪	౧౭	|||||∪	౩౨
|∪∪∪|∪	౧౮	∪∪∪∪∪|	౩౩
∪|∪∪|∪	౧౯	|∪∪∪∪|	౩౪
||∪∪|∪	౨౦	∪|∪∪∪|	౩౫
∪∪|∪|∪	౨౧	||∪∪∪|	౩౬
|∪|∪|∪	౨౨	∪∪|∪∪|	౩౭
∪||∪|∪	౨౩	|∪|∪∪|	౩౮
|||∪|∪	౨౪	∪||∪∪|	౩౯
∪∪∪||∪	౨౫	|||∪∪|	౪౦
|∪∪||∪	౨౬	∪∪∪|∪|	౪౧
∪|∪||∪	౨౭	|∪∪|∪|	౪౨
||∪||∪	౨౮	∪|∪|∪|	౪౩
∪∪|||∪	౨౯	||∪|∪|	౪౪

ప్రస్తరించినను సగణజగణములే యాఱాయెను.

ఉద్దిష్టవృత్తనిర్ణయము.

౧ ౨ ౪ ౮ ౧౬ ౩౨

౪

౩౨

౩౬

౧

౩౭

ఇదియెన్నవఛందమునఁబుట్టినది - ఆఛందమునం దెన్నవసమవృత్తమ్మనియడుగసరిచెప్పెడువిధము - వారువ్రాసినగురులఘువుల క్రిందనువరుసవెంబడిని - ఏకాదిద్విగుణితముగా వ్రాసిన లెక్కలలో లఘువులక్రిందిలెక్కలని

యు వెరసు వేసివానిక్రింద మఱొకటిపెట్టి కలయఁగూడ ముప్పది యేడయ్యెఁగాననన్నవ సమవృత్తమనునది - వారు వైచినగురులఘువులు లెక్కింపనేడు - ఆయెనుగనుక నేడవఛందమునను బుట్టినదియనునది॥ ౨౧౯

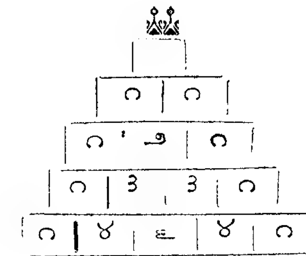
సప్తమచ్ఛందఃప్రస్తారము.

UUUUUUU	౧
IUUUUUU	౨
UIUUUUU	౩
IIUUUUU	౪
UUIUUUU	౫
IUIUUUU	౬
IIIUUUU	౭
UUUIUUU	౮
IUUIUUU	౯
UIUIUUU	౧౦
IIUIUUU	౧౧
UUIIUUU	౧౨
IUIIUUU	౧౩
UIIIUUU	౧౪
IIIIUUU	౧౫
UUUUIUU	౧౬
IUUUIUU	౧౭
UIUUIUU	౧౮
IIUUIUU	౧౯
UUIUIUU	౨౦
IUIUIUU	౨౧
UIIUIUU	౨౨
IIIUIUU	౨౩
UUUIIUU	౨౪
IUUIIUU	౨౫
UIUIIUU	౨౬
IIUIIUU	౨౭
UUIIIUU	౨౮
IUIIIUU	౨౯
UIIIIUU	౩౦
IIIIIUU	౩౧
UUUUUIU	౩౨
IUUUUIU	౩౩
UIUUUIU	౩౪
IIUUUIU	౩౫
UUIUUIU	౩౬

ప్రస్తరించినను రెండుతగణములు నొకగురువునాయెను.

మేరుచక్రోద్ధారణము.

నాలవ ఛందమున నెన్నేసిలఘువుల వృత్తము లెన్నెన్ని పుట్టిననఁగా సరిచెప్పెడువిధము - వీధివీధియొక్కొక్క ఛందము గనుక నీచక్రము వరుసనాలుగడ్డచాళ్లుగాన నాలవ ఛందము పర్యంతమాయెను - దీనినాలుగవ బంతినారాచిచెప్పనగు॥

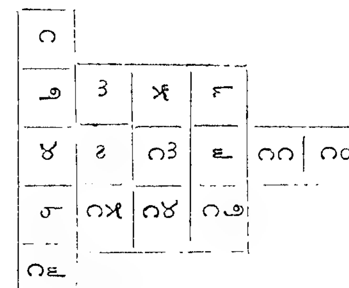

నాలవబంతి మొదలింటిదొకటియు సర్వగురువృత్తము రెండవ యింటినాలుగును నొంటిలఘువృత్తములు మూఁడవయింటియాఱును రెండేసిలఘువులవృత్తములు. నాలవయింటినాలుగును మూఁడేసిలఘువులవృత్తములు. కడపటియింటిదొక్కటియు నాలుగులఘువుల సర్వలఘువృత్తము-

---

శకటచక్రోద్ధారణము

ప్రతిష్ఠాఛందమునందు నెన్నేసిలఘువుల వృత్తములెన్నవయెన్నవయపి యనియడుగ సరిచెప్పెడువిధము॥ ౨౨౧

ఈచక్రమునందుమీఁదియింటిదొకటియు నాలుగుగురువుల సర్వగురువృత్తము రెండవయడ్డవీధినున్న ౨ వది ౩ వది ౫ వది ౯ వదియు నొంటిలఘు వృత్తములు ౩ చాలుననున్న ౪ వది ౭ వది ౧౩ వది ౬ వది ౧౧ వది ౧౦ వదియు రెండేసిలఘువులవి- నాలుగవబంతినున్న ౮ వది ౧౫ వది ౧౪ వది ౧౨ వదిమూఁడేసిలఘువులవృత్తములు - కడపటి ౧౬ వదియొక్కటియు నాలుగులఘువుల సర్వలఘువృత్తము॥

ఉక్తాఛందంబొక్క యక్షరంబునుండి యొండొంటికివచ్చు నక్షరంబు షడ్వింశాక్షర పర్యంతంబుగా జరుగునందునుక్తకుఁ బ్రతిపాద మేకాక్షరంబౌ ॥ ౨౨౨

ఛందస్సంజ్ఞలు	వృత్తసంఖ్యలు	ఛందసంజ్ఞలు	వృత్తసంఖ్యలు
౧ శ్రీవృత్తము	౧	కుమారలలితా	౨౭
౨ స్త్రీవృత్తము	౨	సరసిజ	౨౮
౩ నారీవృత్తము	౩	విభూతి	౨౯
మృగీ	౪	మధుమతీ	౩౦
వినయ	౫	మదనవిలసిత	౩౧
౪ కన్యా	౬	౮ విద్యున్మాలా	౩౨
వ్రీడా	౭	వితాన	౩౩
సుకాంతి	౮	విమాన	౩౪
బింబ	౯	సింహరేఖా	౩౫
౫ ప్రీతి	౧౧	చిత్రపద	౩౬
ప్రగుణా	౧౧	హంసరుత	౩౭
సతీ	౧౨	నారాచ	౩౮
పఙ్క్తి	౧౩	ప్రమాణికా	౩౯
నందా	౧౪	నాగర	౪౦
అంబుజ	౧౫	మాణవక	౪౧
౬ సావిత్రీ	౧౬	సమానీ	౪౨
విచిత్ర	౧౭	౯ భుజగశిశురుత	౪౩
తనుమధ్యా	౧౮	ఉత్సుక	౪౪
చంద్రవదనా	౧౯	భద్రకర	౪౫
శశివదనా	౨౦	హలముఖి	౪౬
సురలతా	౨౧	౧౦ పణవ	౪౭
వసుధా	౨౨	మయూరసారి దీనిపేరేమయూరభాషిణి	౪౮
వసుమతీ	౨౩	రసాలివృత్తము	౪౯
౭ లోలా	౨౪	రుగ్మవతీ	౫౦
మదరేఖా	౨౬	చంపకమాలీ	౫౧
హంసమాలావృత్తము	౨౫		

మణిరంగ	౫౨	శిఖండిరుత	౭౯
మత్తా దీనిపేరేహంసశ్రేణీ	౫౩	శ్రీ	౮౦
		ఏకరూపా	౮౧
కౌముదీ	౫౪	చంద్రికా	౮౨
భోగివిలసిత దీనిపేరేవిలసిత	౫౫	౧౨ స్రగ్విణీ	౮౩
		భుజంగప్రయాత	౮౪
మనోరమా	౫౬	తోటక	౮౫
శుద్ధవిరాటి	౫౭	జలధరమాలా	౮౬
నందినీ	౫౮	వంశస్థ	౮౭
పఙ్క్తి	౫౯	ఇంద్రవంశ	౮౮
౧౧ ఇంద్రవజ్రా	౬౦	ద్రుతవిలంబిత	౮౯
ఉపేంద్రవజ్రా.	౬౧	తోదక	౯౦
ఉపస్థిత	౬౨	తామరస	౯౧
దోదక	౬౩	ప్రియంవదా	౯౨
రథోద్ధత దీనిపేరేపరాంతిక	౬౪	ప్రమితాక్షర	౯౩
		జలోద్ధతగతీ	౯౪
భద్రిక	౬౫	విశ్వదేవీ	౯౫
స్వాగత	౬౬	చంద్రవర్త్మ	౯౬
కాంతి	౬౭	ప్రహేయ	౯౭
శ్యేనీ	౬౮	ప్రముదితవదనా	౯౮
వాతోర్మి	౬౯	కుసుమవిచిత్ర	౯౯
కలితాంత దీనిపేరేగీతాలంబన	౭౦	మణిమాలా	౧౦౦
		మేఘవిలసిత	౧౦౧
శాలినీవృత్తము	౭౧	౧౩ మత్తమయూర	౧౦౨
సుముఖి	౭౨	ప్రహర్షిణీ	౧౦౩
భ్రమరవిలసిత	౭౩	ప్రభాత	౧౦౪
వృత్తా	౭౪	జలద	౧౦౫
పృథ్వీ	౭౫	మంజుభాషిణీ	౧౦౬
వృంతా	౭౬	రుచిర	౧౦౭
మౌక్తికమాలా	౭౭	క్షమా	౧౦౮
ఉపసిత	౭౮	క్షపా	౧౦౯

క‖యతిగణ నామస్తోత్రము । వితతంబుగసలిపిగురుల * వినుతించితఁగ యతిగణనామయుతంబులు । పతగధ్వజ తేటపఱుతుఁ * బద్యవిధంబుల్ ‖

క‖సమవిషమవృత్తమణులకు।సముద్రములనంగఁదనరి*షడ్వింశతిభే।దములై వేదములకుఁబాదములై ఛందంబులొప్పి * దములగువరుసన్‖ ౨౩౧ తే-గీ‖జగతిసమవృత్తమెన్నవ * ఛందమునను । సంభవము నొందునన్నియ* క్షరములమరుఁ । బదపదమునకు హెచ్చును * గొదువలేక । గణములను నెక్కు భంగిని * గానఁబడును‖ ౨౩౨ ‖ఆ ‖ ఒంటికాలఁ గొంద*ఱుండఁజేసిరి పాద । యుగముతోడఁగొంద* ఱుండఁజేసి । రేనుసకలవృత్త * వృషములనడిపింతు । నాల్గుపాదములజ * నంబువ్రగడ‖ ౨౩౩ ‖ క‖ ఒకకాలను రెండడుగులఁ । బ్రకటంబుగగ్రంథవిస్తర*భయంబునఁబూ । ర్వకవులవలెఁజెప్పినలే । ఖకుఁడొకలిపివిడువఁదప్పుఁ * గనఁదరమగునే‖ ౨౩౫ ‖ క ‖ నేనురచించినవృత్తవి । తానములో నొకటరెంటఁ * దప్పుండినవి । ద్యానిధులుకడమపదముల । లోనారసియతులుగణము * లును దెలియఁ దగున్ ౨౩౬‖ తే-గీ‖ అడుగులకువర్ణములుగొంచె * మగుటఁజేసి । యందునుక్తాప్రభృతినవ*ఛ్ఛందములను । బాడమవృత్తములకునెల్ల * వడులు లేవునా

ల్గుపదములఁ బ్రాసముఁ గ్లన డచుఁగాని॥ ౨౩౭॥ క॥ గురులఘుగణసంజ్ఞలయ। క్షరములుదీర్ఘంబులైనఁ *జనునవి రెండై । పరువడిసంయుక్తములై । ప రగిననవి రెండు నెన్నఁ*బడు వెంబడిగాఁ॥ ౨౩౮॥

వ॥ ప్రథమచ్ఛందంబగు నుక్తయందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నొక్కొక్క యక్షరంబై రెండువృత్తంబులు వుట్టెనందు శ్రీయనువృత్తము

శ్రీవృత్తము
శ్రీ
గో
పా
లా
‿ గ
ద్వితీయచ్ఛందంబగు నత్యుక్తయం దుఁ బ్రతిపాదంబునకు రెండేసియ క్షరంబులై నాల్గు వృత్తంబులు వుట్టె నందు స్త్రీవృత్తము.
స్త్రీవృత్తము......స్త్రీనా
గానీ
ధ్యానిం
‿‿గగము బూనన్
తృతీయచ్ఛందంబగు మధ్యయం దుఁ బ్రతిపాదంబునకు మూఁడేసి యక్షరంబులై యెనిమిదివృత్తం బులుపుట్టె నందు నారీవృత్తము
నారీవృత్తము
శ్రీనాథున్
నేనెంతున్
మానొప్పం
గానాదిన్
‿‿‿ మగణము
అందుమృగీవృత్తము

భూమిలో
రామహా
ద్దామమాఁ
దామృగిన్
‿।‿ రగణము
ఇదిమూడవది
అందువినయవృత్తము
వినయం
బనఁగాఁ
జనుసా
ననఘా
॥‿ సగణము
ఇదినాలవది
చతుర్థచ్ఛదంబగు ప్రతిష్ఠయం దుఁ ప్రతిపాదంబునకు నాలుగేసి యక్షరంబులై పదియాఱువృత్తం బులువుట్టెనందు
కన్యావృత్తము
భావింపన్నా
గావాప్తిన్గ
న్యావృత్తంబీ
శేవన్బెల్పున్
‿‿‿మ‿గ
ఇది మొదటిది
అందు వ్రీడావృత్తము

యగల్ చెప్పం
దగున్వ్రీడన్
నగోద్ధర్తా
జగద్భర్తా
‿‿య‿గ
ఇదిరెండవయది
అందు-సుకాంతివృత్తము
జకారమున్
గకారమున్
సుకాంతికిన్
శుకస్తుతా
।‿।జ‿గ
ఇదియాఱవది
అందు-బింబమనువృత్తము
ఇమ్మహిలోఁ
గమ్ముభగల్
బింబమునం
గంబుధరా
‿॥భ‿గ
ఇదియేడవది
పంచమచ్ఛందంబగు సుప్రతిష్ఠ యందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నైదే సి యక్షరంబుల ముప్పదిరెండు వృత్తంబులువుట్టె నందు
ప్రీతివృత్తము
ప్రీతిక్షితీశా
స్వీతగద్వంద్వం
బైతగున్ దైత్యా
రాతివర్ణింపన్
‿।‿।‿‿గగ
ఇదిమూఁడవవృత్తము

అందు-ప్రగుణావృత్తము
ప్రగుణాఖ్యంబొ
ప్పగుఁజెప్పంగా
సగగాసక్తిన్
నిగమస్తుత్యా
॥‿స‿‿గగము ఇదినాలవది
అందు-సతీవృత్తము
క్షితింజగాసం
గతిందనర్చున్
గతీసువృత్తం
బతిప్రసిద్ధా
।‿।జ‿‿గగము ఇది ఆఱవది
అందు-పఙ్క్తివృత్తము
ఏకభకారం
బేకగగంబున్
గైకొనుఁబఙ్క్తిన్
శ్రీకమలాక్షా
‿॥భ‿‿ గగము ఇది ౭ వది
దీనిపేరే సుందరీవృత్తము
అందు-నందావృత్తము
దేవస్తుతనం
దావృత్తమునన్
తేవన్నిలుపం
గావచ్చుదనల్
‿‿।త।‿నగణము ఇది౧౩వది
అందు-నంబుజవృత్తము
ఇమ్ములభకా
గమ్ములగయు
క్తింబరగుఁదా
నంబుజమునన్
‿॥భ।‿లగము ఇది౧౫వది

వ॥ షష్ఠచ్ఛందంబగుగాయత్రి యందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నాఁ జేసియక్షరంబులై యఱువదినా ల్గువృత్తంబులు పుట్టెనందు సావిత్రీవృత్తము

సావిత్రీవృత్తము
గోవిందస్తోత్రంబుల్
దైవాఱున్నాయుక్తిన్
సావిత్రీవృత్తంబుల్
గావింపంగానొప్పున్
UUUమUUUమ
[ఇది మొదటిది.

అందు-విచిత్రవృత్తము
తనర్చున్విచిత్రం
బనంగాయయాప్తిన్
ఘనశ్యామగాత్రా
మునిస్తోత్రపాత్రా
।UUయ।UUయ ఇది ౧౦

అందుఁదనుమధ్యావృత్తము
కామేపలివాసున్
మేమెంతుమనంగన్
స్వామీతనుమధ్యన్
భూమిన్దయలొప్పున్
UU।త।UUయగణము
ఇది ౧౩

అందుఁ జంద్రవదనా వృత్తము
చంద్రవదనన్దే
వేంద్రవినుతాని
స్తంద్రతభయంబుల్
సాంద్రముగఁజెప్పన్
U॥భ।UUయ ఇది ౧౪

అందు-శశివదనావృత్తము
శశివదనాఖ్యన్
విశదములయ్యెన్
దిశలనయంబుల్
దశముఖవైరీ
।।।న।UUయ॥ ఇది ౧౬ వది

సురలతావృత్తము
మురహరుదేవే *
గురుకుచనాగా
ధరణినయంబుల్
సురలతకొప్పున్
।।।న।UUయ ఇది ౧౭ వది

అందు-వసుధావృత్తము
వసుదేవసుతున్
బొగడింపుమనన్
వసుధాహ్వయమిం
పెసఁగున్ససలన్
॥U స॥ U సఇది ౧౮ వది

అందు-వసుమతీవృత్తము
బృందావనవిహా
రిందర్శించెదనం
చంతస్వసుమతిం
బొందింతురుతసల్
UU।త।।Uస ఇది ౧౯ వది

వ॥ సప్తమచ్ఛందంబగు నుష్ణిక్కునందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నేడేసి యక్షరంబులై నూటయిరువదియెనిమిదివృత్తములు పుట్టెనందు

లోలావృత్తము
ధరిత్రీసుతారాతిన్
సరోజాతపత్రాక్షున్

హరిన్యాగలన్లోలన్
గగంబొప్పవర్ణింతున్
।UUయ।UUయUగ
అందుహంసమాలావృత్తము]ఇది౧౦

సరగంబుల్ రచింపన్
బరగున్హంసమాలా
నరసింహావతారా
సురవిద్విడ్విదారా
।।UసU।UరUగ ఇది౨౦వది

అందు-మదరేఖావృత్తము...గోపాలాఖ్యుఁడునిచ్చల్ ।మాపాలంగలఁడం చున్ । రూపింపన్మసగంబుల్। దీపించున్మదరేఖన్UUU మ॥UసUగ-ఇది ౨౫ వది

అందు-కుమారలలితావృత్తము...సుమాయుధనిభాంగా। రమాహృన్నిధయ నాథా కుమారలలితావృ। త్తమొప్పుజసగాప్తిన్ ।U।జ॥ UసUగ-ఇది ౩౦వది

అందు-సరసిజవృత్తము...కోరిసరసిజంబిం ।పారుభసగయుక్తిన్ । నారద నుతిపాత్రా । నీరదనిభగాత్రా U॥భ॥UనUగ- ఇది ౩౧వది

అందు-విభూతివృత్తము...ఇమ్మహిన్రజంబులం । తమ్మునంగకారమున్।గ్రమ్మియుండునట్టివృ । త్తమ్ముదావిభూతియౌ U।Uర। U।జUగ-ఇది ౪౩వది

అందు-మధుమతీవృత్తము...కుధరవైరికడన్ ।విధుఁడుదానమరున్। మధుమతిన్నవమ। న్మథశరీరహరీ ।।।నU॥భUగ-ఇది౫౬

అందు-మదనవిలసితవృత్తము...పదపడిననగల్। గదసివెలసినన్ । మదనవిలసితం। బదియదుతిలకా ।।।న।।।నUగ-ఇది౬౪వది

వ॥ అష్టమచ్ఛందంబగుననుష్టుప్పునందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నెనిమిదేసి యక్షరంబులై యిన్నూటయేఁబదాఱువృత్తంబులుపుట్టెనందు॥

విద్యున్మాలావృత్తము...శ్రీదేవీధాత్రీప్రాణేశా । యాదిత్యజ్యేష్ఠాదిస్తుత్యా। వేదోద్ధర్తావిద్యున్మాలం । బాదైమాగాప్రాప్తింబొల్చున్ UUUమUUUమUUగగము-ఇదిమొదటిది

అందు-వితానవృత్తము...క్షితిజ్ఞగాయుక్తంబైనన్ ।వితానవృత్తంబైయొప్పున్ । బితామహాద్యాదిత్యప్రస్తుతప్రభావాసర్వేశా । U।జ UUUమUUగగము-ఇది౬వది

అందు-విమానవృత్తము...కుమన్జతాంతస్థగాయు। క్షమొగడింపఁబొసం

గుఙ్। విమానమంభోరుహాక్షా । రమాంగనావాసవక్షా । ∪।జ
∪∪∪ । త∪∪∪ గగము- ఇది౩౭వది

అందు-సింహరేఖావృత్తము ... ద్వారకాపురీవిహారా । మేరుధీరపంచబా
ణా।కారసింహరేఖకుం బెం । పారురేఫజల్‌గగంబుఙ్
∪ । ∪ర ।∪ । జ∪∪గగము...ఇది౪౩వది॥

అందు చిత్రపదవృత్తము...చిత్రపదంబనువృత్తం । బత్రిమునిస్తుతుశౌ
రిఙ్ । స్తోత్రముసేయఁగనొప్పుఙ్ । ధాత్రినిభాగగయుక్తిఙ్
∪॥భ ∪॥భ∪∪గగము...ఇది౫౫వది॥

అందు-హంసరుతవృత్తము ... శ్రీవత్సాంకితసువక్షా । దేవాహంసరుత
మెందుఙ్ । భావింపన్మనగగాప్తిఙ్ । గావింపందగుధరిత్రిఙ్
∪∪∪మ । । । న∪∪గగము...ఇది౫౭వది॥

అందు-నారాచవృత్తము ... క్షీరాబ్ధికన్యకాపతిఙ్ । నారా య ణుంద్ర
వంబులఙ్ । దోరంబుగానుతించినఙ్ । నారాచవృత్తమెచనుఙ్
∪∪।త∪।∪ర।వగణము...ఇది౭౫వది॥

అందు-నాగరవృత్తము...బాగమరుఙ్భరేఫసం।యోగలగంబులస్మహా ।
యోగినుతున్వినంబడుఙ్ । నాగరనామవృత్తమై
॥భ∪।∪ర।∪వగణము...ఇది౭౭వది॥

అందు-మాణవకవృత్తము...శోణమయూఖప్రవిభా। బాణసుపర్వారిహ
రా।వేణుధరాభత్వములఙ్ । మాణవకంబై తనరుఙ్
∪॥భ∪∪।త।∪వగణము...ఇది౧౦౩వది॥

అందు-సమానీవృత్తము ... నారదాదిమానివరుల్।చేరిశౌరిఁగొల్తురనఙ్।
గోరిరేఫముంజవముల్ । ధారుణిన్సమానికగుఙ్
∪ । ∪ర । ∪ । జ । ∪వగణము...ఇది౧౦౭వది

వ॥ నవమచ్ఛందంబగు బృహతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁదొమ్మిదేసి
యక్షరంబులై యేనూటపండ్రెండువృత్తములుపుట్టినందు

భుజగశశిరుతవృత్తము ... నిజముననయలొప్పుఙ్ । భుజగశశిరుతమ
య్యెఙ్ । సుజనవినుతచరితా ! వృజినతృణఘనదాత్రా
। । । న । । । న । ∪∪యగణము...ఇది౧౨౮వది॥

అందు-తుసకవృత్తము...వాసవముఖ్యసురస్తుతా। దాసమనోంబుజషట్ప
దా।వాసిగభారములొందినఙ్ । భాసిలునుతుత్సకవృత్తముల్
∪॥భ∪॥భ∪।∪రగణము...ఇది౧౮౩వది॥

అందు-భద్రకవృత్తము...కాద్రవేయశయనాసము।న్నిద్రదైత్యమదభం
జనా । రుద్రమిత్రరనరేఫముల్ । భద్రకంబునకుభాసిలుఙ్॥
∪ ।∪ర । । । న ∪ । ∪ రగణము...ఇది ౧౮౭ వది॥

అందు-హలముఖీవృత్తము...కింకిరీకృతసురవరా । పంకజాతదళనయనా
హా కవహారనసగణముల్ । శంకలేకహలముఖికిఙ్
∪ । ∪ర । । । న । । ∪సగణము...ఇది ౨౫౧ వది॥

ఆ॥ పఙ్క్తి-యండివృత్త * పఙ్క్తికిన్నవ్రాయి । వడియటంచుఁజెప్పఁ*
బడియెనిచట । సంస్కృతంబునందుఁ*జనుపదవిచ్ఛేద । మహుగుమొదలివర్ణ*
మగుఁదెనుఁగున॥ ౨౪౭॥ క॥ ధరగణితశాస్త్రిసంజ్ఞల। శరరసగిరిదంతినిదిధి*
శాశంకరభా । స్కరవిశ్వమనుదినోర్వీ । శ్వరనామములుయతివర్ణ * సం
ఖ్యార్థంబుల్॥ వ॥ దశమచ్ఛందంబగు పఙ్క్తియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ
బదేసియక్షరంబులై వేయునిరువదినాల్గు వృత్తంబులుపుట్టె॥

అందుఁబణవవృత్తము...ఉర్వీన్మన్యగ * యుతపాదంబుల్ । పర్వాన్షడ్యతి
పణవంబయ్యెఙ్ । గీర్వాణాహిత * గిరినాకేశా*సర్వేశారవి * శత
సంకాశా ∪∪∪మ । ।। న । ∪∪య∪గ... ఇది౧౨౧॥

మయూరసారివృత్తము ... వెక్కసించశైల * విక్రమంబు । లొప్పెక్కరే
ఫజంబు *లుద్రగంబుల్ । చక్కఁగామయూర * సారికొప్పుఙ్ । ని
క్కమంబుజాత * నేత్రశౌరి ∪ । ∪ ర । ∪ । జ∪ । ∪ర
∪గ...ఇది౧౭౧వది దీనిపేరేమయూరభాషిణీవృత్తము॥

రసాలివృత్తము...గోత్రవిక్రమము * గూడిభక్తిఙ్ ! ధాత్రిరేఫనగ*ణం
బులొప్పెఁబోత్రిరూపరగ * ముల్లసాలిం । జిత్రభంగినుతి * సే
యునిన్నుఙ్ ∪ । ∪ర । । । న ∪ । ∪ర ∪గ...ఇది౧౭౭

రుగ్మవతీవృత్తము...అంగయతింబొం * దైభమసల్ప । రుంగురుయుక్తి*
న్రుగ్మవతిన్న । త్యాంగనకైతేఁ * డాసురశాఖం । బొంగుచుగో
పీ * పుత్రుఁడనంగఙ్ ∪ ।। భ ∪∪∪ మ ।। ∪ స ∪ గ
ఇది౧౯౯-వది॥

చంపకమాలీవృత్తము... భూమిధగక్రాంతు * లొప్పెలుపారఙ్ । ప్రేమభ
[illegible]

మకరాంకుంజం * పకమాలిక ◡ ।।భ ◡◡◡ మ ।। ◡
స◡గ - ఇది ౧౮౮ వది॥

మణిరంగవృత్తము...అంగనామణు * లంగయతుల్గా । సంగమెచ్చర* సా
గురుయుక్తిఁ । బొంగుచు న్యదు*పుంగవు వేడ్క । రంగగుఁ మణి *
రంగమనంగాఁ ◡ । ◡ర ।। ◡స ।। ◡స◡గ ఇది ౨౧౮ వది

మత్తావృత్తము...శైలశ్రాంతిన్మభ*సగలోలిం । గ్రాలన్మత్తాఖ్యను * గ
నుపట్టుఁ । బాలించెన్యాదవ * పతియూపాం । చాలింగౌరవ్యుల *
సభనాఁగఁ ◡◡◡ మ ◡॥భ॥◡స◡గ - ఇది ౨౪౧ వది
దీనిపేరే హంసశ్రేణీ వృత్తము.

అందుఁగౌముదీవృత్తము...మునినుతా కౌ*ముదీవృత్తమొప్పునతాగం*
బుల షడ్యతిఁ । దనిమెంబాల * స్తుత్యభూపుత్రికై । కిసుకరామ*
క్షితిశుండనఁ ।।। న ◡◡।త◡◡।త◡గ ఇది ౨౮౬ వది॥

అందు-భోగివిలసితవృత్తము...సాగభసములుఁ * జగంబులుఁ । జాగగున
గవి*శ్రమంబులఁ । భోగివిలసితం * బుఁజెప్పఁగా । సాగరతన
యా* సమన్వితా ◡॥భ॥ ◡స । ◡ । జ◡ గ- ఇది౩౫౧వది-
దీనిపేరేవిలసితవృత్తము॥

అందు-మనోరమావృత్తము...నరజగంబుల* న్మనోరమల్ । సరవిశైలవి*
శ్రమంబులఁ । దురితదూరుసిం*ధుజాపతిఁ । సొరిదిసన్నుతిం*
చునెంతయుఁ ।।। న ◡ । ◡ర । ◡।జ◡గ- ఇది౩౪౪వది

అందు-శుద్ధవిరాటీవృత్తము...చాలొప్పన్మస * జల్గకారముఁ । గ్రాలు
న్శుద్ధవి* రాటిన్ షడ్యతిఁ । నీలాంగారమ* ణీమనోభవా । నాళీ
కాసననం - దనస్తుతా ◡◡◡ మ ।। ◡ స। ◡ । జ ◡గ
ఇది౩౪౫వది॥

అందు-నందినీవృత్తము...శ్రీరమణాని*ర్జితదానవా । సారసపత్రే * క్షణ
షడ్యతిఁ । సారెభతంబు*ల్జగముల్దగఁ । ధీరులచేసం * దినినాఁజ
నుఁ ◡ ।। భ◡◡ । త । ◡ । ◡ గ... ఇది ౩౫౮ వది॥

అందుఁబ్జ్త్రిష్టుప్ వృత్తము ... గ్రావవిరామము * గావిబుధుల్ । భావజుతం
।డిని * భాభగురుల్ । గావినుతించినఁగావ్లముల । నాఁవిరిఁబ

ష్టుయ * నంబరగుఁ ◡ ।। భ ◡ ।। భ ◡ ।। భ ◡
గ ఇది ౪౩౮ వది॥

వ॥ ఏకాదశచ్ఛందంబగుత్రిష్టుప్పునందుఁబ్రతిపాదంబునకుంబదునొకం
డేసియక్షరంబులై ౨౦౪౮ వృత్తంబులుపుట్టినందు॥

ఇంద్రవజ్రావృత్తము....ఇంతుల్సదావాడుదు * రింద్రవజ్రల్ । స్వాంతం
బునన్మోహము సంధిలంగఁ । దంతావళశ్రాంతిని * తాజకార।
ప్రాంతంబునంగద్వయ * మందమందఁ ◡◡ । త ◡◡ ।
త । ◡ । జ◡◡గగము*ఇది౩౫౭వది॥

అందు-నుపేంద్రవజ్రావృత్తము * క్షపాచరారుల్జత * జల్గగంబుఁ । బ్ర
పూర్ణమైదంతివి * రామమొప్పఁ । ద్విపాధిపత్రాతను * తింపఁ
బేరై । యుపేంద్రవజ్రల్వెల * యుద్ధరిత్రిఁ । ◡ । జ
◡◡ । త । ◡ । జ◡◡గగము*ఇది౩౫౦వది ॥

అందు-నుపస్థితవృత్తము...భక్తుల్హరిమీఁదను * పస్థితంబా । సక్తిన్విరతు
ల్గరి * సంఖ్యసాగఁ । సూక్తుల్గానిచెప్పెడు * చోఁదజాగా । యు
తంబగుచుంజెలు * వ్వెందుచుండుఁ ◡◡ । త । ◡ । జ
।◡ । జ ◡◡గగము*ఇది ౩౬౫ వది॥

అందు-దోదకవృత్తము...తోరపు వేడుక * దోదకమెందుఁ।భూరివిరామ
ము*భూధరసజ్ఞం । బారుచు భాభగ * గాన్వితమైల । త్మీరమ
ణావిర * చింపనెసంగుఁ ◡।। భ ◡।। భ ◡।। భ◡◡
గగము ఇది ౪౩౮వది॥

అందు-రథోద్ధతవృత్తము...అందిరేఫనర * వాప్తినొప్పగో।విందభూమిధర
విశ్రమంబులఁ ।చెందికబ్బములఁ * జిత్రభంగిఁజె । న్నొందునెం
తయురథోద్ధతంబిలఁ ◡ । ◡ర ।।। న ◡ । ◡ ర ।◡వ
గము ఇది౬౮౮వది దీనిపేరేపరాంతికవృత్తము

అందు-భద్రకవృత్తము...నరకదమన * నారవంబులఁ । సరగఁగుధర*స
మ్మితంబులై । విరతుల్కసుర * వేడ్కఁజెప్పినం । బరగుఁగృతుల*భ
ద్రకంబనఁ ।।। న ।।। స◡।◡ర । ◡వగముఇది ౭౦౪వది

అందు-స్వాగతవృత్తము...స్వాగతంబుదగు * శైలవిరామం । బైగజేంద్ర
వర*దారనభంబుల్ । పైగురుద్వయము * భాసిలఁజెప్పఁ । యో

గిమానసప * యోజమిళిందా U | U ర | | | న U ॥ భ U U గగము ఇది ౪౪౩ వది

అందుఁగాంతివృత్తము...శ్రాంతులఁగరిసంఖ్యను* రాజలఁగా | సంతోషము తోడఁద*జాలగముల్ | చింతింపఁబడంబులఁ*జెంద రమా | కాంతాహృదయేశ్వర*కాంతియగుఁ UUU | త | U | జ | U | జ | U లగము ఇది౧౨వది

అందు-శ్యేనీవృత్తము...మానితాద్రివిశ్ర* మంబుఁబూనఁగా | శ్యేనికిన్ర జల్ప*యిన్రవంబులుఁ | గానియొందు గూర్ప* గాదురుక్మిణీ | ప్రాణనాథకామె * పల్లిమందిరా U | U ర | U | జ U | U ర | U వగణము* ఇది౯౩వది

అందు-వాతోర్మివృత్తము...ఆమోదంబొప్పఁగ*వ్యాసాదికవుల్ భూమిధ్రశ్రాంతులు * పొంగారమహీ | భామ ప్రాణేశమ * భంబుల్ తవలుఁ | దామీవాతోర్మిని * దాపింతురొగిఁ UUU మ U ॥ భ UU | త | U లగఇది౧౧వది

కలితాంతవృత్తము... సామోద్భవవిశ్రమ* సంయుతమై | వేహాఊతజా లగ* విస్తృతమై|దామోదరదేవుక*థల్సులుకఁ |భూమింగలితాంతము* పూర్ణమగుఁ UU |త | U | జ | U | జ | U లగము ఇది ౧౨౨ వది * దీనిపేరే గీతాలంబనము

శాలినీవృత్తము...ధీరశ్రేష్ఠుల్సన్ను * తింపంగవీంద్రా | ధారంబై ధాత్రిన్మ * తాగాగణాప్తిఁ | దోరంబై భూభృద్య * తుల్సంఘటింపఁ | నీరేజాతాశాలి * నీవృత్తమొప్పుఁ UUU మ U U | తUU|తUUగగముఇది ౧౧౯వది

సుముఖివృత్తము...ఖగపతివాహ* కపర్దినుతా | మృగపతిమధ్య*హితాత్రిహరా | నగవిరమంబె * నయంగనజా | లగములచేఁజెలఁగు న్సుముఖుల్ | | | న | U | జ | U|జ|U లగము*ఇది౧౦ం వది

భ్రమరవిలసితవృత్తము... ఏయంత్రింబొర*యిమ గణభన | ల్యాయొక్కండవ్వ*లనునెలకొనఁ | మాయాతీతాభ్రమర విలసితంబై యొప్పందర్క* యతులనిలుచుఁ UUU మ U ॥భ | | | న | U వగణము* ఇది౧౯వది

వృత్తావృత్తము...అనయమునువే * దాంగంబుసెప్పఁ | దనుజహరన* స్తంబుల్గగంబుఁ | బెనఁగొనిధరా * భృద్విశ్రమంబుల్ | దనరున దివ్య*త్తావృత్తమంచుఁ | | | న | | U స UU | తUUగగము ఇది ౧౧౧ వది॥

పృథ్వీవృత్తము...సలినభవనుత*నాజలగం | బులుగలయతులఁ * బొందుపడం | బెలుచఁబలికినఁ * బృథ్వియనఁ | వెలయునొకసమ * వృత్తమిలఁ | | | న | | | న | U | జ | U వగము ఇది ౧౬౫ వది ॥

వృంతావృత్తము...నగణయుగమునగ*ణంబొందుఁ | గగమొకటియుజత* గాఁగూడఁ | ఖగవిరమములను * గల్పింపఁ | దగుఁగవులకువసు* ధన్వృంతల్| | | న | | | న | | U స UUగగము ఇది ౨౨౬ వది॥

మాక్తికమాలావృత్తము...భక్తజనత్రాత * భతనగాసం | యుక్తములైమాని * యుతయతుల్సు | వ్యక్తములైసూక్తు * లమరఁజెప్పఁ | మాక్తికమాలాక్ర * మములెసంగుఁU | | భ UU| త | | | న UUగగము ఇది ౪౧౭ వది॥

ఉపస్థితవృత్తము... లేక శిఖండివిరుతవృత్తము...ఉపస్థితమునం*దొప్పారుచుండుఁ | దపస్వివిరతు * ల్దాకంజకారం | బుపైసతగణం * బుల్గద్వయంబుఁ | గపిధ్వజసఖా * కామేపలీశా | U | జ | | U స UU|తUUగగము ఇది ౨౧౬ దీనిపేరే స్త్రీవృత్తము ॥

ఏకరూపావృత్తము... ఏపారుంగావ్యముల * నేకరూపల్ | త్మాపుత్రీశునభజ*గాగణంబుల్ | బ్రాపించుంగుంజరవి * రామమొప్పఁ |బాపంబుల్వాయుటకుఁ * బ్రస్తుతింపఁ UUU మ U | | భ | U | జUUగగము ఇది ౩౬౯ వది ॥

చంద్రికావృత్తము...అగవరధరనార* వాన్వితం | బుగఁగృతులనుజెప్పఁ* బొంధికై | తగనిధివిరమంబు * దాఁకఁగా | జగతినినెగడొందుఁ * జంద్రికల్| | | న | | | నU|Uర|Uవగణము ఇది ౭౦౪ వది ॥

వ॥ ద్వాదచ్ఛందంబగు జగతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బంద్రెండేసి యక్షరంబులై ౪౯౬౬ వృత్తంబులు పుట్టెనందు ॥

స్రగ్విణీవృత్తము...కామెపల్లీమహా* గ్రామమధ్యంబునన్ । భూమిదేవ్రో త్తము*ల్పూజసేయంగనా । స్వామియున్నాఁడనన్ * స్రగ్విణీశై లవిశ్రామయుక్తింజతు*ష్కంబగున్ రేఫముల్ U I U ర U I U ర U I U ర U I U ర ఇది ౧౧౭౧ వది ॥

భుజంగప్రయాతము... భజింతుర్ సదాకామె * పల్లీనివాసున్ । వ్రజస్త్రీ విటున్ యాదవ*శ్రేష్ఠునంచున్ । భుజంగప్రయాతాఖ్య * ముల్నా ల్గుయాలన్ । గజవ్రాతవిశ్రాంతి * గాఁజెప్పనొప్పున్ । U U య I U U య I U U య I U U య ఇది ౫౮౬ వది ॥

తోటకవృత్తము-తగుఁదోటకవృత్తము*ధాత్ర్యయతిన్ । సగణంబులునాలు గు*సాగినఁబ । న్నగపుణ్యనదీసుర * నాథదిశా । జగతీద్విజపట్టణ * సంచరణా ।। U స ।। U స ।। U స ।। U స ఇది ౧౭౫౬ వది ॥

జలధరమాల ..ధీరుల్ మెచ్చంగృతులన*తిశ్రీదంబై । మారాకారాజలధ ర*మాలావృత్తం । బై రాజిల్లున్ భువిఁజతు * రాస్యశాంతుల్ । సా రంజేరన్ మభసమ*సంయుక్తంబై UUUమU ।। భ ।। U స UUUమ ఇది ౨౪౧ వది ॥

అందు-వంశస్థవృత్తము ...జతల్ జరేఫంబులు * సామజాతస । మ్మితాశర శ్రాంతుల * మెప్పువుట్టఁగాఁ । బతంగరాజధ్వజుఁ * బద్మలోచ నున్ । నుతింపవంశస్థము * నూనమైచనున్ । U I జ UU I త I U I జ U I U ర ఇది ౧౩౮౨ వది ॥

ఇంద్రవంశవృత్తము...ఇందీవరాక్షుల్ తగ* నింద్రవంశమా । నందంబునం బాడిరి*నందసూతిపై । డెందంబులన్మోహము*లేవమీఱఁగాఁ।బొం దైగజశ్రాంతులు*పూనఁదాఁ్రజలన్ UU I తUU I త I U I జ U I U ర ఇది ౧౩౮౧ వది ॥

ద్రుతవిలంబితవృత్తము...ద్రుతవిలంబిత * రూపమగుంగుభృ । ద్యతినభా రయు * తంబుగఁజెప్పినన్ । నతజనార్తివ*నశ్వసనప్రియా । వితత భూసుర * వీరపురాలయా ।।। న U ।। భ U ।। భ U I U ర ఇది ౧౪౬౪ వది ॥

తోదకవృత్తము...సలలితతోదక * సామజవిశ్రాం । తులనునజాయలఁ * దోదకవృత్తం । బలవడుఁగేలవ*రాసురకాష్ఠో । జ్వలనవకోశర*సా

స్థలవాసా ।।। న । U I జ I U I జ I UU య ఇది ౮౭౪ వగి దీనిపేరే తామరసవృత్తము ॥

ప్రియంవదావృత్తము...విభుశమీరపృథ* వీజరక్షభా । గభవనాలయుని* కామెపల్లికా।ప్రభునభ్రజలను * బ్రస్తుతింపనౌ । నిభవిరామము న * నీప్రియంవదల్ ।।। న U ।। భ I U I జ U I U ర ఇది ౧౪౦౦ వది ॥

ప్రమితాక్షరవృత్తము...ప్రమితాక్షరం*బమరుఁబద్మజవి । శ్రమమొప్ప మీఱ*సజసాయుతమై । యమునానదీతటవి*హారపృథా । ప్రమ దాకుమారసఖ*భద్రయశా ।। U స I U I జ ॥ U స॥ U స ఇది ౧౭౪౦ వది ॥

జలోద్ధతగతివృత్తము...జలోద్ధతగతిందిశాగజయతిన్ ।మెలంగునినుమా ఱు*మెచ్చుగజసల్ । ఫలానుభవకామె*పల్లినిలయా । ఖలాంబుద సమీర*కామజనకా । U I జ ॥ U స I U I జ ॥ U స ఇది ౧౮౮౭ వది ॥

విశ్వదేవీవృత్తము ... శ్రీవత్సాంకాపద్మాధ * రిత్రీకళత్రా । దేవేంద్ర స్తోత్రావిశ్వ * దేవీసమాఖ్యం । బై విప్పొందున్మాయాగ * ణావా ప్తైదిక్సం।ఖ్యావిశ్రామంబుల్ * చోద్యమైయుండఁజెప్పన్ ॥ UUUమUUUమ I UUయ I UU యఇది ౫౭౭ వది

చంద్రవర్త్మవృత్తము ... ఇంద్రవంద్యజగ * దీశఘనయశ । సాంద్రకామె పలి*సద్మయదువరా । చంద్రవర్త్మయగుశైలవిరతిని । నిస్తంద్రమై రనభ*సంబులమరినన్ U I U ర ।।। న U ॥ భ ॥ U స ఇది ౧౯౭౭ వది ॥

ప్రహేయవృత్తము...కరివిరమణముల్ * గానామయంబుల్ । బరగనిలు పఁజూ* పట్టుంబ్రహేయం । బురగశయనభో*జోర్వీశపుత్రీ । వరప రమకృపా * వారాశికృష్ణా ।।। న ।।। న UUU మ I UU య ఇది ౫౭౫ వది ॥

ప్రముదితవదనావృత్తము...మమతనిభవిరా*మముల్ గూడఁగా । జమిలి నరములన్*సదాచెన్నగున్ । బ్రముదితవదనల్* రమానాయ కా

సుమశరజనకా * సుపర్వస్తుతా I I I న I I I న U I U ర U I U ర ఇది ౧౮౩౨వది॥

కుసుమవిచిత్రవృత్తము... కుతలములోనం*గుసుమవిచిత్రం I బతికుభదంబై *యగయతులన్నం I దతనయయొప్పన్ నయలినుమాత్రై I సతతమువిద్వ * జ్జనులునుతింపన్ I I I న I U U య I I I న I U U య ఇది ౯౭౬ వది॥

మణిమాలావృత్తము... కామేపలినామ * గ్రామస్థలవాసా I స్వామీతయకార*ద్వంద్వంబుపొసంగన్ I వేమాఱుమహీభృ * ద్విక్రాంతులతోడన్ I భూమండలిఁగూర్పం * బొల్చున్మణిమాలల్ U U I త I U U య U U I త I U U య ఇది ౭౮౧ వది॥

మేఘవిలసితము... కాళిందీముఖ* కమలమధుకరా I నాళీకాసన * నతరసవిరతు I ల్గాలిన్మేఘవి*లసితముదనరు I న్వాలాయంబుమ * ననసగణములన్ U U U మ I I I న I I I న I I U స ఇది ౨౮౧ వది॥.

వ॥ త్రయోదశచ్ఛందంబగు నతిజగతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బదుమూఁడేసి యక్షరంబులై యెనిమిదివేల నూటతొంబదిరెండు వృత్తములు పుట్టెనందు॥

మత్తమయూరవృత్తము... శ్రీగోపాలాతంగెడ*సీమావనిగేహా I వాగీశాదిస్వర్గని * వాసస్తుతిపాత్రా I యోగిధ్యేయామత్తమ * యూరంబునకొప్పన్ I నాగక్రాంతుల్మత్యగ * ణంబుల్సగమొందన్ U U U మ U U I త I U U య I I U స U గ ఇది ౧౬౩౩ వది॥

ప్రహర్షిణీవృత్తము... ధీరుల్సింధురవిర * తిన్మనజ్రగంబుల్ I సారెంబాదములను * సంఘటించుచుండన్ I గ్రూరారిప్రహరున * కుంబ్రహర్షణుల్పెం I పారంజెప్పదురుమ * హాముదంబుతోడన్ U U U మ I I I న I U I జ U I U ర U గ ఇది ౧౮౦౧ వది॥

ప్రభాతవృత్తము... మొనసినజారగ * ముల్ప్రభాతవృత్తం I బునకుమదేభస* మూహవిశ్రమంబుల్ I దనరఁగనిల్చుఁబృ * థాకురాజితల్పా I కనకమయాంశుక* కామెపల్లివాసా I I I న I U I జ I U I జ U I U ర U గ ఇది ౧౩౯౨ వది॥

జలదవృత్తము... బంగరుచుంగుపచ్చడము * పైఁగలయాతంగెడదేశవాసుజల* దంబులచే I తంగడునన్నుతింతునవ*తారయతిన్ I బొంగుచుసారెభర్నభగ * ముల్గదియన్ U I I భ U I U ర I I I న U I I భ U గ ఇది ౩౫౮౩వది॥

మంజుభాషిణీవృత్తము... ఉరగాపగాదిహారి * దుర్వారాలయా I కరుణాసముద్రముర * గర్వభంజనా I యిరవొందుచుండుసజ * లిబ్బడింపబ I ల్లరుగాప్తిధాతృయతిమంజుభాషిణుల్ I I U స I U I జ I I U స I U I జ U గ ఇది ౨౭౯౬వది॥

రుచిరవృత్తము... గదాధరున్ జభసజ*గంబులన్ గవున్ I సదాపితామహయతి* సాగుచుండఁగా I ముదంబుతోడరుచిర * ముల్రచింతురి I ట్లుదాగభక్తిఁగృతుల * నుర్వరాస్థలిన్ I U I జ U I I భ I I U స I U I జ U గము ఇది ౨౮౦౫వది॥

క్షమావృత్తము... క్రమమునిభవి * శ్రాంతినాతాగయుక్తముగసుకవిప*ద్యంబులూహించినన్ I క్షమననఁబరగుం*గంజపత్రేక్షణా I సుమశరజనకా* సూరవంశోత్తమా I I I న I I I న U U I త U U I త U గ ఇది ౨౩౬౮వది॥ దీనిపేరేకపావృత్తము.

చంచరీకావళి ... కంబుగ్రీవాసత్యా * కామినీప్రాణనాథా I బింబోష్ఠామారాగ * ల్వేర్చిభూభృద్యతుల్గాం I చుంబాదంబైధాత్రిం*జంచరీకావళీనా I మంబొందుంగావ్యశ్రీ * మానినీభూషణంబై U U U మ U U U మ U I U ర U I U ర U గ ఇది ౧౧౯౯ వది

మత్తహంసినీవృత్తము... మనోహరాకార* మధుదైత్యసంహరా I వినాయకారూఢ* విబుధేంద్రవందితా I జనార్దనాజత్స * జగురుల్కుభృద్యతిన్ I దనర్చుంబద్యంబు* దగుమత్తహంసినిన్ I U I జ U U I త I I U స I U I జ U గ ఇది ౨౭౯౦వది॥

సుమంగలి॥ సారిదిన్ ధరిత్రిని*సుమంగలివృత్తం I బరయంగసామజ*యతిన్ సజసాగల్ I తిరమొందనొప్పవి * ధిపూజితపాదాం I బురుహద్వయాఖర * మురాసురవైరీ I I U స I U I జ I I U స I I U స గ ఇది ౫౮౭౨వది

వ॥ చతుర్దశచ్ఛందంబగు శక్వరియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బదునా

లుగేసి యక్షరంబులై ౧౬౩౮౪ వృత్తములుపుట్టినందు ॥

వనమయూరవృత్తము...శ్రీకరధరాధిధర* జిష్ణునుతపుణ్యా । శ్లోకభజసన్న
గగ*లుర్ద్రుహిణసంఖ్యల్ । సోఁకువిరమంబుగను* చున్వనమయూ
రా । ఖ్యాకమనువృత్తమిల* నందమగుచుండుర్ ‿॥భ।‿।జ॥‿
స।।।న‿‿గగము ఇది ౩౮౨౨ వది ॥

అందు-వసంతతిలకావృత్తము...శ్రీమేదినీరమణ*సింధుతరంగరంగ । ద్రా
మాహితల్పవిన * తాసుతవాహరాధా । కామావసంతతిల * కల్
డభజాగగంబుల్ । సామప్రభూతయతి * సాగిధరంజెలంగుర్
‿‿।త‿॥భ।‿।జ।‿।జ‿‿గగము ఇది ౨౯౩౨ వది॥
దీనిపేరే సింహోన్నతము ఔద్ధర్షిణీ శోభావతి మధుమాధవి ॥

భూనుతవృత్తము ..ముమ్మరించిరనభాగగ * ముల్ దశవిశ్రా । మంబుభూత
లమునంమన * మానితమయ్యెల్ । జాంబవత్యధిప కేశవ * సారస
నేత్రా । కంబునందకగదాధర * ఖండితసాళ్వా ।‿।ర।।।న‿॥
భ‿॥భ‿‿గగము ఇది ౩౫౧౪ వది॥

అందు-సుందరీవృత్తము...సూరిజనప్రకరంబు*సుందరినెన్నఁగా । భారస
వంబులురత్న * భాసితవిశ్రమా । ధారముగాఁదనరారుఁ* దార్క్ష్య
తురంగమా । శౌరిముకుందమునీంద్ర*సన్నుతకేశవా ‿।।భ
‿।।భ‿।‿ర।।‿స।‿ వగణము ఇది౫౮౧౪ వది

ప్రహరణకలిత...పనిగొనునెపుడుం * బ్రహరణకలితల్ । ననభనవలుమం
*దగజవిరమమ్మర్ । ఘననిభఘనవి *గ్రహబకమురమ । ర్దనమధు
నరక*ప్రహరణకలిత ।।।న।।।న‿।।భ।।।న।‿ వగ
ణము ఇది ౭౯౯౯॥

నవనందినీవృత్తము...నవనందినిల్సజగణ *స్నగగలాయెల్ । నవవిశ్రమం
బునుద * నర్చిచెలువొప్పల్ । నవనీతచోరకుజ*నార్దనునుపేంద్రుల్
భవదూరునెంతురున * భాసదులుభక్తిల్ ॥ ‿స।‿।జ
।।‿స।।।న‿‿గగముఇది౩౫౧౪వది

అందునపరాజితము ..ననరసలగలొంది * నన్నవవిశ్రమం । బునుగలిగిక
వీంద్ర*భూషితమైజనా । ర్దననిగమనుగోచ * రాయపరాజితం ।
బనఁగఁదనరుశ్రావ్య * మైవినువారికిల్ ।।।న।।।న‿।‿ర॥‿
స।‿ * వగణము ఇది౫౮౨౩ వది॥

అందు-ససంబాధ...వాలాయంబుల్సత్కవిజనములు * వాక్రువ్వల్ । వా
లారుల్గోవిందవరదధ్రువ * వాత్సల్యా । కాళిందీప్రాణేశమతన
సగ * గప్రాప్తిల్ । జాలాభాస్వద్విశ్రమమునసున * సంబాధల్
‿‿‿మ‿‿।త।।।న।।‿స‿‿గగము ఇది
౧౨౧౬ వది ॥

అందుఁగమలవిలసితవృత్తము...క్రమముననననన*గగములుగూడల్ ।గమ
లవిలసితము*కమలజవిశ్రా ।మనుజగతినిసగు * మహితచరిత్రా ।
కమలదళనయన*కడుఁబొగడొందుర్ ॥।న॥।స॥।న॥।న‿
‿గగము ఇది ౪౦౯౫ వది ॥

వ॥ పంచదశచ్ఛందంబగు నతిశక్వరియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బది
యేనేసి యక్షరంబులై ౩౨౭౬౮ వృత్తంబులు పుట్టినందు ॥

మాలినివృత్తము...కనకకశిపుహర్తల్*గానలోలుల్శుభాంగుల్ । దనుజ
హరణదక్షుల్*ధర్మమార్గానుసారిల్ ।మనసిజగురునెంతుల్*మాలినీ
వృత్తమందుల్ । ననమయయగణంబుల్ * నందివిశ్రాంతిగూడల్
॥।న॥।న‿‿‿మ।‿‿య।‿‿య ౯ దింటయతి౪౬౭౨వది

అందు-సుకేసరము...సురుచిరధర్మమూలమై*సొంపుమీఱున్నా। గిరిధరనా
భిపంకజను * కేసరంబువై । ఖరినజభద్రజముల్గదియుఁ * గల్పనంబు
నల్ । గిరిశవిరామసంగతిసు * కేసరంబునల్ ॥।న।‿।జ‿॥భ
।‿।జ‿।‿ర౧౧డింటఁయతిఇది౧౨౮౦౩వది దీనిపేరేభద్రకము

అందు-మనోజ్ఞ...అజమృడవాసవసంత * తార్చితపాదపం।కజయుగళుల్
హరినిరి * కాదుమనోజ్ఞనా । ఋజువగువృత్తమునందుఁ * బ్రీతి
నుతింపఁగా । నజజభరంబులువొల్చు * నచ్చినదిగ్యతిల్ ॥।న।
‿।జ।‿।జ‿॥భ‿।‿ర యతి ౧౦ ఇది౧౩౨౭౧ వది

అందు-మణిభూషణము...వింతయైనమణిభూషణ * వృత్తమునందున।త్యం
తమోదమునవెన్నును * నద్దశవిశ్రమా । క్రాంతమయ్యురసభార
లఁ * గంజధళాక్షుగం । సాంతకున్నరకసంహరు * నార్యసమూహ
ముల్ ◡।◡ర ॥ ।న◡ ॥భ◡ ॥భ◡।◡ర ఇది౧౩౩౨౬ వది॥

అందు-సుగంధియనువృత్తము...రంబుజంబురంబుజంబు* రంబుచెన్నుమీ
ఱఁగాఁ।దొమ్మిదింటవిశ్రమంబు * తోరమైసుగంధికిన్।గ్రమ్మఁగాను
తింపనొప్పుఁ * గానలోలుఁడచ్యుతుం । డంబుజాక్షుఁడాదిదేవుఁ*
డక్షరాఖ్యుఁడెప్పుడున్◡ । ◡ర । ◡ । జ◡ ।◡ర।◡ ।
జ◡।◡రఇది౧౨౫౫౮వది దీనిపేరేశాల్మినీ వృత్తమును చామర
వృత్తమును - ప్రశాంతివృత్తమును

అందు-నీలావృత్తము...గజవిశ్రమంబునఁ *గనలునిలయనఁగా । సజనాస
లుండిన* సకలకవికృతమై। భుజగాశనధ్వజు.* భుజగపతిశయనున్ ।
వ్రజసుందరీముఖ * వనజహితుఁబొగడన్ ॥ ◡స । ◡ । జ॥న
॥ । న॥◡స*ఇది ౧౮౯౮౩ వది॥

చంద్రరేఖావృత్తము ... మత్తేభశ్రాంతిచేర * మ్యంబామహింజంద్రరే
ఖా । వృత్తంబొప్పమ్యయంబుల్ * వేడ్కన్ హృషీకేశుఁబార్థాక్ష
త్తన్నారాయణునివ్వి * శ్వామిత్రయాగారిదైత్య । చ్ఛేత్తన్నాశా
ర్థాలక్ష్మీ * చిత్తాబ్జవాసున్నుతింపన్◡◡◡మ◡ । ◡ర
◡◡◡మ।◡◡య।◡◡య ఇదిర౬౨రవది

నలినీవృత్తము ... ససాసాసలచేదశవి * శ్రమయుక్తిచేఁ । బొసఁగన్నలి
నీమణికం * బుసుపర్వసహా । స్తసరోరుహలవామనుఁగే*శవుశౌరి
నజున్।వసుదేవనృపాలతనూ * భవుఁబొడుమరా ॥ ◡స ॥ ◡
స॥◡స॥◡స॥◡స-ఇది౧౫౬౬౩వది ॥

అందు-నలసగతివృత్తము...అలసగతినాఁజనుస * భాంతరమునందు।న్విలస
ద్వతారయతి * నిండిససనభ్యల్ ।గలయశకటాసురని * ఘాతను
విశిష్టున్।బలుమలుఁ గవీశ్వరులు * ప్రార్థనలుసేయన్ ।।।న॥◡
స ।।। న◡॥భ ।◡◡యఇది౫౬ర౭వది

అందుమణిగణనికరము...మణిగణనికరము * మనులఘుగురువై।మణివిర
మణమయి*మధుదనుజహరున్ । ఫణిపతిశయనునిఁ * బ్రమధితన
రకు । స్ఫురణిమదయుతనిభు * నిఁబొగడఁదనరున్ ॥ । న ॥ । న
॥ । న ॥ । న ॥ ◡ సఇది ౧౫౯౮౭ వది॥

వ॥ షోడశచ్ఛందంబగునష్టియందుఁబ్రతిపాదంబునకుఁబదునాఱేసియక్ష
రంబులై ౬౫౫౩౬ వృత్తములుపుట్టినందు॥

ప్రియకాంతావృత్తము...అమరులుభృత్యుల్తన * యవియద్గంగధరిత్రీ।క
మలలు।పెండ్లాములు*రవికంజాప్తులుగన్నుల్ । శమితతృణావర్తున
కని*చాటుంబ్రియకాంతా। ఖ్యముశివసంఖ్యావిర * మణమైన్యన్య
సగంబై ।।। న । ◡◡య ।।। న । ◡◡య ।।◡
స◡గ ఇది ౧౮౮౮౩ వది॥

అందుఁబంచచామరము...జరజ్రజంబులున్ గముంబొ * సంగితొమ్మిదింటి
పై। విరామమొందిసత్కవుల్స*విస్తరంబుసేయఁగాఁ ।బరాత్పరుం
డుమాధవుండు * పంచచామరంబునన్ । బ్రహూఢగుంభనంబులం
దుఁ * బాడనొప్పుధాత్రిలోన్ । ◡ । జ ◡ ।◡ ర । ◡
। జ◡ ।◡ర । ◡ । జ◡గ ఇది ౧౬౦౮౫ వది॥

అందుఁబద్మకము... నభజజాగగణయుక్తిఁబి* నాకివిరామక । ప్రభవమై
కృతులనొప్పును * బద్మకమందిమై.। ప్రభుఁడునక్రమునుద్రుంచి
సు * రక్షితుఁజేయసా। మభవపద్మకముచాడ్పున * మానితమైధ
రన్ ॥న◡ ॥భ।◡।జ।◡జ।◡జ।◡గ ఇది ౧౭౬౮౫ వది॥

అందుఁజంద్రశ్రీవృత్తము... క్షమంజంద్రశ్రీతోయమన * సరగల్భానువి
శ్రా।మమున్ సంబంధించున్నరహరిర*మాచిత్తచోరా।శమీయా
మ్యాగారాశమనసహ * జానాథాకృష్ణా । ప్రమత్తక్రవ్యాదక్షణ
దళన * రాధాభుజంగా । ◡◡ య ◡◡◡మ ॥ । న ॥◡స
◡।◡ర◡గ ఇది ౧౧౮౮౭ వది॥

అందు-మేదినీవృత్తము-దీనిపేరేవాణియు....మృడయతినజ్బజర్గములు*మే
దినీసమాఖ్యన్ । దడబడుచుండఁగాఁదనరు* దంష్ట్రిపద్మనాభా। జ
డనిధితల్పనందసుత * సాళ్వరాట్కృతాంతా । కడుహితభక్తినీకు

నతి * గావుమయ్యదేవా ।।।న।◡।జ◡ ॥ భ ।◡।జ◡।◡ ర◡గ ఇది౩౮౦౩ వది

అందు-ఫలసదనవృత్తము నననననసగములుద* నరఁగదశవిశ్రాం । తినిఫలసదనముల * తిశయమగుచొప్పన్ । మునిజనహృదయములఁ బొలుచువానిన్ । గొనబుగముదమొదవఁ * గొలిచెదమటంచున్ ॥ ॥।న॥।న॥।న॥న॥◡స◡గ ఇది ౧౮౦౦౩ వది॥

అందు-నశ్వగతివృత్తము...అందములైనభకారము*లైదునుగాంతమునై। పొందిపదింటవిరామముఁ * బూనినయశ్వగతిం । గందపమానమహోన్నత*గాత్రునిశౌరిగొ। విందునిఁబ్రస్తుతిసేయఁగ*వేడుకయయ్యెఁజుమీ◡॥భ◡॥భ◡॥భ◡॥భ◡॥భ◡గఇది౩౧౯౪౬వది

అందు-మదనదర్పణము...చారుమదనదర్పణంబుభ*న్జరజ్గముల్దగున్ ।మారవిమతవిశ్రమంబున * న్మహింజెలంగునా । భీరులయమునాతటంబునం * బ్రియంబుఁజేసియా । ధీరవరుఁడుగూడెనంచుభ * క్తిసన్నుతింపఁగా॥◡॥భ ॥◡స । ◡। జ◡।◡ర । ◡। జ◡గ ఇది ౨౫౧౯౪ వది

అందు-గజవిలసితవృత్తము...బాలసరోజనాభ * వరదతనుమిళితజం। బాలదిగంబరాన * మసృణకబళకరలం । బాలకమంగళాన * హాగజవిలసితమునన్గాలిలుభరేఫనాన*నగములిభవిరమమై ◡॥ భ ◡। ◡ర॥।న॥।న॥।న◡గ ఇది ౩౭౫౮౬ వది॥

వ॥ సప్తదశచ్ఛందంబగు నత్యష్టియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బదియేడేసియక్షరంబులై ౧౩౧౦౭౨ వృత్తంబులు పుట్టెనందు॥

శిఖరిణీవృత్తము...భజింతున్నిత్యంబున్మునిజనసదా * ప్రార్థనపరున్। గజేంద్రార్తిధ్వంసింగృతకలలనా * గ్రావునజరున్ । ద్విజశ్రేష్ఠుల్మెచ్చన్యమనసభవల్ * విశ్వవిరతి । ప్రజాతాహ్లాదంబైశిఖరిణియనా*భాసురమగున్ ।◡◡య◡◡◡మ॥।న॥◡స◡ ॥ భ।◡ వగణము ఇది ౫౯౦౩౦ వది

అందుఁబృథ్వీవృత్తము... జసల్జసయసంబులుష్టకర * సంఖ్యవిశ్రాంతులున్ । బొసంగికవిపుంగవుల్పలుక * భూమిలోఁబృథ్వినా। నసం

శయమగుంగళిందతన * యామనోవల్లభా । ప్రసన్నవదనాంబుజాధృత*పళశ్వధామాధవా।◡। జ॥◡స।◡।జ॥◡స । ◡◡య ।◡ వగణము ఇది ౩౮౭౪౬ వది ॥

అందు-హరిణి ... హరిణియనువృత్తంబొప్పున్భస్వరాత్తవిరామమై । సరినసమరేఫస్వంబైపోడ * శప్రమదానహ । ప్రరమణుఁదృణావర్తక్రవ్యాద * సంహరుమస్తకో । పరిరుచిరపింఛాచూడుంబీత * వస్త్రునితింపఁగాఁ ॥।న॥◡స◡◡◡మ◡ । ◡ర॥◡స।◡వగణము ఇది ౪౬౧౧౨వది

అందు-నర్కుటవృత్తము ... దీనిపేరేకోకిలకాకము ॥ కొలిచెదనాదిదేవుపద * కోకనదంబులునేఁ । దొలఁచెదఁదొంటిబాముసఁగు * దుర్వ్యపాపములం । దలఁచెదనామధేయమతి * తత్పరతన్జభజా । వలఁదగులర్కుటంబునకు *భర్గవిరామములన్ ॥।న।◡।జ◡॥భ।◡। జ। ◡। జ।◡వగణము ఇది౫౬౨౩౯ వది ॥

అందు-మందాక్రాంతావృత్తము ... మందాక్రాంతన్గిరిశవిరతు * ల్మభ్నతాగాగణంబుల్ । పొందెన్నాందీపునివలన * సంపూర్ణవిద్యాచయంబుల్। ప్రమందించెన్దారుణరణమునం * బౌండ్రసాళ్వాదులంజే। యందెంజేరెండడుకులకునం * దాత్మజుండంచుఁజెప్పన్. ◡◡◡ మ ◡॥ భ ॥। న◡◡। త ◡◡। త◡◡। త◡◡గగముఇది ౧౮౯౨౯ వది ॥

అందుఁబాలాశదళవృత్తము – దీనిపేరేత్వరితగతియు ... అదనదనునహరినుతు* లమరధరఁబాలా। శదళమనఁదనరుఁగవి * జనులువచియింపన్ । బదునెకొండగునెడయతి* పదిలమునఁజేరన్ । గదియునగణములయిదు * గగముతుదనొందన్ ॥।న॥।న॥।న॥।న॥।న ॥ న◡◡గగముఇది ౩౨౭౬౮ వది ॥

అందు-వంశపత్రపతితవృత్తము...బాగుగఁజెప్పనొప్పవసుధన్ * భరనభనలగముల్ । సాగిపినాకివిశ్రమమున * సభలనుఁగుదురై । రాగులువంశపత్రపతిత * ప్రణమునసరకు । ప్రనాగతనంబునందునిమొ* నందతనయుఁడనిన్ ◡॥భ◡।◡ర ॥। న◡॥భ॥ ।స।◡నగ ఇది ౬౪౯౮౨ వది ॥

అందుఁ జంపకకేసరియను వృత్తము... సనకాదియోగినుతు * జాంబవతీప్రియు నిర్వికల్పునమేయునక్షరువి* భున్యమళార్జునభంజనున్ । వనమాలిఁ గృష్ణుమురభంజను * నెంతురు వారిజా । సనవిశ్రమంబుసజ * సాస్వలు చంపకకేసరిన్ ॥ U స । U జ ॥ U స ॥ U స ॥ U స । U వగణము ఇది ౪౬౬౨౮ వది ॥

వ॥ అష్టాదశచ్ఛందంబగు ధృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బదునెనిమిది యక్షరంబులై ౨౬౨౧౪౪ వృత్తములు పుట్టెనందు॥

మత్తకోకిల ... అత్తమిల్లుమ హేశవిశ్రమ*మార్యసమ్మతి నొప్పఁగా। సత్తురారసజాభరేఫలు * చౌకలింపుచు నొందఁగా। మత్తకోకిలవృత్తపద్ధతి* మక్కువం బొనరింపఁగా । హత్తిపూజయొనర్పవచ్చుజ * నార్దనాహ్వయు నెప్పుడున్ U । U ర ॥ U స । U జ । U జ U ॥ భ U । U ర ఇది ౯౩౦౧౯ వది॥

అందుఁ గుసుమితలతావేల్లిత ... వేమాఱెన్నం గాఁ గుసుమితలతా * వేల్లితస్తత్నయాయల్ । శ్రీమార్తండశ్రాంతియుఁ గుదిరినం*జెన్నుమీఱున్ధరిత్రిన్ । గామేపల్లీశుం గనకవసనుం * గంజనేత్రున్ శుభాంగున్ । గోమద్బాలుం గాలయవనహరుం * గుంజరేంద్రార్తినాశున్ UUU మ UU । త ॥ న । UU య । UU య । UU య ఇది ౧౦౭౫౬ వది.

అందు - నిశావృత్తము ... ప్రబలునిశనునారరా * రంబులఁ బ్రస్తవిశ్రాంతియున్ । గబళితదవపావకా * పూతనాజీవితాహారికృష్ణ బలసహజపారి * జాతాపహారాయసుశ్లేష్మదే । వబలదమనవంద్య * బర్హిష్ఠవార్ష్ణేయసైనేయకా ॥ న ॥ న U । U ర U । U ర U । U ర U । U ర ఇది ౬౨౩౪౩ వది ॥

అందు - హరనర్తనవృత్తము... దీనికిఁ దొమ్మిదింట నాఱింట యతులు ॥ దావపావకఖాదిమా*ధవచాశార్ఙ్గా*దనుజాంతకా । దేవకీప్రియనందనా* దివిషద్వంద్యా * ధ్రువసన్నుతా । భావగోచరవిశ్వరూ * పదగున్నాప్రక్రు * వ్వనవర్తుసం । ఖ్యావిరామము రేఫస * జ్యభరేఫంబుల్* హరనర్తనన్ U । U ర ॥ U స । U । జ । UU య U ॥ భ U । U ర ఇది ౧౭౨౩౦ వది ॥

అందు - త్విషాహారము ... బాహాశాహినిదమలో * భ్రాతల్ దొడ్డ * పగలఁ బోరాడం । గాహం వీరుఁడగు బుభు*క్షుసూనుం జ * గతిఁ గూలంగా । నాహా యేసిననరప * లారత్నేషు * యతులు పొందంగా । త్విషాహారంబు మసయత * స్మంబుల్ చెంది * మనును నందంబై UUU మ ॥ । స । UU య UUU । త ॥ న UUU మ ఇది ౮౩౦౪౦ వది తొమ్మిదింట నైదింట యతులు ॥

వ॥ ఏకోనవింశతిచ్ఛందంబగు నతిధృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకుఁ బందొమ్మిదేసి యక్షరంబులై ౫౨౪౨౮౮ వృత్తములు పుట్టెనందు॥

శార్దూలవిక్రీడిత... దీనికిఁ బదుమూఁడింట యతి ॥ నీరేజాంచితలోచనాయహరయే * నీలాంబుదాంగాయమా । యారాత్రించరఖండనాయ విభవే * హర్యక్షవక్త్రాయతా । ర్క్ష్యారూఢాయయంటంచుఁ గూర్తురునిరీ * హావిశ్వవిశ్రాంతివి । స్తారింపన్మసజస్తతంబులు గమున్ శార్దూలవిక్రీడితన్ UUU మ ॥ U స । U । జ ॥ U స UU । త UU । త U గము ఇది ౧౪౯౩౩౬ వది ॥

అందు - తరళ... జలజలోచనుఁ గైటభాంతకు * శంఖచక్రగదాధరున్ । గలశజాదిమునీంద్రసేవితుఁ * గాళియాంతకు నచ్యుతున్ । బలుకుచోఁ దరళంబులందుల * భానువిశ్రమపద్ధతిన్ । గలియ నభ్రసజాగముల్ సమ * కట్టి చెప్పుదురుత్తముల్ ॥ న U ॥ భ U । U ర ॥ U స । U । జ । U । జ U గము ఇది ౪౦౬౦౩౧ వది

అందు - మేఘవిస్ఫూర్జితము... పదుమూఁట యతి ॥ క్షమాలక్ష్మీనాథున్ విదురవరదున్ * జాహ్నవీజాతపాదున్ । సమామ్నాయస్తవ్యున్ గరుడతురగున్ * సామజప్రాణదాతన్ । మిముందాఁ బేర్కొన్నన్ సభలఁ దనరు * న్మేఘవిస్ఫూర్జితంబుల్ । విమర్శం గూర్పన్ యమ్నసరరగము * ల్విశ్వవిశ్రాంతిచేతన్ । UU య UUU మ ॥ । న ॥ U స U । U ర U । U ర U గ ఇది ౭౫౭౧౩౬ వది.

అందు - చంద్రకళ... దీనికిఁ బదునొకంట యతి - తానకంబుగఁ జంద్రకళావృ*త్తంబు కవుల్విరచించిరన్ । వీనులారమనోజ్ఞపదంబుల్ * పేర్చి కపర్ధివిరామమై । కానవచ్చిరసస్తజజంబుల్ * గంబుదనర్చి కళిందజ

జా। మానినీరమణ స్తవగాథా * మానితరత్నములందగుజా U। U
ర॥ U స॥ U స U U।త। U।జ। U।జ U గ ఇది ౧౬౭౧౭౬ వది ॥

అందు-భూతిలకము... భారసజాగగణంబులుంబజ * వంగభానువిరామవి।
స్ఫారతభూతిలకంబుపాండవ * పక్షదైవతవృక్షమిం । పారధరి
త్రికిఁదెచ్చినట్టి * మహాత్ము యంచుఁగవీశ్వరుల్ । చారుపదంబులు
గూర్చిచెప్పిన * శ్రావ్యమావిశువారికిజా U ॥ భ U ॥ భ U। U
ర॥ U స। U।జ। U।జ U గము ఇది ౧౬౫౯౮౮ వది ॥

అందుఁగవికంఠభూషణము ... నవరత్నవిశ్రమము * నజసజసాసజగంబు
లజగవుల్। గవికంఠభూషణము * గారచియింతురుమాటిమాటికి।
శ్రవణిల్లుఁగబ్బమున* నందకపాణినుపేంద్రురుక్మిణీ। ధవుసత్కథా
సుధలఁ * దత్పరులైనమహాత్ములట్లుగాజా ॥ U స। U। జ॥ U స
॥ U స॥ U స। U।జ U గ ఇది ౩౭౪౦౧౫ వది॥

వ॥ వింశతిచ్ఛందంబగు కృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నిరువదేసి
యక్షరంబులై ౧౦౪౮౫౭౬ వృత్తములు పుట్టెనందు॥

మత్తేభవిక్రీడిత... మనువిశ్రాంతినిసభ నమ్యవములజా * మత్తేభవిక్రీడి
తా । హ్వానువృత్తంబు చెలంగమానవతులా*రావిఁడెయ్యేతెంచెభ।
క్తినిగాత్యాయనిఁగొల్చునాడుయమునా * తీరంబునంబొందివే।
డ్కనుమాచీరలు దోఁచుకొన్న వెడదాం * గంజూచినారాయనజా
॥ U స U ॥ భ U। U ర॥న U U U మ। U U య। U వగణము
పదునాలవయింటయతి. ఇది౩౦౭౬౭౫వది

అందు-నుత్పలమాల... పేరిననేయిముగ్ధములు* పెర్గునుమీఁగడయున్నదా
వ్రజా । గారముసొచ్చిత్రాగివెస * గంతులువైచుమురారినెంచఁ
గా । ధారుణిరూఢికెక్కనవ * తారవిరామముచేలసద్భరన్। భార
లగంబులుంగలయఁ * బల్కనునుత్పలమాలచెన్నగుజా U ॥ భ
U। U ర ॥। న U ॥ భ U ॥ భ U। U ర। U వగణము ఇది ౩౫౫౭౬౯॥

అందు - నంబురుహావృత్తము... చారుతమాలదళాసితవర్ణునిఁ*జక్రకహస్తుస
నాతను । న్దారితకంసముఖక్షితిపాలకు * నందనందనునవ్యయుజా।
సూరకులోద్భవుఁగైటభభేదిని* జోలిచేసినుతింపభా । భారసవంబు
లునరిగాను * బల్కనంబురుహాంబగుజా U ॥ భ U ॥ భ

U ॥ భ U॥ భ U। U ర॥ U స। U వగము పదుమూఁటయతి. ఇది
౩౭౨౧౫౦ వది॥

అందు-ఖచరప్లుతము... యమునలోఁజొరనోడిననానా * ప్రాకృతజంతువు
లంబ్రమోద। మునఁబ్రోచుటకై కలఁచంగా*దర్పమునంజనుదెంచి
ఘోర । ముగఁజుట్టినకాళియుసంహా * రంబొనరించినకృష్ణయు।ర్వ
మవిరామముతోడనభామ్న * స్వల్వలయుజా ఖచరప్లుతజా
॥। న U ॥ భ U॥ భ U U U మ॥ U స॥ U స। U వగపండ్రెండింట
యతి. ఇది౩౭౩౧౭౫వది

అందు - ప్రభాకలిత... వళిపదమూఁడవయక్కరంబుగ * వాసికెక్కనజా
భరే । ఫలుసలగంబులమర్చిసొంపొద*వంబ్రభాకలితాఖ్యమై।చెలు
వగువృత్తమునందుసత్కవి* శేఖరుల్వినుతింతురా। జలనిధిమీఁదను
బవ్వళించిన*జాంబవత్యధిపాలువిజా ॥। న। U।జ। U। జ U ॥ భ
U। U ర॥ U స। U వగము ఇది ౩౪౭౫౦౩ వది॥

వ॥ ఏకవింశతిచ్ఛందంబగు ప్రకృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నిరువది
యొక్క యక్షరంబులై ౨౦౯౭౧౫౨ వృత్తంబులుపుట్టెనందు॥

చంపకమాల... చపలమనీషతోడనొక*సంయమివేమొలవెట్టుచుండఁగాఁ।
గృపనుదదీయపుత్రుబ్రతి*కించినమేటివిభుండవంచునిజా।సపరిగణం
బుతోనజభ*జాజలురేఫయుఁగూర్చిసత్కవుల్। త్రిపురవిభేదనాఖ్యవి
ర*తిందగఁజంపకమాలఁగొల్తురా॥। న। U।జ U॥ భ। U।జ। U।జ। U।
జ U। U ర ఇది ౪౪౯౪౫౫ వది. పదునొకంటయతి ॥

అందు -వనమంజరి... మనువిరతుల్న జజాజభరల్వన*మంజరింగవిశేఖరుల్
దనరఁగనాజయుఁడున్విజయుండను * ద్వారపాలకులిర్వురు।న్సనకు
నిశాపముఁదాఁకినిశాటుల * నంగఁబుట్టినుపర్వులజా । జెనకినవాం
డ్రనుజంపినకోలనృ*సింహునిన్వినుతింతురా ॥। న। U। జ। U।జ
। U।జ। U।జ U॥ భ U । U ర ఇది ౭౫౪౨౯౩ వది పదునాలు
గింటయతి॥

అందు - లాటీవిటము... సగణంబులునాల్గిటమత్యలవి * శ్వవ్రశాంతిన్లాటీవి

టవృత్తం।బగునంచుఁగవీంద్రులుగొల్తురుస*మ్యక్ప్రీతిన్వాచించియు
ఢేచ్ఛం।దగునేర్పుసమూఁడుపదంబులుగాఁ*దై త్రిలోక్యంబుల్గొల్వఁగ
శూరుల్। వ్రేగలంబలిదానవుఁద్రొక్కినయా*పొట్టిందిట్టన్వామనుఁ
గృష్ణున్ ॥Uస॥Uస॥Uస॥UసUUUమUUU।త।UU
య. ఇది ౯౦౦౦౦ వది. పదుమూఁటయతి ॥

అందు-మణిమాల ... అజహాత్పయోదధిఘృతంబు * లమ్ముచుమురారిఁబా
డిరెలమిన్ । నజగాఁదదీయచరణాత్త * నవ్యహృదయారవిందల
గుచు । స్వ్రీజసుందరీజనములొక్క * నాఁడుమణిమాలయందుఁ
బొసఁగ । స్సజము ల్త్రివారముసముంబి * నాకివిరమంబుపొందుద
నరన్ ॥Uస।U।జ॥Uస।U।జ॥Uస।U।జ॥Uస ఇది
౯౭౫౩౫౬ వది. పదునొకొంటయతి ॥

అందుఁగరిబృంహితము. . .మూఁడుభనములు రేఫమునుబదు*మూఁటవిరతి
యుసొంపుగాఁ। గూడుకొనఁగరిబృంహితముసమ* కూర్చివసుమతి
మండలా।పీడమనుకరిబృంహితరవము * బెల్లుగఁబలుకుచుండఁగాఁ
గోడిగపుచిననాఁడుశకటునిఁ*గూల్చినహరినుతించెదన్ U॥భ।॥
నU॥భ॥నU॥భ॥నU।Uర. ఇది ౭౮౨౩౭౧ వది ॥

అదు-కనకలత. . .జవమునభగభగయనుచుప్రజ * జనములఁబొదవినం।డో
పశిఖినుఁజిపినమధుమురి * నరకదమనయనిపే।లవముగఁబలుమఱుని
రువది * లఘువులుగముపదుమూఁ। డవయెడవిరతిఁబొసఁగినబె*డ
గడరుఁగనకలతన్ ॥।న॥।న॥న॥న॥న॥న॥Uసఇది౧౦౪౮౭౮వది

వ॥ ద్వావింశచ్ఛందంబగు నాకృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకిరువదిరెం
డేసియక్షరంబులై ౪౧౯౪౩౦౪వృత్తములుపుట్టె॥

అందు-మహాస్రగ్ధర* స్తతనస్రాగల్వీరించా*ష్టవిరతులుమహా*స్రగ్ధరంజెప్ప
నొప్పున్।గ్రతువిఘ్నుంబావహిల్లం*బ్రమదమునవ్రజ*వ్రాతదత్తా
న్నమెల్లన్।క్షితిభృద్రూపంబునన్నె*క్కినరుపనమరా*గ్రేసరుండం
పద్రమ్మబ్బుల్।ధృతిమైఁజాల్వానగుర్వం*దివిరికరుణతో*ధేనువర్ధాద్రి
మోచెన్ ॥U సUU।తUU।త।॥న॥Uస U.।Uర

U।UరUగ ఇది ౬౦౫౮౦౦ వది. తొమ్మిదింట యెనిమిదింట
యతులు ॥

అందు-భద్రకము. . .భంబురనత్రయంబుగమునొంది* భాసుయతిభద్రకం
బుదనరున్। బంబినపిల్లగోలకరయుగ్మ*పాదములఁబట్టియూఁదిపశు
వ।ర్గంబునరణ్యమధ్యమధరిత్రిఁ * గాచుసమయంబునన్యమునతీ।
రంబునగొల్లలంగలసియోగి * రంబుదినెఁ గృష్ణుఁడంచుఁబలుకన్
U॥భ।U।ర॥నU।Uర॥నU।Uర॥నUగ ఇది ౧౦౩౩౫
౧౦ వది*పంద్రెండింటయతి॥

అందు-మానిని. . .రాజలుసప్తభముల్గమువిశ్వవి*రామముమానినియందు
భర। ద్వాజముఖప్రమునీశ్వరులందఱు* దైత్యగురుభృగువాక్యము
నన్।రాజిలనాయకతల్పునిదైవత* రాజునజస్రముగొల్తురువి।భ్రా
జితమోక్షముచేకుఱఁబుణ్యథ * రాస్థలినంచువచించుటచేన్
U॥భU॥భU॥భU॥భU॥భU॥భU॥భU గ ఇది ౮౯
౭౫౨౮ వది. పదుమూఁటయతి ॥

అందు-విచికిలిత. . .ప్రవిలయసమయమునను బద*పడిజలనిధినడుమను।దృ
వనములుకడుపుననిడుక*భుజగపతిశయనముపై । నవిరళమతిఁగురు
కువరదుఁ*డనివిచికిలితఁబదుమూఁ।డవయెడవడియిరువదియొక * ల
ఘువుగముబలుకనగున్ ॥।న॥న॥న॥న॥న॥న॥నUగ
౨౦౭౦౫౧ వది ॥

అందు-తురగము. . .ననననసజజగలుతిథివిరమ*ణంబగుస్దురగంబున్న।గనలు
చునగరముపయివిడిసిన * గాంచితానొకరుండెదు రొ।నిదవ్రులకుఁ
గొనిచనిగిరిగుహఁ *గూర్కునాముచికుందుచే।తనుయవనునిఁబొరి
గొనితనివసు*ధన్గణింతురుభూసురుల్ ॥।న॥।న॥న॥నUస।U।జ
।U।జUగఇది ౩౧౪౯౦౯౪౪ వది పదేనింటయతి॥

అందు-మద్రకము. . .అధ్వమునందునడ్డమయివా*హనాకృతినున్న బకాసు
రుమహా। సాధ్వసదుస్వ్రిజార్భకవినా*శనక్షమువక్త్రిముఁజొచ్చిసు
రలున్ । బ్రాధ్వగులై నుతింపఁగఁదదీ*యదేహము వెళ్లినఁగృష్ణును
తిన।క్రధ్వజముద్విరామముభర * స్రసానగలుందగుమద్రకమునన్

U॥భ U।Uగ॥స U।Uర॥Uస॥Uస॥సUగ ఇది ౧౯౪౭౦ ౯౪ వది పదునొకొంటయతి ॥

వ॥ త్రయోవింశతిచ్ఛందంబగు వికృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నిరువదిమూఁడేసి యక్షరంబులై ౮౩౮౮౬౦౮ వృత్తంబులుపుట్టె॥

అందు-కవిరాజవిరాజితము...కల్పయఁగనొక్కన*కారమునాఱుజ* కారములున్వముగాటముగా।నలరినచోద్విర* దాచలశైలము*లై త్రివిరామము*లందినిరర్గళకవిరాజవి*రాజితవృత్తము*రాణజనార్దనరమ్య కథా।వళులఁగవీశులు*వర్ణనసేయఁగ*బ్రాలునజస్రము*వావిరిగన్॥

॥న। U।జ। U।జ।U।జ। U।జ।U।జ। U వగణము ఎనిమిదింట నేడింటనేడింట యతులు ౩౫౯౫౯౩ వది॥

అందశ్వలలిత...సలలితవిశ్వవిశ్రమమునజ్భ * జల్భజభవంబులశ్వలలితన్।జెలువుగఁగూర్చిసత్కవులుతల్లి * చిన్నిసమయంబునందుననులూ।ఖలమునఁగట్టివైచిననునీడ్చు*కద్దరలిమద్దిచెట్లుధరణిం।గలపినకృష్ణుఁగీర్తనముసేయఁ*గాఁదనరుసర్వకాలముధరన్॥న।U।జU॥భ।U।జU॥భ।U। జU॥భ।Uవగ ఇది ౩౮౬౧౪౨౩ వది. పదుమూఁటయతి ॥

అందు-పద్మనాభము...వేమాఱునప్పద్మనాభంబునన్విశ్వ* విశ్రాంతియున్నప్తతంబుల్గగంబున్।గోమారుగాదేవరాత్రించరుల్ క్షీర*కూపారమధ్యంబునన్వీపుమీఁదన్। బ్రామంగమంథాచలంబోపికంగచ్ఛ * పస్వామియైమోచెనీకృష్ణుఁడంచున్।గామించివిద్వాంసులెల్లన్వచింపంగఁ*గ్రాలున్ధరిత్రిన్సదామానితంబై UU।తUU।తUU।తUU।తUU।తUU।తUUగగము. పదుమూఁటయతి॥ ఇది ౧౧౦౦౧౭౨ వది॥

అందు-మత్తాక్రీడ * మత్తాక్రీడాఖ్యంబెంపారు * న్మమతననననవ*మహితమగుచుర। తాన్తత్రబ్రహ్మశ్రాంతుల్గ్రింద్రై * యమరగణమున*నధికబలుమదో।న్మత్తుంజాణూరక్రవ్యాదు*న్మధురనడుమబెడ*మరలిపిడికిటన్। సత్తామాత్రుండుర్విఁగూల్చె * న్సకలదివిషదులు*సమతనుబొగడన్ UUUమUU। తUU।త॥న॥న॥న॥న।Uవగ ఇది౮౩౮౦౩౬౦ వదిలొమ్మిదిరంటతొమ్మిదింటయతులు॥

వ॥ చతుర్వింశతిచ్ఛందంబగు సంకృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకునిరువదినాలుగేసియక్షరంబులై ౧౬౭౭౭౨౧౬ వృత్తంబులు పుట్టెనందు॥

సరసిజము...సంబంధించున్మత్యలునానా*సలుదశనిధియతి*సరసిజమునకున్గంబూరన్బృందాటవిలోనం* గవిసికొనినసుర* కరువలిదనుజున్। శంబాభీలంబైతగుముష్టిం * జదిపిసయదుపతి * స్తవములుననురాగంబూరన్మొభిల్లఁగఁ బ్రాంచ*త్కవివసులభినుతిఁ*గఅపుడురవనిన్ UUUమUU।త।UUయ॥న॥న॥న॥న॥Uస. ఇది ౭౩౭౮ ౧౪౪ వది పదింటతొమ్మిదింటయతులు॥

అందు-క్రౌంచపదము...పంచమకేశుండిచ్చినభాస్వ*ద్వరమునమనమున*బవరముగోరన్। వంచనతోబాణాసురుహస్త*వ్రజములుదరిగెను*వడిహరియంచు।న్బాగ్రించితలీలన్శంకరనంది*ప్రకటితవిరతులు*భమసభనాన్యల్। క్రౌంచపదీవృత్తమ్మునఁజెన్నా *రఁగఁబలుకుదురిలఁ * గవివరులెల్లన్ U॥భUUUమ॥ Uస U॥భ ॥న ॥న ॥న।UUయ ఇది ౪౧౯౩౪౭౮ వది పదునొకంటఁదొమ్మిదింటయతులు॥

అందు-తన్వియనువృత్తము...దూడలతోఁగాపరులనుగుహలో * దొంగిలిదాఁచినవిధినదలింపన్।గూఢుకతద్రూపములయిపనులుం * గోపవధూటులుమురిపమునొందన్।బాడిగనోడంబులుసలిపినగో*పాలుడటంచునుభతనసభాన్యల్।దాడిగొనన్విశ్వవిరమణముతో * దన్విని జెప్పఁగఁదనరుఁగవీంద్రుల్ U॥భUU।త॥ న॥Uస U॥ భU॥ భ।న।UUయ ఇది ౨౦౭౭౬౬౬ వది పదుమూఁటయతి ॥

అందష్టమూర్తి...శ్రీకృష్ణుంగనకవస్త్రుం*జితతృణావర్తదైత్యు*న్సితకుశేశయనాభున్। వైకుంఠున్వరదుబృందావనచరున్వాసుదేవు * న్వాసుమయుంబరముంబ। ద్మాకాంతున్నిధినిధానా * మలవిరామంబులొప్ప*న్మనతసర్భజయంబుల్।స్తోత్రంజెప్పదురువిద్వాం * సులిలలోనష్టమూర్తి*న్సుప్రతిభుల్గృతచర్యల్ UUUమ ॥ నUU।త॥ Uస U। Uర U॥ భ।U జ।UUయ ఇది ౩౬౧౪౫౨౦ వది తొమ్మిదింటఁ దొమ్మిదింటయతులు॥

వ॥ పంచవింశతిచ్ఛందంబగునతికృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకునిరువది యైదేసియక్షరంబులై ౩౩౫౫౪౪౩౨ వృత్తంబులుపుట్టినందు॥

బంధురవృత్తము...సౌరిదిసననననసభభభగములతో* షోడశసంఖ్యవిరామముతోఁ। బరువడిదినదినమునబుధజనులీ*బంధురవృత్తమునందునుతిం। తురుహిమకరకుసుమము నొసటనుగ*న్నుస్ఫణిపాగయుఁదాల్చినయా।దౌరజడలనడుమనిలిచినతెలుపుం*దూకొనుస్రవంతకుఁదండ్రియనన్॥న॥న॥న॥న॥ ᑌ స ᑌ ॥భ ᑌ ॥భ ᑌ ॥భ ᑌ గ ఇది ౨౮౬౩౪ ౨●౫ వది॥

అందు-భాస్కరవిలసితము...చెల్లెలివిజయునకిచ్చినవానిం*జేరెడుపృథుకములుదినినవానిన్।గొల్లతలనువలపించినవానిం* గొల్లకుఁగొడుకనఁబరిగినవానిన్। మల్లురరణమునఁజంపినవాని*న్భజ్ఞయభననసగలుపదుమూటన్।బల్లిదమగువిరమంబుదలిర్ప*న్భాస్కరవిలసితములుగొనియాడున్ ᑌ ॥భ॥ స।ᑌ।జ।ᑌ ᑌ య ᑌ ॥ భ॥ న॥ న॥ ᑌ స ᑌ గ ఇది ౮౩౮౧౩౧౧ వది॥

అందు-ధరణిధరగతి..వసునములుగము*వసువసుయతులు*వలనగుధరణిధరగతిన్।గసరొదవిసుడి* కరువలిపగిది*గదసియమశిశుచయముతో। మసలెడునెడమురఁ*మథననినుఁగొని*మదినలరుచునెగసియా।కసమునకెగయఁ*గశకటదనుజు*క్షమ గలిపితివనిపలుకన్ ॥న॥న ॥న॥న ॥న ॥న ॥న ॥న ᑌ గ ఇది ౧౬౭౭౭౨౧౬ వది యెనిమిదింట నెనిమిదింటయతులు ॥

వ॥ షడ్వింశతిచ్ఛందంబగు నుత్కృతియందుఁ బ్రతిపాదంబునకు నిరువదార్తేసి యక్షరంబులై ౬౭౧౦౮౮౬౪ వృత్తంబులుపుట్టినందు॥

భుజంగవిజృంభితము...వ్రాలుస్రనత్నే శానశ్రాంతు*ల్వహిమమతననరస*వల్ భుజంగవిజృంభితన్। గాళిందీయోషం బెండ్లాడ*న్ఖరదనుజుఁదునిమెనుశి*ఖావలాంచితపింఛముల్। మాళిందాల్పెన్బండింద్రో చెన్మఅదికిరథముఁగడపె*మద్దిచెట్టులగూలిచెన్। దాలంబుల్గూల్చెన్వేగన్ము*గ్ధలుభ్రమయఁగనుమురళిఁ* దాలిచెనువిభుండనన్ ᑌ ᑌ ᑌ మ ᑌ ᑌ ᑌ మ ᑌ ᑌ । త ॥న ॥న ॥న ᑌ । ᑌ ర॥ ᑌ స। ᑌ వగణము తొమ్మిదింటఁ బదునొకంటయతులు ఇది ౨౩౨౫౪౮౦ వది ॥

వరాహవృత్తము...రాజిల్లున్దశకుధరవి*రతులుమగణ * రనననగగలువరాహాఖ్యన్।జేజేలందఱుపొగడను*చితుఁడవితలఁ*చిభృగువుపలుకఁగనిత్యంబున్।తేజశ్రీపెరుగఁగమది*దృఢముగనిడి*తిమురుచుఁగొలిచిరిదాశార్హున్ । రాజీవాక్షునినరహరి * రవికులవరు * రఘుపతిబలసహజుంగృష్ణున్ ᑌ ᑌ ᑌ ᑌ మ ॥న ॥న ॥న ॥న ॥న ॥స ॥ ᑌ స ᑌ ᑌ గగ ఇది ౮౩౮౮౧౨౨ వది పదింటనేడింట యతులు ॥

మంగళమహాశ్రీయనువృత్తము...పొత్తులెడఁబాయుటను* బోరుసమయంబునను*బొంగుచు।గురూద్వహులనెల్లన్।దుత్తుమురుసేయఁగగు*దుర్చునుమనీషనది*నుష్టసమరావనిఁగిరీటి।క్షత్తకుభజస్నభజ*సనగలుమణ్యజుల * శ్రాంతులునుమంగళమహాశ్రీ। వృత్తములఁజెన్నలరు*నిచ్చిరిసువాసినులు* నింపడరమంగళమహోత్సవల్ ᑌ ॥ భ। ᑌ । జ॥ ᑌ స॥న ᑌ ॥భ। ᑌ ।జ॥ ᑌ స॥ న ᑌ ᑌ గగము తొమ్మిదింటతొమ్మిదింటయతులు ఇది ౧౫౬౮౮౧౩౪ వది॥

క॥ పొందుగనిఃవదియాఱగు।ఛందములందుదయమైన* సమవృత్తములానందమునంగవులుపొగడెడు।కందువలవచించినాఁడఁ*గామెపలిశా ॥వ॥ఇవిసమవృత్తలక్షణంబులింకముఖ్యగౌణవృత్తలక్షణంబులెఱింగించెద.

ముఖ్యగౌణవృత్తలక్షణము.

సీ॥సమవృత్తపఙ్క్తి-స్వస్థానార్థ-సమములుస్వస్థానవిషమాఖ్యఁ*జనునవియును।బృథివిపై సమవృత్త*భేదంబులీమూఁటికక్షరంబులునమం* బన్నికాళ్ల।నివివృత్తముఖ్యంబు* లిఁకఁబరస్థానార్థ-సమవృత్తములుపర * స్థానవిషమసంజ్ఞలఁబద్యము * ల్సర్వపరస్థానవిషమంబులునునివి * విషమవృత్త।భేదములువీనినాలుగు*పాదములను।సమముగాఁజూపడవువర్ణ *సంఖ్యలెచ్చు।కడమలైయుండునీమూఁటి*గౌణవృత్త।పద్యములఁరంగ్రశ్రీకామె*పల్లినిలయ॥

సమవృత్తవివేకము.

గీ॥జగతిసమవృత్తమెన్న వ*ఛందమువనుసంభవము నొందెనన్ని యు*క్షరములమరుఁ।బదపదంబున హెచ్చును * గొదువగాఁగ। బ్రాసములువిరామంబులుఁ * బరిఢవింప॥ ౨౬౬॥

స్వస్థానార్ధసమవివేకము.

ఆ॥ అక్షరములుసమము*లయ్యెస్వస్థానార్థ।సమములందునాల్గు*చరణములను।విషమపదములొక్క*విధముగణంబులు।సమపదంబులొక్క*సరిగణములు ॥ ౨౬౭ ॥ క॥ సగమొక్కవిధంబునఁబెఱ।సగమొక్క తెఱంగుగాఁగ * సమకూర్పఁదగుఁ।జగతినొకకాలోకకరణి। నొగిమూఁడు పదంబులొక్కయోజందనర్పఁ॥ ౨౬౮॥ తే॥ సాధుకవికృతగ్రంథసం * జాతమెల్ల। వెదకిసకలోపజాతుల * విచ్చలవిడిఁ । గాళిదాసుఁడురఘువంశ* కావ్యమునను । జెలగి రెండవసర్గలోఁ * జెప్పినాఁడు ॥ ౨౬౯ ॥ వ ॥ అటుగానస్వస్థానార్ధ సమవృత్తంబులం దుపజాతియను వృత్తము ॥ ఉపజాతివృత్తము ॥ ఈపాటితోఁజేసుల * లింద్రవజ్రం । బుపేంద్రవజ్రాహ్వయ*మూర్విసల్పం । దాపించినంతంగరు * ణాసముద్రా । జపిష్ఠలోలాయుప * జాతియయ్యెఁ ॥ ౨౭౦॥ ఇదిపదునొకండవత్రిష్టుప్ఛందంబునందలియింద్రవజ్రాఛాయను బేసిపాదములును నుపేంద్రవజ్రాఛాయను. సరిపాదములునునడుచును మఱియు స మోపజాతి * తాపింఛనీలాంగుఁబ్ర * దాకుతల్పుఁ। గోపాలబాలుగ్రవి * కోటితేజుఁ।గృపాసముద్రున్నుతి * యించెదన్మ। త్క్యపాధిగాంక్షించిన * మోపజాతిఁ॥ వ॥ ఇంద్రవజ్రాఛాయను మొదలి రెండుపాదములను నుపేంద్రవజ్రాఛాయను గడమ రెండుపాదములనునడుచును॥ ౨౭౧॥ మఱియు వ్యత్యస్తస * మోపజాతి * తపంబుచేగోల్తు * ధాతృతాతఁ। గపాలిక్రోదండవి * ఖండనాఖ్యుఁ। గోపీభుజంగుఁధృత * గోత్రుసన్మో। క్షోపాయువ్యత్యస్తస * మోపజాతిఁ॥ వ॥ ఇది యుపేంద్రవజ్రాఛాయను మొదలి రెండుపాదములను నింద్రవజ్రాఛాయను గడమ రెండుపాదములనునడుచును. మఱియు వైపరీత్యోపజాతి * తాజల్లగంబొంటజ * తజ్జగంబుల్ । గజిక్కనమ్మోఁటను * గంతువేయుఁ।వ్రజాంగనావల్లభ* వైపరీత్యో।పజాతివృత్తంబున * భంజెలంగుఁ ॥ వ॥ ఇది యింద్రవజ్రాఛాయను మొదలిచరణమున నుపేంద్రవజ్రాఛాయను గడమ మూఁడుచరణములనునడుచును*దీనిపేరేవారాంగిని * మఱియు నీవృత్తమునవేయింద్రవజ్రాఛాయనైదైన నొకచరణమునునుపేంద్రవజ్రాఛాయనుగడమ మూఁడుచరణములును జెప్పినను దప్పలేదు॥ మఱియునుపచిత్ర * భిదురంచినసావలు * బేసులఁ ।గాదిలిభాభగ * గంబులుసర్లఁ।గుదుర్పైరె రసికస్తుతిఁ * గూడినఁ।శ్రీదయితాయుప *చిత్రిచ

లంగుఁ॥ వ ॥ ఇదిత్రిష్టుప్ఛందమునందలివృత్తచ్ఛాయను బేసిపాదములను దోదకవృత్తచ్ఛాయనుసరిపాదములను నడుచును॥ మఱియు నారీనుతము ॥ పేరెంబుల్వారోరి * బేసిన్మతాఁగా । సారంబుసర్లఁదత * జల్లగంబుఁ । ధీరోదాత్తుల్ సన్ను * తింపఁధరిత్రిఁ । నారీనుతంబయ్యెజ * నార్ధనాఖ్యుఁ ॥ వ॥ ఇదిపదునొకొంటఁద్రిష్టుప్ఛందస్సునందలిశాలినీవృత్తచ్ఛాయను బేసి పాదములనునింద్రవజ్రాఛాయనుసరిపాదములను నడుచును॥ ౨౭౩॥ మఱియును నజితప్రతాపమనువృత్తము ॥ జలజాతుబేసులస*జల్ ససలుఁ । బలుమఱుఁ సరిస * భగ్రజలొందఁగా । జలజోద్భవాబజవి* శాలయతుల్ । దళమునైనయజి*తప్రతాపమా॥ వ॥ ఇది పండ్రెండవజగతీచ్ఛందస్సునందలిప్రమితాక్షరవృత్తఛాయనుసరిపాదములనుబ్రియంవదావృత్తచ్ఛాయను బేసిపాదములనునడుచును ॥ మఱియురతిప్రియము ॥ బేసిన్నసరగలు* పేర్చిసర్లజంబుఁ । భసల్సలుంగదసిన* పాదబద్ధమై । యాసామోద్భవచతు * రాస్యవిశ్రమఖ్యా।తిసన్నుతింపఁదగురతి*ప్రియంబనఁ ॥ వ॥ ఇది పదుమూఁడవయతిజగతీఛ్ఛందస్సునందలి ప్రహర్షిణీవృత్తచ్ఛాయను బేసి పాదములునురుచిరవృత్తచ్ఛాయను సరిపాదములును నడుచును ॥ ౨౭౪ ॥ ఇది స్వస్థానార్ధసమవృత్తలక్షణం బింక స్వస్థానవిషమవృత్తంబు లెట్టివనిన ॥

స్వస్థానవిషమవృత్తవివేకము.

ఆ॥చరణములనువర్ణ*సంజ్ఞలుదప్పక।నాల్గుపాదములగ*ణములునాల్గు।విధముతై చెలంగు*వృత్తముల్ స్వస్థాన । విషమవృత్తసంఖ్య* వెలయుచుండు ॥ అంశుధగణియనువృత్తము ॥ రసనైసచతుష్కము*రారసలుఁ । నానసల్ మానసల్ * నాటినన్మణితా । పసనగరస * పరిపక్వయతు । ప్రాసాంపాదుస్వా*లాయముగాథగణుల్॥ ఇది జగతీచ్ఛందస్సునందలి తోటకవృత్తచ్ఛాయను మొదటిపాదమునను గడమమూఁడుచరణములను గవికల్పితములై నడుచును ॥ మఱియునువారాంగి॥ తాజల్లయుగ్మంబుజ * తజ్జగంబుల్ । తజాగగంబుల్ మభ * తల్లగంబుల్ । రాజిల్లునిభేంద్రవి * రామయుక్తిఁ । వాజిగ్రీవాహారి* వారాంగిదగుఁ॥ ఇదియింద్రవజ్రాఛాయను మొదటిచరణముననునుపేంద్రవజ్రాచ్ఛాయను రెండవచరణముననుగీతాలంబనవృత్తచ్ఛాయను మూఁడవచరణమునను వాతోర్మివృత్తచ్ఛాయనునాలవచరణ

మునను నడుచును॥ మఱియు నంగజాస్త్రము ॥ రంగుభమస్గల్ * గ్రాలుమసజ్గల్ । పొంగై మన్యగ*ము గ్రజర్గలొ । ప్పంగానార్త*నగిరివల్లైతే । నంగజాస్త్రవృత్త * మందగించుఁ॥ ఇది రుగ్మవతీచ్ఛాయను మొదలిచరణమునను శుద్ధవిరాటిచ్ఛాయను రెండవచరణమునను పణవచ్ఛాయనుమూఁడవచరణమునను మయూరసారిచ్ఛాయను నాలవచరణమునను నడుచును॥ మఱియునదీప్రఘోషము ॥ పోలిమైరారరం * బుల్ జతగ్రజంబులుఁ । తలంచఁగాయాయయులుఁ । దతగ్రజలుఁ*విలాసాచలాష్టైభవిశ్రాంతితోడఁ । దేలింపనొప్పారున*దీప్రఘోషముల్ ॥ వ ॥ స్రగ్విణీవృత్తచ్ఛాయను మొదలిచరణమునను వంశస్థచ్ఛాయను రెండవచరణమునను భుజంగప్రయాత వృత్తచ్ఛాయను మూఁడవచరణమునను ఇంద్రవంశచ్ఛాయను నాలవచరణమునను నడుచును॥ ౨౮౧ ॥ వ॥ ఇది స్వస్థానార్ధ సమవృత్తవివేకంబు ॥

ఇంకఁ బరస్థానార్ధసమవృత్తం బెఱింగించెద ॥ పరస్థానార్ధసమవృత్తవివేకము॥క॥మానుగసమాంఘ్రులొకగతిఁ। బూనికవిషమాంఘ్రులొక్క*పోలికలిప్పులై।హీనాధిక్యములు పరస్థానార్ధసమంబులందు*సమవిషమములఁ॥ ౨౮౨॥ అంపుమనోహరవృత్తము॥ పేరై సతజజ్వలు* బేసియెడఁ।సరులఁ సచతుష్కము*సాగినగం।భీరేభపితామహ * విశ్రమముల్।పెరుగంగ మనోహర*వృత్తముతా॥వ॥ఇదికవితాంతవృత్తవృత్తచ్ఛాయను బేసిచరణములను దోటకవృత్తచ్ఛాయను సరిచరణములను నడుచును॥మఱియుఁ గేతుమతి॥జత బేసులన్స*జనగముల్।భాతిసరిఁ భరే*ఘనగగంబుల్ । యతిశైలసంఖ్య*నమరఁగా ।నాతత కేతుమ * త్యభిధమొప్పఁ॥ ౨౮౪॥మఱియు వేగవతి॥ సగణత్రయగ * ల్చను బేసిఁ । బాగుగ సర్లను * భత్రిగగంబుల్ । నగవిశ్రమమం * దము నొందుఁ।వేగవతీనుత * వృత్తమునందుఁ ॥ అందువియోగిని ॥ ససజల్ గము*సాగ బేసులఁ । బససభగ్లము * భాసిలుఁ సరిఁ । రసశైలవి * రామసంగతిఁ । బొసఁగు న్యోగిని* భూరమాధిపా ॥ ౨౮౬ ॥ మఱియుఁ బరావతి॥ ఓలిరగ్రజజాంతగంబు*లుంచి బేసులం । మలఁ జరగ్రజగంబులు * స్గదిరింపఁగాఁ । గ్రాలుచున్నిధానదిగ్వి * శ్రామమొప్పఁగా । నిలంబరావతీసువృత్త*మింపుగాంచుఁ ॥ ౨౮౭ ॥ మఱియుద్ధృతమధ్య ॥ బారిగ బేసుల * భాభగగంబుఁ । సరులనజాయలు*సాగఁగమేల । య్యారెశిలోచ్చయ* హస్తివిరామో । దారతయొప్పను*చాధృతమధ్యఁ॥ ౨౮౮॥ వ॥ఇదితోదకవృత్తచ్ఛాయను బేసిచరణములను దోదకవృత్తచ్ఛాయను సరిచరణములను నడుచును ॥ వ ॥ ఇది పరస్థానార్ధసమవృత్తవివేకం బింకఁ బరస్థానవిషమవృత్తవివేకం బెఱింగించెద॥

పరస్థానవిషమవృత్తవివేకము.

క ॥ దానవహర యొకచరణం । బైనను రెండడుగులైన * నతురగణసంధానములను బెఱ తెఱవగు । వీనికిఁ బేరుపరదేశ*విషమములయ్యెఁ॥ ౨౯౦॥ అంపుశరభక్రీడ ॥ ఘనాదిత్యశ్రాంతిన్యమనసరగ * గల్మాఁడుకాళ్లఁ । గనద్ధామశ్రాంతిస్త్మభనయజ* గద్వంద్వమొందఁ ॥ దనర్పంగాఁబౌరాణికకథల*దాశార్హ్మవాశ్రు । వ్వన్వర్థం బై చెన్నారవనిశర * భక్రీడసంజ్ఞఁ॥ వ ॥ ఇదిచంద్రశ్రీచ్ఛాయను బ్రథమచరణమునను విశాలచ్ఛాయను మూఁడుచరణములను నడుచును ॥ ౨౯౧ ॥ మఱియు శ్రీరమణము॥ఆదిభమస్గ * ల్మాత్రినన్నాపై । గాదిలిభాభగ * గంబులుమూఁటఁ । బాదుకొనంగవి * పల్కినచోల । త్మీదయితాధర * శ్రీరమణంబౌ ॥ వ ॥ ఇదిరుగ్మవతీచ్ఛాయను దొలిచరణమునను* దోదకచ్ఛాయను మూఁడుచరణములను నడుచును ॥ మఱియు రథగమనమనోహరంబు* గ్రథితనయుగరల్గ * గంబులుం బొసంగం। బ్రథమతృతీయచతుర్థ * పాదముల్వ్వచింపఁ । విధిదశయతులొంది*వింతగానజాఱ్యల్ । రథగమనమనోహ * రంబగుఁ ధరిత్రిఁ॥ వ ॥ ఇదిపరస్థానవిషమవృత్తవివేకం బింక సర్వపరస్థానవిషమవృత్తవివేకం బెట్టిదనిన ॥

సర్వపరస్థానవిషమవృత్తవివేకము.

క॥ ఉర్విఁ నాలుగుపదములఁ।బర్వినగణములనువర్ణ*బత్త్కిగణనయుఁ। సర్వము విపరీతం బగు । సర్వపరస్థానవిషమ * సంజ్ఞలనుహరీ ॥ ౨౯౩ ॥ అందుపీణారచనము ॥ దారిందయసాలగ్మతి * తజ్నభగాలు । న్సారించితజన్భసలుభ*నాజనగంబుల్ । జేరన్మణిదిగ్దశశశి * శేఖరవళిపీ । ణారచనధరఁ జెలఁగును*నారదవినుతా ॥ మఱియునుద్ధతము ॥ అరుదారను * ద్ధతమయ్యె । న్మగిసజయులుఁ * నసజ్గలుఁ । జారుభనజవలు*సజ్సలుఁ । ధరషణ్మహీధ్రిగజ * ధాత్ర్యయతిఁ ॥ ౨౯౫

వ॥ ఇది ప్రభాతచ్ఛందమును మొదటిచరణమునను అపరాజితచ్ఛందమును రెండవచరణమునను మాలినీచ్ఛందమును మూఁడవచరణమునను నడుచునుసా లవచరణముకవికల్పితము॥ మణిదీపిక॥గురుపితామహముఖ్యులఁగినిసి*ఘో రరణములలోఁ। దెరలిచెనఁడనిపలుకరత్న* దీపికల్దనరునన। తురనభభ్న భసల్నినాసజ* కారభసలునభర్సనసనసలు। న్భరసజాగలుభూపతుల్విన* భానువిశ్రమయుక్తితోఁ॥ ఉ॥ ఈసమవృత్తరాజినుద* యించివిరామము లున్గణంబులుం। బ్రాసములెల్లఁదప్పకసమర్చివచించినసైదుత్రోవలై।భాసి లువృత్తపద్యముల*పారములైవిషమావ్వయంబులై।వాసికినెక్కెశిష్టజన పాలనదుష్టనిశాటచాలనా॥ ౨౯౮॥ వ॥ ఇదిపంచవిధవృత్తవివేకంబింకవై తాలీయజాతివృత్తంబులెఱింగించెద॥ మ॥ ప్రకటింతున్ధరదక్షిణాంతికయు నా* పచ్ఛాందసంబుం బ్రవ। ర్తకయాపాతలికాపరాంతికలువై* తాలీ యముస్జారుహాసిక ప్రాచ్యంబునుదీచ్యవృత్తియునఁగాఁ* జెల్వొందువృత్తం బులిం। దుకులశ్రేష్ఠయనేకముల్గలుగునం* దుంగొన్నివాక్రుచ్చెదన్॥ కం॥ ఖ్యాతిగనురగడలందును।వైతాలీయాఖ్యవృత్త*వారములందున్। బీతాంబ రగురువునకు। స్రీతిగఁగృతులన్లఘువులు* రెండేసియగున్॥ ౩౦౦॥ అందు దక్షిణాంతిక॥ ఉరుసాజగ* లుండుబేసులన్। సరులందూకొను* సభగ్రివం బులున్। దొరలేడిటఁ* దొమ్మిదింటరా। ధరలోఁజెన్నగు* దక్షిణాంతిక ల్॥ ఔపచ్ఛాందసము*ఇమిడిసలము* లేడుతొమ్మదింటన్। సమకూఱున్య తి*మడ్ల రేఫయంబుల్। సమతన్వసుల*హ రేభయంబుల్। క్షమలోనౌప* చ్ఛాందసంబుమించున్॥ ౩౦౧

ప్రవర్తక॥ స్థిరవేసిను* దీచ్యవృత్తియున్। బరగున్సర్లను* ప్రాచ్య వృత్తియున్। గిరిమణియతి*కీలితంబుగన్। బరముఁగొల్వఁ*బ్రవర్తకాఖ్య మా॥ ౩౦౨॥ ఆపాతలిక॥ లములాఱునలున్భగగంబుల్। లములెనిమిది టికడన్భగగంబుల్। క్షమగిరినవ*శ్రాంతులుందగున్। బ్రమథితమురయా* పాతలికాఖ్యల్॥ పరాంతిక॥ ఇలవర్తక* వృత్తరీతితోఁ। దులమైపాద చ*తుష్టయంబులన్। బలసినయది* పద్మనాభచె। న్నలరుంగృతులఁబ* రాంతికాఖ్యచేన్॥ ౩౦౩॥ వైతాలీయవృత్తము॥ ఋతులఘువులు* రేఫవంబులున్। ధృతవసులఘువులు* రేఫవంబులున్। జతసమకొన*సా

రసాక్షుపా। లితశుకవైతా*లీయవృత్తమా॥ చారుహాసిక॥ ప్రథమము నను* వర్తకాఖ్యవృ। త్తముచందంబుప* ధాత్రిసత్కవుల్।సమకూర్చ* శార్ఙ్గకార్ముకా। సమతస్మీఱును* చారుహాసికల్॥౩౦౪॥ప్రాచ్యవృత్తి* తొ లినేఁడిటఁ* దొమ్మిదింటశ్రాం।తులుపదునాలుగు* దూఱుబేసులం।దులఁ బదాఱు* తొంగలించుస। ర్లలలిన్మాధవ* ప్రాచ్యవృత్తియా॥ ఉదీచ్య వృత్తి॥ తమకిరవగు* దక్షిణాంతికా। ఖ్యము తేజంబున* నందగించుమే।లిమి కృతులక* డిందివెలుపా। తిమురున్ధాత్రిను*దీచ్యవృత్తికల్॥వ॥ ఇదివైతా లీయజాతివృత్తవివేకంబింకమాలికావృత్తంబులెఱింగించెద॥

మాలికావృత్తవివేకము.

తే॥ మాలికావృత్తములనంగ*మఱియునైదు।దనరునిరువదియాఱుఛం దములమించి। యలలయగ్రాహిలయవిభా*తిలయహారి।గదసహజశ్రీభంగి యుదండ*కంబులనఁగ॥౩౦౫॥క॥ ముప్పదితొమ్మిదిమాత్రలముప్పదియక్క రలపద*ములయంఘ్రులనా। ల్గొప్పయతిప్రాసంబులు। గుప్పలయగ్రాహి యనఁగఁ* గొమరొందుహరీ॥ లయగ్రాహి॥ ఇంపడరఁగాభజస* సం బులతుదన్భజస*నంబులెపదంపడిభ*యంబులులయగ్రా। హింబరగుప్రాస విర*మంబునలుమాఱుగుదు*రంబటుకవీశులుతి* రంబుగవచింపన్। నరబ రముగావలసి*తొంబగలిదానవక*డంబముసహాయముగఁ*బంపిత్రిదశుల్దా। గ్ధాంబునిధిదచ్చియమృ* తంబుగొనఁజాలుసమ *యంబుదొరకించితిమ* దంబునముకుందా॥ ౩౦౬

క॥ ముప్పదితొమ్మిదిమాత్రల।ముప్పదినాల్గులిఘులపద*ములయంఘ్రు లునా।ల్గొప్పయతిప్రాసంబులు। గుప్పలయవిభాతియనఁగఁ* గొమరొందు హరీ॥ లయవిభాతి॥ పెనిమిటులుభార్యలును* దనయులనుగాంచిరెటు* మన మలరదొడ్డతప*మునసలదశేస్యం। గనుఁడుమఱికోసలియుఁ* దనకొడు పులోపలభు* వనములఖలంబునిడు* కొనినకొడుకున్రా। మునవిసద్వయ ము*వెనుకనసగంబులును* జొనిపితుతులుండునెడ* లనలుమఱుప్రాసం బునిలిపికవీశ్వరులు* మునులయవిభాతినిటు* నినువిసుతిసేయుదురు* వన జదళనేత్రా॥ ౩౦౭॥ క॥ ముప్పదితొమ్మిదిమాత్రల। ముప్పదియేడులిఘులప ద* ములయంఘ్రులునా।ల్గొప్పయతిప్రాసంబులు। గుప్పినలయహారియనఁ గఁ* గొమరొందుహరీ॥ ౩౦౮॥ లయహారిఁ నగణములు పదునెకొఁడు

సగణమునుగురువునిడి*మిగులనలుమఱుయతులు*దగులులయహారిర్ | బెగడిశతిధృతిపరిప*రిగతులమొఱయిఢినమ * రిగిరుషతనువుఁబొదివి*నిగిడిచనియంతర్ |నిగమములుగొనివెసను*జగములద్రువఁబఱచియొ*దిగికడపలిజడధిమునిఁగినభియాంతిర్ | బెగడుచునొడిసికరచి* తెగఁగొనినతురగగళుఁ*డగుహరివనఁగసుకవు * లగణుతిచెలంగుర్ ॥క॥ ఇదినేత్రాంబుధిలముము| ప్పదినాలుగువర్ణములను * బాదంబగుఁద| త్పదచాతుర్థికములచే| నొదవుఁద్రిభంగియనువృత్తమ్ * ముర్వరలోనర్ ॥౩౧౦॥ త్రిభంగివృత్తము॥ వినువకనుపలు * రసఁబతిపదమున * హసగగలుమూఁడొకతీరై మఱివేతైమూఁడొకతీరై | రసగణములు * నుసనభమసగములు పొసఁగిసషడ్యతిసంగినరిణరంగింజెల్లుఁద్రిభంగిర్ | మసలెడువ్రజమున * దుసికిలిమధురకుఁ*గసికినమృద్ధళుభాంగిందగు భంగింజేరిత్రిభంగిర్ | వెసమనిచినవవ* బిసరుహాననయనఁఋ* నిసభలవేడ్కఁగురింతుర్ వినుతింతుర్ నిచ్చలుఁగాంతుర్॥ క ॥ఇడినియమములేనిమహా| పథమునఁగావలసినంత*వక్కాణింపర్| గొదలేకనమరుద ౦డక|ముదధీంద్రశయానతావ*కోత్తమనుతులర్ ॥౩౧౧॥దండకము॥విద్వాంసులెల్లర్ హకారంబెకానీసకారంబెకానీ సకారంబెకానీవచింపందగున్సుందుగానిందుగా దేనియాదిందకారంబుగల్పించియామీఁదనెల్లందకారంబులేమెండుగానిచ్చకున్వచ్చునందాకనిర్మించి గుర్వంతముంజేసినన్దండకంబంద్రుభక్తానుయాయీభుజంగేంద్రశాయీపయస్త్రదద్యాదికస్తేయునైర్మల్యతాపింఛగుచ్ఛచ్ఛవిస్వచ్ఛమాయూరపింఛావచూడా సదాపూతబృందాటవీమధ్యరథ్యా సమారాధ్యతథ్యార్భక క్రీడహేమేక్షణాఖర్వదోర్గర్వసంభూతసర్వోర్వరా భారనిర్వాహకార్ధాంగితక్రోడచండ ప్రభామండతానేకమార్తాండకోటిప్రతీకాశ నానావిధస్తోకలోకేశ వైకుంఠసంవేశఘోషాంగనాలోలకాదంబినీ నీలగోపాలబాలా నమస్తేనమస్తేనమః॥౩౧౨॥క॥ దండిగనేకపదంబుల| నుండెడివినినాల్గడుగుల * నుండెడివినవే| దండావనదండకముల| పిండువుదనరారుఁజండ * వృష్ట్యాదికముల్॥ దండకము॥ ధూర్తల్నకారంబులుద్రెంటిపైసప్తరేఫంబులుంగూర్చినం జండవృష్ట్యాఖ్యమయ్యెన్నకారంబులుద్రెంటిపైనష్టరేఫంబులుంగూర్ప నర్ణాఖ్యమయ్యెన్నకారంబులుద్రెంటిపైరత్నసంఖ్యాకరేఫంబులుంగూర్చినన్నర్ణవంబయ్యెనోలిన్నకారంబులుద్రెంటిమీఁదందసంఖ్యాతరేఫంబులుంజెప్పినర్వ్యాళమయ్యెన్న

కారంబులుద్రెంటిపైరుద్రసంఖ్యాకరేఫంబులున్నిల్పజీమూతమయ్యెన్నకారంబులుద్రెంటిపైనొప్ప పంద్రెండు రేఫంబులుంజెంది లీలాకర బయ్యెఁబేర్చిన్నకారంబులుద్రెంటిపైమించు పద్మూఁడు రేఫంబులున్నంతనుద్దామమయ్యెన్నకారంబులుద్రెంటిపైమూఁడుబద్నాలు రేఫంబులన్శంఖమన్దండకంబయ్యె నీరీతితోడన్నకారంబులుద్రెంటితర్వాత నేడాదిగాఁ గారకారంబులొప్పారగానంఘిరినె క్కొక్కటెక్కించికావించినంజండవృష్ట్యాది నానాలసద్దండకంబుల్ప్రశాళించుఁగాకుండనాల్గంఘురిలుంజేయఁగావచ్చునీరీతినేకోనసాహస్రపర్యంతముం గూర్చియిచ్చావిధిం జెప్పఁగావచ్చుఁ గాంతంబుగారాధికాజార శ్రీరుక్మిణీమానచోరా సుదంతాసునాథా కళిందాత్మజానాథవాః కేళికాసక్తగోపీజనస్తోత్రసృష్ట వస్త్రాపహారాశుకాస్యోక్త వాక్యామృతాంభోధిచంద్రోదయాసాంద్రదేవా నమస్తేపునస్తేనమః॥

జాత్యుపజాతినామములు.

క ॥ జాతులునుపజాతులునన | భూతలమున రెండగువిధ* ములవృత్తంబుల్ జాతులుకందాదులునుప|జాతులుగీతాదికములు * సరసిజనాభా॥౩౧౪॥ సీ॥ కందభేదములాఱు * గాకనుత్సాహంబు తరువ్రోజమధ్యమా*క్కరలునైదు*దీపించుమంజరి* ద్విపదత్రిపదచతుష్పదపంచపాదిష*ట్పదవిధములు|తొమ్మిదివిధముల * తోనొప్పరగడలుకళికలునుత్కళి*కలునుగూడ|జాతులునవవిధ * గీతంబులునుసీసస ప్తకంబునునుప * జాతులయ్యె| నను చునన్నయభట్టుభీ* మనయుఁబెద్ద| సచివుఁడునుమూర్తిశాతను * జయుననంత|మంత్రియునుఁదిమ్మరాజుని * మ్మాడ్కిఁజెప్పి | రందముగఁదాముచేసిన*ఛందములను॥

జాత్యుపజాతినిరూపణము.

క॥ గురులఘువులలోనెయ్యది| మురసంహరప్రథమపాద * ముఖముననిలుచుర్ |ధరనుపజాతులుదక్కఁగఁ | బరగనిలుచునవియెనాల్గు*పదములమొదలర్ ॥౩౧౫॥మ॥ ధరణిర్జాతులకాదివర్ణమొకఁడే * తప్పంగరాదెల్లెడర్ | హరితజ్జాతిగణంబులైనసరియి * ట్టట్లైనఁగావచ్చుమం | దరధారీయుపజాతులంబ్రథమవ * ర్ణంబున్యథేచ్ఛంబుగా | పొరిదింజెప్పఁగవచ్చుఁబ్రాసములుని * ల్చున్వళ్ళకైయొక్కచోర్ ॥౩౧౬॥ క॥ తెలియఁగవినుమీకామే| పలినామగ్రామధామ * ప్రస్తుతపద్యంబులుగీతకందసీసాదులువిరతిగణని

యమ్మముల * తో వివరింతుఁ॥ ౩౧౫॥ క॥ గురులఘువుల పేరిటియక్షరము లుసష్టగణనామ* కములగులిఫులుఁ। సురరిపుగర్వతమోభాస్కరదీర్ఘము లైనరెండు * గానెన్నఁదగుఁ॥౩౧౬॥

కందషట్కాభిధానంబులు.

గీ॥ పరగఁగందము పథ్యయు*మరివిపులయుఁ జపలయును * ముఖచపలయు* జఘనచపలయనఁగఁగందపద్యంబులీ * యాఱువిధము। లఖిలసుకవికృతులలోన* నలరుచుండు॥ ౩౧౭॥ సీ॥ నలగగభజసగ * ణంబులేనునెకానికందంబునకునెండు * గణముసొరదు। వీటిలోపలనొక * మూఁటిచేవడిలేనిహీనపాదముముందుఁ* గానఁబడును। దరువాతదీర్ఘపా*దముపంచగణములఁదగుదానిమూఁడవ *చైత్రావునందు। నలజలుదక్కంగఁ*గలయవామీఁదనేయతిదాఁకునిజపదా*ద్యక్షరంబు॥ తే॥ తుదినిగాసలుదక్కంగఁ*గదియదొకటి। కొంచెపదుగులబేసుల * గొప్పకాల। సరులజగణంబుగూడదీ*చరణయుగము। భువినిసగమయ్యెరెట్టింపఁ * బూర్ణమయ్యె ॥౩౧౮॥ వ॥ ఇదిసమస్తప్రబంధంబులందుఁజెప్పెడు సహజకందపద్యలక్షణము ॥ పథ్య॥

క॥ ధరలోఁబథ్యాకందము। హరియగునాఱనయెడనల * మాఱిటిపై। విరతియుఁగూడఁగ మూఁటను। నెరయుఁజతుర్గణములుగమః*నిలిచినచోఁ॥ ౩౧౯॥ విపుల॥ క్షమబేసికాలుసమపా। దములోఁజొరశబ్ద మొకటి * తనరింపఁ। సమధికపథ్యాకందము। గమనికవిపులయనసలరు*కందమగుఁ॥ చపల॥ సమపాదములమొదలజగ। ణముంగడయుడుగుననుద్విగ * ణలఘువుపై। సమకొనుయతియాఱవయది। లమహాముకుందచప * లకునమరుఁ॥ ముఖచపల॥క॥ స్థిరఁజపలాగందమువై। ఖరిఁమొదలియడుగుచెప్పఁ * గఁగవులుపె। ట్టిరిముఖచపలయనెడ్డుపే। రరిదిగవైకుంఠవరద * యఘుజైత్రా॥ ౩౨౦॥ జఘనచపలాకందము॥ క్షమఁబథరీతిఁబూర్వా। ర్ధముచపలాకందముక్రియఁ * దగునపరార్ధముజఘనచపలకుమునీం। ద్రమానసమరాళ * దాశార్హా ॥ ౩౨౧ ॥ ఉత్సాహలక్షణము ॥ ఈహమీఁఱసూర్యగణము * లేడుగాంతమైనను। త్సాహవృత్తమనఁగఁగృతులఁ * జాగుచుండుసత్కవి। వ్యూహనుతులుగాంచికృష్ణుఁ*డొడిసికాళ్లువట్టిపెఁ। ద్రోహిచావుమనుచుఖరునిఁ*ద్రోచెఁగాళ్లుగామీఁదుఁగాఁ॥౩౨౨॥ తరువోజ॥ శతమఖత్రితయంబు* జలజాప్తుఁడొకఁడు శతమఖత్రయిమీఁదఁ * జనువిశ్రమంబు। ప్రతిభ

సీయడుగులో*ప్పఁగరెండుగూర్పఁ। బ్రతిమీఁఱనొక్కొక్క*పాదమైతనరుఁ। జతురంఘ్రిలీరీతి*జతగూర్చసుకవి। చతురవాచామూఢి*జలజాక్షునుతులఁ। గృతులందుఁదరువోజ * నియోజనెనఁగఁగృతకృత్యుఁడై చెప్పు* క్షితినెల్లసభల ॥

పంచవిధాక్కరంబులెట్టివనిన.

క॥మధుదమనపురందరభా। మధిచంద్రగణాలిచేక్ష*మమహామధ్యా। మధురాంతరాల్పపూర్వ। గ్రథితాక్కరలైదుదనరు*గ్రంథములందుఁ॥ ౩౨౩ మహాక్కర॥సూరుఁడొకఁడునుమున్నగాఁదర్వాత* సుత్రాములేవురుపిఱుఁదనొక్క। తారకేశుండుజతమైననిట్టిస * ప్తగణంబులొక్కపాదంబునకుఁ। జేరురెండవదోటనాలవచోటఁ* జిత్రభానుగణంబుగదియుచుండు। నొరసిలునాలవగణంబుపై ప్రశాంతి*యుత్పలాంగమహాక్కరంబునకు॥ మధ్యాక్కర॥ మునుపుగాఁప్రాసంబుగూర్చి*మూఁటిపైవిరమంబునిల్పి। చననింద్రయుగళంబుమీఁద*జలజాప్తునొక్కనిఁజేర్చి। యినుమడించిననాఱుగణము * లెనసిననొక్కపాదంబు। దనరవక్కాణించినంతఁ*దగునిట్లుమధ్యాక్కరంబు॥ ౩౨౪॥ మధురాక్కర॥మురనిశాటేంద్రసంహార * మూఁటిపై విరతులుంచి। తరణిశక్రత్రయంబును*ధామమయూఖునితోఁగూర్చి। వరుసతోనేనుగణముల*పాదమొక్కటియొనర్చి। దొరలఁజెప్పిననొప్పుఁగృ * తులమధురాక్కరంబు ॥ ౩౨౫॥ అంతరాక్కర॥భానుడిద్దఱాదిత్య* పతులుచంద్రుండు। పూనినాలుగగుచరణ*ములకుఁద్రిగణాంత। మైనవర్ణంబువిరతి*నంతరాక్కరంబు। భానుశీతాంశునేత్ర*పద్మాక్షచిత్ర॥౩౨౬॥ అల్పాక్కర॥విరమంబురెంటిపై *విస్తరిల్లు।సురపులిద్దఱునొక్క* సోముండురాఁ।జరణమీఁమూఁటిచే*సాగియొప్పు। హారిపపర్యంకయ*ల్పాక్కరంబు॥ ౩౨౭॥మఱియుమంజరి॥తుదమొదళ్లనునంటి*దూఁకుశబ్దంబు। వర్జించియతిమాఱు*ప్రాసంబులిడక। ప్రాసంబులేనిద్వి* పదమైచెలంగఁ। బ్రాసంబుతుదలందుఁ*బదిలంబుచేసి। సాగింపఁగాఁజాల*సత్కవీశ్వరులు। మోదంబుపెంపార*భూమిలోపలను। బద్మాక్షుఁడెపుడుచే* పట్టుమంజరుల। చందాననలరారు*జగతిమంజరులు॥ ౩౨౮॥ ద్విపద॥సురపతిత్రితయంబు*సూర్యుఁడొక్కండు। విగమంబురెంటిపై*వెలయునొక్కటికి। క్షితిఁదగనీరెంటి* చేనొప్పుద్విపద। మితిలేకచెప్పిన*మేలంద్రుకవులు॥ ౩౨౯॥ త్రిపద॥తొలుతనునల్వురిం*ద్రులురెంటమూఁటను। బలభిద్ద్వయంబునురవియువళిలేకనలరారుఁద్రిపద॥ ౩౩౨॥ చతుష్పద॥ జలజాసనవి*శ్రమసంయుతమై।లలిషోడశమిత*లఘువులతోడఁ।గలసిచతుష్పద*గతులనుధరలోఁ। జె

లువగుఁజౌపద*సేవకసులభా॥ ౩౩౧॥ వితాళచతుష్పద॥భానుయుగముపై*
పయినవలనిం। పూనమణివిరతి * నొందిధరలో। జానలరుఁజతు*ష్పదవితా
ళా। ఖ్యానమునవినా*యకతురంగా॥ కర్ణాటచతుష్పద॥ మొగిఁబంచలఘుగ
ణం*బులుమూఁడురవియుఁ। దగులంగఁబ్రాసంబు*దాఁకరెంటిపయి। నగు
నువళిగర్ణాట*కాఖ్యచౌపదకె। సఁగుఁగృతులసత్కవుల * సమ్మతముతోడ॥
పంచపద॥ క॥ఆదిసమవృత్తములలో। నైదంఘ్రులనెద్దియైన*నార్యులువలు
కన్। బాదుకొనికృతులలోపల। నాదరమునఁబంచపాది*యనఁగానరులన్॥
౩౩౨॥ ఉ॥ ధన్యసుశీలయవ్వనిత*తత్పరతన్నదియొష్టునఁదుస। త్కన్యలుసే
యుసువ్రతము* తానునువేడుకనాచరించిస।న్మాన్యతఁగట్టిసట్టినవ*మండితతో
రమసూయచేసిపె। దైన్యమునొందికానలవి * ధాతృకృతంబునసంచరించు
కొం।డిన్యమహామునీశ్వరుఁగ*డిందిగఁబ్రోచినరుక్మిణీశ్వరా॥ షట్పద॥ప్రాస
ములుమ్మూఁడు*వాసవులాఁగ్గురి * పైసుధాదీధితితోనిర్వృతి। భాసిల్లఁగాఁబా
ద*మీనూటితోనాల్గుఁ*జేసినకృతులందుషట్పదాఖ్య॥

నవవిధరగడలు.

వ॥ మఱియునైతాళీయభేదంబులైనరగడలనేకంబులుగలవందుఁబ్రసి
ద్ధంబులైనహయప్రచారాదినవవిధంబులుప్రబంధములవర్తిల్లునవియెయ్యె
వియనిన॥క॥నరసఖహయప్రచారము। వరుసఁదురగవల్గనమువి*జయమంగళ
మున్। ద్విరదగతివిజయభద్రమ। ధురహరిహరిణవృషగతులు * దొరలుం
గృతులన్॥ ౩౩౪॥ క॥ ఆద్యంతప్రాసంబుల। భేద్యంబులురెంటరెంటఁ*బెనఁ
చిపదంబుల్।హృద్యంబుగఁగూర్చినసన। వద్యంబులురగడలెల్ల* వాలుంగృ
తులన్॥క॥కొదలేనినైపుణులఁజౌ। పదచేనుత్సాహవృత్త*పదయుగ్మముచేఁ
దుదనాదినిప్రాసంబుల।వదలకవిరచింపవలయుఁ*బ్రాజ్ఞులురగడల్॥ హయ
ప్రచారము॥ ఋతువిరామ*మినులునల్వ। రతుకనొక్క*యంఘ్రిచెల్వ।
దనరహయతఁ * దార్క్ష్యడంచు।మునుశుకాది*మునులునొగడఁ। జనుహయ
ప్ర*చారరగడ॥ ౩౩౫

తురగవల్గనము॥ఇరవులన్హయప్రచార*మినుమడించికృతులఁజెప్ప।మురవి
దూరితాగ్నివరణ*తురగవల్గనాఖ్యమొప్పు॥ ౩౩౬॥ విజయమంగళము॥ తురగ
వల్గనంబురెంటి*తోడవిజయమంగళంబు।ధూర్తకంసతూలదహన*తుహినసహ
రసదృశకీర్తి॥వరగదుగ్ధసింధుమధ్య*భాసురాంతరీపవర్తి।వారివాహసదృశమూ
ర్తిభక్తజనహృదబ్జపూర్తి॥ద్విరదగతి॥కరమొప్పఁబంచలఘు*గణచతుష్క

ముచే। విరమంబురెంటిపై*ద్విరదగతిపేరిచే।విజయభద్రము*ద్విరదగతిరె
ట్టింప*విజయభద్రముచెల్లు * విదురపూజితపాద*వేదసన్నుతనామ। దరచ
క్రకార్ముకగ * దాఖడ్గధారణా * తాపించసమగాత్ర*దళితదైత్యస్తోమ॥ మ
ధురగతి॥నాలుగుమాత్రలు*నాటినగణములు। నాలుగురెంటికి*నలివిరమం
ములు। గలసిమధురగతి*కనలునుజగణము। తొలఁగినధృతకౌ*స్తుభగవిరమ
ణము॥ ౩౩౭॥హరిగతి॥ నలసభగగములలోపలనైదే*నను నెనిమిదినాల్గిటిపై
విరమము। గలసినహరిగతిచెలువగుఁగృతులం*గవివరులౌననిచెప్పిననియమ
ము॥ హరిణగతి॥ నరహరపదియు*నాలుగులములు। కరియతిహరిణ * గతికి
నెళవులు॥వృషభగతి॥ఇరువదియెనిమిదిలఘువులుపది*యేనిటవిశ్రాంతియుఁ
గూర్చిన। నిరవగువృషగతిపద్మాధిప*యిదివినుమాదరమునముదమున॥

యక్షగానలక్షణము.

సీ॥ తుదనేడులఘువులు*తొలఁగించిచదివినఁద్రిపుటకువృషభగ* తిపద
యుగము। లలిఁగడపలనొక్క*లఘువుమానినజంపెమనుద్విరదగతిస * మ
పదయుగము। గురుతగురచ్చెర * కుతురగవల్గనాహ్వయమేకతాళియా*మ
ధురగతికి। నంఘ్రికిర్వదినాలు*గటతాళమున మాత్రలోలివిశ్రాంతిప*ద్మా
లుగింటఁ॥ తే॥ దెలియనర్థంబునర్ధచం * ద్రికలువీటి। యక్షగానప్రబంధంబు*
లతుకవచ్చు। రగడభేదంబులివియంద్రుఁరసఁగ వీంద్రు। లవితనిజసేవకస్తో
మ*యబ్ధిధామ॥ ౩౪౧

ఉదాహరలక్షణము.

సీ॥సప్తవిభక్తులు*సంబోధనంబునుగూడనెన్మిదివిభ*క్తులుక్రమమునఁ।బతి
పేరుదొరలంగఁ*బద్యమొక్కటిఁజెప్పిరగడభేదములుమా*ర్గములుగాఁగఁ।గ
ళికలునెనిమిది*దళములుగావించి దానిలోసగమును * త్కళికఁజేసి। యది
యొక్కసమసనం*బయ్యెడుదళములెన్మిదిఁగూర్చివానికిఁ*దుదవిభక్తి॥ తే॥
బయలుపఱిచికట్టకడను*బద్యమొకటి। పలుకవలయునుసార్వవి* భక్తికము
గ। నిర్వదాఱుపద్యములందు*నిడినధాత్రి।నిదియుదాహరణ।మటందు*రిద్ధ
చరిత॥సీ॥సంబోధనమునకు * సరసాళిజయపతిప్రథమకువాణివి * రావళియు
ను।శ్రీతిద్వితీయకుఝుట*కీర్తిమతియుఁదృతీయకుఁగీర్తిసుభగయు* నటఁజతుర్థి
కినిదేవలాభిని*యనుభోగమాలినిపంచమికినెసంగు* పాణియునుగ। శావతి
షష్ఠియు*లలితకాంతిమతియుసప్తమికినిఘో*ణిసత్కమలయు॥ తే॥నాదిసూ
క్తులనామధే*యములువెనుకఁ। బలికినదివేల్పులష్టవి*భక్తులకును।వారుతమ

శక్తిఁగొలఁదిని*వ్రాలుఫలములిత్తునాయకద్వయమున*కిందిరేశ॥ సీ॥సంబు
ద్ధియెడలించి * సప్తవిభక్తులుపలికినభక్తిస *ద్గతియనంగ।సంబుద్ధితోఁగూడ*
సప్తవిభక్తులుపలుకనొప్పారుబ*ద్ధలియనంగ । సంబుద్ధితోడవి * షమవిభక్తు
లతోడఁబలికినకృతియువి*ద్ధళియనంగఁ।గళికలుత్కళికలు*గమకింపఁబలికిన
కావ్యంబునుత్కళ్ల*కంబుననఁగ॥ తే-గీ॥ నవనిఁజాటుప్రబంధంబు*లందుమిగు
ల। నాటుకొనియొప్పుచుండునీ* నాల్గుదెగలుఁ। గానఁబడును దా హరణము*
ల్గానలోల।కామెపల్లీశవల్లపీ*కామకృష్ణ॥ ౩౪౪॥ ఉ॥ శ్రీవనితాసనాథుఁడువ
శీకృతభక్తమనోంబుజుండువి।శ్వావసుఁడుగ్రసేనుఁడురు*వైద్యుఁడజేయుఁడ
గణ్యసద్గుణ । ప్రావృతభూషణోజ్జ్వలుఁడ * హాఃపతికోటిమరీచిభద్రదం *
శ్రావళినాయకావనుఁడు*దారుఁడుగృష్ణుఁడుమమ్ముఁబ్రోవుతన్॥౩౪౫॥ కళిక॥
మఱియుదేవకీశౌరసేనికు*మారనిర్మలరత్నరాజము।కఱకుటసురలనెల్లఁదా
రుణ*కదనధారుణిఁదునుము తేజము । బలిమినందనవనములోపలి * పారిజా
తముధరకుఁదెచ్చెను।గోలదిమిాఱిసమ్మదంబునఁ*గుండలంబులుతల్లికిచ్చెను।
జెలఁగినరుపకుసూతకృత్యము*చేసికౌరవులఁబరిమార్చెను।దలఁపుమఱువని
దాసచయములఁ*దవిలితిరుగనిముక్తిఁజేర్చెను। వెలఁదికోఱకును బాణుచేతు
లు * వేయునఱికినవిక్రమోగ్రుఁడు । జలదములజగిదెగడునొడలున * జాను
మిాఱెడుశుభసమగ్రుఁడు ॥ ౩౪౬ ॥ ఉత్కళిక ॥ కమలనేత్రునిరాకరోయు
చు*యమునయొడ్డునఁదపము సేయుచు ।నున్నకాంతనుజూచిరయమున * ను
న్నసుద్దివచించిప్రియమున । నరుఁడుగూర్చినమిత్రుఁ నానతి*కరముపట్టెడుదా
నిఁదానతి। విదళితాసురసార్వభౌముఁడు*యదుకులాంబుధిపూర్ణసోముఁడు॥
౩౪౭॥ఉ॥మానవులారరోగములు*మాసును లేములు లేవుసంపదల్ । జానగు
దుఃఖముల్దొలఁగు*జాఱునఘంబులునుందబుద్ధులై ।దీనతనొందనేటికిన*తిస్థిర
భక్తినిఁగొల్వుఁడీపరా।ధీనులుగాకమిారువసు*దేవకుమారకుముక్తికొసమై॥
౩౪౮॥కళిక॥మఱియుఁబ్రేతలనెల్ల*మురలుకొల్పినవానిఁ।దాళవృక్షములెల్ల*ధ
రణిఁగూల్చినవాని।గాలిరక్కసుజావఁ*గాలఁదన్నినవాని॥౩౪౯॥ ఉత్కళిక॥
మండుపావకుఁగొల్చి * ఖాండవాహుతిఁ వ్రేల్చి । పార్థివేశ్వరుఁగాంచి * పార్థు
నక్కడనుంచి । దారకుండమరించి*చేరఁదెచ్చినమంచి । యరదమెక్కకపూ
ని*పురికివచ్చినవాని॥ చ॥ పులసిలనేలమానవుల* పుట్టువుపావనమయ్యెనెప్పు
డున్ ।గళవళమేలరోగముల*కాలగతింగడవట్టెనీతిబా । ధలునుదరిద్రతావ్య
ధలు*దవ్వులకేచనువాంఛితార్థముల్ ।గలుగునమేయుచేతఁగమ*లాధవుచేవ

టపత్రశాయిచేన్ ॥ కళిక ॥ మఱియుఁబ్రహ్మమాయఁగెల్చి * మసలుమం
త్రవాదిచేత । నెఱిఁగిసాంభకునకువరము*లిచ్చిమెఱయుమోదిచేత। మృత
తనయునిమరలగురున * కిచ్చినట్టియమృతుచేత । నతులరాసకేలిసలిపి*నట్టి
యాదినటునిచేతఁ ।బిండిరుబ్బునాఁతిమోము* పెరుగుదుడుచుకొంటెచేత।
మండుచున్నకారుచిచ్చుమరిగిత్రావునమరుచేత।నెలుఁగుతోడఁబోరిమణియు
నింతిఁగొనినయజరుచేత । వెలయఁదులసిపూసపేరు * వేపికొనినజోగిచేత॥
౩౪౮॥ఉత్కళిక॥ గట్టిగశరపంజరంబు * గట్టఁదలఁచి వేగిరంబు।చవుటికడలి
చెంతఁజేరి * పవనతనయుతోడఁబోరి।తన్నుఁజేరినంతవచ్చిచెన్నుగెలుపునరున
కిచ్చి।మహిమమెఱయుకృష్ణుచేత * మిహిరకోటిదీప్తుచేత॥౩౪౯॥శా॥ ఓలం
బాసకునేకమత్సరముతో*నుప్పొంగిపెక్కేడులు। న్లీలాకారమునంగొలంకునడు
మఁ న్నిట్టాడునక్రంబుతోఁ।జాలంగయ్యముచేసిచిక్కినమద*స్తంబేరమస్వామి
మై।కేలంబట్టినిమిర్చినట్టిహరికై *కృష్ణాంబుభృన్మూర్తికై ॥కళిక॥ మఱియు
ను।గౌమోదకియునుఖడ్గము*మణియునుశంఖముఁబట్టినహరికై ।మెఱయఁగ
విద్యుచ్చేలముఁదాల్చుక*మెలఁగెడుదధికణపరిదిగ్ధునకై। పెలుచంగదిసినమ
ల్లులనిరువురఁ*బిడికిటఁబొడిచినబలుమల్లునకై । వెలయఁగయమునానదిలోఁ
గాళియు*విషధరుఁదోలినయదుసింహునకై ।విజయునిరథసారథియైగురునృప*
భీష్మాదులఁగెలిచినభూపతికై । గజిగాయవనాభిధుముచుకుందునిఁ*గనుదృష్టి
నిఁజంపినశ్రీపతికై ।బలువిడిదేవకితండ్రినిమధురకుఁ*బట్టముగట్టినగోవిందున
కై ।గెలదాల్చినవైఖరిగోవర్ధన*గిరిమోచినమహదానందునకై ॥ ఉత్కళిక ॥
తొలిపుట్టువునోముఫలంబునవే।బలువిడిగినగుపేదఱికంబునవే,। సరికొండల
మందుచుఁబైసంబై ।పురికింబరమానందమునంబై ।కొనియుబ్బుచువచ్చికలి
మిపనికిం।గనియడుకులొసంగినబాపనికి। స్తలిమిచ్చినబాలస్నేహునకై ।కలు
ములచేనేలినకృష్ణునకై ॥౩౫౧॥మ॥పురిటింటంబసిబిడ్డచందమునవా*పోవంగ
నాఁడాత్మలో।మురువొప్పన్విషదుగ్ధయుగ్మకుచయై * ముద్దాడురాకాసిగు।ర్తె
ఱిఁగిష్టంబుగఁబాలుద్రావుమిషచే*న్నిర్జీవనకాలంబునన్ ।ధరణింగూల్చిననం
దపుత్రువలనం*దార్క్షణాధరస్థితుల్ ॥

కళిక॥ మఱియుగీతామృతస * మగ్రసింధునివలన। వఱలుభవపటుతిమి
ర * వనజబంధునివలన । బొంకుటెయ్యెడలేని * భూరిసత్యునివలన । జంకు
చెన్నడులేని*సమరనిత్యునివలన ।ఖేదముల్బెడబాపు*కేళిమర్దనువలన।నాది
కారణమూర్తి*యగుజనార్దనువలనఁ। గానరానిపదముల* గాముపానుపువ

లనఁ। బూనిగోద్రాలికిఁ*బుట్టుకొనుపువలన॥౩౫౨॥ ఉత్కళిక॥ తనుఁబిల్వమిగు
లఁగూఁద*దినిపాకమింపారఁ। జేసిద్రౌపది చేత*నాసదీరఁగ మేఁత । యడిగినము
నీశులకు*నిడఁగల్గు దాసులకుఁ। గల్పించుహరివలనఁ*గల్పస్థాయివలన॥౩౫౩॥
శా॥ కారాగారమునుండి వెల్వడిభుజం * గస్వామిసుచ్ఛత్రమై । పై రాఁదా
ర్తుల్ వ్రేఁడువాకిళుల్ దైఱువన*భ్రస్తోమముల్ మీఱిశ్రీ। సూరోద్భూతిపథంబోసం
గఁదనుఁగ్రోం*చుందండ్రియే తెంచిచొ।ల్వారం బెల్లనునిల్పఁబోల్చుహరికి*న్వా
లారనేత్రమొక్కొర్దక ॥ కళిక ॥ మఱియుఁ బెఱయనెఱయనుఱియు * మధునిఁ
గూల్చినట్టిహరికి। నుఱిమితఱిమిచఱిమినుఱుము*గ్రక్కుఁ గెల్చినవితకరికిఁ। గఱ
చిచఱచియఱచిపఱచుఁ*గపినిఁజంపినచ్యుతునకు। మఱిగితిరిగివిఱిగిరొరగుఁ*మ
ద్దులీడ్చినయమితునకు। సరలి కెరలివరలిమరలి*సాళ్వుఁ జంపినశూరునకు । గరిమ
మెరిమెరొరిమినెరిమి * కామెపల్లి మందిరునకు। నయముప్రియమురయముజ
యము*నరునకిడిన కేశవునకు । వ్యయముభయములయముక్షయము * వైరి
కొసఁగుమాధవునకు॥ ఉత్కళిక॥ గొల్ల లెల్లఁ దల్లడిల్లఁ * బెల్లుజల్లులల్లి ఱాళ్ల
సోనవానమానపూని*కానరానికానలోన । నూఁచిలోఁచినోఁచిమోఁచి * ద్రో
చినట్టిహామనునకు ॥౩౫౫॥ మ॥ పృథులావంతివరస్వయంవరమున * న్విందా
నువిదామలఁ । ప్రథనక్షోణిని గెల్చిసద్గుణసుభ * ద్రన్భద్రఁ దోఁకొంచువ ।
చ్చిధరాధీశునను జ్ఞ చేననలసా*క్షీకంబుగ్రహింప్యాక్తస। ద్విధిఁ బెండ్లాడినకృ
ష్ణునందునిలిచె*న్దీర్ఘప్రతాపోన్నతుల్॥ కళిక॥ మఱియును గ్రసేనామాత్యు
నందు । నెఱిమీఱిలయకాల * నిత్యునందు । విదురార్చితపదార*విందునం
దు । విదళితఘోరారి * బృందునందు । నాభీరవస్త్రాపహారునందు । బలిప
ట్టణద్వార*పాలునందు। జలగాదిదశతనూ*చ్ఛాదునందు॥ ౩౫౬॥ ఉత్కళిక॥
సజ్జరాగంబు। రజ్జునాగంబు*కంధిరోగంబు । మందరాగంబు * రాపుతోనూ
చి। వీపుతోమోఁచి*వెలయుహరియందు। జలజాక్షునందు॥ ౩౫౭॥ ఉ॥ ధర్మ
జుఁడంపినంజరిగి*దంతిపురంబుననాంబికేయుతో। ధర్మముఁ జెప్పిదుష్కృతు
ల*డగ్గఱశాంతనవాదిసజ్జనుల్ । నిర్మలచిత్తులెల్లఁగను*నేరపునన్సభఁదాల్చి
నట్టిని।న్నర్మవహాకృతిందలఁతు *నాదుమనంబుననందనందనా॥ కళిక॥ మఱి
యు[illegible]గన్మోహన*మాయఁదాల్చినఁజాల । జిఱుముతఱిద్రౌపదికిఁ*జీరలిచ్చి
నకాల । సఖులతోనదిలోనఁ * జల్దిగుడిచినబాల । విఖనసుండెదలోన*
వేఁదలిగ్చినలోల। నరుతేరినొగలపై * నాట్యమాడినవీర । సరకుగొనిభీష్ము
పైఁజక్రమెత్తినశూర।తరినిసద్గురుసుతుల*దాపరించినసదయ। పెరిమెనాగ

పురంబు* పెకలించినవిజయ॥౩౫౮॥ ఉత్కళిక॥ గురుభీష్మ రాధేయు*
లురుజన్యమున నేయు । శరవన్హిఁబయలెక్కియురదమల్లను నెక్కి। తరుగాల్చు
నెడ పాండు*తనయులే గురిమెండు। బ్రతుకఁజేసినపుణ్య*వితతదీనశరణ్య॥ శా॥
నీవుకుండవు నిన్నునమ్మికొలుతు*న్నీచేసుఖంబబ్బెనీ। కై వేదండమొనర్తునీవ
లనని * ప్రాప్తి చేకూఱెనీ । కేవిశ్వాసముఁ జేర్తునింకమదిలో * హెచ్చ
య్యెనీయందునా । కై వారంబులుశౌరసేనతనయా*కామేపలీవల్లభా॥ ఉ॥
నామనవిచ్చగింపుమిట। నన్నయభట్టకృతాంధ్రశబ్దచిం।తామణిఁ గల్పనోక్తిక
ల*నాచతురోపములుల్లసిల్లని।చ్ఛామతినర్పణంబుగ నొ*సంగితిగామెపలీశనీ
కునై।రామయమైతగన్భవదు*దాహరణంబుజగత్ప్రసిద్ధిగాఁ॥ సీసంబులనున
విసమవిషమంబులు రెండు దెఱంగులయ్యె వానివిశేషంబులెట్టివనిన॥ సీసమా
లిక॥ యతినైనఁ బ్రాసంబు * నందైన రెంటితోఁ। జెప్పిరేనియుసమ* సీసమగు
ను। నియమములీని పై * నిలిపినసీసంబులాఱుదెఱంగులై * యతిశయిల్లు ।
నెనిమిదంఘ్రులఁబ్రాస * మెక్కింపవళ్లకై సర్వతఃప్రాససీ * సంబనంగఁ ।
బ్రాసమాఱంఘ్రులఁ * బదిలంబుగావింపనక్కిలిప్రాససీ * సాఖ్యమనఁగ ।
నాదినేవడినిల్పి * రావడేపదమల్లఁ జేయు నెయ్యదివడి * సీసమనఁగఁ ।
బదఖండములయందుఁ*బ్రత్యేకయతులుగాస్థిరనవకలివడి*సీసమనఁగఁ । గు
రుగానుత్సాహ*తుదయందుగీతంబుచెప్పినవిషమాఖ్య*సీసమనఁగఁ । గడవె
ళ్లలఘువులే * కల్పించిరెడ్డానసర్వలఘుసీ* సంబుననఁగ॥ తే॥ సప్తవిధములివి
యశబ్ద* శాసనుండు । పంచమామ్నాయఫక్కిలోఁ*బల్కఁగాని । కడమ
కవులాఱుసీసము*ల్విడిచిపెట్టి। చెలఁగిసమసీసపద్యమే* చెప్పినారు॥ ౩౬౦

అందుసీసలక్షణమెట్టిదనిన.

క॥ సురపతులాఱ్గురిపై భా।స్కరులిరువురుగూడనొక్క*చరణముపొల్చుం।
బరగునవినాలుగడుగుల । విరమముపై రెంటరెంట* వెలయఁగవలయుఁ ॥
౩౬౧ ॥ క ॥ వాసిచరణములునాలుగు । చేసితుదినిగీతమొకటి* చెప్పఁగన
య్యెఁ । సీసముతంగెడదేశవి । భాసురశుభఖేల కామె * పలిగోపాలా ॥
[illegible]మసీసము॥ బ్రతికించెనెవ్వాఁడు*మృతగురుతనయుని మెలఁతవేఁడిన మె
చ్చి * మేలుచేసెఁ । బోషించె నెవ్వాఁడు * పొదివినదారుణాపదలెల్లఁ దొ
లఁగించి * పాండుసుతుల । వెడలించెనెవ్వాఁడు వెడపాడుబావిలో నూ
సరవల్లియై * యున్ననృగుని । మర్దించెనెవ్వాఁడు *మాసలంబున వృష్ణియ
[illegible]॥ తే-గీ ॥ [illegible] * విపిన

మెల్ల। జాతవేదోత్థవిలసిత*జ్వాలమీఁదఁ। నతనిఁగీర్తింతుమదిలోన * నను
దినంబు । ననఁగనలరారుసమసీస * మఖిలకృతుల॥ సర్వతః ప్రాససీసము॥
వేదండవరదుండు * వేధోండగాండుండు । నాగేనశయనుండు * యాదవేం
ద్రుఁ । డాదిత్యవంద్యుండు * సౌదామసులభుండు। వేదాంతవేద్యుండు * కా
లనీలుఁ । డాదితేయుఁడుబిందు * నాదకళాతీతుఁ । డాదిత్యకులజుండు* బా
ధితారి । మేదినీశ్రీశుండు * భూధరగాత్రుండు । శ్రీదమిత్రసఖుండు * ద్వా
రకాత్ముఁ॥ తే-గీ॥ డాదిదేవుఁడాశ్రితగంధ * మాదనుండు । చేదిసాంభక
వైదర్భ * సూదనుండు । మేనురమురళీనాదవి * నోదుఁడనుచుఁ । జెప్పిన
నుసర్వతఃప్రాస * సీసమగును ॥ ౩౬౨ ॥ అక్కిలిప్రాససీసము ॥ శిక్షించెనె
వ్వాఁడు * చేటుకై సభలోనఁ జెడుమాటలాడిన * చేదివిభుని । రక్షించెనె
వ్వాఁడు * ద్రౌణిబాణముచేతఁ । జిక్కకుండఁగఁబరి* క్షిన్నృపాలు । భ
క్షించెనెవ్వాఁడు * పర్వతాకృతిచేతనాభీరులగ్గించు * నారగింపు । వీక్షిం
చెనెవ్వాఁడు * వేడ్కతోసేవకుల్ । బ్రతుకునట్లుగఁగృపా * పాంగదృష్టి ॥
తే-గీ॥ దాక్షిణాత్యునిసాంభక * ధారుణీశుఁ । జంపెనెవ్వాఁడుపోరులో * సా
హసమునఁ । బక్షిరాజతురంగుఁడే *వ్వాఁడనంగఁ । జెలఁగుచుండువృత్తప్రా
స*సీసములిల॥ ౩౬౩॥ వడిసీసము॥ విజయసారథిఁగాని* వినుతింపఁగానొల్లఁగి
రినాయకునిఁగాని*కీర్తిసేయ।యాదవేంద్రునిఁగాని॰ యభినుతింపఁగనొల్లమ
ధుసూదనునిఁగాని* మదినినిల్పఁ।బద్మనాభునిఁగాని ప్రణుతింపఁగానొల్లఁబా
ణీనపతిఁగాని*బ్రస్తుతింప। బాణసంహరుఁగాని*భజియింపఁగానొల్లఁబీతాం
బరునిఁగాని*ప్రీతిఁదలఁప॥ తే-గీ॥నవితవేదండపతిఁగాని*యనుసరింప। ననుచు
నినుఁగూర్చియనురక్తి*నాత్మనెపుడు। పొగడుసత్కవిప్రజములఁ*బ్రోచితనఁ
గఁ।దనరువడిసీసభేదంబు*తాళభేది॥ ౩౬౪॥ అవకలివడిసీసము॥ సామాజికా
హిత * స్తోమంబుసామంబుగామించిమైత్రికి * నామతింప।నభిమానధారుణీ *
విభులుదానంబుచేనక్కఅలన్నియుఁ*జక్కఁజేయు ।నతిరుక్మపక్షమా*వతు
లుభేదంబుచేదినదినక్షీణత్వ*మునకుఁజెడఁగఁ।బదిలింపుటుద్దండు*లొదిగిదం
డంబుచేఁదనయాజ్ఞయాదల * నునిచినడప॥ తే-గీ॥ సంధియానాదిషాడ్గుణ్య*
బంధురముగ।నాంశక్తి। తయోపేతుఁ*డై మురారి।నేలననురక్తినీతిత్రో*నేలె
ననుచుఁ।జేయనవకలినసీసము*పేసమగును॥ ౩౬౫॥ విషమసీసము॥ అంచితము
గభీమునకుసహాయుఁడుగుదెంచితా। నించుకెదిరిమురముసేయ*నేయునంగుశం
బుతాఁ।కించుకొనకకినుకవలనఁ*గెరలినరకపుత్త్రుమ।గ్గించినట్టిసవ్యసాచి*తేరి

ఘోటకావలిం॥ ఆ-గీ॥ దోలుకృష్ణయంచుఁ * దోరంపుటుత్సాహ । గీత
మొకఁడుమేళ * గింపవిషమ । సీసమనఁగవెలయు*శ్రీకామెపల్లీశ । జమ్మిచెం
తనున్న*చతురవచన ॥ ౩౬౬ ॥ సర్వలఘుసీసము॥ క॥ క్షమపద్ధెంశల్లఘువు
లు।త్రిమహేశవిరామముగల*దీర్ఘపదచతు।ష్కముపైనొకగీతియుర । ప్ర
మథసనర్వలఘుసీస * పద్యమునకగుర్ ॥ ౩౬౭ ॥ సీ॥కరివరదపరమకృప * ధ
రణిధరసురవినుతకనకవసననరహరి* గరుడగమన। నళినకరపదనయన * దళి
తఖరదనుజచయనరసఖవరగుణనిధి * శరధిశయన । పరమపదనిలయహరి *
పరమపురుషప్రకృతికిఁబరుఁడనినినునిగమని*వహముపలుకునిరతమునుహృ
దయమున*నినుఁదలఁతుననుమనుపుమనియనఘచరితజల*దనిభతనువ॥ తే-
గీ॥సర్వలఘుసీసమీరీతి*సకలసుకవి।వరులుచెప్పుదురిలమీఁద*పరుసనెల్ల।వా
రుమెచ్చంగసర్వేశ*వారిజాక్ష । కామెపల్లీశయచ్యుత * కామజనక॥ క॥ బల
సోదరగీత్యుదితా । ర్యలునాల్గార్యాఖ్యగీతు * లాటవెలఁదితే। టలురెండుస
మములెత్తుక । మలనాహ్వయపసడలువిష*మంబులుమూఁడుర్ ॥ సమగీతి॥
క్షమఁబథ్యాకందముచం। దమునర్ రెండరలుదెలియఁ*దనరింపర్ । సమమ
నుగీతికృతులలోఁ । గమలాహృదయాబ్జవాస*కమలాక్ష॥ ఉద్గీతి॥ మొదలి
సగముచపలగతిం। దుదన్నగముపథ్యగతిని*దొడరంగా । నిదియుద్గీతియసం
దగు।విదురాక్రూరాదివరద * వేణుధరా॥ఉపగీతి॥ ధరఁజపలాకందమువై ।
ఖరిన్నగంబైన * కావ్యములర్ । బరగునుపగీతిపూర్వా । మరవ్రజతమిస్ర *
మార్తాండా॥ ౩౬౯ ॥ ఆర్యాగీతి ॥ సముదీరితపథ్యాకం । దముకన్నునొక్క
గురువు * దాఁకించినచో । క్షమనార్యాగీతియగు।న్గమలాప్రాణేశసహజ*కం
దంబదియే॥ సమగీతులందునాటవెలఁది॥ మేలుమేలటంచు*మిత్రులుముగ్గు
రు। వింతవింతయనుచు * విబుధులిద్ద।ఱహాహాయనుచునూరు * లయిదుగురు
మెచ్చ।నాటవెలఁదిమూఁట*నలరుసగము॥ ౩౭౦॥ తే-గీ॥ మిత్రుఁడొక్కఁడు
వీణియ*మీటుచుండ।విబుధవరులిద్దఱర్థంబు*విప్పిచెప్ప। నినులునిద్దఱువిను
చుండ*నేకగతిని।దేఁటగీతంబుమూఁటను*వాటమయ్యె॥విషమగీతులందునె
త్తుగీతి ॥ సురనాథుమీఁద* సూరులిరువురురెంటవిరతి । ధరణిఁబ్రాసంబు *
దనరునెత్తుగీతియందు॥ కమలసగీతి॥ హగణమైనఁజాలునగణ * మైనఁజాలు
హగణ । నగణములును రెండుగలసి * నాటియంఘ్రికేకు । తగినవిరతినాలు
గింటఁ*దనరఁబ్రాసమొదవి। మిగులమెఱయుచుండుఁ*గృతులఁగమలనాఖ్య
గీతి ॥ ౩౭౧॥ పవనగీతి॥ ఇనునిముగురుభానుస *లాదిత్యపతులిద్ద । ఆవలనేగుర

ర్కు—*లర్థమునకుఁ।బవడగీతియందుఁ*బ్రాసముల్ సమకూఱు। నవియెయ్యాట
వెలఁది*యందు లేదు॥ వ॥ ఇదినవగీతివివేకం బింక బిరుదావళిలక్షణం బెఱిం
గించెద॥ తే॥ క్షితిమహారాష్ట్రభాషచేఁ*జెప్పఁబడెడు। భీకరోక్తులుబిరుదు
లై *పెక్కు—దనరు। వానిబిరుదావళియొనర్చ * వలయునంధ్రు। బుధులుసం
బుద్ధిపదములు * పొసఁగఁగూర్చి॥ ౩౨౭॥ చ॥ అతిభుజవిక్రమోద్భవము*లై
రిపుకర్ణకఠోరకంబులై। యతులితవీరవాక్కులయి * యాదిమపార్థివలాం
ఛనంబులై। ప్రతిపదనూతనంబులయి * భాసిలుసూక్తులుగూర్చిస్వస్తివా।
కృతతులఁజెప్పనొప్పుబిరు * దావళిసార్వవిభక్తికంబుగాఁ॥ చ॥ సలలితవా
క్యగుంభనల*సర్వవిభక్తులదీవసంబులఁ। జెలువగుపద్యమొక్కటిర * చిం
చినపిమ్మటగౌడరీతిసం।కలితచతుష్కషట్కదళ*గద్యములెన్మిదియుంబదా
ఱునిం। పలరఁగఁగూర్చిపేర్చిబిరు * దావళిఁజెప్పఁగనొప్పునెంతయుఁ॥ చక్ర
వాళము॥ క॥ ఒకపద్యముపిదపదళా।ష్టకసందర్భాష్టగద్య * చతురంబగుఫ।
క్కికిఁబేరుచక్రవాళం। బకటచతుర్భద్రమదియె * యచ్యుతమఱియుఁ॥ క॥
తొలిసమసనాంత్యవర్ణయు। గళమేపునరుక్తిగాఁగఁ * గైకొనిసామీ। ప్యల
సత్సమాసముమొదల। నలరించినచక్రవాళ * మగుదాశార్హా॥ తే॥ అవధ
రింపుముదేవది*వ్యప్రభావ।భావనాతీతనిస్తుల * పరమమూర్తి। పూతనా
జైత్రసుత్రామ * పుత్త్రమిత్ర। మిత్రశశినేత్రనిర్జర * స్తోత్రపాత్ర॥చిత్రకవి
త్వము॥సీ॥అనులోమమువిలోమ*మునిరోష్ఠ్యమునుదలకట్టునుగుడులుశృం*
గములునక్ష। రవిలోపమునుబద* భ్రమకంబుపద్యభ్రమకమునునల్లెంట్లు*
మఱియునేక। పదియుద్విపదియుఁద్రి * పదియునునేకవర్ణంబునుద్వ్యక్షరి*
త్ర్యక్షరియును। సరవినిచ్ఛావాక్య*సంఘట్టనంబునునాదిగాఁగొన్నిప* ద్యం
బులెల్ల। క్షితినిజిత్రకవిత్వప్ర*సిద్ధనామ। ధేయములచేతఁబెంపొంది * తెలి
విమీఱు। వానిఁదెలియఁగవచియింతు*వాసుదేవ।నందగోపాంగనాపుత్త్రి
నరకజైత్ర॥ అనులోమము॥ క॥ దామోదరసామతనధ। రామాసరసాకర
దళ * రథహరిరాధా। కామాసదయాతిపరమ। ధామావరయాదవకుల *
దారకరాసా॥ విలోమము॥ క॥ సారాకరదాలకువద।యాంరవమాధామరప
తి*యాదసమాకా। ధారారిహధరళదరక। సారసమారాధనతమ * సా
రదమోదా॥ నిరోష్ఠ్యము॥ క॥ పావనపాపాబాభా। మావాయనునాఱు
లిప్పులు * మఱిపద్యములో। భావింపదొరలకుండిన। భూవలయమునన్నిరో
ష్ఠ్య * మనిపాలించుఁ॥ ౩౨౮॥ క॥ సరహార్యక్షదయాకర। కరిరక్షణచక్రహ

స్త*కాంచనచేలా। గరుడతురంగజనార్దన। ఖరదైత్యనికృంతనహరి * కం
జదళాక్షా॥ గుడులు॥ క॥విరివినినిలిచిరివినిచి।క్కిరిదివినిశిఁదిరిగిరితిరి * గిమిడి
కిక్షితి। ల్లిరిచింతిల్లిరితివిరిరి। సిరికొఱకుధనాఢ్యులనఁగ*క్షితిగుడుసులగుఁ॥
క్రొమ్ములు॥ క॥ గురుఁడునుశుక్రుఁడునుగ్రుఁడు।పురుహూతుండునుశుకుండు *
బుధుఁడునుగుహుఁడుఁ। బురుకుత్సుండునుగుత్సుఁడు। గురునుతులొనరించి
రనఁగఁ*గొమ్ములుకృష్ణా॥ అక్షరవిలోపము॥ క॥ రవికన్యాసుందరకర। మవ
ళంబనమోర్చియాఁదె*నచ్యుతుఁడనియే। నవవర్ణవిలోపముగా। నవనింబ
తియింపవలయు*నార్యులునలరఁ॥ పదభ్రమకము॥ క॥ ధీరానానారాధీ।
ధారాకరతాతరళిత * తారకరాధా। ధారాసుతతసురాధా। ధారితతరి
ధాసనాఁబ * దభ్రమకమగుఁ॥ ౩౨౯॥ పద్యభ్రమకము॥ క॥ రాధానాధా
తరళిత। సాధకరధతావరసుత * సరసనిధానా। నాధానిసరసతనురవ। తా
ధరకధసాతళిరత * ధానాధారా॥ నల్లెంట్లు॥ క॥ నారదమునిశార్దూలము।
కూరిమినజినంబుఁగప్పు*కొనివేడుకతో। నారాయణవాసమునక। నాతరమే
తెంచుననఁగ * నల్లెంటులగుఁ॥ ఏకపాది॥ తే-గీ॥ మతివినాయకభరితస *
మ్మదుఁడనంగ।మతివినాయకభరితస*మ్మదుఁడనంగ। మతివినాయకభరితస*
మ్మదుఁడనంగ। మతివినాయకభరితస * మ్మదుఁడనంగ॥ ద్విపద॥ తే-గీ॥ సౌ
మ్యగురుకవుల్ నినుఁబ్రీతి*సరసిజాక్ష। భోగిభోగాసనుండని * పొల్చుటరుదె।
సౌమ్యగురుకవుల్ నినుఁబ్రీతి* సరసిజాక్ష। భోగిభోగాసనుండని * పొగడద్వి
పద॥ త్రిపద॥ తే-గీ॥ దేవమునివంద్యగోవింద*దితిజహరణ। పుండరీకాక్ష
యవ్యక్త*పుణ్యపురుష।యమరసన్నుతగోపాల * హరిముకుంద। దేవమువ్య
క్తహరియునాఁ * త్రిపదయయ్యె॥ ఏకాక్షరి॥ క॥ నానాననానున్నన। నూ
ననునిన్ననెనేను * నున్ననినినసై। నానీననునానానును। నానూనయనంగ
నొంటియక్షరమయ్యెఁ॥ ద్వ్యక్షరి॥ క॥ మునినామామమ్మునుమన। మున
నూనిననేమమునను* మొనమ్మాననున।న్మనుమనిమననముమన్నన। సనుమా
నానామునినయ*నద్వ్యర్ణమగుఁ॥ త్ర్యక్షరి॥ క॥ మానితమతితోమమతను।
సీనామమునేమమునను*నేనుమనమునఁ। నూనమునమతముమానను।దాన
కముగఁదలఁతుననఁగఁ*త్ర్యక్షరియయ్యెఁ॥ ఇచ్ఛావాక్యసంఘట్టనము॥ క॥
తోటలులెస్సైయున్నవి। తాటాదూటములుగావు*తాపసులుండఁ। బేటః
లుదామోదరుచె। ర్లాటలకున్నెళవులుమఘు* రాపురిచెంతఁ॥ వ॥ ఈ పద్య
మునఁదోట,తాట,పేట ఆటయనుమాటలర్థవంతముగాఁ గూర్చుటంజేసి దీ

పేరుఇచ్ఛావాక్యసంఘట్టనము॥ బంధకవిత్వము ॥ సీ ॥ గోమూత్రికాఛత్ర*
గుచ్ఛకుండలినాగకంకణమర్దల*ఖడ్గచక్ర। పంకజసర్వతో * భద్రమురజాక్షు
రీప్రముఖబంధంబులే * ర్పడఁగఁజెప్ప। వృత్తముల్బంధక * విత్వవిశ్రుతము
లై కవులకుఁజెవులపం * డువులుసేయఁ। బటుతరప్రౌఢిమఁ * బండితపామర
సాధారణంబుగా * జగతిలోన। రాధికాకేళికాలోల* రమ్యశీల। భూరిగుణ
సాంద్రదయను * కులాంబోధిచంద్ర। వల్లవీమానచోరదు* ర్వారశూర। పర
మవాచాలరాజగో*పాలబాల॥ వ॥ ఇదిబంధకవిత్వంబింక గర్భకవిత్వంబువి
వరించెద॥ గర్భకవిత్వము ॥ సీ ॥ గాంగేయకౌశేయ * ఘనకందగీతసద్గర్భ
చంపకమాలి*కయువరిష్ఠ। కందపద్యద్వయు * కమలవిలసితరుగ్మవతికాగర్భి
త * క్రౌంచపదము। గీతమత్తేభవి *క్రీడితాకందగర్భితసీసమునఁటమ*ద్వృ
త్తగర్భి। తోత్పలమాలిక * యునుసుకల్పితకల్పవల్లి యుసీసరూ * పద్విపద
యు। స్రగ్విణిగర్భము * జంగప్రయాతంబుకందగర్భితమణి * గణనికరము।
కలితచతుర్విధ*కందపద్యమునష్టవిధకందమునుబంచ*విధసువృత్త॥ తే॥మా
దిగాఁగలకొన్నిప*ద్యములుపెక్కు।సరవిఁబద్యములిమిడిదో* షములులేక।
కానవచ్చినవియెల్ల*గర్భకవిత। ధరణినొప్పారసీరీతిఁ * దనరుఁగృష్ణ॥ ౩౮౧
కందగీతగర్భచంపకమాల॥ చ॥ సరహరికేశవావనజ * నాభరమాధవవంశ
హస్తబం। ధురసుగుణాకరాదురిత * దూరజనార్దనదోర్బలాఢ్యగీ। ర్వరగి
రిశస్తుతాయురహ * రాసురపూజితముఖ్యపాదసుం। దరపురుషాగ్రణీభుజ
గ * తల్పశచీపతిపుత్రరక్షణా॥ ౩౮౨॥ ఇది భాషాపరిచ్ఛేదములోఁ దెలుపఁ
బడియె॥ కంపద్వయకమలవిలసితరుగ్మవతీగర్భక్రౌంచపదము ॥ ద్వారవతీ
నా*థాసమదారాతరుణధవళతర * ధరనుతనామా। మారమణీధా * మా
సుకుమారామరుదధిపతిరిపు * మదగిరిశంబా। సారసనేత్రా* సత్యవిచారా
శరరుహభవముఖ * సకలసురేశా। సూరకులాతే * జోజితసూరాసురవర
మణినిభ - సురుచిరదేహా ॥ ఇదివర్ణపరిచ్ఛేదములోఁ దెలియఁజేయఁబడియె॥
మత్తేభవిక్రీడితాకందగర్భసీసము॥ వినయసంపన్నర * విప్రభూతరమణీనా
థాపయోజేక్షు * ణానరాప్త। విభయదాకారహ * విర్భుగాయతరిపుప్రా
ణానిలాహీశ్వరారమేశ। విలయకాలానల * విక్రమప్రథితసాల్వగ్రావవ్ర
ద్ధశ్ర*వాపరేణ్య। విలయశీలాయను * వీరకౌస్తుభధరాచక్రియశోదాత్మ*
జామునుంద ॥ తే॥ కరివరదపూతనాంతక * గరుడగమన। సత్వసహితకామ
జనక * శంకరసఖ। కనకవసనసుందరదేహ*వనధిశయన। సనకముని వినుత

చరణ*సరసిజయుగ॥ ౩౮౩॥ ఇదివళిప్రాసపరిచ్ఛేదములోఁ దెలుపఁబడియె ॥
వాణీపద్మాంబారతిదరధ్వనితాళమధుర గర్భోత్పలమాలికావృత్తము॥ శా
రదశాసితప్రసవ * చాపవిఖండనసామసన్నుతా। తారణదానపోషధవ*
తాపనమండనధర్మతత్పరా। వారణభాసురప్రభవ * ప్రాపకభండనవాస
వానుజా। పారదవాసుదేవభవ * పాపవిఖండనభర్గపూజితా॥ ౩౮౪॥ ఇది
యీపరిచ్ఛేదముతుదను దెలిపెదము॥ కల్పితకల్పవల్లీప్రహరణకలిత॥ కర
ధృతకరుహం * కరిహితకరణం। కరుహాసఖరుచిం * గరుడఖగరథం। ఖర
ఘనకరవిం * ఖరతరకరగం। గరళముఖరిపుం * గరధరకరతం॥ ఇది సంధిపరి
చ్ఛేదములోఁ దెలిపెదము॥ మఱియుఁ గల్పితకల్పవల్లీభాస్కరవిలసితము॥
అక్షరహారివిక* చాంబురుహాక్షా। యక్షపసఖనుత* యదుకులదక్షా। రక్షక
సురవిదు * రద్విపరక్షా। రాక్షసవిదళన * ప్రరుచిరవక్షా। పక్షగపతిరథ *
పౌంద్రవిపక్షా। భక్షితదవశిఖి * బహుసవదీక్షా। వృక్షగసహచర * ఋక్ష
సదృక్షా। ఋక్షపదుహితృప * ఋషిజనపక్షా॥ గర్భప్రథమకందము ॥ క॥
అక్షరహారివికచాంబురు। హాక్షా యక్షపసఖనుత * యదుకులదక్షా। రక్షక
సురవిదురద్విప। రక్షా రాక్షసవిదళన * ప్రరుచిరవక్షా॥ గర్భద్వితీయకంద
ము॥ క॥ పక్షగపతిరథపౌంద్రవి। పక్షా భక్షితదవశిఖి * బహుసవదీక్షా। వృ
క్షగసహచరఋక్షస। దృక్షాఋక్షపదుహితృప * ఋషిజనపక్షా ॥ గర్భద్వి
పద॥ అక్షరహారివిక * చాంబురుహాక్ష। యక్షపసఖనుత* యదుకులదక్ష।
రక్షకసురవిదు * రద్విపరక్ష। రాక్షసవిదళన * ప్రరుచిరవక్ష। పక్షగపతి
రథ * పౌంద్రవిపక్ష। భక్షితదవశిఖి * బహుసవదీక్ష। వృక్షగసహచర*
ఋక్షసదృక్ష। ఋక్షపదుహితృప * ఋషిజనపక్ష॥ లాలిపాట॥ అక్షరహారి
విక*చాంబురుహాక్షా * యక్షపసఖనుత * యదుకులదక్షా। రక్షకసురవిదు*
రద్విపరక్షా * రాక్షసవిదళన * ప్రరుచిరవక్షా। పక్షగపతిరథ*పౌంద్రవిపక్షా *
భక్షితదవశిఖి * బహుసవదీక్షా। వృక్షగసహచర*ఋక్షసదృక్షా। ఋక్షపదు
హితృప*ఋషిజనపక్షా॥ లాలి॥ అర్ధచంద్రికలు॥ అక్షరహారివిక * చాంబురు
హాక్షుఁడా ॥ ౧॥ యక్షపసఖనుత*యదుకులదక్షుఁడా ॥ ౨॥ రక్షకసురవిదు*రద్విప
రక్షుఁడా ॥౩॥ రాక్షసవిదళన*ప్రరుచిరవక్షుఁడా ॥ ౪॥ పక్షగపతిరథ * పౌంద్రవి
పక్షుఁడా ॥ ౫॥ భక్షితదవశిఖి*బహుసవదీక్షుఁడా ॥౬॥ వృక్షగసహచర*ఋక్ష
సదృక్షుఁడా ॥ ౭ ॥ ఋక్షపదుహితృప * ఋషిజనపక్షుఁడా ॥ ౮ ॥ పెండ్లిపాట॥
లక్ష్మీకల్యాణవైభవమే॥ అక్షరహారివిక* చాంబురుహాక్షా। యక్షపసఖనుత*

యదుకులదక్షా । రక్షకసురవిదు * రద్విపరక్షా । రాక్షసవిదళన * ప్రరుచిర
వక్షా॥ **లక్ష్మీ**కల్యా॥ పక్షగపతిరథ * పౌండ్రవిపక్షా । భక్షితదవశిఖి * **బహు**
సవదీక్షా । వృక్షగసహచర * ఋక్షసదృక్షా । ఋక్షపదుహితృప * ఋషి
జనపక్షా॥ లక్ష్మీకల్యా॥ శ్రీధవళ**ము** ॥ అక్షరహారివికచాంబురు * హాక్షాయక్ష
పసఖ । రక్షకసురవిదురద్విప * రక్షారాక్షసవిదళన । పక్షగపతిరథపౌండ్రవి *
పక్షాభక్షితదవశిఖి । వృక్షగసహచరఋక్షస * దృక్షాఋక్షపదుహితృప॥
౩౯౨ ॥ సువ్వాలే ॥ అక్షరహారివిక * చాంబురుహాక్షా । **యక్ష**పసఖ
సుత * **యదు**కులదక్షా । రక్షకసురవిదు * రద్విపరక్షా । రాక్షసవిదళన *
ప్రరుచిరవక్షా॥ సువ్వీ॥ పక్షగపతిరథపౌండ్రవిపక్షా । భక్షితదవశిఖి * బ
హుసవదీక్షా । వృక్షగసహచర * ఋక్షసదృక్షా । ఋక్షపదుహితృప * ఋ
షిజనపక్షా॥ సువ్వాలే॥ ౩౯౩॥కందద్విపదగర్భసీసము ॥ మకరకుండలకర్ణ *
మహితాభ్రవర్ణ । శకటదానవిపక్ష*కమలజాక్ష । శుభికాలసత్ఫాల * సు
యశోవిశాల**య**భిరమతస్నిగ్ధయా * పీతదుగ్ధ । శ్రితదేవతరుమూల * చేదీశ
కాలధృతమణిధరగదారి * తపతికధిత । నివసితవైకుంఠ * నియతాబ్జకంఠ
రవికళాదశుభనేత్ర * విజయమిత్ర॥ తే॥ సతతసనకాదిసన్నుత * చతురచరి
త । యాదవకులసత్యనిరత * యచ్యుతమధు । విదళనహరిశాశ్వతకృష్ణ * వి
దురవరద । భవవిరించినుతాయంచుఁ * బ్రస్తుతింప ॥ ౩౯౪ ॥ గర్భద్విపద॥
మకరకుండలకర్ణ * మహితాభ్రవర్ణ । శకటదానవవిప * క్షకమలజాక్ష ।
శుభికాలసత్ఫాల * సుయశోవిశాల । యభిరమతస్నిగ్ధ * యాపీతదుగ్ధ । శ్రి
తదేవతరుమూల*చేదీశకాల * ధృతమణిదరగదా * రితపతికధిత । నివసిత
వైకుంఠ * నియతాబ్జకంఠ । రవికళాదశుభనేత్ర * రవిజాతమిత్ర॥ గర్భ
కందము॥ క॥ సతతసనకాదిసన్నుత । చతురచరితయాదవకుల * సత్యనిరత
య।చ్యుతమధువిదళనహరిశా । శ్వతకృష్ణవిదురవరదభ * వవిరించినుతా ॥
౩౯౫ ॥ స్రగ్విణీగర్భభుజంగప్రయాతము ॥ నమోదాశకావేణు * నాదప్ర
వీణో । ద్యమాయాశుషేణా*మహాయానవారీ । రమాధీశదామోద * రా
దేవదేవ్యో। త్తమాభేశమిత్రాక్ష * తార్క్ష్యానుయాయీ ॥ ౩౯౬॥ కందగర్భ
మణిగణనికరము ॥ కరధృతజలజునిఁ * గరిపతివరదుఁ । వరతనురుచిజిత
ననదునిఁబరముఁ । బరివృఢుఁగొలిచెదఁ * బరమదశరణుఁ । శరవణభవ
నుత*చరితునిఁగరుణ॥ గర్భకందము ॥ కరధృతజలజునిఁగరిపతి । వరదుని
వరతనురుచిజిత * వనదునిబరముఁ । బరివృఢుఁగొలిచెదఁబరమద * శరణు

న్శరవణభవనుత* చరితునిఁగరుణ॥ ౩౯౭॥ చతుర్విధకందము॥ రెండవచ
రణంబునకు । నెండవగణమాదిగాఁగ * నిర్మించినచో । దండిచతుర్విధకంద
ము ।పాండవపక్షా మెలంగుఁ * బ్రాజ్ఞులసభలన్॥ చతుర్విధకందము ॥ బలు
లేమిచేతవేసరు । చెలికింజిపిటంబులీయఁ*జేకొనికృపతోఁ । గలిమిచ్చినావు
కేరుచు । నెలమింగృపనేగితజ్ఞ * హితవుగవిపులన్॥గర్భద్వితీయకందము ॥
చిపిటంబులీయఁజేకొని । కృపతోఁగలిమిచ్చినావు * కేరుచునెలమిం । గృప
నేగితజ్ఞహితవుగ । విపులంబలులేమిచేత * వేసరుచెలికిన్ ॥ గర్భతృతీయకం
దము ॥ కలిమిచ్చినావుకేరుచు । నెలమింగృపనేగితజ్ఞ * హితవుగవిపులన్ ।
బలులేమిచేతవేసరు । చెలికింజిపిటంబులీయఁ * జేకొనికృపతోన్ ॥ గర్భచ
తుర్థకందము ॥ కృపనేగితజ్ఞహితవుగ । విపులన్బలులేమిచేత * వేసరుచెలి
కిం । జిపిటంబులీయఁజేకొని । కృపతోఁగలిమిచ్చినావు * కేరుచునెలమిన్ ॥
మాలికాచతుర్విధకందము॥ తరతరమవర్ణ మాదిగ । దొరలించినమాలికా
చ * తుర్విధకందం । బరుదారుసుసత్కృతులం । దురగాధిపనవ్యతల్ప *
యుదధిశయానా॥ క॥ శ్రీభూమీనవరదహరి । గోభూమానవవినుతను * గు
ణబుధమధునా । శాభీమానవకృష్ణఘ । నాభామానవహరిదరి * యభవక
మలనా॥గర్భద్వితీయయకందము॥భూమీనవరదహరిగో। భూమానవవినుత
సుగుణ*బుధమధునాశా । భీమానవకృష్ణఘనా । భామానవహరిదరియభ*
వకమలనాశ్రీ॥ గర్భద్వితీయకందము॥ మీనవరదహరిగోభూ । మానవవిను
తసుగుణబుధ*మధునాశాభీ । మానవకృష్ణఘనాభా । మానవహరిదరియ
భవక *మలనాశ్రీభూ ॥ గర్భచతుర్థకందము॥ నవరదహరిగోభూమా । నవవి
నుతసుగుణబుధమధు*నాశాభీమా। నవకృష్ణఘనాభామా । నవహరిదరియ
భవకమల*నాశ్రీభూమీ॥అష్టవిధకందము॥ రెండేసిగణంబులపై । నుండిన
గణమాదిగాఁగ*నొనరఁ గఁ జదువన్ । ఖండితసాంభకఘోటకి । తాండజ
యష్టవిధకంద* మనఁగాఁబరగున్॥ ప్రథమకందము॥ తనకిరుగెలననుగనలు
చుఁ । గొనబయిగిలిపెడుకనుగొలు*కులఁ దగుఁబెలుచ । న్ఘనులనుగలయం
బెనఁకువఁ । గనుచుంగలుములఁదనిపెను*ఖలశృంఖలమై॥ ద్వితీయకందము॥
కనలుచుఁగొనబయిగిలిపెడు । కనుగొలుకులఁ దగుఁబెలుచను * ఘనులనుగ
లయం । బెనఁకువఁగనుచుంగలుములఁ । దనిపెనుఖలశృంఖలమయి * తన
కిరుగెలనన్ ॥ తృతీయకందము ॥ గిలిపెడుకనుగొలుకులఁ దగుఁ । బెలుచన్ఘ
నులనుగలయను* బెనఁకువఁగనుచున్ । గలుములఁదనిపెడుఖలశృం । ఖల

మయితనకిరుగెలనను* గనలుచుఁగొనబై ॥చతుర్థకందము ॥ కులఁదగుఁబెలుచన్ఘనులను । గలయుం బెనఁకువఁగనుచును* గలుములఁ దనిపెన్ । ఖలశృంఖలమయితనకిరు। గెలనను గనలుచుఁగొనబయి* గిలిపెడుకనుకొల్ ॥ పంచమకందము॥ ఘనులనుగలయం బెనఁకువఁ । గనుచుం గలుములఁదనిపెను* ఖలశృంఖలమై । తనకిరుగెలననుగనలుచుఁ। గొనబయిగిలిపెడుకనుకొలు * కులఁదగుఁబెలుచన్॥ షష్ఠకందము॥ పెనఁకువఁగనుచుంగలుములఁ। దనిపెను ఖలశృంఖలమయి * తనకిరుగెలనన్ । గనలుచుఁగొనబయిగిలిపెడు। కనుగొలుకులఁదగుఁబెలుచను*ఘనులనుగలయన్ ॥ సప్తమకందము॥ కలుములఁదనిపెనుఖలశృం। ఖలమయితనకిరుగెలనను* గనలుచుఁ గొనబై । గిలిపెడు కనుగొలుకులఁ దగుఁ। బెనుచన్ఘనులనుగలయను * బెనఁకువఁ గనుచున్ ॥ అష్టమకందము॥ ఖలశృంఖలమయితనకిరు । గెలననుగనలుచుఁగొనబయి * గిలిపెడుకనుగొ । లుకులఁ దగుఁబెలుచన్ఘనులను । గలయుం బెనఁకువఁగనుచును*గలుములఁదనిపెన్॥ కందద్వయసీసోత్పలమాలామణిగణనికరగర్భసరసిజవృత్తము॥ శ్రీవర్ధిష్ణుం బావనజీవు * న్జితభృగుతనయుని* సిరిగలుగుటకై। భావింతు న్సంభావితభావుం * బ్రతియుగసముదిత * బహుతనుమహితున్ । దేవేంద్రాది ప్రస్తుతదేవు * న్దితితనయతుహిన * దినకరకిరణున్। ధీవిద్యాద్యోతున్వసుదేవు*న్ధృతిమదగుణయుతుఁ * ఘృణితవిదురదున్ ॥ గర్భప్రథమకందము॥ శ్రీవర్ధిష్ణుం బావన । జీవున్జితభృగుతనయుని * సిరిగలుగుటకై । భావింతున్సంభావిత । భావుంబ్రతియుగసముదిత * బహుతనుమహితున్॥ గర్భద్వితీయకందము ॥ దేవేంద్రాదిప్రస్తుత। దేవున్దితితనయతుహిన*దినకరకిరణున్ । ధీవిద్యాద్యోతున్వసు । దేవున్ధృతిమదగుణయుతుఁ * ఘృణితవిదురదున్ ॥ గర్భసీసోత్పలమాల॥ శ్రీవర్ధిష్ణుంబావనజీవున్ । భావింతున్సంభావితభావున్ । దేవేంద్రాదిప్రస్తుతదేవున్ । ధీవిద్యాద్యోతున్వసుదేవున్ ॥ గర్భమణిగణనికరము ॥ జితభృగుతనయుని * సిరిగలుగుటకై । ప్రతియుగసముదిత * బహుతనుమహితున్ । దితితనయతుహిన * దినకరకిరణున్ । ధృతిమదగుణయుతుఁ * ఘృణితవిదురదున్॥ వాణీపద్మాంబారతిదరధ్వనితాళమధురగతిగర్భోత్పలమాలికావృత్తము ॥ శారదశాసితప్రసవచాపవిఖండనసామసన్నుతా । తారణదాసపోషధవ * తాపసమండనధర్మతత్పరా । వారణభాసురప్రభవ * ప్రాపకభండనవాసవానుజా । పారదవాసుదేవభవ * పాపవిదండనభర్గపూజితా ॥ గర్భవాణీవృత్తము ॥

శాసితప్రసవ * చాపవిఖండన*సామసన్నుతా । దాసపోషధవ * తాపసమండన* ధర్మతత్పరా । భాసురప్రభవ * ప్రాపకభండన * వాసవానుజా। వాసుదేవభవ * పాపవిదండన * భర్గపూజితా ॥ ౨౫౮ ॥ గర్భపద్మావృత్తము * సవచాపవిఖండన* సామసన్నుతా । ధవతాపసమండన * ధర్మతత్పరా । భవప్రాపకభండన * వాసవానుజా।భవపాపవిదండన * భర్గపూజితా ॥ ౨౫౯॥ గర్భాంబావృత్తము ॥ చాపవిఖండన * సామసన్నుతా । తాపసమండన * ధర్మతత్పరా । ప్రాపకభండన * వాసవానుజా । పాపవిదండన * భర్గపూజితా॥ ౨౬౦॥ గర్భరతీవృత్తము ॥ ఖండనసామసన్నుతా । మండనధర్మతత్పరా । భండనవాసవానుజా । దండనభర్గపూజితా ॥ ౨౬౧॥ గర్భదరధ్వనితాళము॥శాసితప్రసవ* దాసపోషధవ। భాసురప్రభవ * వాసుదేవభవ॥ ౨౬౨॥ గర్భమధురగతిరగడ॥ శాసితప్రసవ * చాపవిఖండన । దాసపోషధవ * తాపసమండన । భాసురప్రభవ * ప్రాపకభండన । వాసుదేవభవ * పాపవిదండన॥

ఆశ్వాసాంతగద్యము.

ఇది శ్రీమదాపస్తంబసూత్ర భారద్వాజగోత్ర కాకమెపల్లిపురమందిర నందనందన చరణారవింద వందనాభిలాషమనీషా ప్రాభవ వేంగళార్య తనూభవవిద్యావిశేష సురాచార్య కాకునూర్యప్ప కవివర్యవిరచితంబైన యాంధ్రశబ్దచింతామణియను వ్యాకరణశాస్త్రంబునందు మూలసూత్రంబులును-ఛందఃప్రభావంబును-ఛందోవ్యాపక సంప్రదాయంబును - ఛందస్స్వరూపంబును-నితిహాసాదిస్వరూపంబును-గద్యవచనంబులును-ప్రథమప్రత్యయోద్ధారణక్రమంబును-గణజననచ్ఛందంబులును-గురులఘునిర్ణయంబును-సర్వగణలక్ష్యంబులును-గణాధిదేవతాఫలంబులును- అష్టగణలక్ష్యంబులును-దేవతానరాంకితనియమంబులును-నాయకగణకూటంబులును-గృత్యాదిగణద్వయకూటంబులును-ప్రశస్తకూంటబులును-దోషాదోషబాహుళ్యఫలంబులును-గణద్వయయోగఫలంబులును-గణనాథయోగఫలంబులును-షట్ప్రత్యయంబులును-బద్యలక్ష్యోపయోగిసంజ్ఞలును-షడ్వింశతిచ్ఛందోజాతసమవృత్తంబులును-ముఖ్యగౌణవృత్తంబులును-మాలికావృత్తవివేకంబులును-జాత్యుపజాతులును-చిత్రబంధగర్భకవిత్వంబులును గల

చతుర్థాశ్వాసము - సంపూర్ణము.

శ్రీరస్తు.

అప్పకవీయము - పంచమాశ్వాసము.

శ్రీకృష్ణాపూర్వతట । ప్రాకారప్రాంతకుతల * పరిశోభితవ ।
ప్రాకరకేతువరనగర । నాకారివిదిక్త్రియోజ * నస్థితభవనా ॥

క॥ అవధారుశబ్దశాసను । డవనిఁగలియుగమునఁ గాది * నారాజమ
హేంద్రవరంబునఁజెప్పినయుం । ధ్రవచోవ్యాకరణసూత్ర * తతిఁ
దెనిఁగింతుఁ ॥

ఆ॥ ఆంధ్రసంధులెల్ల * నష్టాదశార్యల । సుకవులౌనటంచుఁ * జో
ద్యమంద । చత్రితాద్రినాథ * శబ్దానుశాసనుఁ। డవనిఁ దేటపఱిచె
నతిముదమున ॥

సంధిపరిచ్ఛేదమూలసూత్రములు.

ఆర్యావృత్తశ్లోకంబులు.

తిజ్మధ్యశేషషష్ఠీ సుస్కర్మప్రవచనీయజవిభక్తీః । కిఞ్చిత్ప్రశంసనాద్భు తసన్తాపయదాతదాకిమేవాంశ్చ॥ ౧॥ క్త్వాకిలతూష్ణీమాద్యానభిజధతికలా ద్రుతోనయేషాంస్యాత్ ।అన్యేద్రుతప్రకృతయోయేన్వ్యర్థ్యానుజీవితద్రు తాసిత్యమ్॥ ౨ ॥ సర్వత్రాజ్వత్కార్యం జ్ఞేయంయస్యద్రుతప్రకృతికేభ్యః । లుక్సంశ్లేషౌనాచిద్రుతస్యసర్వత్రలుక్సమాసేషు॥౩ ॥సన్ధిర్నాచోకన్యనుతో వాతోనాదిషువిభక్తిషూతోవా।నిత్యమనుత్తమపురుషక్రియాస్వితఃపరిమి తౌసమస్తానామ్ ॥ నస్యాత్తద్ధర్మోతశ్చేర్వాస్యాద్వర్తమానవిహితస్య । తద్వత్తదాదిజస్యప్రాయస్తుస్యాత్కిమాదికస్యేతః ॥ ౫॥ అపిశబ్దేతోలుగ్వా స్యాదిచ్ఛవిభక్త్యన్తిమస్యజేరలిచ।శబ్దాత్తచ్ఛబ్దాతోలుగ్ధారార్థేతఉదపిశే షస్యేత్ ॥ ౬ ॥ సామానాధికరణ్యేషూవన్తానాంటుగాగమోకరిస్యాత్ । ధాతుపదసమ్భవానాం విశేషణానాముతస్తథానుమచి ॥ ౭ ॥ షష్ఠ్యాఉతో చినుమ్నేచాద్యస్యాత్రమేడితేకన్త్యలోపశ్చ । అహమాదీనాంద్విత్వేంలోపోన మఆదికేవిసర్గశ్చ॥ ౮ ॥ బోరద్భుతశబ్దార్థే పోశ్చతదాద్యర్థవాచకేషూతః । వికృతిపదేలాటోరప్యపధారేశ్చాపితశ్చలుగ్వాస్యాత్ ॥ ౯॥ పదమధ్యనరల

డానాముతశ్చ పూర్వప్రయోగసిద్ధానామ్ । లోపోవాస్యాత్తేషామితశ్చ తద్వత్త్రివిక్రమమతేన । కవిభల్లట్టి గ్క్రియాణాంనామ్నాముల్లోపఇష్య తేహ్యేషు । ప్రథమైకవచనమాత్రేవికృతౌనాన్తాదయోకపికథ్యన్తే ॥౧౧॥ ఔపవిభక్తికసంజ్ఞావర్ణాష్టింట్యాదయోభవన్తీహ । రుల్వాదేర్నామ్నాం స్యుస్తేహ్ంవిభక్త్యాసమాసేచ ॥౧౨॥ ప్రథమావైభక్తికమోర్లుక్ పూర్ణోవా పతిక్రియార్థేషు । తస్యసమాసేపుంపూనుమ్చోతోహల్యథర్వణార్యమతా త్॥ ౧౩॥ శత్రర్థేతూతశ్చానోన్తస్యస్యాచ్చపూర్ణబిన్దురపి।వాత్మాస్మదోర్ద్వి తస్యస్యాల్లుగ్వాక్యాన్తగతపదానాంచ॥ ౧౪ ॥ పరుషాద్రుతప్రకృతికాత్సర ళాస్స్యుస్తద్ద్విరితంచబిన్దుస్స్యాత్ । అవికారగతేతస్మిన్నపిసరళా ఏవసన్తి తేపరతః ॥ ౧౫ ॥ లుగ్వానప్రకృతిపదాత్పరతస్సరళేస్థిరేచనస్యస్యాత్ । అలు కిచసంశ్లేషస్స్యాద్బిన్దుంప్రవదన్తితంక్వచిత్కేచిత్ ॥ ౧౬ ॥ ప్రథమలుగపి ద్విర్నులోపోర్ద్విరితస్యసర్వత్రలుక్సమాసేషు । హేమోక్తేః పరుషాణాంగసడద వాస్స్యుః పదాద్ద్వన్ద్వే॥ ౧౭ ॥ గసడదవాస్స్యుఃప్రథమామాత్రాదాత్మాస్మ దోర్ద్వినాపరుషాః । నవికృతిశబ్దాత్పరతస్సంస్కృతికానాం భవన్తిగసడ దవాః॥ ౧౮॥ ఇతి సకలభాషావాగనుశాసన నన్నయభట్టవిరచితాన్ధ్రశబ్ద చిన్తామణౌ సన్ధిపరిచ్ఛేద స్తృతీయః ॥

వ॥ ఈశ్లోకంబులు పదునెనిమిదియును నలువదియెనిమిది సూత్రం బులయ్యె నవియెల్ల నిందు వివరించెద ॥

తే-గీ॥ హేమచంద్రత్రివిక్రమ*వ్యాఘ్రులాదిఁ। బ్రాకృతముత్రోవఁ జూపిరా * ప్రాకృతంబు । నందుభేదంబుగావున * నాంధ్రమునకుఁ। గలుగు లక్షణమెఱుఁగఁగ * వలయుఁగవులు॥౨౦॥ ఆ॥ తెలుఁగుబాసయెంత* దెలిసి యుండినదీనిఁ । జదువకున్నఁగవిత * చక్కఁగాదు । ఇంటిలోనహేమ * మెం తగల్గిననేమి । తొడవుసేయకున్నఁ * దొడుగరాదు॥ ౨౧॥ క॥ పదసంధులు చెడనడికినఁ । బదపద్యములార్యసభలఁ*బరువడిపోస్యా । స్పదములగుఁగా నవైకృత । పదసంధివిధములు తేట*పఱిచెదవరుసన్॥ ౨౨ ॥ క ॥ ఎనఁగవి సంధియునుమహా । విసంధియుఁగుసంధిదోష * విధమునుదుస్సం । ధిసమా ఖ్యయునననాల్గును । బొసఁగింపరుసంధిదోష * ములటంచుఁగవుల్॥ ౨౩॥ తే-గీ ॥ హరిముసలికిరిఅనుజుండు * అర్జునునకుఁ । జెలియనుచునిట్లుగుడుసు పై * శృంగముపయి। స్వరములకుసంధిగలుగక * సాగనేని । దానినివిసంధి యండ్రుస * త్కవులుగృష్ణ॥ తే-గీ॥ సాల్వభూమివరున్నండ * బధ్వజుండు ।

ధరణిఁ గూర్చెసురల్యద్భు* తంబు నొంద । ననుచుఁ బొల్లులవలపల * నచ్చులు న్న । జరుగును మహావిసంధిదోషంబ నంగ ॥ తే-గీ ॥ మగువ ప్రేక తెసారె తెల నాకు *మదుపులీయఁ । బోలఁ తోక తె తెల్ల సవరంబుఁ * బూనివిసరఁ। జేడొక తెచక్రితోనెత్తె * మాడెననఁ గు। సంధియగునిట్లు గలయని * సంధులదుక ॥ క॥ ఎందును దుస్సంధి సమా । ఖ్యందిరమగు నందునిందు *ననుచో నందు । న్నిం దున్నని పై నచ్చులు । పొందసముచ్చయనకార * ములు గృతి నూఁదన్ ॥ ౨౪ తే-గీ॥ తొలుతనీసంధిదోష * చతుష్టయంబు । చెందకుండఁగఁ గావ్యము * లొప్పవలయుఁ । గానఁ దెలియంగ సంధిల * క్షణము లెల్ల । విన్నవించెద గోపాల *విమలశీల॥ ౨౫॥ క॥ వుడు ములు ప్రథమై కో క్తికిఁ । గడఁ గూర్చినయది విభక్తి * కంబనఁ బడుఁ శా । ల్పడియవిచెందనినుడు గె । ప్పడునవిభక్తికము నామ * మనుననఁ బరగున్ ॥ క ॥ తరువనహారుఁడ నఁబురమనఁ । బరగనివివి భక్తికములు * బరువు పురుడు సుం । దరి దురమను నివి యెల్లను । నరసఖ యవి భక్తికములు *నాముములు నగున్ ॥ ఆ॥ వెనుక నున్న పదము * కొనయక్షరంబుతోఁ । బై పదంబు మొదలి * ప్రాణమునకు । సూత్రమున ననుసంధి * చొప్పడ కున్నన । ప్పట్లబుధులు ప్రకృతి * భావమండ్రు॥ ౨౬ ॥ క॥ తొలఁగిచనుఁ దొలఁగకుండును । గలుగును లేకుండునవును * గాకుండునుని । చ్చలు వచ్చునురాకుండును । జెలువార వికల్పమనుచుఁ * జెప్పెడుచోటన్॥ క॥ మొదలనుజెప్పినవిధమున । కొదవువికల్పంబు లేక * యొక్క తెఱఁగునన్ । బదపడి నిలిచిన దానిని। యదుగోత్రపవిత్ర నిత్య * మండ్రు సుధీరుల్॥ తే-గీ॥ పుడమిఁ దొల్లింటి రాజుల *వెడలనెత్తి । వారి నెలవులఁ దాముండు * వైరినృపుల । పగిది మునుపున్న ప్రాలను *బాఱఁదోలి। తామచట నిల్చు నాదేశ *నామకములు॥ తే-గీ॥ వెండికొండను నెలకొన్న *వేల్పు తేని । చెంత నత్యంత మైత్రి మైఁ* జేరియుండు । యక్షుగతి శబ్దమునఁ గల్గు* నక్షరంబు । పొంతను క్తానుగమము పొందఁ * బూనినిల్చు॥ ౨౭॥ తే-గీ॥ పదములను మున్ను గల ప్రాల *తుదిని దాము । నతికి కొనినిల్చులిపులు ప్ర * త్యయములయ్యె । మునుపదములఁ గలవర్ణ *ములు నిలుపక । తొలఁగిచనుట లోపంబని *పలుకఁబడును ॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ఆర్యావృత్తశ్లోకంబులు ద్రుతప్రకృతికసంజ్ఞ.

తిజ్మధ్య శేషషష్ఠీసుస్కర్మప్రవచనీయజవిభక్తీః । కిఞ్చిత్ప్రోశంసనా మ్ఛతసన్నాపయ దాత దాకిమేవాంశ్చ । క్త్వాకిలతూష్ణీ మాద్యాసభి

దధితికళాద్రుతో నయేషాంస్యాత్। అన్యేద్రుతప్రకృతయోయేస్యు ర్హ్యానుజీవితద్రుతానిత్యమ్ ॥

క॥ వలసినచోఁ దుది ద్రుతములు। తలచూపెడుశబ్దములు ద్రు*తప్రకృతులనన్ । వెలయునవి ప్రౌఢమకుండెడు । తెలుఁగుపదంబులు కళాప్ర * దేశములయ్యెన్॥ ౩౦॥ తే-గీ॥ ధాతధాతను భూపతి * ధరణిపతిని । జనకుజనకు నిగనియొఁగ * నైనియెననుచుఁ । గడ ద్రుతములిట్లు లోపము*ల్గాంచివలయు। పట్లఁ గనుపట్టునవి ద్రుత * ప్రకృతులీశ॥ క॥ వికృతిపదంబులలోపల । నకారములువలయుచోఁ గొ*నలఁబొడము ద్రుత। ప్రకృతులసంఖ్యంబులు గొం । కకయవిమొన్నంగనలవి * గాదహిపతికిన్ ॥ ౩౧॥ తే-గీ॥ గూను నెమ్మేను మెడ నాను* మిూను పేను । మాను వరి చేను పులి బోను * మఱియునిట్లు । భువిన కారంబుతోఁ గూడఁ*బుట్టిశబ్ద । ములు ద్రుతప్రకృతులుగావు * మునిశరణ్య. తే-గీ॥ అన్ను బంగరు పొన్ను చా * యయగుతెన్ను । చెన్ను పులిజున్ను దొరపన్ను* జొన్న యెన్ను । మొదలుగా జడ్డలు నకార * ములకుఁ దుదిని । దనరు పదములు గావు ద్రు*తప్రకృతులు॥ ఆ॥ తన్ను నిన్ను నన్ను* విన్ను మున్నా మిన్ను । చన్ను కన్ను వెన్ను* శబ్దములకు । జడ్డలుండుఁ బోవుఁ * జర్చింపనివి ద్రుత। ప్రకృతులెపుడుఁ గావు*భక్తసులభ ॥

కళాప్రదేశములు.

సీ॥ ఇనుఁడు గోత్రము గోవు * జనుల నియిబ్బంగిఁ బలికెడు ప్రథమా విభక్తులందు । రాముఁ గూర్చి రణోగ్ర *భీముఁ గూర్చియటంచుఁ దెలిపెడు కర్మ ద్వి*తీయలందుఁ । గృష్ణునకై సుకో *విష్ణునికై యనితొడిఁబడనుడుగు చతుర్థులందు । బలునిఁ బట్టి మురారిఁ బట్టుండియనిపలికెడు పంచమీ విభ *క్తితుదలందుఁ ॥ తే॥ బద్మబాంధవసుతయొక్క * భద్రయొక్క । జాంబవతియొక్క యను శేష* షష్ఠులందు । క్షితిసముచ్చయములఁ దక్క* ద్రుతముగానఁ। బడదుగావునఁ బల్కఁగ*బడుఁ గళలని॥ సీ॥ సుగ్రీవుఁడే వాయుసూనుఁడే యనుచునే వార్థములు దెలుపు వ్యా * హారములును । నటియించె నఁటపాడె * నఁట కూడెనఁట యనులలితకిలార్థాను*లాపములును । వింటిమి కంటిమి * వేఁడిరటా చనీమాడ్కి నిబలుకుతి * ఙ్మధ్యములును । గాంచి విచారించి * కరుణించియని యెడు క్త్వాప్రత్యయాంతార్థ * వాచకములు॥ తే ॥ నుఱికమిన్నకసేయక * యెఱుఁగకయను । నట్టితూష్ణీంపదార్థవా * క్యములునాది । శబ్దముండుటచేతను * జనియెసుమ్ము । కనియెఁ గదయనునవియును * గళలుకృ

ష్ణ॥ ౩౬॥ తే-గీ॥ నవ్వుచున్నాఁడువచ్చుచు * న్నాఁడువాఁడు । మనఁగలఁడ న్నఁదిబ్బ్మధ్య * మంబులెందుఁ । గాకయునుప్రథమలలోనఁ*గలసిసరసి । జాతనేత్రక్శాప్రదేశంబులగును ॥ సీ॥ కటకటయక్కట * కట్టయయ్యోయని పరితాపమునఁబల్కు * భాషణములు । ఔరబళీమజ్జ * యయ్యారెయంచుఁబ్రశంసించునంధ్రభా * షాపదములు । నిదిక్రొత్తయిదివింత * యిదిలె స్సయద్దిరా యోహోహోయనుమహాద్భు * తోదితములు । నించుకగోరంత* యిసుమంత । చీమంతయావంతయనుకించి * దర్థములును॥ తే-గీ॥ హరిహ యాత్మజసఖయిప్పు * డప్పుడెప్పు । డనియెడుయదాతాద్యశ * బ్దార్థములును । నెద్దియెయ్యదియేది* యేమియనుకి । మర్థములునుగశాసంజ్ఞ * లంగజపిత॥ ౩౭॥ తే-గీ॥ ఇంతియేకావుతెనుఁగున* నిట్టికళలు । మధునిషూదనవెదకిన * మఱియుఁగలవు । వీనికొనలద్రుతంబులు* గానఁబడవు । తాపసమనోనివేశ*కామెపలీశ ॥

సంధివివేకము.

క॥ వెనుకటిశబ్దమునకుఁదుది। దనరెడువర్ణమునుబైప*దమునకుమొదలం । గనుపట్టునక్షరంబును । సనకస్తుతకూర్చిపలుక * సంధియనఁజనున్ ॥ క॥ వినుప్రాణసంధులును వ్యం । జనసంధులు ననఁగ శబ్ద * సంధులు గృతులన్ । దనరారునిరుదెఱంగులఁ। గొనకొనితద్విధములెఱిఁగి*కూర్పఁదగుహరీ॥ ఆ॥ మీఁదిశబ్దములకు*నాదివర్ణంబులు।స్వరములైనఁబ్రాణ*సంధులయ్యె। హల్లులయ్యెనేని * వ్యంజనాక్షరసంధు।లయ్యెవాని తెఱఁగు * లరయువలయు॥ ౪౦॥ తే-గీ ॥ పొల్లులైహల్లులెల్లను * బుట్టెఁదపఁ । బ్రాణములఁగూడుకొనిబహు * భంగులైన । కతనహల్లులఁగలతలకట్లుగుడులు । మొదలుగానిన్నియునుస్వరం* బులునిజంబు॥ ఆ॥ ఎచటసంధిగలుగు* నచటఁ బూర్వపదాంత । హల్లుతోడఁ గూడి * నట్టిస్వరము । లోపముగనొనర్చి * యాపొల్లుతోమీఁది । యక్షరంబుగూర్ప* నయ్యెసంధి ॥ ౪౧

స్వరసంధిలక్షణము.

క॥ అరయశకంధ్వాదిషుశేః।పరరూపంవాచ్యమనుచుఁ * బ్రక్రియలోనన్ । వరరుచివాక్యముకలిమిని । బరరూపమువికృతిఁగానఁ *బడుస్వరసంధిన్ ॥ తే-గీ ॥ కృష్ణుఁడవ్యయుఁడాద్యుఁడిభేంద్రవరదుఁ । డీశ్వరుండుత్తముండూర్జి* తేష్టఫలదుఁ । డేకపమఁడైంద్రదనఖుఁడోష*ధీశుఁడౌర్వ। శేయసుతుఁడనసంధులు*సెలఁగునిట్లు ॥

ఆంధ్రపదాదియకారమునకు శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

సర్వత్రాజ్వత్కార్యంజ్ఞేయంయస్యద్రుతప్రకృతికేభ్యః ॥

ఉ॥ ఆరయవైకృతోక్తులఁబ * దాదులయందుయకారముండదా । తిరుగఁబల్కవ్రాఁతగణు * తింపఁగనచ్చగుదానిదాపలన్ । నీరజనాభనాంతములు * నిల్చిననచ్చటఁబ్రాణసంధిచె । న్నారునితండుచైద్యవసు * ధాధిపునేపడఁగించనేఁడనన్॥ వ॥ నాంతములనఁగాద్రుతప్రకృతులపేరు॥ క॥ శృంగాంత్యవక్రయుగముల । సాంగత్యమువాకునాంధ్ర * సంస్కృతములనా। దింగలుగదట్టివ్రాఁతధ । రంగలయుద్రుతాంతములను * బ్రాణములట్లన్ ॥ ౪౪॥ క॥ ముంగాముఱువులునాలుగు । నుంగరములుమూఁడునేడు*నొడ్డాణంబుల్ । పొంగుచునొసంగహరియొక । యంగననురమించెనను * దాహారణంబుల్ ॥

ద్రుతప్రకృతిస్వరసంధిలక్షణము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

లుక్సంశ్లేషౌనాచిద్రుతస్యసర్వత్రలుక్సమాసేషు ॥

తే-గీ॥ అచ్చుపరమైననాంతప * దాంతమునకు । సంయుతమును లోపంబును * జగతిలేవు । సంయుతంబయ్యెనేనిదు * స్సంధియగును । లోపమైనగ్రామ్యంబగు * లోకవినుత॥ ఆ॥ చూచెనింతిననెడు*చోటఁజూచెన్నింతి । ననిసంధిదోష * మయ్యెఁగృతులఁ । బొడిచెనర్కుఁడనెడు * నెడఁబొడిచెర్కుండు । ప్రాచిననఁగగ్రామ్య*భాషయయ్యె ॥ ౪౫ ॥ క ॥ ధరణిద్రుతప్రకృతులపై । స్వరపూర్వపదములుగదిసి * సంధిగలయుచో । నరకానురదమనద్రుతా । క్షరములులోపములుగాక * కడపటనిలుచున్ ॥౪౬॥ క॥అవిభక్తికతత్సమములు। భువినటువలెనుండునాంధ్ర* ములునచ్చులపైఁగవసిననుబ్రకృతిభావము । లవుశృంగాంతములుదక్క * నహిపతిశయనా॥ఆ॥ హరియొసంగుమోక్ష*మాచక్రియంగన।యుందుభక్తినిలుప * నబ్బుసిరులు। నిక్కమనుచుదీని * ముక్కంటియెఱుఁగును । నలువయెఱుఁగుగట్టు * తులువయెఱుఁగు॥ ౪౭॥ తే-గీ॥ కుత్సనుతయవిభక్తిక * తత్సమాంత । శబ్దములరెంటికొమ్ముల * స్వరములదుకు।శీతరుక్కద్రిరాజేంద్ర * జిత్తనంగఁ । బచ్చవిలుదాలుపెక్కుఁడు * బంటనంగ॥ ౪౮॥

వ్యంజనసంధి.

క॥ పొల్లులగువ్రాలకవతలి । హల్లులుద్విత్వంబులగుచు * ననురాంతక

సం। ధిల్లునువ్యంజనసంధులు । తెల్లమిగాఁదద్విధములు * తెలియఁగవల యుఁ॥ ౫౧ ॥ తే-గీ॥ ప్రాణపరుషాదిసంజ్ఞలు*పలికివాని । యందొకక్క రమునకుల * త్ర్యములుపలికి । దాని తెఱఁగుననాసంజ్ఞ* దనరుసట్టి। ప్రాల కెల్లనుబట్టింప * వలయునెందు ॥

అకారాదిసంధులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

సంధిర్నాచోఽచ్యసుతః.

తే-గీ॥ పొల్లయగుపూర్వశబ్దాంత*హల్లుమీఁదఁ । బరపదాద్యచ్చు నిలిచెడుఁ*బ్రాణసంధి । కొమ్ముపైఁదక్కనితరస్వ * రమ్ముమీఁద । సచ్చు గదిసిననచటలే * దాంధ్రిమునకు ॥ సీ॥ కడులెస్సయగుపట్టు * కమ్మిపుట్టం బనజాళువారొఱపుప * చ్చడమనంగ । సిరియన్నఁబురణించు * చిన్నినె మ్మోమననలదునుమీఁయింత * వైరమనఁగ । జన్నెయావులపాల * చవి చెప్పరాదనరేమొండవిరహంబు * రేఁచుననఁగ । మైయొప్పచూపట్టెఁ * బైయంటవెదకినఁగలదొ యించుకలేదొ * కౌననంగ ॥ తే-గీ॥ ధనమొకో యింతులకుఁజక్కఁ * దనమనంగ । నలినమునివాసమామెల * నాగహారి కి। దేవియనసీపదింటిపైఁ * దెలుఁగులందు । స్వరములెదిరినఁబ్రకృతిభా* వంబెనిలుచు॥ ౫౩ ॥ క॥ ఒప్పగుపేరెదనొప్పల । కుప్పననారతమునుంచు* కొనుగోవిందుం । డెప్పుడుభోగించుననం । దప్పకకొమ్ముపయిసంధి* దనరు రమేశా ॥

అదంతసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వాऽతః॥

తె॥ గీ॥ నెట్టనవికల్పమునఁదల * కట్టునకును । స్వరముపైనిల్చునప్పు డు * సంధిగలుగు । హరికిబలదేవుతల్లిపె * ద్దమ్మయనఁగ । నల్లపాండునిస తిమేన * యత్తయనఁగ॥

విభక్తిసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అనాదిషువిభక్తిషూతోవా॥

తె-గీ॥ ప్రథమదక్కంగనితరవి * భక్తులందుఁ । దుదలఁ గొమ్ములుగలవి భ * క్తులకుషష్ఠిఁ । బలుకుకాగుడికినివిక * ల్పంబువలన । నిలద్రుతప్రకృతి త్వంబు * గలుగుచుండు॥ ౫౬॥ సీ॥ నిన్ను నేనెఱుఁగంగ * నేనెంతవాఁడనున న్నేలుకొనుముఘృ*ణాసముద్ర । సారెనీకొఱకునం * జలిమోడ్చెమొ్రెక్క

దనిమ్మునాకొఱకై హి * కమ్ములెల్ల । నీకునాశ్రితులువా * ణీనాథముఖ్యులు గణుతింపనాకేడు * గొడయునీవె । నిలువఁజేయుమునాకు * నీయందునతిభ క్తిస్వజనులందర్మిలి * నిజమునీకు ॥ తే॥ ద్రౌపదికినక్షయాంబర * దానమి చ్చి । సవ్యసాచికాయోధన * జయమొసంగి। ప్రోచుపగిదినిమమ్మునె * ప్పు డునుగావు। మయ్యశ్రీకృష్ణయనఁగల * త్ర్యంబులయ్యె॥ తే-గీ॥ రాముఁడధి కుండుతారక * బ్రహ్మమాశ్రి । తౌఘసురధేనువామేటి * యనుజులహిత । భంజనులటంచుఁబ్రథమావి * భక్తులందుఁ । గొమ్ములకుసంధివచ్చుని * త్య మ్ముగాఁగ॥ తే-గీ॥ కూర్చివిడిచిద్వితీయఁబ * ల్కునవిమూఁడు । నవతలివిభ క్తిఁదెలుపువా* క్యములునాల్గు । వలనకంటెలోపలనను * వచనములును బదివిభక్తులలోద్రుత* ప్రకృతులయ్యె॥ ౬౦ ॥ సీ ॥ తాటకనొకకోల * ధర ణిపైఁగూల్చెనుమొక్కలపునుశాహు* నుక్కడంచె । మానులనానంద * మగ్నులఁగావించెవారిచేనందెదీ* వనలుపెక్క । జనకునిచేతన * ర్చనములు గాంచెనుఘనతతోనధ్వరా * గారమునను। వరశక్తితోడనీ * శ్వరువిల్లువిఱి చెనునసులకంటెనమర్త్య * వరులుపొగడ ॥ తే-గీ॥ వెసవిదేహసివలనను * ర్వీతనూజ। మిథిలలోపలనుద్వాహ* విధినిజెందె । ద్యుమణికులుఁడనవివి భ *క్తులుపదియును। ధరణిద్రుతప్రకృతికలుని * త్యముగనగును॥ ౬౨॥

భూతార్థక్రియాసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము

నిత్యమనుత్తమ పురుషక్రియాస్వితః ॥

తే-గీ॥ వసుధనుత్తమపురుషైక * వచనమునను । దక్కభూత క్రియా పదాం * తములఁగల్గు। నిత్తులకుమీఁదనచ్చులు*హత్తునపుడు । నిత్యముగ సంధులుఘటించు* దైత్యదమన॥ తె-గీ॥పుడమిసూత్రోక్తముత్తమ *పురు షమనుచుఁ । దత్పురుషమెల్లఁగొనరాదు * తద్బహూక్తి । మున్నుతిజ్మధ్య ములతోడ * నెన్నకతన । నిత్యముగఁబ్రాణసంధిదా* నికిఘటించు॥ తే-గీ॥ వనినిదీవించిరఁటమునీ * శ్వరులునిన్ను । రవిజునేలితివఁటనీవు * రామచం ద్ర। మీఁదుగట్టితిగఁటకపు * లారజలధి । వింటిమీవార్తమేమన* వెలయుని ట్లు॥ క ॥ విరచించెనుశ్రీనాథుఁడు । ధరణినిశృంగారనైష * ధంబునఁగూ ర్పుం। గరియొండొరుసనికానక । పరపురుషక్రియలఁబ్రకృతి*భావముగలదే॥ వ॥ నైషధంబునగుడిమీఁదవిసంధిగాశ్రీనాథుఁడుచెప్పినపద్యము॥మ॥ బలభి ద్వహ్నిపరేతరాజసరుణు * ల్పర్యుత్సుకత్వంబుసం । ధిలఁగూర్చుండిరియొం డొరుంగదిసియ * ర్థించత్సిదేశంబున । న్నలనాలీకమృణాళనాళలతికా

నవ్యప్రణాళీమిళ । ల్లలనాలాపకథాసుధానుభవలీ * లాలోలచేతస్కులై ॥

క॥ గరుడధ్వజప్రథమోత్తమ । పురుషైకవచనములెల్ల * భూతార్థమునన్ । ధరనగుద్రుతప్రకృతులు । భరియించెనుపేంద్రుఁడేనుబ్రతికితిననఁగన్ ॥

వర్తమానక్రియాసంధి.

తే–గీ॥ వర్తమానత్రిపూరుష * వచనములకు । జరుగుస్వరసంధులని శబ్ద * శాసనుండు । చెప్పఁడయ్యెఁగొమ్ములసంధి * సిద్ధమగుటఁ । బ్రథమసూత్రంబునన కానఁ * బడుటఁజేసి॥ ౧౩ ॥ మ॥ చనుచున్నాఁడదెసీరిగోపకులుపజ్జంజీరుచున్నారహో । యనుచున్నావఘవైరిసీవరుగుగా * ర్యాంబేమనన్మీరలు। న్వినుచున్నారెఱంగింపుఁడెద్దియుసువా* నేచెప్పచున్నానిఁకన్ । జనులారాచోరనీయమాత్రవజముని * చ్చల్నిల్చుచున్నామనన్ ॥

భావిక్రియాసంధి.

తే–గీ॥ భావిపదములలోద్రుత * ప్రకృతిగాన । నూర్వఁగలననుత్తమోక్తిదక్కఁ । దక్కినవిశృంగములుతుదిఁ*దాల్చుకతన । స్వరపరములైననిత్యమై * సంధిఁజెంపు ॥ ౧౫ ॥ తే–గీ॥ కావఁగలఁడచ్యుతుఁడుమెచ్చఁ * గలరమరులు । తొడరఁగలవర్కనందను*తోడనీవు । మెలఁగఁగలరానదుషిఱుందమీరుభూమి । కాంతులారమేముచూడఁ * గలమనంగ ॥ ౧౬

పరిమాణసంధి–శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

పరిమితౌనమస్తానామ్ ॥

సీ॥ కనిపెడుత్రవేలెడు * కమికెడుజేనెడుమూరెడుచేతెడు * బారెడనఁగఁ । జేటెడుపుడిసెడు * చేరెడుదోసెడుగంపెడుపుటికెడు * గాదెడనఁగఁ। జెంబెడుపుత్తెడు * చెరివెడుబిందెడుపఱఁకెడుకుండెడు * బానెడనఁగఁ । బారెడుచిట్టెడు * పడెడుసోలెడుతవ్వెడామానకుంచెడు * తూమెడనఁగఁ । నక్కెడనవిసెడననెక్క * చిక్కెడనఁగ । వాటెడసఘోమెడనఁ బెద్ద * వామెడనఁగఁ।బరిమితార్థంబుతుదినిల్చు*పట్లనిట్లు। ప్రాణములనెల్లఁదఱిమిడ * కములుబలయు ॥ ౧౭

తద్ధర్మార్థక్రియాసంధి–శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

నస్యాత్తద్ధర్మోత్తేః ॥

తే॥ ఉర్విఁదద్ధర్మమునఁబ్రథమ*మోత్తమాఖ్య । పురుషములనేకవచనముల్* పోవవిడిచి । కడమపదములుతిజ్మధ్య * కములుగానఁ । గొమ్ములనుబ్రాణసంధులుగూర్చుటొప్పు॥౧౮॥ క॥ కాంతురజప్రభృతులునిను । సంతతమును

బ్రోతువీవు*సనకాదులమ । ర్దింతురభవుండునీవును । బంతంబులఖలులననుచుభావింతు మెవర్ ॥ క॥ వదలకతద్ధర్మములను । బాదలెడుప్రథమోత్తమాఖ్య * పురుషైకవచః । పదములుద్రుతప్రకృతులగుఁ । బదరుననతఁడోర్తునేను*బలుమఱుననఁగన్ ॥ ౨౧

వర్తమానార్థద్రుతప్రకృతులు. శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

చోర్వాస్యాద్వర్తమానవిహితస్య.

తే॥ పదపదార్థమపేక్షింపఁ * బడినయట్టి । వర్తమానార్థమునషష్ఠ * వర్ణశృంగి । కంబుతుదిఁగల్గుపదమువి * కల్పమునద్రు। తప్రకృతియగుఁగైటభ*దర్పదళన॥ ౨౨ ॥ క॥ కేశవునెయ్యనదగ్గఱఁ । జేరుచునుగుముష్టిహాతికిఁ*జిక్కక వేగం । దారుచహంకృతిఁగ్రమ్మఱ । దూరుచధోక్షజుఁడుమల్లుఁ * ద్రుంచెననంగన్ ॥ ౨౩

తదాదులు–శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము. తద్వత్తదాదిజస్య.

క॥ తుదిగుడులనమకునదియది । మొదలగుపదములవికల్ప * మునస్వరసంధు । ల్పదతియదెవ్వతెచూపుమ । యదియిదియనినన్నుఁబలుక * నన లక్ష్యంబుల్ ॥

కిమాదులు–శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రాయస్తుస్యాత్కిమాదికస్యైతః ॥

క॥ కమలాక్షుయేమియనువా । క్యముమొదలగువానితుదలఁ * గలగుడులనుబ్రా * ణములందువికల్పంబున । హిమగిరియేమనియెనేమి * యిచ్చెమనకనన్ ॥ ౨౫

అపిశబ్దసంధి–శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము

అపిశబ్దేతోలుగ్వాస్యాత్ ॥

క॥ ఏనియనుమాటకడపలఁ। గానంబడునిత్తుమీఁదఁ*గదిసినచోటన్ । బ్రాణములుసంధిగాంచును । బూనివికల్పంబువలనఁ * బుణ్యచరిత్రా ॥ తే–గీ॥ పలుకుచెలియనునాప్రాణ * భర్తయైన । వనజభవుఁడేనియహికుల * స్వామియేని । నీమహత్త్వంబువర్ణింపనేర్చునెట్లు । నానుదాహరణంబులు * దానవారి ॥

క్త్వాప్రత్యయాంతార్థసంధి.

ఆ॥ నారిజాతనేత్ర * క్త్వా ప్రత్యయాంతార్థ । ములువచింతుఁదెలుఁగు * పలుకులందను । బైస్వరంబులుండు * పట్టులఁబ్రకృతిభా । వంబుగానిసంధి*

వాటపడదు ॥ ౭౭॥ ఆ॥ కాంచియాలకించి* యెంచియాలోకించి। యెుఱపియాం డెయోడి * యొరగియెత్తెఁగి । యంటియెచ్చియిచ్చి * యనియాడుకొనికొ త్తి।యొనసియేగియాగి*యునఁగవచ్చు ॥ ౭౮

ఇకారాదేశవిభక్తులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ఇచ్ఛవిభక్త్య న్తిమస్య ॥

క॥ లలినాదేశములగుసి । త్తులుసమసనములను జేత * తోడవలసలో । పలనకునివి మొదలగుపలు। కులతుదిఁదలకట్టులకువి * కంఠతనిరాజా॥ ౭౯॥ ఆ॥ కృష్ణువలనిబలిమి* కేశవుతోడిస । ఖ్యంబుశకటచాన * వారిచేతి । ప్రో పుభాగవతుల * లోపలిగణనయు । ధవళవాహనునకుఁ * దక్కఁగలదె ॥

అల్యాదేశము-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

జేరలిచ॥

ఆ॥ కడవిభక్తులైన * నుడుసులకలియను । నాగమంబువచ్చు * నంత్య ములను । సమసనమున శేష * శాయియందలిభక్తి । వ్రేడమునతఁడెలోక* పూజ్యుఁడనఁగ ॥

ఆదిలోపము-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

శబ్దాత్తచ్ఛబ్దాఽతో లుక్ ॥

తే-గీ॥ శబ్దముతుదనునదియను * శబ్దమునకు। నప్పుడదియనుపదమున కాదినుండు । నత్వమువికల్పమునలోప* మగునుగాన । నిదిప్రకృతిభావము ననుండు * నిందిరేశ ॥ ౮౧ ॥ తే-గీ॥ వానఁగులోపప్రకృతిభావ* ములనువ రుస ।బాపనదికోమటిదిమంచి *కాఁపదియన । మహినిబాపనయదియుఁగో* మటియదియును । గాఁపయదియుననఁగభ*క్తజనవరద ॥

ఉదాదేశరేఫాగమములు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

బారాశ్లేతఉదపిరః ॥

తే-గీ॥ కొనలఁదలకట్లుగలసుగో * త్తులకుమీఁదఁ।గర్మధారయసమస న * కల్పనమున । నాలనుత్రిలింగదేశవా * క్యంబుగూర్ప । మహినుదాదే శరేఫాగ*మములువచ్చు ॥ ౮౩ ॥ ఆ ॥ బుద్ధిమంతురాలు * పుణ్యాత్మురాలు ద । యాసమగ్రురాలు * దానురాలు । వినుతశీలురాలు * ఘనురాలుగం భీరు।రాలువిష్ణుపెద్ద * రాణియనఁగ ౮౪

టుగాగమము-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

సామానాధికరణ్యేషూదన్తానాంటుగాగమోఽచిస్యాత్ ॥

క॥ శమితాఘ కర్మధారయ । సమసనమునఁదుదినిగొమ్ము * సంధిల్లెడు శ। బ్దములువికృతిబొల్లటకా। రము వెట్టుక సంధిఁజెందుఁ* బ్రాణముతోడన్ ౮౫॥ ఆ॥ అక్కజంపుటడవి * నలశూర్పణఖముక్కు । మెఱుఁగుటంపమొన ను * దఱిగివైచెఁ । జిగురుటాకుగోటఁ * జిదిమినచాడ్పునఁ । గఱకుటసురల లుక * గ్రహపకులుఁడు॥

విశేషణాంతద్రుతాగమము – శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము

ధాతుపదసఃఖ్యవానాం విశేషణానాముత స్తథానగచి.

తే॥ గీ॥ క్షితినిబైపదములకువి * శేషణంబు। లగుక్రియాపదములతుది* నమరుశృంగ। మునకువచ్చు నాగమమయి * పొల్లనుతము। ప్రాణపదమైనఁ గర్మభా * రయుమునందు॥ క॥ అనుటయునతండుకవ్వడి । కనుఁగొనియెడు నతఁడుమాద్రిఁడపటికోడుకా। మొనసందునతఁడువడముడి। వెనుసనునతఁడ ర్కసు తుఁడు * విరథుఁ డనంగన్ ॥

షష్ఠీసమాసద్రుతాగమము-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము

షష్ఠ్యాఉతోకచినుమ్సేచ.

తే ॥ గీ ॥ కొమ్ముమీఁదషష్ఠీసమా * సమ్మునందు ।నచ్చెమురఁబొల్ల ద్రుత మగు * నాగమంబు । కొడుకునాలునేనుఁగునొడ* ల్తొడవుస్మెఱవు । రాజు నానతిధేనువు * నొజయనఁగ॥

ఆమ్రేడితసంధి – శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ఆద్యస్యామ్రేడితేక స్యలోపశ్చ॥

తే ॥ గీ ॥ ఒక్కమాటయెరెండుమా * ఱుచ్చరింప । దానిపేరార్యులా మ్రేడి * తంబటండ్రు । పృథివిఁదత్పదములలోనఁ * బ్రథమపదము । తుదిని సంధిఘటించునఁ* చ్చెదిరినపుడు॥౮౭॥ తే॥గీ॥ అచ్చటచ్చటనాడాడ*వచ్చునె క్కడఁ।డొక్కడఁయయ్యారయారెయో*హెహాహహొనందు। పట్టియనఁగనామ్రే డిత * పదములందు । మొదలిపదములతుదసంధి * గదియుఁగృష్ణ॥

అనుకారసంధులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అహామాదీనాంద్విత్వంలోపోనమఆదికేవిసర్గస్య॥

సీ ॥ అనుకరించెడు చోట * నవ్యయాదులకొనఁగలబొట్టుగవకుదీ * ర్ఘం బులకును। వచ్చులోపము కేశ* వాయతుభ్యంనమయనఁగ రామోఽఘసం* హర్తయనఁగ। బూర్ణంబులకునోష్ఠ * భూతానునాసికశృంగంబుజడ్డను* జెందినిలుచు । నంబుజాతుతవదా * సోఽహమ్మనంగను బొల్లులకునుద్విత్వ*

ములుఘటించుఁ॥ ౯౦॥ ఆ॥ బండితోత్తములుగృ * పాసముద్రోముర।జిత్త
టంచుఁజదివి * చెప్పవినుచు। నసురవైరివిడిచి * యన్యదైవతములఁ॥ గొలు
చుమూఢమతులు * గలరెయనఁగ॥ ౯౧॥ వ॥ ఇవిస్వరసంధు లనంబడునింక
వ్యంజనసంధులెట్టివనిన॥

అద్భుతశబ్దసంధి-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

బోరద్భుతశబ్దార్థే.

ఆ॥ అద్భుతార్థవాచ * కాంధ్రశబ్దంబున । నడిమిరేఁతకొమ్ము * చె
డునునిలుచు। హరిధరించెఁగేల * నబ్బంపుగిరియనఁ। బ్రావెనబ్బురంపు* ద
వమునసఁగ॥ ౯౨॥

వుకారసంధులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము,

వోశ్చతదాద్యర్థవాచకేషూతః॥

తే॥ గీ॥ అప్పుడెప్పుడుకప్పరం * బిప్పుడనుచుఁ । బలుకుచోఁబిన్నవడిమి
ర్వాఁ * తలకుఁగలుగు । కొమ్ములుండునుబోవును * గొమ్మక్రప। మప్డుగాకె
ప్డుమేనఁబూ * యఁగలదనఁగ॥ ౯౩॥

ఌకారసంధులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వికృతిపదేలోటోరపి.

ఆ॥ అవనిశృంగసహిత * మగుతృతీయాంతస్థ । మునకుడాపలించి * తె
నుఁగులందుఁ గలటకారశృంగ* ములువ్రాఁవునుండు।నిట్లనియెనిట్టులనియె*
ననఁగఁగృష్ణ॥ ౯౪॥

రేఫసంధిశబ్దానుశాసన మూలసూత్రము

ఉపధారేఫా చ్చితశ్చలుగ్వాస్యాత్.

క॥ కడమవర్ణమునకుదాపలి । కడరేఫముగుడుసులుక్కు * గాంచును
దనకుఁ । గుడినిచికారములుండెడు । నెడలవికల్పమునఁ బన్న * గేశ్వరత
ల్పా॥ ౯౫॥ క॥ పేర్చిరిపేరిచిరరిఁబరి । మార్చిరిపరిమారిచిరిగ్ర * మంబునధ
నముల్ ! గూర్చిరిగూరిచిరప్పులు।దీర్చిరితీరిచిరినాఁగఁ* దెల్లంబయ్యెన్॥ తే॥గీ।
మొదలరేఫాక్షరంబునా * పిదపచాని । జడ్డయునుగూర్చియొకటిగాఁ * జ
దువుకొనుచు। ముందుజడ్డయువెనరేఫ* మునకుబదులు। గిలుకవిభజించియు
లిఖింతు * రిలఁగుమతులు ॥ ౯౬ ॥ క॥ అరఁటులఁబరఁటులబరఁజెల । గరిఁ
జెలమొరిఁజెలనుగలర* కారములెల్లన్ ।ధరనెఱసున్నలునగున । య్యరఁటు
లబఱఁటులనుద్రుతము * లగువలసినచోన్॥ ౯౭॥

నరలడశృంగసంధులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

పదమధ్యనరలడానాముతశ్చ॥

పూర్వప్రయోగసిద్ధానాంలోపోవాస్యాత్

క॥ ధరఁబదమధ్యనరలడా । క్షరములకొమ్ములువికల్ప * కంబునవిద్యా
ధరసన్నుతలోపములగుఁ । బురాతనకవిప్రయోగ* ములఁగొన్నింటన్॥ ఆ॥
శాన్పుతూర్పుతెల్పు* గాడ్పుకానుపుతూరు । పచ్చతెలుపుగాడు * పనుచుని
ట్లు । కొమ్ములఁగునుండు * గొన్నింటఁదొల్లింటి । వారుకావ్యములను *
వాడుకతన ॥ ౯౮ ॥ క॥ పదమూనుమఁబదరుమఁబొద । లుపుఁబొడుదునను
చునిట్లు * లోకంబునను । ప్పిదములగుకొన్ని పదములఁ। గదలవునడికొమ్ము
లావి * కవులొడఁబడిరిన్ ॥ ౯౯ ॥ ఆ॥ వినుఁడుచొరుఁడుతలుఁడు*విడుఁడను
పలుకులు । చిఱుఁతబొట్లమీఁదఁ * జెందియునికి । సరసిజాతనేత్ర* నరలడా
క్షరముల । కొమ్ములడఁచిసంధి * గూర్పరాదు॥

త్రివిక్రమమతసంధులు- శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

తేషామితశ్చతద్వత్త్రివిక్రమమతేన॥

ఆ॥ నడిమినరలడలకు * గుడులేగునుండును। ధరఁద్రివిక్రమునిమ* తము
నఁగొన్ని । పూన్కిగూర్మికల్కి* బుడ్పిపూనికిగూర్మి ।యనదుకలికిబుడిపి*
యనుచునిట్లు॥ ౯౯॥ చ॥ కొలఁదిగమున్ను చెప్పెఁజలి* కొండనృసింహుఁడు
వెల్లయంచునీ। వలనగసాలరుద్రపను* వాఁడును మొల్కలటంచుఁగూరిచెం।
దెలియకకొండజెట్లువిశ్ర* తింబదమధ్యమునన్నకారరే । ఫలదలపై యకా
రమును * బాపునురార్యులునవ్వునట్లుగన్॥ ౧౦౦॥ వ॥ ఇందులకునినకొండ
లోగుంటిపల్లిభాస్కరయగారి సముఖమందుఁగందుకూరిరుద్రయగారుచెప్పి
నపద్యము॥ చ॥ వెలగఁటవెల్లయంచునర * వింజలికొండ నృసింహుఁడాడఁ
గా। మొలకకుమొల్కయంచుఁగవి*ముఖ్యుఁడురుద్రపపల్కదోసమే।భళిభళి
మంచిమాటమెప్ర * బంధమనాజలరాశియందులో। పలనెరసుల్గ్రహింతు
రెయ * పారములొమణులెల్లనుండఁగన్॥

కవిభల్లటమతసంధులు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

కవిభల్లటైః క్రియాణాంనామ్నాంచోల్లోపఇష్యతేహ్యేషు॥

ప్రథమైకవచనమాత్రేవికృతౌనాన్తాదయోకపికథ్యన్తే॥

తే॥ గీ॥ ధాతుపదములకడపటఁదనరురేఫ । శృంగములకులోపంబు
లు * చెల్లుచుండు । హల్లుపైకొన్నచోఁగవి * భల్లటార్య। మతమునవికల్ప

నంబునఁ * బతగగమన॥ ౧౦౩॥ తే॥ గీ॥ సర్వగతుఁడ విహారిసెన్ను * దుర్విబుధులు । పరమపురుషునిగాఁదలం * తురుతపసులు। శ్రుతిమయుండనిచెప్పు దు*మ్మ్యాసురులతని । బ్రహ్మమనుచును నెఱుఁగలే * ర్దనుజవరులు॥ సీ॥ భల్లటవిరచిత*పక్కి-బోసూత్రంబువలననుబై హల్లు*నిలుచునపుడు। ప్రథమైకవచనము *ల్వలికెడుచోటను సమసనములుగూర్చు*సమయమునను। దెనుఁగునామంబుల * కొననునుండెడునరలడలకొమ్ములువిక * ల్పంబువలనఁ। గాంచును లోపము * ల్గన్మా సెఁగనుమూసెగోర్నా టెఁజెక్కిటు * గోరునాఁటు॥ తే॥ గీ॥ మరుఁడువిల్బూనెవిలుపూనె * మధుఁడుజాతి । ననలవీడ్కొనియెనువీడు * కొనియెననఁగ । సానపాన్వయ వేంకట * త్మ్యాపదత్త । కామెపల్యగ్రహార న * గర్వభీశ॥ ౧౦౪॥ తే॥ గీ॥ కాంతచన్గవచనుఁగవ* కాల్రైఱుపులు। కాఱుమెఱుపులు వాల్గంటి * కలికివాలు । గంటిచేడ్పాటు చేడుపాటు * గాంచెననుచుఁ । దెలుఁగుసమసనములనిట్లు* పలుకవచ్చు॥ ౧౦౫॥ తే॥ గీ॥ చట్టజాతికిఁజట్రాయి* గట్టుఱేని। పట్టియనుచోటగట్టేనిపట్టియనుచు । సమసనములటకారశృం*గములునడఁగు । నాదిశబ్దంబుసూత్రంబు*నందుఁగలిమి॥ ౧౦౬॥

ఔపవిభక్తికములు-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ఔపవిభక్తికసంజ్ఞావర్ణాష్టింప్ట్యాదయోభవస్తిహ। రుల్వా
దేర్నామ్నాంస్యుస్తేహివిభక్తౌ సమాసేచ॥

సీ॥ అవిభక్తికములగు * నాంధ్రనామములందుఁ బ్రథమావిభక్త్యేక * భాషణముల । కొననుండురుల్వాదు * లనుబాఱఁదోలివిభక్తులందునుసమాసోక్తులందు। నవనినాదేశంబు* లగుచుఁడింట్యాద్యక్షరంబులునిలుచుప*దంబులెల్ల । నౌపవిభక్తికాహ్వయములై కృతులను బహువిభక్తులనుజూ*పట్టుచుండు॥ నిపుడు చెప్పినరుల్వాది* లిపులుకొన్ని। యందునాదేశములు లేకయెప్పటట్లు । సమసనవిభక్తులనురెంట* నమరెనేని । యవియునౌపవిభక్తికా * హ్వయములయ్యె॥ ౧౦౭॥ సీ॥ రలవర్ణముఁ శృంగ * ములకునుగుడులకుడాలకొమ్ములకును* డీలువచ్చు । నీటికిఁదాఁకపం * దిటికిఁదోఁడేటికంబటికిఁగూటికిగుడి*పాటికనఁగ। జడ్డలుగలనలా* తురశృంగములకునుగొన్నిమాటలకులా* గుడుసులకును। గట్టిబొట్టులకుడి* కడడుకారములకుఁ*బూర్ణ యుక్తంబులై* పొందుఁడీలు । చంటికింటికిగొం.నగు * దంటికరఁటి। పంటికిఁమపాకిగుంటికి * రెంటికనఁగ । నిజ్జులకుఁది ఱ్ఱులగునూతి * కేటిమిర్తికనఁగపష్టినిగొన్నింటి * కమరునిట్లు॥ ౧౦౮॥ సీ॥ పాలేటికాలువ * పందిటిగుంజతాఁ బేటినోరంబటి * పిండికుండ । కాటిపాపఁడుబోటి * కాల్వయింటిమగండు గొడ్డంటిసఱుకుడు* గుంటికోవి । ముంజేతికంకణం * బులుచేతి సారకాయక్కొ త్రిప్పిపుఁడుపెద్ద * గొత్తిచెక్క.। నాఁపజొన్నలుకటి * వేఁపపూవులదండలలపాఁపమేతరి * యంపములుకు । లినుపపెనముఁబోసిన * మినుపదోసె। లనుపపప్పనుజొక్కెంపు* టెనుపనేయి । యనుచునిట్లుసమాసంబు*లందుఁగొన్ని। పలుకులనునిల్చునౌపవి*భక్తికములు॥ ౧౦౯॥

అనౌపవిభక్తికములు.

సీ॥ చూరుపెనుబిడారు * తొలకరిపుల్లరిచాలు పాలరవాలు * జగిలిమొగిలి। యీఁడుజోడునుగీడు * వెన్నుపన్నునుజెన్ను కల్లుజల్లునుబొల్లు * గాలిజాలి । చెండుదిండునుదండు * చేదోయిప్రోయివేయి కిఱ్ఱుఱ్ఱుతొఱ్ఱును * గేదెముఱ్ఱు। గీముతొల్లిటిజాము*మోముపున్నమనోముకొమ్మిమ్ముతలదిమ్ముఱొమ్ముసొమ్ము । మనుము మొదలగువికృతినా* మంబులొక్క। కొన్నితుదల రుల్వాదులఁ * గూడఁకొనియు। లలివిభక్తులనుసమాస * ములనురెంట। భువిననౌపవిభక్తికం*బులగుచుండు॥ ౧౧౦॥

ముviభక్తిలోపము- శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రథమావైభక్తికమోర్బిందుశ్చ మహాన్వతిక్రియార్థేతు॥

తే॥ గీ॥ పడియెననుక్రియతుదినిల్వఁ * బడియెడునెడఁ । బ్రథమయగుమూఁకుసమసన * పదమునందుఁ । బెలుచనాదేశముగుఁబూర్ణ * బిందువదియు । లోపమునుజెందునువికల్ప* రూపములను॥ క॥ పడఁతిప్రియంపడియెభయం । పడియెసుఖంపడియెసంభ్రమం పడియెఁ బదం । పడియెఁగడుభయ । పడియెరమించిసుఖపడియె * భ్రమ పడియెనన్ ॥ ౧౧౩॥ తే॥ గీ॥ భ్రాంతిపడిచింతపడియును * పట్లపెద్ద । సున్నగలుగదుకొననుమూ * సున్నయగుట। బలముపడియెమదేభము * పడియెననిన। చెడిచనదుమూసమాసంబు* నుడుగుగామి॥

పువర్ణాదేశము—శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము. తస్యసమాసేపుంపూ॰

క॥ ఆదివిభక్తిముకారము । యాదవవరకర్మధార* యసమాసమునన్। మేదినిపైఁజెందుఁబువ । ర్ణాదేశంబదిసబిందు * వగువలసినచోన్॥ తే-గీ॥ పడఁతియప్రపుటూరుల*ప్రంపుటూరు। లతివచోద్యపుటూరుచో*ద్యంపుటూరు । మగువసూక్ష్మపుఁగౌనుసూ*క్ష్మంపుఁగౌను । కలికిచొక్కపుమేనుచొక్కంపుమేను॥ ౧౧౪

అధర్వణమతసంధులు - శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

నుమ్మోచ్చాతోహల్యధర్వణాచార్యమతాత్ ॥

తే-గీ॥ సమసనమున నామాంతశబ్దం * గముల కెల్ల । హల్లుగదియ స్వార్థంబునఁ * బొల్లద్రుతము। వికృతినాగమమై ద్రుత * ప్రకృతిపగిదిఁ । గాంచుసంధి నధర్వణ * కవిమతమున॥ ౧౧౫॥ క॥ చనుఁగవకుఁ జనుంగవ యపనఁ । దనరుఁ దలిరుఁజొంపమునకుఁ * దలిరుంజొంపం । బనవచ్చు ననుఁగు వెలఁదికి । ననుఁగు న్వెలఁదియనశ్లిష్ట * మగు స్థిరపరతన్ ॥

పదమధ్యద్రుతలోపబింద్వాదేశములు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

శత్రర్థేతూతశ్చైనో స్తస్యస్యాచ్చ పూర్ణబిన్దురపి ॥

ఆ॥ తెలుఁగువర్తమాన * ములషష్ఠవర్ణంబు । కొమ్మువిడుఁద ద్రుతము * కొమ్మమరినఁ । గొమ్ములోపమగు ద్రు * తమ్ము పూర్ణంబగు । క్షమనుగొన్నిట నువి * కల్పమునను॥ ౧౧౬॥ క॥ చనుచునుబూనుచు నెన్నుచు । ననుగొన్నిటఁ దక్కనంచు * ననుచు నుపించున్ । వినుచునుగనుఁగొంచునుగనుఁ । గొనుచు నుదించుఁ దినుచనఁగఁ * గూడును గృతులన్ ॥ ౧౧౭॥ తే-గీ॥ ధాతుపదములనడుమను * దటలపిడుఁద । వెలయు ద్రుతములు స్వరసమ * న్వితములగుచుఁ । దొలఁగితముచోట ఫూర్ణబిం * దువుల నిలుపుఁ । గొన్నిటను గనుగొందుఁ జే * కొంటిననఁగ ॥ ౧౧౮

ప్రథమైకవచనద్రుతప్రకృతులు- శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వాక్యాత్మస్మదోర్ద్రుతస్యస్యాల్లుక్ ॥

క॥ శ్యామాంగ నేను దానను । సీమాలల కొనద్రుతంబు * లేగు నిలుచుమహాల్లామీఁద నుండునప్పుడు । నేమను మను నేను మనుదు * నీకృపననఁగన్ ॥ తే-గీ॥ తాను నేనను పలుకుల * లోని ద్రుతము । లడఁగుచో మీఁదఁ బరుషంబు * లసురదమన । సరళలిపులగుఁ దద్ద్రుతా * క్షరములర్ధ । బిందులగుఁ దాఁ జనంగ నేఁ * బిలిచితనఁగ॥ ౧౧౯

పదాంతద్రుతలోపము-శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

వాక్యాన్తగతపదానాంచ ॥

క॥ పసగలసీసాదికముల । వసుమతి నొక్కొక్కపదము * వాక్యమనంగా । నెసఁగుఁ దదంత్యపదము తుదఁ । బొసఁగు నకారంబు పొల్ల * పోవుస్సిలుచున్ ॥ తే-గీ॥ దానవారాతి కేళికో * ద్యానసీమ । నాకభూజంబు చెంతఁ గాంచితాలలామ । ననఘగుణధామ సత్యభా * మను బెరిమను। గలయు నిచ్చలు సనఁగలత్యంబులయ్యె॥ ౧౨౦॥

పదాంతప్రాణలోపము.

క॥ నాంతపదాంత ద్రుతమున । కెంతయుఁ బ్రథమాబహూక్తి * కే తెంచుతృతీ । యాంతస్థంబునకుం బ । ద్యాంతంబున స్వరములోప * మగుఁ గొన్నింటన్ ॥ క ॥ నలినాక్ష తెలుఁగు పద్యం । బులకడపల నుండు నలల * పొల్లులకు మహీ । స్థలిగుడుసులు శృంగములును । నిలుపరు చదువు నెడలాక్ష * ణికు లెచ్చోటన్ ॥ ౧౨౧

ద్రుతప్రకృతికాంతబిందుసరళాదేశము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

పరుషాద్రుతప్రకృతికాత్సరళాస్సు్యస్తద్ద్రుతంచబిన్దుస్స్యాత్.

సీ॥ ధర ద్రుతప్రకృతిశ * బ్దంబుల పైఁ బరుషంబులు నిజసర * ళంబులగును । ద్రుతములు ఖండబిం * దువులగు నాపట్లగాథేయముని వెంటఁ * గదలినడచెఁ । జరణపంకజధూళిఁ * జట్టునాతిగఁ జేసె వెసఁ డొక్కమసకుండ * విల్లువిఱిచె । ధాత్రీతనూభవఁ * దగ వివాహంబయ్యె గురువైభవంబునఁ * బురికివచ్చె ॥ ౧౨౨॥ ఆ॥ నినకులేంద్రుఁ డనఁగ * నివియుదాహరణంబు । లిట్టిచిన్నిసున్న * లెల్లఁ గుఱుచ । లిపులమీఁద నుండు * నపుడు గొప్పలునగు । గడమ వ్రాలమీఁదఁ * గావుగాని॥ ౧౨౩॥ ఆ॥ ముంగమురువుదాలి * చెంగాంతయ ననిట్లు । గొప్పసున్నలగును * గుఱుచమీఁద । రాఁజెనగ్నిగాలి * చేఁజాలన ననిట్లు । నిడుదమీఁదఁ గావుఁ * నిండుబొట్లు॥ ౧౨౪॥

ద్రుతప్రకృత్యంతసరళాదేశము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అవికారగతేతస్మిన్నపి సరళాఏవసన్తితేపరతః.

సీ॥ అవని ద్రుతప్రకృ * త్యంత ద్రుతంబులు చెడి బిందువులుగాని * యొడలవాని । వలపలిపరుషము * ల్వరుసతో సరళంబులవుఁగాని యచటబిం * దువులులేవు । తండ్రిపంపుననుగాం * తారంబునకునేగి సమదవిరాధునిఁ * జావమొత్తె । సతివతోడ సుడేకు * టాకుటింటవసించెఁ గనకమృగంబును * దునిమివైచె॥ తే-గీ॥ భామినినిబట్టుకొనిబోవు * పక్షికంతు । నంతకునిఁ జేర్చెఁ బుత్రమిత్రాన్వితముగ । నగరమునకు మహీజాత * నుగొనివచ్చె। రాముఁ డర్కకులాంబుధి * సోముఁడనఁగ ॥ ౧౨౫

ద్రుతప్రకృతికాంతద్రుతలోపము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

లుగ్వాద్రుతప్రకృతికాత్పరతస్సరళస్థిరేచనస్యాస్యాత్ ॥

సీసమాలిక॥ సరళంబులునుస్థిరా * క్షరచయంబునుద్రుతప్రకృతిశబ్దం
బులపై నిఁగదియ । నపుడుతదంతద్రు* తాక్షరంబులువికల్పమునలోపంబు
లై *పరఁగుచుండు।జనియించెగరుడకే* తనుఁడుదేవకియందుఁబెరిగెనుగోపికి*
బిడ్డఁడనఁగ । నభినుతిఁగాంచెజం * భారిముఖ్యులచేతఁ బూతనను జయిం
చె * బురిటిలోన । ననుపమస్థితిడెంద * మునభీతినెందకచంపెను డింభుఁ
డై * శకటదైత్యు । నడఁచెనుష్పాత్తుఁదృ * ణావర్తుమెడఁబట్టితిగిచివ్రే
పల్లెను * దిక్కుఁజేర్చె । గర్గుచేబహునామ* కములుగాంచెనునెఱపెనుబాల
లీలలు* పెక్కుగతులఁ । బాడసూపెఖేచర * భూచరావలిఁదల్లికానసంబు
నను ఖ * గాలిమెచ్చఁ । గదలెఘోషాంగనా* సదనంబులకువెన్నద్రుచ్చి
లిమెనుగంట * ద్రోఁగకుండఁ । జేసెఛిద్రంబులు * క్షీరభాండంబులఁబలి
కెనుఫలవాక్య * ములవనితలఁ । బడవైచెఝంపాప్ర * భంజనుండనమద్దు
లరిగెనుఝిల్లీర * వాటవికిని । వదలకకాచెశే * వలువిరాఁజ్రేపులగోపకు
లనుతీవి* గూడిమాడి । తునిమెఘకక్కుఁజర్మ * మునకనోయనవత్సదనుజు
నిఘాతతోఁ*దలఁకకుండ।నిర్జించెధీరుఁడై నిలిచిబకాసురుసఘునిధాత్రినిగూ
ల్చె*నద్భుతముగఁ । గల్పించెనీరజ * గర్భుండుడాచినవలసుమిఱఁగనూత్న
వత్సములను । క్రీడించెఫలితశా* ఖిచ్ఛాయలనుమాళిఁజుట్టెనుపుల్లప్ర*సూ
నములను । నవలీలభంజించె * నావులఁగాయుచుగర్దభాసురునిభీ*కరశరీరుఁ।
గాళియుమర్దించి * కాళిందివెడలించిత్రావెనుమండెడు * దావవహ్ని । స
రసియాడఁ కేళి * సలుపుచుండంగఁజేకొనియెనుయువతుల* కోకలెల్ల । భు
జియించెరుచికరం * బుగవిప్రవనితలచేతను రాజాన్నజాతమెలమి । రక్షిం
చెలేఖభ * ర్తనుతింపనెల్లరహ స్తంబుననులీల * నచలమెత్తి । శరమునవ
రుణాకిం * కరుఁడెత్తికొనిపోవునందునివెదకిపం * తమునఁదెచ్చెఁ । దాల్చెశ
యాంబుజా * తంబునవేణువుపూరించెనుశిరీష * ములుచిగుర్పఁ । బాడెష
డ్జస్వర * ప్రభవగీతంబువిరాలిఁబెట్టెనుషట్పదాలకలను । జలమునసుందరీ
జనములఁగికురించి * చనియెనుసూనవృ * క్షములనడుమ॥ తే॥ గరుణహే
మాంబరంబుతోఁ*గానవచ్చి । మానమెల్లనుహరియించి * మరునికేళి । వా
నుదేల్చెను*వరుసకొలఁది । ననద్రుతప్రకృతులకుదాహరణములగు॥

తె

౧౩౧॥ తే॥ ధేనుపాలతవర్గద్వి * తీయమొకఁడు । మొదలియనునాసికంబు
లు* మూఁడులిపులు । నాంధ్రిసంస్కృతశబ్దాదు*లందులేమిఁ । జేసివానికి
లక్ష్యము * లెప్పనైతి॥ ౧౩౨॥

ద్రుతప్రకృతికాంత ద్రుతశ్లేషము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

అలుకిచసంశ్లేషస్స్యాత్॥

క॥ లలిసరళస్థిరములడా । పలినాంతపదంబులూఁది * పఱికెడుచోసం ।
ధులుగాంచునుడతవర్గం । బులునాఱిటి చెంతఁదక్కఁ * బొల్లులయిహరీ॥
క॥ టతవర్గంబులురెంటను । సతతముసరళాక్షరములుపు * సమలిలునుని।
ర్జితమురనాంతపదాంత। ద్రుతములనుంగూడుకొనవు * తుదిఁగదిసినచోన్॥
౧౩౪॥ మాలినీవృత్తము॥ నలువఁగనినవేల్పు * న్గంధవాహాటతల్పు । న్నల
కలిభయహర్త * న్జాంబవత్యాత్మభర్త । న్నలినదళసమాక్షు * న్బాణదై
త్యేంద్రశిక్షుం । దలఁతుననఁగఁజెందుం * దన్నకారంబులెందున్ ॥ మహా
స్రగ్ధర॥ నవతల్పాయందలంతు * న్ఖగపతిగమను * న్ఛత్రచిత్రధ్వజాంకు । న్న
వదర్పావతారు * న్ఫణిపతిశయను * న్ఖద్రసనాథేందునేత్రు । న్నవరత్నాం
చత్కిరీటు * న్ఝషపదజనకు * న్ఘర్మవస్త్రాభిధాను । న్నవనీతక్షీరచోరు *
న్నతజనసులభు * న్మానిహృత్పద్మవాసున్॥౧౩౫॥నరకపుష్పిణీవృత్తము ॥ న
రకభయసంహారు * న్యాదవాగ్రేసరు । న్నరకదనుజాంతకు * న్నారిహిణో
యానుజు । న్నరముఖసురార్చితు * న్లక్ష్మణావల్లభు । న్నరహరిఁదలంచెద*
న్వాంఛితార్థాప్తికిన్ ॥ ౧౩౬॥ స్రగ్విణీవృత్తము॥ నీరజాతేక్షణు * న్మేషసిం
హాసను । న్నారదాదిస్తుతు * న్షట్పదశ్యామలు । న్నారకాపద్ధరు * న్సామ
జేంద్రావను । న్నేరహస్యంబున * న్హృద్గతుంజేసెదన్ ॥౧౩౭॥

ద్రుతప్రకృతికాంత బింద్వాదేశము.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

బిన్దుంప్రవదన్తితంక్వచిత్కేచిత్॥

తే॥ కడఁదృతీయచతుర్థవ* ర్గములఁగలుగు । సరళములుసమలిపులును*
బరములైన । తఱినినాంతపదాంతద్రు * తంబుపొల్లఁ। బెఱికిపైనిత్యముగఁ
బూర్ణ * బిందువగును ॥౧౩౯॥ క॥ నన్నయసూత్రమునక్వచి । త్తన్నదొకటిఁ
దక్కబొట్ల * కక్కరనియమం । బెన్నుటలేదాదికవుల్ । గొన్ని తెలుఁగులర
సితెలిసి * కొంటినివీనిన్ ॥ ౧౪౦ ॥ వ॥ అవియెయ్యవియనినఁదృతీయవర్గస

రళంబునకు రాచమల్లువారిషష్ఠస్కంధములోఁ బ్రయోగము-చతుర్థవర్గసరళంబునకు రాఘవపాండవీయములో భారతార్థమునందుఁ బింగలి సూరపరాజుప్రయోగము॥ టవర్గద్వితీయమునకుఁ ద్రైశంక్వోపాఖ్యానములోఁ గవిసింగనప్రయోగము॥ క॥ ఢుంఠీశుభై రవునిసితి। కంఠువిశాలాక్షిదండ*కరుజాహ్నవిపై । కుంఠపతిగుహునిలోలా । ర్యకంఠేవలుమీఁఱభావ*రుఁడుపాడగనియెన్॥ వ॥ టవర్గచతుర్థంబునకధర్వణాచార్యులవిరాటపర్వమునందు॥ తే॥ ఢాంఢమితభేరికాధ్వాన * ముంఢులెని। నాదమునుమిన్ను ముట్టన*నారతంబు పెక్కుగంధర్వపతులున ల్దిక్కులందుఁ । గాచుసౌగంధికంబుఁ దేఁ * గలరెయొరులు ॥ వ ॥ తవర్గంబునందుద్వితీయవర్ణముసంస్కృతాంధ్రశబ్దాదులందు లేదుగానఁ బ్రయోగంబుగలుగనేరదు ॥ చతుర్థాక్షరంబునకునసంతునిఛందమునందు॥ తే॥ పేర్చిపొల్లనకారంబు *బిందువగుచు। మీఁదనున్నధకారంబు * నూఁదిప్రాస । బంధమగుఁ గృష్ణుఁడుదయించి* సంధరిత్రి। యంతయును నిరుపద్రవం * బయ్యెననఁగ ॥౧౪౩॥ క॥ ముందరగజబమకారము। లొందిననాంతములతుదల * నుండుద్రుతములం । గ్రందుకొవికల్పంబున। బిందువులుగఁ జేసికృతులఁ * బెట్టుదురొకచోన్ ॥ ౧౪౪॥ సీ॥ అంగజకేళిఁ దే*ల్చెంగోపకాంతలనగముహస్తంబున* స్గరిమదాల్చె। గెంజిభోజధరావ*రుంజముకడఁ జేర్చెనరుఁబ్రోఁచెరణమున * స్జగమెఱుంగ । జాంబవంతునిగెలిచెంబంటుతనమునఁనజకేఁజక్రంబున * న్బాణుపాణు । లమ్మకుండలములి*చ్చెమ్మహీసుతుఁ జంపినాఁడెభూతలమున * న్మఘవతరువు ॥ తే॥ గీ॥ దైవమాత్రంబెదేవకీ* దేవిపట్టి। దేవదేవుఁడుఁ శ్రీవాసు * దేవుఁడనఁగ। గజమంబులడాపలఁగదియునట్టి। నాంతపదములకెల్లల * త్వ్యంబులయ్యె॥౧౪౬॥

సమకారద్విత్వమైత్రులు.

తే॥ గీ॥ తమకుఁ దాముద్విత్వంబులై* యమరునవియు। బిందువులుడాపలను వెలు *గొందునవియు । నొక్కరూపయిపూర్వప్ర* యోగసరణి। నములుప్రాసంబులకునిల్చుఁ * దమకుఁ దాము ॥౧౪౭॥ క॥ మిన్నే ఱుపాదమునధా । తన్నాభినిగుసుమశరునె * దంగాంచిననీ । సాన్నిధ్యము దొరకుట్కై । సన్నుతిసేయుదురునిన్ను * సనకాదులజా ॥క ॥ తమ్ములనుమల్లికాకుసు । మమ్ములమరువాదిపత్ర*మాలికలనుభ । క్తిమ్మురసంహారుపూజలు। సమ్మదమునసలుపఁగలుగు * సకలార్థంబుల్ ॥౧౪౮॥

పదాంతనులుకారద్విత్వలోపములు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ప్రథమలుగపిద్వినులోప్వః॥

క॥ సమయునువికల్పకంబున । శమితదనుజ తమకుఁ దాము * జడ్డలయిపదాం । తముల వెలింగెడునులువ । ర్ణములనుబ్రథమాక్షరములు * రాజీవాక్షా ॥ ౧౪౯ ॥ తే॥ గీ॥ కన్నుమూసెనుగనుమూసెఁ * జన్నుదోయి । గబ్బిచనుదోయిమిన్నువాఁ * కమినువాఁక । ముల్లునాటెనుములునాటెఁ బల్లుగంటి । తరుణిపలుగంటికల్లుముంతకలుముంత ॥ ౧౫౦ ॥

ద్రుతలోప సమాసములు ॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

ద్రుతస్యసర్వత్రలుక్సమాసేషు॥

తే॥ గీ॥ వనధితనయేశయయిసటు * వంటియనుచుఁ । బరపదవిశేషణము తేట * పఱుచుకొనుచుఁ । దొలుతటిపదంబుకొననుండు * ద్రుతముగుడియు । సమసనమునందుఁ జెందులో * పములుగృతుల॥క॥ కడపలిద్రుతమునుగుడియును । బొడవడఁగినఁ బయినిబరుష * ములుసరళములౌఁ । జెడవ్రుపెఱహల్లులెల్లను । సడలకప్రాణంబులెల్ల*సంధులుగాంచున్॥ ౧౫౨॥ తే॥ జగతిఁ జప్పనికూరకుఁ * జప్పగూర । చనునుజక్కనిచాయకుఁ * జక్కచాయ। హెచ్చుపచ్చనితోటకుఁ * బచ్చతోట । గగిమఁ గమ్మనితావికిఁ * గమ్మదావి॥ ఆ॥ చల్లగాలితీయ * విల్లునాసరళస్థి। రాక్షరములుతొల్లి * టట్లనిలుచుఁ । బంచబాణజనక * పచ్చావునల్లావు । లనుచునచ్చులెల్ల * నదుకునిట్లు ॥ ౧౫౩ ॥

హేమాచార్యమతసంధులు.

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

హేమోక్తేఃపరుషాణాంగసడదవాస్స్యుఃపదాద్ద్వన్ద్వే॥

క॥ సుమనస్స్తుతద్వంద్వసమా । సమునను హేమోక్తినిబర * శబ్దాదిమవ । ర్ణములగుపరుషాక్షరములు । తమరూపులువిడిచిగసడ* దవలగువరుసన్ ॥ ౧౫౪ ॥ ఆ॥ కసవుగట్టెలనఁగఁ * గాలుసేతులనంగ । నిక్కడెక్కలితడు * నేరఁడనఁగ । నొప్పుదప్పులనఁగ * నూరువల్లెలనంగ । జరుగునిట్లుద్వంద్వ*సమసనమున॥ ౧౫౫॥

ప్రథమాంతగసడదవాదేశము.

శబ్దానుశాసన మూలసూత్రము.

గసడదవాస్స్యుః ప్రథమామాత్రాదాత్మాస్మదోర్విభక్తే॥

సీ॥ శుకముచిస్తుతద్రుత * ప్రకృతులౌనేను దానను రెండుదక్కంగ * న
వనిఁగలుగు । ప్రథమావిభక్తులపై నిదత్తుల్యశబ్దములమీఁదనుగను *పట్టు
నాంధ్రశబ్దాదిగతపరు*షముల కేనింటికిఁ గ్రమముదప్పక వచ్చు*గసడదవలు।
సిరిగలిగినవాఁడు * పురుషుండు సెలరేఁగి నిక్కంబు డెక్కలు * నెరపుఁ
గాని॥ తే॥ ప్రియముపలుకొత్తవర్థికిఁ*బెట్టలేఁడు। కలిమివ్రాయినసీగికిఁ*గ్రాం
తుఁ సేయు । నపుడుగలుగునే తనకుఁగా * సైననఁగ । నివియుదాహరణ
ములయ్యె * నెన్నిచూడ॥

శబ్దానుశాసనమూలసూత్రము.

నవికృతిశబ్దాత్పరతస్సాంస్కృతికానాంభవన్తిగసడదవాః॥

సీ। పరమాత్మప్రథమావి * భక్తులమీఁదనుదత్సమానాంధ్రశ*బ్దముల
మీఁదఁ । గలసంస్కృతపదాది * గతపరుషంబులెల్లెడనిజరూపము * ల్చె
డకనిలుచు । గాదిలిజవరాలు * కమలనివాసినిచిఱుతముద్దులపట్టి * చిత్త
జాతుఁ । డనుఁగుఁజుట్టంబుటం * కాయుధహస్తుండుమక్కువమఱఁదితా *
మరసవైరి॥ తే॥ నిక్కమర్త్మలిమామపా * సీయరాశి । యరసిచూడంగనెవ్వ
ని * కట్టివేల్పు । నాఁడుకరుణించినాకుస్వ * ప్నమునవచ్చి। తెనుఁగుగావిం
పుమనియెను * దీనినఁగ॥

కల్పితకల్పవల్లీసమాసలక్షణ సీసమాలిక.

పంచదశవిధాంధ్రి పద్యగర్భితములై కరధృతకరుహాము * ఖ్యంబులగు
చుఁ । బరఁగుద్వితీయవి * భక్త్యేకవచనాంతసంస్కృతభాషాష్ట సమసనము
లు । వానికథ్యాహార్య * మైనామియనుధాతుపదముపై కొనుసభి * ప్రాయ
ములకు । సమసనాంతస్థితా*క్షరములపైఁగలతలకట్టులకుశృంగ* ములుఘ
టించి । బొట్టులవలపలఁ * బొదలువర్గాద్యక్షరములెల్లఁదత్సర*శములుచేసి।
యాదివర్గద్వితీ * యములదాపలనుంచుపూర్ణంబులకుఁబద్య *ములకుఁదుది
ని । దనరుసున్నలునుబొ * ల్లనకారములఁజేసి పఠియింపనగునాంధ్రి * ప
ద్యవితతి । తరువాతకందప * ద్యముతోడఁగులకమై తలచూపుదానికి *ధా
తుపదము । పరనవిలసితయు * గ్మంబయ్యెఁబదపదంబునను సప్తాక్షరం *
బులుగఁజనువ । నిపుడుచెప్పినవృత్త* మేయంగవిధులచేమధుమతివృత్తనా
మంబుగాంచుఁ । బాదపాదమునకుఁ * బదునాల్గువర్ణముల్గావింపఁ బ్రహరణ
కలితమయ్యెఁ । దొలుతటిసమసనం * బులద్రుతప్రకృతులె పెనుకసమ

సన * పదముఁగూడి । పంచాశదక్షరో* దంచితపదములై మణిగణనికరస
మాఖ్యఁజెందు । నష్టమాత్రావృత్త * యమళమయ్యెద్రుతాంతసమసనం
బొక్కొక్క * చరణమైన । నాంతసమాసద్వ * యంబొక్కపాదమైర
గడలలోమధు * రగతియునగుఁ । దలపోయనిటులవ్య * త్యయలేఖనక్రమవి
ధులుపోడశలఘు * వృత్తమంచురి। ద్విపదంబయ్యె * దీనికిఁగడపలం
జూపట్టుద్రుతమర * సున్నయైన । వెసద్రుతాంతంబులై * నసమాసము
లునాల్గుహరిగతికేతాంఘ్రి * యైతనర్చు । వేమఱుకడపల * వెలయుసమా
సంబు మొదలుగాఁమదయును * మొదలుగలయఁ । జమవృవేలఁదృతీయ*
సప్తమసమసన చరమబిందులుద్రుతా * క్షరములైనఁ । గనుపట్టునెనిమిది*
కందపద్యంబులుగఁ యతిప్రాసము*ల్కడమగాక॥ తే॥యిట్టిగర్భకవిత్వంబు*
లెఱిఁగిసీకుఁ । గవితఁరచియించువానిభా * గ్యంబుపొగడ । నమరనేతకుధా
తకు * నైనఁదరమె । సహ్యమీఁదక్షితిక్షైకయో * జననివేశ॥౧౬౨॥

అవతారిక.

అథేదానీం కాకునూర్యప్పకవివర్యః పంచాశదన్ధ్రి పద్యగర్భితాష్టస
మాసాన్ ప్రహరణకలితవృత్తేనసంగృహ్ణాతి ॥ కరధృతకరుహాం * కరిహీ
తకరణం । కరుహాసఖరుచిం * గరుడఖగరథం । ఖరఘనకరవిం * ఖరతర
కరగం । గరళముఖరిపుం * గరధరకరతం ॥ టీక॥ బాలానాంమందబుద్ధీనాం
సుఖావబోధార్థమేతదష్ట సమాసాంతర్గతశబ్దానాం క్రమేణార్థం దర్శయ
తి ప్రపంచయతి- కరధృతకరుహాం కంజలం-కంశిరోంబునోరితి నానార్థాభి
ధానాత్ - కేజలేరుహాతి ప్రాదుర్భవతీతి- కరుహామబ్జం శంఖమితియావత్ -
రుహాబీజజన్మని ప్రాదుర్భావేచఇతిధాతుః - కరోహస్తఃబలిహస్తాంశవఃక
రాఇత్యమరః - కరేణధృతంకరుహాం శంఖంయేనతం కరధృతకరుహాం-శం
ఖధారిణమిత్యర్థః । యద్వాకరేణ హస్తేనధృతం కరుహామంబుజం యేన
తంకరధృతకరుహాం - పద్మస్యాంభోరుహత్వేన కరుహాత్వస్యవక్తుంశక్య
త్వాత్ - తథాచ- హస్తధృతాంభోరుహామిత్యర్థః - శంఖచక్రగదాపద్మ
ధారిణం వనమాలినమితి - ధ్యానాన్తరప్రసిద్ధేః॥ ౧॥ కరిహీతకరణం-కరో

హ_స్తఃసో౽స్యాస్తీతికరీమతంగజః కుఞ్జరోవారణః కరీత్యమరః - కరిణో
హితం మోక్షణంకరిహితం - కరిహితేకరణః సాధనభూతః - తంకరిహి
తకరణం - అత్రకరణాధికరణయోరితి కరణార్థేల్యుట్ నచసాన్యత్పదంతస్య
పుం_స్త్వంశంకనీయం - నారాయణఇత్యాదౌపుం_స్త్వస్యాపిప్రసిద్ధేః । వి
ష్యంలోకాశ్రయత్వాల్లింగస్యేతిజనపదాదిషుపూ_ర్వైరభిహితత్వాత్ -పు
రాకిలపాండ్యరాడిన్ద్రద్యుమ్నాఖ్యరాజర్షిరగ_స్త్యశాపవశాద్గజేన్ద్ర త
మాపన్నస్సన్ కదాచిత్తృష్ణావశాద్దుగ్ధోదధిమధ్య త్రికూటాచలాగ్రవ
రుణోద్యానాంతరసరోవరం సమాగత్య దేవలశాపాగతగ్రాహరూపిణ
హూహూగంధర్వేణగ్ర_స్తఃప్రా_క్తన జన్మతపోవిశేషవిజ్ఞానసంపన్నస్సన్
రమేశ్వరముద్దిశ్యస్తోత్రంచ కారసైకుంఠభవనస్థోవాసుదేవ_స్తత్సమీపం ప్రా
ప్య మోక్షయామాసేతిసుప్రసిద్ధంభాగవతే॥ కరుహాసఖరుచిం కేజలేరు
హా_న్తికరుహాణ్యమ్భోజాని-కరుహాణ్యమ్భో జాకరుహాణాంనీరజానాంసఖ
హితః కరుహాసఖస్సూర్యః అత్రరాజాహస్సఖిభ్యష్టజితిటచ్ప్రత్యయః -
రుహాసఖస్య సూర్యస్యరుచిరివరుచిర్యస్యతంకించ యథాభాస్వాన్తమో
వ_ర్తయన్లోకందీపయత్యేవంవిష్ణురప్యజ్ఞానరూపతమోనివ_ర్తయన్ లో
దీపకత్వా_త్తస్యభాస్కరతేజోవ_త్త్వంయు_క్తం-యద్వా- కరుహాణ్యుత్పల
ని - తేషామపిజలరుహత్వస్య వక్తుంశక్యత్వాత్ - కరుహాణాముత్పలానా
సఖాహితః కరుహాసఖశ్చంద్రః - కరుహాసఖస్య భూషణమయచన్ద్రస్య
చిర్యస్యతం బాలభావే హారిణార్ధచన్ద్రాకారభూషణధారణస్యకర్ణామృ
షూ_క్తత్వాత్ - యద్వా - సూర్యకోటిప్రతీకాశం చన్ద్రకోటిసమప్రభః
తిప_ద్మపురాణే భగవద్ధ్యానాంతరస్యసత్త్వాచ్చ - అస్మిన్నర్థేకరుహాసఖేత
త్రబహువచనతయాసమాసోజ్ఞేయః-బహుత్వస్యత్రిత్వాదిసాధారణత్వా
త్ - అథవా - కరుహాణీస్త్రీసరాణి - తేషాం సఖాహృదయభూతా తుల
రూపిణీత్యర్థః - తాదృశీరుచిర్యస్యతం శైత్యంహియసత్వా ప్రకృతేర్జలసే
త్యాదివద్భిన్నలింగానామపి విశేషణవిశేష్య భావస్సమ్పద్యతే॥ ౩॥ గరు
ఖగరథం - గరుడోగరుత్మాన్గరుడ స్తార్క్ష్యఇత్యమరః - గరుడఇతిఖగఃప

రుడఖగః గరుడఖగఏవరథోవాహనం యస్యతం - యద్వా-ఖేగచ్ఛన్తి
రన్తీతిఖగాఇతి వ్యుత్పత్త్యాఖగశబ్దస్య దేవతావాచకత్వస్యాపివక్తుంశక్య
త్వాత్ - గరుడఖగోగరుడదేవః - సఏవరథోయస్యతం - అథవాగరుడఏ
ఖగరథోవ్యోమసంచారణపటురథోయస్యతం - కించ- ఖగస్సూర్యః-శ
ర్కవిహగాఃఖగాఇత్యమరః - సూర్యశబ్దస్యశ్రేష్ఠవాచకత్వస్యాపివక్తుం
శక్యత్వాత్ - గరుడానాంపక్షిణాంశ్రేష్ఠః - గరుడఖగఃసఏవరథో యస్య
తం ॥ ౪ ॥ ఖరఘనకరవిం - ఖరఃఖరాసురః - ధేనుకవనవాసీ గర్దభాసురః-
అథవా దండకారణ్య నివాసో రావణజ్ఞాతిః ఖరాసురఃసఏవఘనః మేఘః-
ఘనజీమూతముదిరేత్యమరః - కఃవాయుఃమారుతే వేధసిబ్రధ్నేపుంసిక
ఇత్యమరః - కానాంవాయూనాం - రవిఃశ్రేష్ఠశ్చణ్డమారుతఇతియావత్ -
ఖరఘనస్యకరవిః - తంఖరసమానఖరాసురప్రళయవాయుస్వరూపఅస్మిన్
అర్థేభాగవతరామాయణప్రసిద్ధిర్ద్రష్టవ్యా ॥ ౫ ॥ ఖరతరకరగం - ఖరతరా
స్తీక్ష్ణతరాః - తిగ్మంతీక్ష్ణంఖరం తద్వదిత్యమరః । కరాఅంశవోయస్యసః -
ఖరతరకరస్సూర్యః - తంగచ్ఛతీతి - ఖరతరకరగః-తం-ధ్యేయస్సదాసవితృ
మణ్డలమధ్యవ_ర్తీతిధ్యానశ్లోకప్రసిద్ధత్వాదిత్ -యద్వా-ఖరతరోదర్దురఃకరో
యస్యసఃఖరతరకరః - కుంజరః సఇవగచ్ఛతీతిఖరతరకరగః-తంమ_త్తమాతం
గవిక్రమమితి రామాయణేబాలకాండేవాల్మీకివచనప్రసిద్ధేః - నచాత్రవిక్ర
మపదస్యపరాక్రమార్థపరతాశ్రయణీయా - తద్వ్యాఖ్యానేతత్పదస్య క్ర
ముపాదవిక్షేపణ ఇత్యస్మాద్ధాతోర్గమనార్థకత్వస్యో_క్తత్వాత్ ॥ ౬ ॥గరళము
ఖరిపుం-గరళంవిషంముఖేయస్యసఃగరళముఖః- కాళీయఃతస్యరిపుః శత్రుః
తంకాళీయమర్దనమిత్యర్థః - అత్రభగవాన్యమునాహ్రదస్థం కాళీయా
ఖ్యం మహోరగంశిక్షితవానితి పూర్వభాగవతప్రసిద్ధేః ॥ ౭ ॥ గరధరకర
తం ధరతీతిధరః - ధృఞ్ ధారణే ఇతిధాతుః - గరస్యకాలకూటస్యధరో
గరధరస్సదాశివః - సఏవగరధరకః - స్వార్థేకప్రత్యయఃతస్మిన్రతంప్రీతిమం
తంనారాయణప్రియఃపరంగ మదాపహారమితిస్తోత్రాత్ - యద్వా - కశ
బ్దస్య బ్రహ్మవాచకత్వాత్ - గరధరశ్చకశ్చగరధరకౌ- తయోఃరతంప్రీతి
మంతం యదపినారాయణస్యసర్వసమత్వమేవవ_క్తవ్యం । తథాచలౌకికసా

మ్యాత్పురాణప్రసిద్ధేశ్చతద్వదుక్తిరితిజ్ఞేయమ్ ॥ అత్రనామాత్యర్థవ్యాఖ్యానేన తథావిధం గోపాలం నౌమీత్యర్థః - యద్వాగరధరకరతమిత్యత్ర గరేతిధరేతి కరతమితి పదత్రయంద్రష్టవ్యం - తథాచ - హేగరవిషస్వపృష్ఠపటిష్ఠేతియావత్ - కేబ్రహ్మణిరతం ప్రీతిమంతం పూర్వోక్తవిధం దేవం ధరహృదిధ్యాయ స్వేత్యర్థః - అత్రకృష్ణస్యగరుడఖగరథమితివిశేషణాద్వయసామర్థ్యాత్తద్భజనేనాస్యపాపరోగో భవిష్యతీతితథోక్తిరితిజ్ఞేయమ్॥

వ॥ సప్తాక్షరైకపాదంబైనగర్భమదనవిలసితవృత్తద్వయము॥

కరధృతకరుహున్ - గరిహితకరణున్ - గరుహాసఖరుచిన్ - గరుడఖగరథున్ ॥

గర్భద్వితీయమదనవిలసితవృత్తము.

ఖరఘనకరవిన్ * ఖరతరకరగున్ * గరళముఖరిపున్ * గరధరకరతున్

వ॥ కొందఱీరెండువృత్తములుమధుమతివృత్తమందురు॥

చతుర్దశాక్షరైకపాదంబైనగర్భప్రహరణకలితవృత్తము

కరధృతకరుహున్ గరిహితకరణున్ । గరుహాసఖరుచిన్ గరుడఖగరథున్ । ఖరఘనకరవిన్ ఖరతరకరగున్ । గరళముఖరిపున్ గరధరకరతున్॥

పంచదశాక్షరైకపాదంబైనగర్భమణిగణనికరవృత్తము.

కరధృతకరుహునిగరిహితకరణున్ * గరుహాసఖరుచిని గరుడగరథున్. ఖరఘనకరవిని ఖరతరకరగున్ * గరళముఖరిపుని గరుడఖగరథున్ ॥ ౧౮౩॥

అష్టాక్షరైకపాదంబైనయష్టమాత్రావృత్తద్వయము.

కరధృతకరుహుని*గరిహితకరణుని*గరుహాసఖరుచిని * గరుడఖగరథుని॥

గర్భద్వితీయాష్టమాత్రావృత్తము.

ఖరఘనకరవిని*ఖరతరకరగుని*గరళముఖరిపుని*గరధరకరతుని॥ ౧౮౪॥

షోడశాక్షరైక పాదంబైనగర్భమధురగతిరగడ.

కరధృతకరుహుని * గరిహితకరణుని*గరుహాసఖరుచిని * గరుడఖగరథుని। ఖరఘనకరవిని*ఖరతరకరగుని * గరళముఖరిపుని * గరధరకరతుని॥

వ॥ కొందఱుదీనినేషోడశలఘువృత్తమందురు॥

పంచదశాక్షరైకపాదంబైన గర్భద్విపదము.

కరధృతకరుహుని*గరిహితకరణున్ * గరుహాసఖరుచిని*గరుడఖగరథున్ ఖరఘనకరవిని*ఖరతరకరగున్ *గరళముఖరిపుని*గరధరకరతున్ ॥ ౧౮౬

ద్వాత్రింశదక్షరైకపాదంబైనగర్భహరిణగతిరగడ.

కరధృతకరుహుని * గరిహితకరణుని * గరుహాసఖరుచిని*గరుడఖగరథున్ । ఖరఘనకరవిన్ * ఖరతరకరతున్ * గరళముఖరిపుని * గరధరకరతున్ ॥

గర్భప్రథమకందము.

కరధృతకరుహున్గరిహిత । కరణున్ గరుహాసఖరుచిని * గరుడఖగరథున్। ఖరఘనకరవిన్ ఖరతర।కరతున్ గరుడముఖరిపుని*గరధరకరతున్॥

గర్భద్వితీయకందము.

గరధరకరతున్గరధృత । కరుహున్గరిహితకరణుని* గరుహాసఖరుచిన్ । గరుడఖగరథునిఖరఘన । కరవిన్ఖరతరకరగుని * గరళముఖరిపున్ ॥

గర్భతృతీయకందము.

గరళముఖరిపుంగరధర । కరతున్గరధృతకరహుని * గరిహితకరణుం*గరుహాసఖరుచిన్గరుడఖ । గరథున్ఖరఘనకరవిని * ఖరతరకరగున్ ॥

గర్భచతుర్థకందము.

ఖరతరకరగున్గరళము । ఖరిపుంగరధరకరతుని * గరధృతకరుహుం । గరిహితకరణుంగరుహాస । ఖరుచింగరుడఖగరథుని * ఖరఘనకరవిన్ ॥

గర్భపంచమకందము.

ఖరఘనకరిహితఖరతర । కరగుంగరళముఖరిపుని * గరధరకరతుం । గరధృతకరుహుంగరిహిత । కరహుంగరుహాసఖరుచిని * గరుడఖగరథున్ ॥

గర్భషష్ఠకందము..

గరుడఖగరథున్ఖరధర । కరవిన్ఖరతరకరగుని * గరళముఖరిపున్ । గరధరకరతుంగరధృత । కరుహుంగరిహితకరణుని * గరుహాసఖరుచిన్ ॥

గర్భసప్తమకందము.

కరుహాసఖరుచిన్గరుడఖ । గరథున్ఖరఘనకరవిని * ఖరతరకరగున్ । గరళముఖరిపుంగరధర । కరతుంగరధృతకరహుని*గరిహితకరణున్ ॥

గర్భాష్టమకందము.

కరహితకరణుంగసహాస । శరుచిగరుడఖగరథుని * ఖరఘనకరవిర్ । శ
తరకరగుణగరళము । శరిపుంగరధరకరతుని * గరధృతకరుహార్ ॥

పదప్రకాశితకందము.

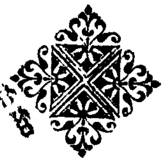
క॥ కామెపలినామపురిసు । త్రామసరోజాప్తకోటి * ధాముజలధర ।
శ్యాముయమసోముదనుజవి।రాముస్వరిజస్త్రీమనోభి*రాముందలంతుర్

ఆశ్వాసాంతగద్యము.

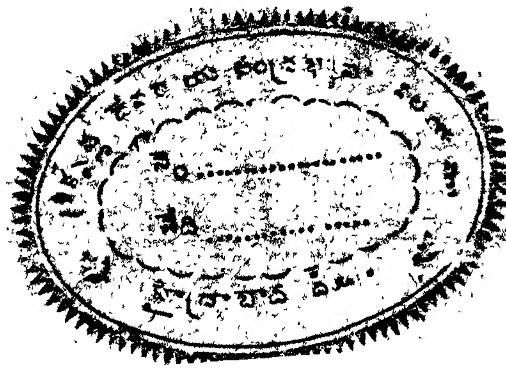
ఇది శ్రీమదాపస్తంబసూత్రభరద్వాజగోత్రకామెపల్లిపురమందిర
నందనందన చరణారవింద వందనాభిలాషమనీషా ప్రాభవ
వేంకటార్య తనసాభవ విద్యావిశేష సురాచార్య
కాకునూర్యప్పకవివర్యవిరచితంబైన యాంధ్ర
శబ్దచింతామణి యను వ్యాకరణశాస్త్రం
బునందష్టాదశార్యావృత్తంబులు సప్త
చత్వారింశత్సూత్రంబులుం గల
సంధిపరిచ్ఛేదము ను,

అప్పకవీయము - పంచమాశ్వాసము.

సంపూర్ణము.

*

*

END OF
TITLE